

12

GISBERTI VOETII.
DISSERTATIO EPISTOLICA,
DE
TERMINO VITÆ,
AD

Ampliss. Clarissimumque

R JOHANNEM BEVEROVICIUM.

Editio Altera, priori emendatio.

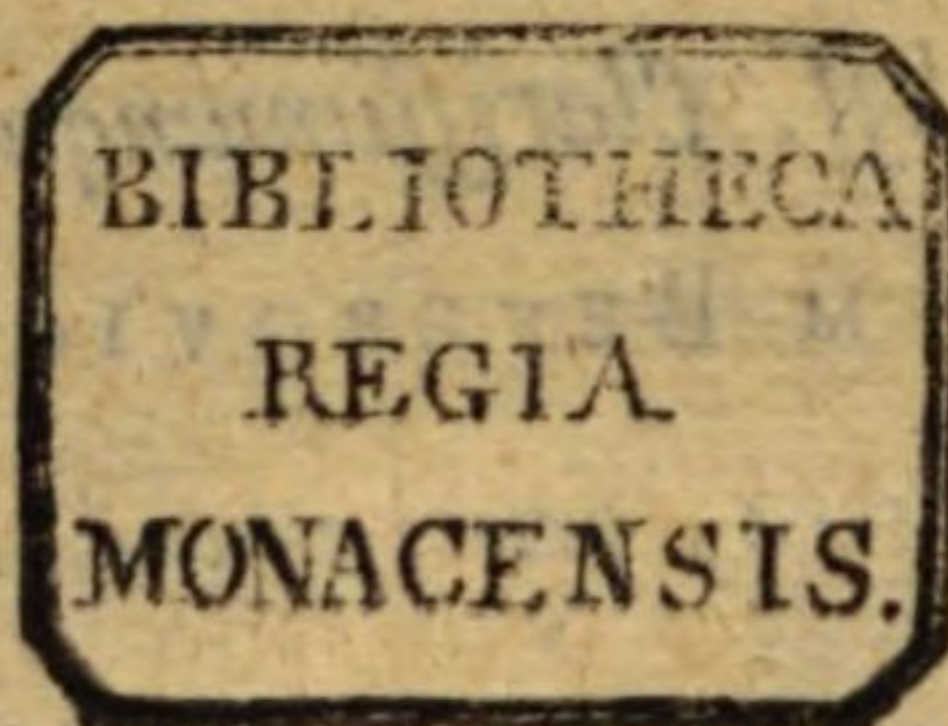
Addita est propter argumenti affinitatem
ejusdem Disputatio de peste.

R. W. Ritt

ULTRAJECTI,

Excudit ESDRAS WILHELMUS,
Typographus, Anno MDCXLI.

Typographus Lectori.

*Q*uod desiderarunt Docti, & pii
multi, non compendii privati,
sed boni publici ergo, tandem
præsto: & quæ Clarissimus
Doct. Voetius de immobili vi-
ta termino solide, & erudite contra Pyrrho-
nicos, & modernos erroneos ad Amplissimum
D. Beverovicium disputavit, seorsim, & velut
à corpore suo separata, exhibeo. Suffecisset
ea legi, cum aliis orthodoxorum virorum epi-
stolicis Dissertationibus, si victa impudentia
fluctuantium semi-Socinianorum divortium
non fecisset, & deserta orchestra in quâ tot
præstantes, & pii Doctores saltant, ad summâ
caveam, & popularia transiisset. Durum &
pertinax hæreticorum genus est, quia erube-
scere nescit, erudiri non potest. Videri magis,
quam θεολογῆν amat. Vulnera se accepisse non

reputat, quamdiu sectatores, & quod ex iis
lucellum redit, salvum est. De Diabolo dicit
Petrus, circumambulat. De Arrianis ho-
minum horum patriarchis Athanasius, in e-
pist. ad Adelphium: pro moribus, inquit,
sui imperatoris circumambulant, quæ-
rentes, quem ex simplicioribus devo-
rent. Non custodes, & vigiles canes, aut ar-
matus pastores, sed tenellas, palantesque o-
viculas invadit lupus. Similiter nostrates se-
ductores: qui stomachari, nullâ ratione more
suo debent, quod lupinæ soboli assimilentur.
Præclare Ambros. lib. 7. commentar. in cap.
10. Lucæ: Lupus est, qui humanæ necis
insaturabili crudelitate, fidelium popu-
lorum morte, rabiem suam desiderat ex-
plere. *Exspectabant omnes boni, post e-*
vulgatam alteram editionem à Clariss. Beze-
rovicio, epistolarum de vitæ termino, ut Ma-
gister Episcopius Remonstranticæ factionis
ruinosa destina errorem aut fateretur, aut
defenderet contra argutas, solidas, & mode-
stas animadversiones, Cla. Polyandri, Rive-
ti, Crucij, Iunij, Westerburgij, qui duo jam
ἐν τοῖς μακρείταις, ac præ cæteris D. Voetii,
qui

qui omnes aliter sentientium speciatim ipsius, exceptiones, & argumenta non tantum expendit, sed sæpe etiam sex, septemve responsionibus solide diluit, quò tectorium mendax in aperto esset, & blasphemus Sociniano-
rum error de Dei præscientia (quem in pectore circumfert) semel proderetur. & omnes agnoscerent, quid post cortinam purioris, & dubitantis Theologiæ occultaretur. Sed neutrum hætenus fecit: si enim errorem fateretur, discederet plurimum infallibilitati ejus, nec minus periculum instaret, si futurorum contingentium præscientiam infinito ac æterno Deo detraheret. Brevi in auditorio solitudo foret, ac superba synagoga, quam habet, ad alium dominum, anhelaret. Summum ergo bonum duxit tacere, & omnia dissimulare. Ne vero existimationi apud vulgus, quod nonnunquam in literatos incidere solet, quidquam desederet, ex manipularibus suis semi-latino Belgam subornavit, qui male sanas ejus epistolas cum stulto prologo patriâ linguâ evulgaret: in quo omnia ad risum usque abominanda sunt, si excipias unum Ἀσχιμὴδεῖον σόφισμα. Extollit quippe ad calami

usque fastidium (quisquis dictæ præfationis
pater est) Deum suum Episcopium, cum bellis
epistolis, pertinacique silentio earum vulne-
ra, & patentia latera, nec non illorum, qui
ea inflixerant, nomina dissimulat. Pretium
aliquod stultæ huic prudentiæ statuerem, si
societas primitus eam architectata effret. I-
dem sueverunt olim Arriani. Quos propterea
non injuria hoc etiam elogio condecorat A-
thanasius orat. 4. contra eos. Confutati,
inquit, non quiescunt, neque perplexi,
inopeſque quod respondeant, pudeſiunt
sed plane meretricio vultu depuduerunt
adversus omnes in impietatibus suis. Quā
leve autem præsidium palliata hæc hypocrisis
apud candidiores in populo Remonstrantico
habitura sit, dies docebit. Sufficiet interim
literatis, & per eos etiam plebeiis, hæc quam
damus, præstantiss. Voetij epistola, de qua
dicere ausim, omnia in ea tam exasciata, &
pondere argumentorum, ac rationum firmata
esse, ut nulla unquam sophistica, aut in ne-
gando pertinacia triumphum de illa speratu-
ra sit. Neque ideo hanc D. Voetij epistolam,
solam typis nostris expressimus, quod sup-
pressas

*pressas velimus reliquas Clarissimor. virorum
commentationes. Absit. Et eas simul exhi-
buissemus, si non ut initio dicebamus, hanc
multi seorsim legere voluissent, & secuti fui-
semus, eximiorum amicorum consilium, qui
putabant, Episcopij, & sectatorum ejus pesti-
feros errores non magis prodi posse, quam si
parvum & levi ære comparabile scriptum iis
opponatur. Ut autem scopū & rationem hujus
dissertationis tantò melius percipias, monen-
dus es typis editas tunc fuisse in 80. & Voetio
lectas epistolas Crucij, Mylij, Episcopij,
Beverovicij, Mersenni, Colvij, Barlæi,
Westenburgij duas; quæ omnes secundæ editio-
nis in 4. volumen seu tomum priorem consti-
tuunt. Reliquæ Riveti, Polyandri, Iunij
&c. ipsi tunc nec visæ nec lectæ, quippe haud
exiguo temporis intervallo post editæ. Vale,
humanissime lector, & non tantum candide
nostro labore frueri, sed & candidè dijudica.*

GISBERTO VOETIO

Theologo, Heusdano, & in Ill. Gymnasio Ultra-
jectino S S. literarum Professori,

JOH. BEVEROVICIUS S. D.

REVERENDE & Clarissime vir, Mor-
tis imaginem cum quotidie in somno
videamus, & illa nobis nihil certius esse
non ignoremus.

Ἀνθρώπῳ δὲ γενομένῳ βέβαιον μὲν ἔδεν.

Εἰ μὴ ὅτι τῷ θανεῖν γενομένῳ καὶ ζῶντι

Μὴ, ὅτι ἰόντι ἐκτὸς αὐτῷ βαίνειν.

Homini genito nihil est certi,

Nisi quod nascens, nisi quod vivens,

Extra mortis nequit ire viam,

rectè atque ordine facere videntur, qui in
ejus contemplatione multum operæ studii-
que collocant. Meritò enim vitam sapien-
tum, mortis meditationem esse dixit Plato, &
laudavit Hieronymus. Unde jam moriturus
Socrates in Phædone, οἱ ὀρθῶς φιλοσοφῶντες, in-
quit, ἀποθνήσκουσιν μελετῶσι, καὶ τὸ τεθνάναι ἡκιστ' ἐν-
πίς φοβερόν. Rectè philosophantes mortem commen-
tantur, atque ab ea minimè omnium perterrentur,
quod proprio etiam exemplo vir divinus ibi
comprobavit, Pacuvius, qui Syriam usu suam
A 5 fecit,

fecit, cum vino & illis funereis epulis se sepelisset, quasi sibi parentaret, sic in cubiculum ferebatur à cœna, ut inter plausus exoletorum hoc ad Symphoniam caneretur: *Be-cia-ne, Be-cia-ne*, nullo non se die extulit. Hoc quod ille ex mala conscientia faciebat, nos ex bona, inquit Seneca epist. xii. faciamus, & in somnum ituri, læti hilaresque dicamus,

Vixi, & quem dederat cursum fortuna peregi.
 Crastinum si adjecerit Deus, læti recipiamus.
 De eo verò cum planè incerti simus,

*Quis scit an adjiciant hodiernæ crastina summa
 Tempora Dii superi?*

nihilque minus ingenio nostro determinare possimus, quam hujus *Vitæ terminum*: operæpretium mihi visum fuit indagare, an quid certi de hac incertitudine eruditis pateret. Egregiè Bernardus in Serm. *Quid in rebus humanis certius est morte, quid incertius hora mortis invenitur? Non miseretur inopiæ; non reverterur divitias; non sapientiæ, non moribus, non ætati denique parcit, nisi quod senibus mors est in januis, juvenibus verò in insidiis.* Revera enim mors quasi Saxum Tantalo, omnibus semper impendit, & æquo pede pulsat pauperum tabernas, regumque turres, ac juvenum non minus, quam senum corpora victimas reddit nil miserantis Orci. *Mors tam juveni*, ait Seneca

Seneca, *ante oculos esse debet, quam seni: non enim citamur ex censu, & Propert.*

Longius, aut citius mors sua quemque manet.
Fata jubent, natura & corporis nostri constitutio cogit, & ab ipso vitæ exordio properamus omnes ad metam nullis modis declinandum.

*Nascenti calcanda semel via publica lethi est,
Sic Natura tulit. nec si quis corpore toto
Pallidus exanguis que metu, genitricis in alvum
Divertat, totaque caput tellure prematur,
Evadat. stant FATA Dei, stat ferreus ordo.*
ut canit vir & poëta incomparabilis Dan. Heinsius. Quare ridiculus fuit Philosophus ille tempore Galeni, cujus ipse mentionem facit lib. I. de Sanitate tuenda cap. XII. & lib. de Marasmo cap. II. qui edito libro modum ostenderat, quo quis posset senij expertus perpetuò manere, cum annum adhuc quadragesimum ageret: qui cum ad octogesimum ætatis annum vitam produxisset, adeò gracili, ficco & exsucco erat corpore, ut faciem illam exprimeret, quam in Prognosticis descripsit Hippocrates. Cum igitur multis eo nomine ludibrium deberet, quasi quæ alios docere vellet, in ipso fallerent, posteriori libro de admirabili *ἀγνεσία*, ostendit non quemlibet senij expertem permanere posse
sed

sed ad hoc natura opus esse apta, & jactis à prima educatione optimis fundamentis, pollicitabaturque se infantium, qui ad hoc idonei essent, corpora redditurum immortalia, ubi ipse eorum curæ ab initio præficeretur. Sed his promissis facile dives esse poterat Philosophus, neque falsitatis redargui ejus pollicitatio, cum prius illi moriendum esset, quam quos suscepisset pueros, ad virilem ætatem pervenissent. Maximè tamen vana fuit, cum vel absque morborum & causarum extrinsecus irruentium vi, ut mors naturalis, ita etiam senectus necessariò naturæ opera consequatur. Eam propterea quidam, teste Galeno, Senium secundum naturam dixerunt; uti marasimum, Senium ex morbo apud eundem à Philippo vocatum fuisse alibi notavimus. Quod hoc ex causis præter naturam, illud ex internis & naturalibus, atque ipsis generationis nostræ primordiis, veluti radice (ut loquitur Galenus) oriatur, ac paulatim, velut aliud agendo, nos corripiat Juvenal. Stat. III.

—— *Festinat enim decurrere velox*

Flosculus angustæ, miseræque brevissima vitæ

Portio, dum bibimus, dñserta, unguenta, puellas

Poscimus, obrepit non intellecta senectus.

Hinc rectè Crantor apud Platarchum in

Con-

Consolat. ad Apollonium, *φυσμένοις μίγνυται ἡ
 πρὸς αὐτὸν καὶ ἡ μοῖρα, τὰ γὰρ τοὶ σπέρματα ἐκ θύς
 συντάσσονται ταύτης κοινωνεῖ τ' αἰτίας, ἥ ἢς ἀφύια μὲν
 ψυχῆς, νότοι τε καὶ κήδεα καὶ μοῖρα συντάσσονται ἐκείθεν ἡμῶν
 ἔρται.* *Mali quædam fatalis portio omnibus no-
 stris rebus jam tum admisceitur cum nascimur,
 ipsa semina mortalia cum sint, partem hujus cau-
 se sustinent, unde pravitas ingenij, morbi, cura,
 aliaque fatalia incommoda mortales consequuntur.*
 Frustra igitur de corporis immortalitate la-
 boramus, si immortale fieri, quod genitum est,
 (ut Gal. ait loc. cit.) *planè non potest, & o-
 mne humanum genus, (ut Senecæ verbis ex E-
 pist. LXXII. dicam) quodcunque est, quodcun-
 que erit, morte damnatum est, idque justo Dei
 judicio, ob hominis delinquentis culpam.*
 Quod certè ignoravit Philolophus, cum lib.
 de remed. fortunæ scribat: *Μορῖον, ἡστὶς
 ἡ τοῦ ἀνθρώπου φύσις, οὐκ ἐστὶν ποινή.* Cui ex diametro
 contrarius Augustinus lib. de Prædest. &
 Grat. cap. III. *Mors non naturæ conditio est,
 sed pœna peccati.* quod repetit lib. I. hypo-
 gnost. & fusius lib. III. de Civit. Dei cap.
 XV. & ante eum Apostolus ad Romanos:
*Per unum hominem peccatum in mundum intra-
 vit, & per peccatum mors, & sic in omnes homines
 mors pertransiit, eo quod omnes peccaverunt.* Et
 eleganter apud Plutarch. cit. *μορῖον καὶ ἡ
 αἰτία*

ἢ λέγεται τὸ ζῆν, ὡς ἀποδοθισόμενον, ὃ ἐδανείσαντο ἡμῶν οἱ προπάτορες, *vita dicitur fatale esse debitum, quod contraxerunt majores nostri, sitque a nobis persolvendum.* Quandoquidem igitur hujus vitæ debitores sumus tam ex contractu, quam ex delicto, ut loquuntur J. C. quidni diem proferre conemur? quidni supplicium mortis, cujus è laqueis caput perpetuū nullus extricare potest, differre quam maxime studeamus, & amabilissimæ vitæ usura, tanquam singulari numinis præmio, quam diutissimè frui laboremus? Inprimis quod breve fatis vitæ curriculum natura nobis indulserit,

Ἀνθρώποι μινωθάδιοι τελέθουσιν.

Hominum brevibus spatijs constringitur ævum. Laudauda proinde est Medicorum industria, qui docuere vitam prorogare mortalium, volucrisque fati, ut canit Horatius, tardare alas, dum naturalem illam siccitatem, quam ætatis decursu sponte oriri diximus, temperant, & modum artemque ostendunt ritè ea adhibendi, quibus natura sustentatur. Cum autem tribus rebus animantium vita teneatur, cibo potione, spiritu, ut scripsit Cicero lib. 11. de nat. Deor. sequutns, ut videtur Hippocratem lib. de Flatib. τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἄλλων ζώων, ἀπὸ τρισσίων τροφῶν τρέ-

ἡσυχία. ἔστι δὲ τῆσι τοῖσι ταύτησι ταῦτα τὰ ὀνόματα,
εἶτα, ποτὰ, πιδύματα. Horat. 11. Sat. 111.

Deficient inopem vena te, ni cibus atque

Ingens accedat stomacho fultura ruenti :

si tribus illis debitè, & ex præscriptis Medicorum homines utantur, diutius vivunt, quod dixit Plautus, *Ut bene vivitur, diu vivitur*; si male, & intemperanter, citius vivere desinant, & immatura morte extinguuntur. Persius Sat. 11.

Poscis opem nervis, corpusque fidele senectæ;

Esto, age: sed grandes patina, tucetaque crassa

Annuerè his superos vetuère, fovemque morantur.

Cumque tota moles animalium, scribente Galeno lib. 1. de sanit. tuend. cap. 11. in perpetuo fluore sit, ni similis altera substantia, pro ea quæ defluxit, restituta fuerit, evaporabitur certè dissipabiturque subitò universa. Lucretius lib. 1 v.

Multaque per sudorem ex alto pressa feruntur;

Multa per os exhalantur, cum languida anhelant.

His igitur rebus rarescit corpus, & omnis

Subruitur natura: dolor quam consequitur rem:

Propterea capitur cibus, ut suffulciat artus,

Et recreet vires interdatus, atque patentem

Per membra ac venas ut amorem obturet edendi.

Cibo

Cibo igitur, quicquid siccioris substantiæ effluxit, restituimus; potione, quicquid humidioris. Ita & aëreæ igneæque substantiæ modum respiratu, arteriarumque pulsu tuemur. Quoniam verò quæ apponuntur, etiam intemperanter & accuratè viventibus, ob dissimilitudinem substantiæ cedant bonitate illis, quæ continuò effluunt, alias enim redderentur homines immortales, hinc paulatim in pejus ruunt, & tandem dissoluta corporis compage intereunt. Virg. iii. Georg.

*Optima quæque dies miseris mortalibus ævi
Prima fugit: subeunt morbi tristisque senectus,
Et labor, & dura rapit inclementia mortis.*

Si igitur causis h. sc. naturalibus accedant intemperantia, luxuria, & artis Medicæ contemptus, certè qui diutius vivere naturaliter potuisset, ante diem in communem locum abripiuntur. Eleganter Cicero Catone: *Adolescentes sic mori videntur, ut cum aqua multitudine vis flammæ opprimitur, & quasi poma ex arboribus, si cruda sint, vi avelluntur, si matura & cocta, decidunt: sic vitam adolescentibus vis auferit, senibus maturitas. Sed non magis vis illa, quam maturitas evitari ab homine poterit, si unicuique vitæ terminus ab æterno præstitatus est, & totus à fatali necessitate pendet.*

Κρείσσον ἔδεν ἀνάγκης
 Εὐρον, ἔδ' ἐπ' φάρμακον
 Θρῆσσαις ἐν σάνισι, τὰς
 Ο'ρφεία κατέχαψε
 Γῆρυς, ἔδ' ὅσα Φοῖβος
 Ἀσκληπιάδαισιν παρέδωκε
 Φάρμακα πολυπόνοισι
 Ἀντιπεμῶν βροτοῖσι.

Quos Euripidis versus in Alceſtide V. C.
 Hugo Grotius in Excerptis Stobæi ita ex-
 pressit.

*Nil visum mihi fortius,
 Quam spectanda trabalibus
 Clavis dura Necessitas.
 Nil contra medicamina
 Profunt, quæ Rhodopeiis
 Inſcripſit tabulis ſagax
 Facundi manus Orphei:
 Nil contra auxilij ferunt
 Herbe, quas docuit ſuum
 Phœbi cura Machaonem,
 Germanumque Machaonis,
 Humanum miſerans genus.*

Hinc vulgi dicteria, Nisi fatale ægro mori, fa-
 cile evadet. Et, Cui fatale eſt mori, vel morſu
 pediculi conficeretur. Ita Sophocles, teſte Lu-
 ciano in Μακροβίοις & Anacreon Poëta acino
 uvæ paſſæ, & Fabius Senator, in lactis hau-

flu uno pilo strangulatus est, ut scribit Plin. lib. & cap. vii. Petro Gravinæ in umbra meridiant cum castanæ echinus tibię suram levissimè pupugisset, temerè scalpendo enatum est ulcus, accersita lethali febricula: *adeo enim subtiles*, addit Jovius in Elog. *mortis causas fata inveniunt, cum ex decreto urgent.* Stoici olim, è quorum porticu hæc manarunt,

Μόρνη γὰρ ἐν θεοῖσιν ἔδυσσέζετα

Μοῖρ' ἔδ' ἐν ἀνθρώποισιν, ἀλλ' αὐτὴ κρατεῖ.

Lex sola fati imperia nec mortalia,

Nec supera patitur, sola sed regnum tenet,

vitæ humanæ terminum plane fatalem esse censebant, quam opinionem Calviniani (adscribo ipsa verba, quam vera tu videris, Joh. Gerhardi S. Theologiæ Doct. & Professoris Jenensis è Tom. viii. locor. commun. cap. vii.) absolutæ necessitatis patroni jam pridem fecerunt suam. Statuunt enim Deum absoluto, id est, omnem omnino causarum respectum excludente decreto, unicuiq; homini certum mortis genus ita determinasse, ut alio tēporis articulo, & alio mortis genere interire nec possit, nec potuerit, quam quo eum interire contingit. E contrario Epicuræi casu & fortuitò nasci & mori, instarq; cylindri, ut loquitur Simplicius ad Epiet. nos agitari existimabāt. De utraq; opinione Lucanus lib. ii.

Sive

*Sive parens rerum cum primum infirmia regna,
Materiamque rudem flamma cedente recepit,
Fixit in æternum causas, qua cuncta coercet,
Se quoque lege tenens, & sæcula jussa ferentem
Fatorum immoto divisit limite mundum:
Sive nihil positum est, sed fors incerta vagatur,
Fertq; refertque vices, & habet mortalia casum.*
Tacitus lib. vi. Annal. Sed mihi hæc ac talia
audienti in incerto judicium est, fatone res mortali-
um & necessitate immutabili, an forte volvantur.
quippe sapientissimos veterum, quique sectam eorum
emulantur, diversos reperies: ac multis insitam
opinionem, non initia nostri, non finem, non denique
homines Diis curæ. Ideò creberrimè & tristitia in
bonos, læta apud deteriores esse. Contra alij, fatum
quidem congruere rebus putant, sed non è vagis
stellis, verum apud principia & nexus naturalium
causarum, ac tamen electionem vitæ nobis relin-
quunt, &c. Ita apud eundem variis locis distincta
legimus fato aut radio, occidere; fato, aut sponte,
aut fortuna vitæ finem implere. Et lib. ii. Annal.
Germanicum cum venenū, & ex eo mortem
visceribus conceptam contineret, adfistentes
amicos in hunc modum alloquutum esse re-
fert: Si fato concederem, justus mihi dolor etiam
adversus Deos esset, quod me parentibus, liberis,
patria, intra juventam, prematuro exitu raperent,
nunc scelere Pisonis interceptus, &c. Et lib. vi.

postquam commemorasset viros aliquot illustres Tiberio imperante necatos, *Per idem tempus*, addit, L. Piso Pontifex, *rarum in tanta claritudine*, fato obiit: quasi reliqui in medio ætatis spatio, vita præter fatum expulsi fuissent. Et lib. xv. Senecæ à Nerone mori iussu, cum uxor Paulina comes esset vellet, *eodem ictu brachia exsolvunt. At Nero*, inquit Author, *nullo in Paulinam proprio odio, ac ne glisceret invidia crudelitatis, inhiberi mortem imperat. Hortantibus militibus servi libertique obligant brachia, premunt sanguinem.* Et paulo post: *Vita* addit paucos postea annos, *laudabili in maritum memoria*, & ore ac membris in eum pallorem albescentibus, ut ostentui esset, multum vitalis spiritus egestum. Nonne igitur egregiæ matronæ spiritum, qui restabat jam semimortuæ prorogasse, & mortem inhibuisse, Senecæ verò ante diem accelerasse, Nero videtur? Non aliter Lucanus ista accepisse videri possit, quando lib. ii. de Mario crudeliter in cives sæviente ita loquitur:

Non senis extremum timuit vergentibus annis

Præcipitasse diem: nec primo in limine vitæ

Infantis miseri nascentia rumpere fata.

Nonne & fata sua præcipitant, mortemque ante fatalem vitæ terminum approperant, qui se ipsos præcipitant in aquas?

Qui-

*Quique suas struxere pyras, vivique calentes
Conscendere rogos?*

ut de Calano ex Historia Alexandri, de Indiæ
quibusdam mulieribus defunctorum virorum
rogo infilientibus ex veterum & recentio-
rum historiis notum. Propert. III. Eleg. XII

—ubi mortifero jacta est fax ultima lecto,

Uxorum falsis stat pia turba comis,

Et certamen habent lethi, quæ viva sequatur

Conjugium, pudor est non licuisse mori.

Ardent victrices, & flammæ pectora præbent,

Imponuntque suis ora perusta viris.

In Ciceronis I. Tusc. legimus, Ambraciotam
Cleombrotum, cum ei nihil accidisset adver-
si, è muro se in mare abjecisse, lecto Platonis
libro de immortalitate animorum. Plinius
lib. IV. cap. XII. de gente Hyperboreorum:
*discordia ignota, & ægritudo omnis. Mors non
nisi satietate vitæ, epulatis delibutisque senibus
luxu, ex quadam rupe in mare salientibus. Hoc
genus sepulture beatissimum. Anne igitur ignis,
aqua, & reliqua violenta, confatalia, & συν-
καρπύου Chrysippi, morsque ejusmodi planè
fatalis: an verò rectè usus hoc epiphonemate
Lucanus lib. III?*

—pro! quanta est gloria genti

Iniecisse manum fatis, vitæque repletos

Quod superest donasse Deis!

Seneca Epist. lxx. & Plinius lib. ii. cap. vii. & lib. xxviii. cap. i. id optimum scribunt homini à natura tributum esse, quod mortem sibi quisque præstare potest. Perseus Rex Macedoniae victus & captus à Paulo Æmilio, deprecatum ad eum miserat, ne in triumphum duceretur. Qui mollitiem hominis (ait Plutarchus) & ignaviam haud dubiè irridens, In tua id quidem, inquit, & pridem fuit, & nunc manu atque voluntate est positum, significans præveniendum illud dedecus fuisse morte. Seneca Thebaide:

Ubique mors est: optimè hoc cavit Deus,

Eripere vitam nemo non homini potest,

At nemo mortem; mille ad hanc aditus patent.

Hinc ergo aditus omnes cum liberi planè videantur, & ab humano pendere arbitrio, fatales omnino & ab omni æternitate decreti? Non repugnabit certè Q. Curtius rerum Alexandri Magni lib. v. *Eludant licet, inquit, quibus forte ac temere humana negotia volvi agique persuasum est: equidem æterna constitutione crediderim, nexuque causarum latentium & multo ante destinatarum, suum quæque ordinem immutabili lege decurrere.* Et propius ad nostrum institutum, dum Plutarchum sequutus (locum alibi citavimus) amicum lugentem consolatur V. C. Justus Lipsius Cent. iii. ad Belgas

Belgas Epist. XXI. *Vna, inquit, & vera cogitatio observetur adsiduè, commune hoc mori esse aque atque illud nasci: & utrumque certo suo die, & hora à fato devinctum.* A fatali hoc decreto nullum moriendi tempus, nullum moriendi genus, nec violentum quidem, eximunt Theologi plerique. In qua persuasione quoque fuit vir rerum gestarum gloria illustris Caspar Colinius Castellionæus, maris Gallici præfectus, cum Lutetiæ in abominanda ista (quam Romæ in Vaticano depictam vidi) laniena jam jam trucidandus esset. Refert Ampliff. Thuanus Histor. lib. LXX. hæc moribundi verba ad percussorem: *Tu juvenis canos meos reverere; quicquid feceris, vitam meam nihilo breviorẽ efficies.* Quibus planè adstipulatur nobilissimus Eques, Daniel Heinsius in immortalis opere de Contemptu Mortis lib. III.

*Sic Graiũm antiqui procures, quos fama reponit
Dīs ipsis inter genitos, magnique Quirites,
Concessere quidem fato, quo tempore fixa
Eripuit series quemque atque immobilis ordo,
Sponte sua; sen quem sævi tulit arca Martis.*

Sunt qui hinc inferant, si nec gladius, aqua, ignis, pestis, aliique morbi vitam breviorẽ reddere possunt, frustra tanta sollicitudine nos hæc fugere, aut ægrotos adhibere Medi-

cum, ut qui neminem sanare possit, nisi cui jam fato decretum est evadere. Scitum est quod de Agesilao refert Plutarch, in Apophth. Laconicis: Quum medicus quispiam illi præscriberet curationem nimis exactam, neque simplicem, qualis esse solet apud Lacedæmonios: Νὴ τῷ Θεῷ (Θησίῳ) εἰ εἰς πάντα μοι περὶ καταιζήν, εἰ δ' εἰς πάντα ἀναδέχομαι. *Æcastor*, inquit, *nisi vita est destinata, non sum victurus etiam omnibus istis usurpatis.* In hac difficultate ἐπέχω, & cogosco mihi dicendum cum Homérico adolescente,

Οὐδέ πω μύθοισι πεπείρομαι πυκινόισιν.

Neq̃ ego adhuc prudentium sermonū usū habeo. Ο'τι μὲν ὅτε ἐμαυτῷ εἰδὲν αὐτῷ ἐννεόηκα, εἰ οἶδα, σιωπῶς ἐμαυτῷ ἀμαθίαν. λέπεται δὲ, ὅτι ἐμαυτῷ, ἐξ ἀλλοτρίων πόθεν ναμάτων διὰ τ' ἀκοῆς πεπληρωμένον, δίκην ἀγγείκ. *Quod verò ex meipso nihil tale cognoverim, intelligo, meæ inscitie conscius: restat igitur, instar vasorum, hæc ex aliorum fontibus hausisse, ut apud Platonem in Phædro (lubentius magnorum virorum verbis loqui, quam meis balbutire, amo) dicit Socrates. Quod igitur ex hoc abyssu emergere, & tanquam è scrupulosis cotibus enavigare me posse desperarem, ne forte meo remigio usus navem impingerem, consultius esse duxi gubernatorum peritissimos adire, quorum, consilio & auxilio*

auxilio ea velut ad Cynosuram & rectè gubernari, & salva in portu collocari posset. Plerisque eorum placere video determinatum vitæ terminum non tollere Medicinæ necessitatem, sed simul stabilire, quasi hæc ad illum nos duceret, non tamen ultra illum perduceret. Ita & Franciscus Verulamius Angliæ Cancellarius lib. *iv.* de augmentis Scientiarum cap. *xi.* ubi de vita prolonganda, agit, *Neque verò, inquit, subeat animos hominum ille scrupulus, ac si res fato ac divinæ providentiæ commissa, in artis officium & munus jampridem à nobis revocaretur: Providentia enim proculdubio mortes quascunque sive ex violentia, sive ex morbis, sive ex decursu ætatis pariter regit: Neque tamen ideo præventiones & remedia excludit. Ars autem ac industria humana Naturæ & Fato non imperant, sed subministrant. Hoc est, quod alibi ex Cicerone attulimus, tam fatale esse Medicum adhibere, quam convalescere. Et ex Seneca, cum sanitas videatur de Fato, debetur & Medico; quia ad nos beneficium fati per hujus manus venit. Quæ quomodo satisfaciant eruditis, ex literis eorum, quas mitto videre, poteris. Post eos ut & te, Vir undecunque doctissime, consulerem, me impulit egregius juvenis Martinus Lydius, eximio parente, & cognomine avo non indi-*

gnus. Qui cum ad vos rediret, amica vi extorfit has literas, quibus alioquin interpellare vix ausus fuisset studia tua, quæ refutandis adversariorum erroribus impendis. Næ illos *Philonium Romanum* penitus stupefit, quorum veterum non discutit tanti Medici *Catholicon*,

*Pocula Lethæos ut si ducentia somnos
Arente fauce traxerint.*

Vidimus sæpe perniciosam ejus vim: & nuperrimè in puerulo bis illud sumere coacto, quod unica (an fatali?) morte redemit.

*Olli dura quies oculos, & ferreus urget
Somnus, in æternam clauduntur lumina nocte.*

Sed ego jam dudum ἔσθ' ταῖς ἐσκαμμένας πιδῶ, & dum vitæ quæro terminum, vix aliquem literis pono. Quare desino, & te, Vir Reverende & Clarissime, ex animo salvere jubeo. Dordrecht, Nonis Martij clō Io cxxxiv.

JOHANNI BEVEROVICIO

Senatori & Medico Dordrechtano,

GISBERTUS VOETIUS S. D.

Amplissime & Doctissime Vir,
Quandoquidem ex ultimo hoc Bataviæ
an-

angulo tenuitatem nostram ad spicilegium
 post magnam aliorum messem provocare li-
 buit, posthabitis effugiis & prætectibus pa-
 rebolibens, & ab alijs præterita fortè aut
 concisius dicta repetito acroamate paulò li-
 quidius & uberius exponam: ἀρχὴς γὰρ εὐρο-
 μένης ῥᾶον τὸ περὶ εἶναι καὶ συναρξῆεν τὸ λοιπὸν εἶεν,
 ut divinè Philpophus in Epilogo Elenchor.
 Sophistic. Nihil etiam magis convenit Chri-
 stianis Philosophis, & inter eos nostri ordinis
 hominibus, quam mortis μελέτη, & dierū vitæ
 indagatio & numeratio Psal. 39. & 90. Quam
 vis enim ἐν βύθῳ Democriti aliquam veritatis
 istius partem latere fateamur, tentanda tamē
 via est, quā collatis multorum sententiis & di-
 sceptionibus in aperto eā ponamus quantū
 possumus, ut mentes nostræ partim in evidē-
 tia scientiæ, partim in doctâ ignorantiâ suâ faci-
 lius quiescant. πολυμήτερον, inquit Galenus vester
 de usu Respir. c. 1., καὶ ζητητέον τὸ ἀληθές. Εἰ γὰρ
 καὶ μὴ τύχωμεν αὐτῆς πάντως δὴ πᾶς πλησιέστερον, καὶ οὐκ
 ἔσται, ἀφ' ἡμῶν. Ut ergò dextrè controversiæ
 hujus enodatione defūgamur, à præcognitio-
 ne (quam περὶ ἀρχῶν γνῶσιν vocat Philosophus)
 auspicabimur. *Fatum* & *fatale* quia metapho-
 ricè & ἐξωπεικῶς hic usurpatur, sit nobis idē,
 quod *certum*, *definitum*, *immobile*, & *immuta-
 bile*. *Certitudo* seu *immobilitas* intelligitur, non
 scientiæ

scientiæ nostræ, sed rei; non cognitionis, sed rei
ipsius; non subjecti sed objecti; non secundum
modum nostrum concipiendi aut præcogno-
scendi, sed à parte rei in se. Vitæ humanæ ter-
minus, nō quæritur in specie sed in individuo,
hic & nunc, ut loquuntur in Scholis: neq; enim
difficultatis alicujus vel minima species te
virum divinarum & humanarum rerum pe-
ritissimum, quærere fecit, *An Dei decreto
statutum sit omnibus hominibus semel mori; An &
quæ sit longitudo aut brevitās vitæ, quis ejus ter-
minus, quod maximum quod sic, aut maximum
quod non sive absolutè in se, sive comparate inter se,
& ad vitam reliquorum animantium aut planta-
rum.* Itaque apicem difficultatis non tangunt,
aut aciem mentis acuunt, quin contra obtun-
dunt, quæcunque disceptantur de periodo,
quam Deus humanæ vitæ constituit pro ra-
tione ævi, temperamenti, aëris & climatis;
de horâ item mortis ordinariâ, præter quam
etiam sit extra-ordinaria; deque termino
Physicè fatali, qui retrahi aut abbreviari
possit; adhæc de vitæ mortisque causis inter-
nis & externis; deque mortis differentiis &
generibus, ut alia sit naturalis & spontanea,
alia violenta & casualis; denique de termino
vitæ, & consilio ac decreto Dei super hoc ho-
minibus cognito aut incognito. Prævarican-
tur

tur etiam & statum Controversiæ pervers-
tūt, aut saltem meram λογμαχίαν & σκιομαχίαν
in vasto Epicuri inani exercent, qui hic quæ-
runt aut quæri volunt: *An mors cuiusque &
vita decreta sit à Deo absolute absque ullo respectu
ad media necessaria, quæ finibus suis certo subordi-
nantur & eidem decreto includuntur, adeo ut
quidquid fecerint homines, certo eventurum sit
quodcumque eventurum decrevit Deus? An media
aliqua sint quæ vi nature, & ductrice arte ad ter-
minum suum homines perducere queant? An vale-
tudo, vita, mors pendeant ab humanâ providentiâ
& causis secundis? An mortis vitæque dispensatio;
juxta obedientiam aut inobedientiam hominum,
tanquam præmium aut poena, aut castigatio à Deo
sapientissimè & justissimè administretur? An homo
neglectu aut abusu mediorum mortem sibi accerse-
re, & contra usum mediorum vitam σω' & ὅτι con-
servare possit? Hic est genuinus Controversiæ
status: An singulis hominibus sua cuiusque vitæ
terminus sit fixus, status, certus atque immobilis;
& quidem, quia terminus ille immutabiliter à Deo
sit constitutus. Duæ sunt hic sententiæ, una
negat, altera ait. Posterior in duas dispe-
scitur, quæ quamvis in τῷ ὅτι h. e. in assignandâ
ratione & causâ certitudinis & immobilli-
tatis dissentiant, in thesi tamen principali seu
in τῷ ὅτι conveniunt. Una enim radicem cer-
titudi-*

titudinis alibi quærit quam in absolutâ voluntate & prædefinitione Dei, aut saltem ignorari eam contendit, & ad ignorantia (doctæ & piæ, ut putant) asylum confugere nos docet. Altera vero totum istum immutabilitatis nexum ab immutabili voluntate, admirabili & potenti providentiâ ac gubernatione Dei deducit; atque ita in voluntate Dei, causâ omnium causarum, quiescere nos jubet. Nos postremæ huic sententiæ accedimus, quæ ut liquida magis fiat, sequentibus Aphorismis eam ita complectimur.

I. Ut omnis ἐνέργεια, omne apotelesma, ita & vita hominis, atque adeo vitæ motus & terminus pendet à concursu duplicis causæ, primæ scilicet & secundæ. Illa est *Deus*, ista *Natura* & *Cura* seu *Ars*. Natura incipit & facit, Ars certior dux quam Natura dirigit & perficit. Natura est causa directâ, directè & Physicâ (ut recentiores nunc loquuntur) causalitate influens in effectum: Ars ut naturæ ministra indirectè & motione metaphoricâ causans, quam causam *Moralem* recentiores, αἰτίον συμβεβηκτικόν Philosophus indigitat. Utraque tamen in suo genere vera & realis est causa. Natura gemina est, insita & affita, ἡ ἐσω καὶ ἡ ἔξω. Illa est calidum & humidum primigenium (in quorum temperamen-

to Aristoteles vitam constituit) & utriusque debita proportio, vigor, & bonitas; quam naturam *Balsamum Naturale* nonnulli appellant. Ista sunt alimenta & medicamenta quæ regnum minerale, vegetabile & animale abundè nobis suppeditant. Quibus accedunt ea, quæ Medici vocant Non-Naturalia.

2. Utrique causæ & primæ & secundæ, vitæ humanæ productio & conservatio, ejusdemque ablatio verè & propriè debet ac potest attribui. Procedit enim hic effectus à duabus causis totalibus sed subordinatis: Cū hæc tamen differentiâ, quod secunda quælibet causa, quamvis in suo genere sit principalis, comparata ad causam primam habeat se ad modum causæ minus principalis *inanimatæ*, & organicæ, quippe quæ non movet nisi mota, & semper agit in virtute causæ primæ. Sunt enim omnes causæ interiores sive rationales sive irrationales tanquam instrumenta causæ primæ, ut passim tradit Scholasticorum princeps Thomas, & qui eum sequuntur.

3. Hinc est quod effectus omnes, inter quos vitæ conservatio, distinctè & peculiari ratione causis secundis adscribantur subinde, & non primæ; quia illæ sunt causæ particulares & propriæ, ista universalis & communis.

4. Modo

4. Modo rursus peculiari ratione & *κατ' ἐξοχὴν* & iste & alii effectus causæ primæ tribuuntur, non tamen totaliter, adæquatè, & exclusivè, ut scilicet excludatur causalitas causarum secundarum. Est enim causa prima, quoddammodo *omnia*, eminenter scilicet seu virtualiter. Unde non inicitè *Centrum* à non-nemine dicitur, & in Sacris Literis *Principium* & *Finis*, *A* & *Ω*, *A quo, per quem, & in quem omnia. Sum qui sum, & ὁ ὢν* (Exod. 3. cum Apoc. 1.) *Ipsè Deus, ipse Jéhova*; unde Patrum *αὐτοθεός, αὐτοὸν, αὐτοκρασία, αὐταυτός*; & Jul. Cæsaris Scaligeri *Ipsè*, quò divinus vir hymnum suum & exercitationes in Cardanum claudit.

5. Potest ergo utrumque verè & propriè dici, vitam posse abbreviari aut produci & non posse, fatum cujuscunque esse mobile & immobile, diverso scilicet respectu. Si enim effectus compareretur ad causam primam ejusque infallibilem præscientiam & immutabile decretum, est omninò immobilis imò & necessarius necessitate consequentiæ non consequentis; sin vero compareretur mors fortuita ad causas secundas & proximas suâ naturâ contingentes, mutabiles aut vertibiles, earumque incertum & mutabilem concursum, mobilis dicendus est. Quomodo jam pridem satis distinctè hoc enunciârunt Scholastici.

Thomas

Thomas I. quæst. 116. art. 3. *Fatum*, ut in secundis causis est mobile, ut autem a divinâ præscientiâ est immobile, non necessitate absolutâ, sed conditionali. Lyranus Postill. in Job. 14. *Ista constitutio dupliciter potest intelligi. Uno modo prout est in divinâ ordinatione: & sic termini vitæ hominis præteriri non possunt anticipando vel differendo, quia ejus providentia est infallibilis. Alio modo ut est in effectu exteriori, in quantum ex naturalibus causis est aliquis periodus certus vitæ hominis, & in aliquibus major & minor secundum varietatem complexionis, & secundum hoc termini vitæ humanæ possunt anticipari, per malum regimen, gladium, vel aliam occasionem. Themelvar, in Rosar. lib. 2. in voce vitæ, ubi art. 17. & 18. quærens: An homo possit sibi vitam abbreviare, ut citius moriatur quam Deus ordinavit; Et utrum homo possit sibi vitam prolongare, ultra determinatam periodum seu terminum, Respondet secundum Theologos, nominatim secundum Gregorium & Lyranum: Considerari posse vitæ humanæ terminum vel secundum divinam præscientiam & dispositionem, vel in comparatione ad causas secundas: Illo respectu non posse, isto posse abbreviari & prolongari. Thomas commet. in Job. 14. Et iterum præmittit immutabilitatem divinæ prædeterminationis, cum dicit (constituisti terminos &c.) divina enim dispositio non*

fallitur: unde hominem diutius vel minus vivere, quam divina dispositio habet, est impossibile: licet hunc hominem nunc vel prius mori sit contingens, si in se consideretur. Sunt autem & termini humane vite præstituti ex aliquibus corporalibus causis; puta ex complexione vel ex aliquo huiusmodi ultra quos vita hominis protendi non potest, quamvis ante possit deficere ex aliqua accidentali causâ: sed terminos præstitutos secundum divinam providentiam, sub quam omnia cadunt, nec in plus nec in minus vita hominis potest præterire.

6. Sic tamen ut neutro loquendi modo, alterutrius causæ necessitas tollatur. Assertiones istæ non destruunt, sed potius validè inferunt causæ primæ & secundæ efficaciam, & necessarium concursum: quamvis necessitas sit inæqualis. Potest enim causa prima operari & effectum producere absque causâ secundâ, non contra; ut patet in creatione ex nihilo, & patratione miraculorum: immo potest causa prima etiam posito ordine & ordinariâ rerum naturâ, in rebus necessariis supplere defectum causæ secundæ. Nunquam enim *Providentia Dei deficit in necessariis*.

7. Si causa secunda sit Moralis seu agens in operibus necessariis est illius actio seu cooperatio non tantum necessitate mediæ, sed & necessitate (quam vocant) Præcepti. Obliga-
tur

tur enim ad debitas operationes ex vi legis divinæ, sub ratione virtutis aut vitii, & consequentis præmii aut pœnæ. Et si officio suo hic defuit, rea fit imminutæ sanitatis aut vitæ, & attractæ sibi mortis.

8. Quamvis homo ignoret intentionem & consilium causæ primæ, ex quo pender eventus, ipse tamen non debet quiescere, aut remissius vitæ suæ attendere aut media negligere, sed agere quod in se est ex præscripto voluntatis divinæ. *Occulta enim sunt Domini Dei nostri, sed revelata sunt nostra & nostrorum filiorum usque in sæculum ad faciendum omnia verba legis hujus, Deuter. 29. v. 29.* Si enim Deo placuerit, eventum dare ad vitam, per media ab ipso præscripta dabit; sin minus, faciat quod bonum est in oculis suis. Haud aliter ac miles mandato Imperatoris tenetur in hostem strenuè pergere & pugnare cum intentione vincendi; quamvis ipsum lateat, an istud vallum occupare, aut copias istas profligare, an vero aliud & majus quid intendat, quo hostis falli aut divertiri queat.

9. Quia autem causa prima inchoat omnem motum (unde Primus Motor ab Aristotele dicitur) & est causa principalis, ad quam secundæ sunt instrumenta, & influit non tantum in effecta, sed etiam ipsas causas

secundas eas promovendo, in actum deducendo, applicando ad opus, & prædeterminando ad singularitatem & ad specificationem actus h. e. faciendo eas ex agentibus potentiâ agentes actu, & ut hoc loco, hoc tempore circa hoc singulare objectum agant: Quia etiam tam intimè, nihilominus suaviter & cōvenienter cujusque naturæ, penetrat omnes actus & motus causarum secundarum, ut non possint non actæ agere, motæ movere & determinare atque applicare se ad opus sub & cum causâ primâ, ac proinde posito decreto & positi determinatione causæ primæ non possit non effectus vitæ aut mortis necessario sequi necessitate consequentiæ, quippe infalibiliter implexus & affixus voluntati, providentiæ & gubernationi ejus, ut Scripturâ & ratione infra probatur: Concludimus ad Quæstionem de immobili aut mobili vitæ termino tanquam futuro contingenti à Deo determinato, propriè & distinctè respondendum: *Esse immobilem*; quamvis alio respectu etiam dici possit Mobilis, ut jam dictum est. Hanc Assertionem nostram probamus tum, Scripturæ testimoniis, tum invictis rationibus ex mediâ Philosophiâ & Theologiâ depromptis; aded ut neminem nisi errando contra hanc veritatem disputare posse

posse, certi simus; ut Augustinus alicubi loquitur.

PRIMUM ARGUMENTUM.

SIT ergo Primum Argumentum ex Job. 14. cum 7. & 38. & Actor. 17. Job. cap. 14. v. 5. 6. *Si definiti sunt dies ejus, numerus mercedum ejus tecum est: statuta (terminos) ejus fecisti, & non præterivit. Recede de super eo, & desinet donec perficiat, sicut mercenarius, diem suum.* Cum quo conjungi potest Ecclesiastis 7. v. 1. & cap. 5. v. 17. & cap. 2. v. 3. ubi meminisse numeri dierum vite sue, & vitarum vanitatis sue. Numerus hic intelligitur certus, numeratus, & finitus; non vero innumerus seu potentia infinitus. Si autem est numeratus, à Deo utique est numeratus & definitus. Illius enim est numerare, qui omnibus & numerum & unitatem tribuit, & quem solum intueri jubetur Belzazar, D. 5. v. 25. **למנוח** quod interpretatur Propheta v. 26. *Numeravit Deus regnum tuum, & perfectissime numeravit illud: Et cum regno vitam, ut constat ex vers. 30. Accedat locus Job. 7. v. 1. Nonne militia (tempus determinatum, præfixum) est homini in terrâ, & dies ejus, velut Mercenarij dies?* Cæterum **למנוח** tempus determinatum Pa-

ginitus in Versione & Mercerus in Commen-
 tar; *tempus præfixum* Vatablus in Notis, ex-
 ponunt. Et sic R. Levi ben Gerson: קץ וזמן,
 קצוב id est, *terminus & tempus præfixum seu*
determinatum, Et R. Sel. Jarchi: הלא ירעתם
 כי יוש עבד וזמן לאנוש במה יחיה
nescitis quia est tempus statutum homini quam-
dum victurus est: Et sic omnes Hebræi, quorum
 vestigiis insistit Manasse ben Israël in Conci-
 liatore nuper edito quæst. 42. in Exod. Quam
 interpretationem genuinam esse evincunt tū
 verba: *ut dies mercenarij dies ejus*, tum usus vo-
 cis עבד Iesa. 40. 2. Conferatur 1. Corinth. 9.
 & Hebr. 12. vers. 1. ubi certus agon dicitur
 fidelibus præfixus. Præterea Job. 38. v. 21.
Nosti quod tunc nasciturus esses, & numerum die-
rum tuorum multorum? Hic iterum objectum
 ימיו, *cujus cognitionem sibi soli Deus vin-*
dicat, statuitur numerus, actualis scilicet cer-
tus, & determinatus: à quo autem determi-
natus est numerus, nisi à Deo? Denique A-
 ctor. 17. v. 26. *ὁ ἐὼς ὁποῖα γένετος καὶ πῶς*, id
 est, *definiens statuta tempora*: ubi tempora ho-
 minum in genere sic dicta, imprimis vitæ spa-
 tia designant ac includunt. Et vers. 28. *In i-*
pso vivimus, movemur & sumus. Unde colligi-
 tur intimâ & specialissimâ Dei providentiâ
 gestari

gestari vitam cujusque hominis, atque ab eâ
 dependere; nec præter ipsius dispensatio-
 nem, aut dispositionem, tantundem vel an-
 trorsum, uel retro sum posse moveri. Quod
 tam illustri huic Scripturæ lumini tenebras
 offundere satagunt nonnulli exceptionibus
 suis, frustra est.

*Primò Excipiunt, dictam illud Iobi, posse ac-
 cipi, de termino illo communiter humane
 vite præfixo, quem ordinariò attingunt o-
 mnes, qui suâ culpâ dies suos non abbrevi-
 ant.*

R. Glossa repugnat textui. De fugaci vi-
 tã & ad naturalem terminum properante jam
 dixerat v. 1. & 2. hic de singulari cujusque
 termino loquitur: Quod evincunt planissime.
 1. Verba illa: *חֲקֵר עֲשִׂית וְלֹא יַעֲבִיר*, id est,
statuta, (penſa, ordinarias portiones, terminos)
ejus fecisti, & non transgredietur. Ubi notan-
 dum quod vox *חֲקֵר* defectivè plurali numero
 usurpatur, (ut rectè observat Masora parva
תּוֹכֵר hic esse *חֲקֵר*) ut non sit *statutum* sed
statuta, distributive scilicet cujusque hominis;
quod non transibit, numero singulari, quisque
scilicet suum. Quæ Hebræorum enallage ni-
 mis nota est in formulis distributionis; cui fe-

se similis occurrit. Galat. 6. v. 1. ὑμεῖς οἱ πνευματικοὶ κατὰ τὴν ἔσχατον, &c. σκοπῶν σεαυτὸν, μὴ καὶ σὺ πειρασθῆς. Quomodo etiam nonnulli accipiunt illud. Actor. 2. v. 3. de linguis disparitis, καὶ ἐκείνου. 2. Radix *pph*, certum & præcisum decretum, fixationem (ut ita loquar) & quasi sculpturam, dimensionem, designationem, ac scripturam divinam atque indelebilem circa hominem quemque aut hominis casus atque eventus notat, qualis illa Psalm. 139. v. 16. & 55. v. 9. Constat hoc ex verbis præcedentibus, ubi dicuntur *dies hominis* definiti (Hebr. *חֲרוּצִים*, id est, *decisi, determinati*) & *numerus mensium* ejus esse cum Deo, seu, apud Deum. h. e. in Dei præscientiâ, decreto, curâ, potestate & providentiâ. Idem docet collatio locorum ubi hæc vox occurrit, ut Ezech. 16. v. 27. Iesa. 4. v. 1. Genes. 37. v. 22. Iob. 14. v. 13. & 38. 4. Prov. 3. v. 8. Hinc est quod *קִרְיָה* Chaldaeus hic *מַעְגְּלָא* per *וְיָמֵי חַיָּו*, quod Rabbini & Chaldaeis *decisionem, decretum, statutum, prædestinationem, & determinationem* significat. 3. Quia vers. 13. per modum voti ad se in individuo applicat, ubi Hellenistæ vertunt, *τάξην μοι χρόνον*. Quod si unum individuum hic comprehenditur, cur non & reliqua? 4. Quia non de die in ideâ seu in genere &

re & ἀορίστως, sed de singularibus & signatis cu-
 jusque diebus ac mensibus loquitur *dies ejus*,
numerus mensium ejus, *terminus ejus*, & vers. 6.
 usque dum *absolverit diem suum*; ut constat ex
 collatione locorum, ubi de termino vitæ hu-
 jus aut illius in individuo dicitur *tempus suum*,
dies suus quem homo nescit de quâ phrasi infra
 ad v. Argumentum. 5. Quia decretum Dei,
 ὡς ἐστὶν ἐκ τῆς βουλῆς & consilium voluntatis, versatur
 circa τὰ κατ' ἐκαστὸν, nec Dei consilia & actio-
 nes subsistere & hæerere possunt in universali-
 bus (quod etiam de consiliis humanis Medi-
 corum, Politicorum, &c. cogitare absurdum
 est) nisi cum Averroë velimus dicere Deum
 non intelligere singularia, aut stolidè singa-
 mus Deum in conceptibus suis, immo & in
 scientiâ practicâ ὅμοια πάντα φέροντες φίλοις ἀνθρώποις,
 qui per nudam & speculativam *abstractionem*
precisionis, *unitatem* sibi fabricant *universalem*,
 quæ singularibus suis naturâ prior, potentiâ
 tantum sit quodque suum singulare, non vero
 actu; & homo de eo cogitare & loqui pos-
 sit abstractè & formaliter, sic ut non cogitet
 de inferioribus sub illo contentis, de quo
 Thomas comment. in 2. de Animâ cap. 5. &
 juxta illius sententiam recentiores Philosophi.
 6. Quia sub universali singulare quodque
 continetur: Si ergo Deus omnibus homini-
 bus

bus certum præfixit terminum, ergo etiam singulis sub omni illo contentis. Alioquin non esset propositio $\chi\tau\iota$ παντός. Quod si dicantur aliqui ab universali illo seu $\omega\varsigma$ $\delta\eta$ τὸ πολὺ excipi, ergo exceptis illis quibusque secundum modum exceptionis suæ & suis terminus & præfixus. Nisi dicere velimus vitam eorum in incertum & infinitum vagari, & Deum nihil certi de eâ aut voluisse aut potuisse definire. 7. Totum illud commentum, quo adversarii nituntur, de certo vitæ termino à Deo hominibus in universum præfixo (quem tamen pro re natâ figunt & refigunt) gratis adfertur absque solidâ probatione, & seipsum conficit, & validè refellitur: Quia vers. 1. 6. 7. 10. collati cum hoc textu ostendunt agi de omnibus & singulis hominibus, nemine excepto; Et dato, agi de plerisque, negamus rerum terminum illum decretorium (quem fingunt 70. aut 80. annorum) à plerisque hominibus ordinariò attingi, in quâcunque mundi plagâ versentur. Pro bent vel de decimâ cujusque ætatis aut seculi parte, per singula climata. Præterea terminus exceptorum quem maximè indefinitum, incertum, & in vacuo quati suspensum rotari atque agitari volunt, maximè fixus, definitus, & à divinâ providentiâ undique circumscriptus ex Scripturis

pturis demonstratur. De quo ad argumen-
tum v. & vii. Denique non magis potest fin-
gi & concipi decretum Dei universale de
communi termino, distinctum à decretis ter-
mini cujusque particularis, quam decretum
universale de termino à quo seu principio ac
certo foecundi temporis momento, quo foec-
minæ omnes concepturæ ac parituræ sint,
quo animæ humanæ infundendo creabuntur,
& creando infundentur; Extra & post quod
decretum aliud esset singulare decretum tan-
quam ab eo distinctum, E. G. Zaræ erit fi-
lius illo tempore, Annæ nascetur Samuel, E-
lisabethæ Iohannes Baptista; Quæ etiam in-
ter omnia decreta singularia conditionata,
essent extraordinaria. Mirabilis Philosophia
hominum de infinitate & perfectione Dei. Si
bestiæ philosophari possent, & ex suo brutali-
tatis modulo sensualia tribuerent menti &
voluntati humanæ, quam ægre hoc ferret

Sanctius his animal mentisque capacius altæ.
Confer Argum. xvi in fine.

*Instantia. Commentitium illum communem,
ordinarium & naturalem vitæ humanæ termi-
num, ultra quem progredi impossibile, nisi De-
us extraordinario ab illa lege excipiat aliquem,
&c. pro prævisâ scilicet hominis pietate, &
ex*

ex hypothesis boni usus liberi arbitrij &c. probant, inquam, hunc terminum ex Ps. 90. vers. 10. Dies nostræ vitæ septuaginta anni &c. hic ergo numerati sunt dies, & terminus præscriptus est.

R. Nunquam ex hoc textu probabitur, hunc esse universalem terminum, hoc esse *παρά-*
θημα seu adjunctum speciei humanæ. 1. Quia intelligi potest Propheta de termino vitæ vegetæ & valētis quæ *κατ' ἐξοχὴν* & appropriatè *vita* dicitur; unde apud Hebræo frequētissimè vox *חיה* pro valere, vegetum esse, instaurari, restitui, Hellenisticè Ioan. 4. v. 50. *ὁ υἱός σου, ζῆν*; Ubi Nonnus paulò felicius, quàm sæpè solet, *ζώοντα ἢ ἀρτεμέοντα κηχῆσις*. Sensus ergo sit, ultra illum terminum vitam quidem produci posse, sed raro cum bono sensuum & membrorum usu, ut verè *βίον* sit *ἀβίον*. Porro ita accipiendam hanc vocem suadent etiam verba sequentia, *ויהבם*, siquidem cum Hellenisticis transferas *τὸ πλεον αὐτῶν*, quod plus iis est, quod superest, exsuperantia eorum (vulgatus & Hieronymus *amplius eorum*) quem sequitur (ut solet) Paraphrasis Arabica Romæ edita, præterea Apollinaris *τὸ δὲ κόπῳ ἢ μοχθῶς αἰεὶ βίον ἐστὶ αἰσώσιον*. Et veteres ac recentiores commentatores plurimi, Augustinus, Cassiodorus, Haymo,

Haymo, Lyranus, Turrecremata, Veclenius, Titelmannus, qui imprimis & concinnè hanc expositionem proponit. Quibus adde Valefium de Philosoph. Sacrà cap. 7. 2. Quidquid sit de hâc interpretatione, constat saltem vitæ seu speciei humanæ non posse hoc adjunctum verè tribui, aut cum eo converti sive homines singulos, sive plerosque intelligas, qui naturali & suo fato moriuntur: fuerunt enim ætates mundi, fuerunt & etiamnum sunt climata, sunt ordines hominum in quibus satis frequenter attingunt & superant hunc terminum. Non est quod repetam quæ ab alijs observata *ἐκ μακροβίω*. Habet lectu non indigna August. de civit. Dei lib. 15. cap. 8. & ibid. Lud. Vives. Plinius lib. 7. cap. 48. & Dalecamp. ibid. Joseph. antiq. Judaic. lib. 1. cap. 4. Lact. lib. 2. cap. 13. Cardanus in Apologiâ contra Jul. Cæs. Scal. num. 309. Lucianus, Cl. Scaliger in Elencho Chronologico, Authores Physici, & inter eos Titelmannus lib. 8. cap. 22. qui cap. 13. perspicacissimè & apprimè ad gustum nostrum indicat: *Propter hunc continuum defectum* (declinationem longævitatis) *diximus singulis individuis esse determinatum & præfinitum suæ complexionis terminum*. Optimè sane; singulis individuis, non speciei humanæ:

pro-

proprietates sunt individuantes, h. e. circum-
 stantiæ merè particulares, ambulatoriæ quæ
 pro ratione ætatum, climatum mundi, status,
 item ordinis, & vocationis hominum ade-
 se aut abesse possunt. Adeo ut ex illis nullâ
 inductione Logicâ naturale fatum, immobi-
 le & decretorium punctum naturæ seu spe-
 cie humanæ καὶ δ' ὅλας, aut saltem ὅς ἐστι τὸ πολὺ
 præfinitum fabricari possit: aut sine gravif-
 simis absurdis, verba Moïsis huc trahi. Quod
 viderunt Augustinus, Cassiodorus, & Hay-
 mo, qui propterea ad allegoricam expositio-
 nem confugiunt. Sed planus sensus est, qui
 ex verbis & toto Psalmi contextu collato
 cum 1. Corinth. 10. v. 5. Numer. 26. v. 65.
 sponte fluit: Moïsen scilicet hic propriè con-
 queri de vitâ Israëuitarum sui temporis, quo-
 rum corpora cadebant in deserto, & quidem
 magnam partem intra illum terminum 70.
 aut 80. annorum. Cæterum illi ὁροθέται non
 minus absurdi sunt, quam Physicis & Medi-
 cis, atque adeo sanæ mentis hominibus, &
 olim, & nuper semper fuerunt: qui recta
 intervalla & periodos ætatum humano ge-
 neri designare ausi, aut cum Ægyptiis ex de-
 cremento cordis terminum vitæ præfinire.
 De quorum anili Philosophiâ Plinius loc. cit.
 Alia sanè fuit longævitas & Israëuitarum
 post

post *Βερυβιόντα* illam in deserto, & aliarum Gentium, etiam hodiè in Arabia scilicet in partibus Fessæ, Maroci, & montis Atlantis, teste Scaligero in Elench. p. 65. addimus nos in Kempiniâ Brabantiaë, ubi miraculum non est si aliqui septuagesimum aut octuagesimum annum excedant, cum non paucos ibi & in Sueciâ, Gothiâ atque alibi firmâ vegetâque valetudine frui testetur Lævin. Lemnius de occult. Natur. Mirac. lib. 4. cap. 24.

Secundò excipitur. Determinationem hanc posse exponi de eâ quam ante tempus homo sibi fabricat, neglectis illis medijs, quibus ordinariè constitutus vitæ terminus potest attingi. Quem quia præscientiâ suâ Deus scit futurum, appellare possumus terminum præscientiæ; qui etiam transcendendi non potest, magis quam decretionis & constitutus communi vitæ: non quod ideò sit necessarius, quia Deus eum prævidit, sed quia contingit, non potest non contigisse & à Deo prævisus ac præcognitus esse.

R. r. Tam manifeste de termino Dei non hominis, quem fabricat & figit Deus, non Homo, hic agi constat, ac si Solis radiis scriptum esset. Homo hic introducitur tanquam purè passivè & objectivè se habens, deter-

determinabilis & determinatus, & Deus
 tanquam solus definitor & ὁποδότης. Inspici-
 atur modo textus sacer. 2. Reliqua, quæ
 subjiciuntur de termino præscientiæ, ad rem
 non faciunt, & τὰ ἴδια adversarius iis sub-
 vertit; dum enim futurum contingens mor-
 tem E. G. Socratis dicit, non posse non con-
 tigisse illo tempore quo contigit, sequitur,
 terminum vitæ ejus abbreviari & produci
 non potuisse; siquidem præscientiæ divinæ
 sua constet certitudo. Et cum dicit, *non po-
 test non*, illam necessitatem consequentiæ seu
 hypotheticam confirmat, qualem nos volu-
 mus; de quâ infra pluribus. 3. Quod si da-
 remus agi hic de termino quem sibi fabricat
 homo τέκτων scilicet ut fortunæ suæ (nonne-
 mo ait apud Philosophum in Ethic. ad Ni-
 com.) ita & vitæ, quamvis utrumque vere-
 cundè Poëta neget,

*Hoc satis est orare Jovem, qui donat & aufert,
 Det vitam, det opes, animum mi æquum ipse
 parabo:*

inde tamen nihil infertur contra nos; modo
 concedatur hominem ita esse τέκτονα, ut Deus
 ἀσχιτέκτων non excludatur, in quo vivimus, qui
 est Deus spirituum, omnis carnis,

— qui tempus ab ævo
Ire jubet, stabilisque manens dat cuncta moveri.

ἀσχις

ἀρχὴν τὴν καὶ πλάττω, καὶ μέγα τὸ ὄντων ἀπάντων ἔ-
χων, ut rectè autor libelli de mundo: ubi
plurima cap. 6. & 7. de divinâ providentiâ
occurrunt.

*Tertiò excipitur eodem vers. 6. Iobum asserere:
præscindi dies hominum. Quid filum
& stamen præscindere, nisi ante ultimum
finem decurtare, & antetempus, quod ali-
oquin vitæ hominum destinatum est, ab-
rumpere?*

R. 1. Mera linguarum & phraseologiæ
lacræ ignorantia. *Præscindere* hic non signi-
ficat, *abrumpere filum*, sed aliquid *determinare*,
decidere, *circumscribere*, *describere*, metaphorâ
sumptâ ex architectonicâ, non ex textilinâ;
ubi lapides, ligna, aut metalla delineantur &
præscinduntur ad formam aliquam seu opus
artificiale. Hanc esse significationem vocis
ᾤκνῃ colligitur ex 1. Reg. 20. v. 40. Daniel.
9. v. 25. ubi de temporum decisione & præ-
stitutione. Jesa. 10. 22. 23. & 28. 22. 23. u-
bi gr. 70. vertunt συντέμνειν, hinc in N. T.
Rom. 9. v. 28. λόγῳ συντιτυμμένῳ, quod
Syrus in codice Viennensi exprimit per ܕܝܢ;
Et R. Aben Esra ad dictum Iesaiæ locum ita
commentatur: דִּין נִגְזַר בְּנִגְזַר מֵאֵת שֶׁהוּא ;

id est , *Decretum decisum est à Jehova, &c.* Conferatur & synonymum קקח , in cuius significatione similis metaphora ; & cognatæ radices חרת & חרש (unde forte Græcum χαράω seu χαράττω) Exod. 32. v. 16. & 35. 30. Jesa. 44. v. 12. Consulantur etiam interpretes & commentatores veteres & recentiores tam Iudæi quàm Christiani , qui omnes nobiscum faciunt, uno forte R. Levi Gerson excepto. 2. Ipse contextus, si propriis oculis leviter saltem inspiciatur , profligat hanc exceptionem. Non enim est enunciatio categorica, sed hypothetica ; cuius antecedens habetur vers. 5. Consequens vero versu 6. in hac mentio fit abruptionis, quum dicit חרתי, h. e. *cessare faciat, abrumpat vitam meam.* Ut sit sensus, si, vel siquidem hominibus statutus est terminus vitæ, quem non transgrediuntur, ergo decretum suum de me executioni mandet, & semel abrumpat hanc miseram vitam. 3. Quod si interpretatio concedatur, nihil tamen inde conficiet adversarius, quam vitam præscindi sive decurtari ante diem naturalem sive ordinarium. Quod nos sano sensu acceptum, facile probamus. Sed manet quæstio, An homini illi, cui ante tempus vita præscindi dicitur,

vitæ

vitæ singularis terminus non sit præstitutus à Deo; Et si sit, an ante illum terminum præscindatur aut præscindi possit absque decreto Dei, aut contra decretum Dei? Hic se explicent, necesse est. Nos dicimus Deum occultâ suâ prouidentia omnia media, causarum confluxum, & tempora (quæ solus habet in manu suâ) ita temperare ac dispensare, ut nullius naturale fatum, aut lætifera infortunium in aliud temporis momentum incidat, quam in illud quod vitæ termino ipse apud se præfixit.

Quartò excipitur, Posse verba illa generatim sive ἐν πλάτει accipi, ut iis significetur vitæ humanæ breuitas, quæ certo dierum & mensium curriculo inclusa & spatio exigui temporis circumscripta est, ita ut durare nec semper, nec diu admodum vita possit, &c.

R. Si modo significetur breuitas, numerata scilicet & determinata à Deo in singulis individuis, res eodem recidit. Breve enim & longum non tollunt quantitatem continuam aut discretam, neque certos & designatos quantitatis terminos, sed potius eos ducunt & præsupponunt. Nihil enim aliud est breve & longum, quam modus quantita-

tis, seu quantitas relatè considerata: ita ut realiter ab eâ non differant. Quod si dicatur breve illud vitæ spatium non esse præcisè determinatum à Deo in singulis individuis, sed tantum indefinitè, indeterminatè, incertò, aut à conditione suspensum; Manifeste negatur Scripturæ textus, & introducitur contradictio in adjecto, *σδιηρόξυλον*, indeterminata determinatio, innumerata numeratio, incerta certitudo, Ens non Ens, abyssus denique omnis ignorantiae & abominationis. Præterea ille certus dierum & mensium circulus non est, ut opinor, potestate infinitus, actuali principio & fine carens. Quod si finitus & præfinitus, aut vitæ cuiusque individui unus idemque seu æqualis circulus præfinitus, est aut plurimorum individuorū, aut paucorum tantum. Primum falsum & contra Scripturam, rationem, communem sensum atque experientiam. Secundum verisimile non est, quod cum primo supra refutavimus. Tertium verisimile si esset aut saltem non improbabile, nobis tamen incertum. Quis enim nostrum unitatem & æqualitatem illam complexionum, atque inde spati-
orum ac terminorum vitæ, quasi quadrante aut annulo astronomico exactè observare & metiri poterit? Ego sane arbitrari ausim, ut

omnes

omnes homines vultu, ita & complexione
 differre & cuique individuo aliquid esse ἴδιον
 quod in alio non occurrat. Est ergo illud
 πλατυρόμεινον seu πλατὺρόμεινον, merum teretisma
 & idea Platonica, universale scilicet ante
 multa, & sine multis, existens in Deo seu
 præsens Deo, absque singulari suo, ad idem
 prædicamentum cum annis climactericis, &
 ætatum hominis interstitiis redigendum.

Instantia. Existimo tamen sic placuisse supre-
mo numini, ut ordinaria istius tempera-
menti duratio circumscripta esset generali
aliquo, etsi non præcisè astricto, termino aut
curriculo, puta 70. 80. 100. annorum præ-
ter, propter. Et hanc etiam in primo in-
nocentia statu locum habuisse. Constat enim
arborem vitæ in paradiso positam fuisse, ut
fructus ejus vitalis humidum à calore natu-
rali consumptum & paulatim deficiens, &c.
ante diluvium idem usus venisse credo, &c.

R. Mera conjecturalis, hypothetica, &
 incerta Theologia & Philosophia. De qua
 ne quid gravius dicam, præcautum est τῷ
Existimo, quod ego de opinione, aut suspi-
 cione, aut dubitatione interpretor. Non est
 itaque quod amplius & ἀνεξαρτήτως inquiramus

mus de generali termino à Deo præscripto, qui tamen non præcise adstringit; de ordinario & communi termino humanæ vitæ præfixo quem transire non possunt qui sunt 70. aut 80. annorum, ut ex collatis Job. 14. & Psalm. 90. constat; cui tamen subternitur aut adjungitur numerus 100. præter, propter; deque universali, quod abstractum sit à singularibus & tamen è singularibus non sit eductum atque adeo nec unum sit, nec inferioribus suis aut omnibus aut saltem plerisque commune; de Actionibus, definitionibus, decretis; & providentiâ Dei circa universalia sicut illa universalia non sint singularia coram illo, aut præscientia & prædefinitio illius in universali seu in genere (h. e. indistinctè & confusè secundum stylum Aristotelicum) non statuatur ex ipso simul & semel, de singularibus sub universali illo contentis. Denique de momentis, stationibus, & progressionibus divinæ æternæque scientiæ & consilij: Quæ infra ad Argumentum xv. etiam tangimus. Porro de mortalitate ante lapsum si nobiscum voluissent contendere, satis multa responderi possent. Nunc chartæ parcimus. Socini incertam Theologiam, Scepticæ proximam, si quis excussam videre velit, adeat hæreseos Socinianæ Antagonistas. De arbore vitæ pauca

pauca habet Scriptura, multa quærunt Patres, plura Scholaſtici & recentiores qui eos ſequuntur; nobis placet illud magni Scaligeri.

Nescire velle quæ magiſter maximus.

Docere non vult, erudita inſcitia eſt.

Si quid dicendum ſit, dicamus Arborem vitæ dictam eſſe non *effectivè*, ſed *ſignificativè*, ut diſtinguit Eugubinus in *Cosmopœiâ*. Vitam autem hic intelligimus non tantum terrenam, ſed multo magis æternam in cœlis. Quod vitæ ſuſtentatio illi adſcribitur, ſolidi nihil, abſurdi & incommodi non parum continet. Videndi Commentatores in Genefin, & qui controverſias Papales ex profeſſo tractârunt.

Quintò excipitur: *Quamvis concedatur præciſum vitæ terminum à Deo cuique præfixum, nihil tamen hinc ſequitur contra noſtram ſententiam. Quia Jobus non inſinuat, quâ ratione definitio & circumſcriptio iſta menſium & dierum à Deo facta ſit. Nihil obſtat ſi circumſcribi dicamus ex certâ præviſione divinâ, quomodo quiſque noſtrum ſegeſturus ſit, vel ſaltem ex hypothefi boni vel mali uſus Liberi Arbitrij, &c.*

R. I. Stat ſaltem *τὸ ἰπ* & principalis

D 4

theſis

thesis nostra contra malè Philosophantes Epicureos, aut istorum socios, de certo & immobili vitæ termino à Deo præstituto. Hypothesis seu fulcrum istius thesæos, atque addè τὸ δῖον, si ex loco illo Jobi exfertè non probetur (ut quidem probatur) suppetunt infinita testimonia, & rationes, ex naturâ Dei depromptæ, de quibus infra ad Argumentum xi. & xv. 2. Contra vestram sententiam (si quidem elenchum nostræ faciat) multum valent verba Jobi. Nos volumus terminum esse immobilem, & vitam non posse abbreviari, aut produci ex lege præscientiæ & immutabilis præfinitionis divinæ: Per τὸ ἀδυνατόν, id est, *non posse*, intelligimus impossibilitatem effectus non vero ἀδυναμίαν causæ alicujus secundæ ad causalitatem suam & effectum sibi connaturalem, Vos contradicitis, ut opinor; nisi cum umbrâ pugnare, & Stoicorum instar sensu ac re convenientes, verbis discrepare velitis. Atque ita genuinum loci hujus sensum vindicavimus, in quo Interpretes veteres & recentiores nobis suffragantur, quorum aliquos supra produximus. Infra in Argumento ab authoritate, Rabbinos aliquot, Gregorium Magnum, &c. superioribus succenturiabimus. Recentiores (nostros imprimis) studio præterimus. Suffecerit

fecerit nunc ex multis Gul. Estium Batavum, Professore Duacenum satis celebrem ad suffragia vocare. Dicendum, inquit, nihil aliud hic significari, quam apud Deum esse certissimam praescientiam dierum & mensium; quibus homo victurus est, simulque praordinationem, quando ultra non sit victurus. Neque inde sequitur ulla necessitas in re ipsa praecognita & praordinata. Nam sicut non est necesse hominem ambulare, etsi videam eum ambulare (nam libere ambulat) ita non est necesse hominem tamdiu vivere, quamdiu Deus praevidit, necessitate scilicet ipsius rei. Nam res ipsa praecognita est contingens, & tollitur vita hominis variis ex causis: sed tantum dicitur eum tamdiu debere vivere, quamdiu Deus volet, necessitate scilicet consequentiae, eodem modo sicut Philosophi dicunt de ambulatione, vel de quocunque actu libero iam existente: quid est, dum est, necessario est. Nam Dei praescientiae & praordinationi omnia sunt praesentia.

SECUNDUM ARGUMENTUM.

PSAL. 39. vers. 5. 6. Fac scire me Domine finem meum & mensuram dierum meorum, quae ipsa sit; noscam quanti avi ego. Ecce palmos (ut palmi mensuram) dedisti (posuisti) dies meos, & tempus meum tanquam nihil coram te. Vo-

cabulum לַחֲרִי ut nomen Toar accipiunt hic Kimchi, & Aben Esra : וְרַל כְּמֵה יִהְיֶה זְמַנִּי , id est, *vult dicere: Quantum erit tempus meum in hoc sæculo, &c.* cum quibus faciunt Syrus, Munsterus, Pratenfis, Pagninus, Montanus, Tigurinus, Vatablus. Qui tanquam participium accipiunt pro *deficiens*, à sensu tamen hoc nostro minimè recedunt, ut Chaldæus, Arabs, Burgenfis, Campenfis. Unde concludimus, finem, mensuram, quantitatem, numerum, terminum esse vitæ Davidis, & cujusque hominis, & quidem à Deo positum seu præfixum. Est itaque illa mensura certæ definitæ quantitatis seu extensionis, intra certos & designatos terminos conclusa; alioquin non est extensio, non est quantitas; sed habet se instar quantitatis interminatæ, quam materiæ primæ tribuunt Philosophi: immo nihil aliud est quam *infinitum* illud *potentiâ*, cujus semper aliquid, potest sumi extra, quomodo Aristoteles in genesi quantitatem discretam, in analysi continuam facit infinitam. Et tale infinitum certis & designatis terminis ac limitibus non circūscripsit Deus, nedum ut ab humanâ mente petransiri possit.

Excipiunt adversus hunc locum: *Doceri illo brevitatem dierum vitæ.*

R. 1. Quid tum? An ideo non docetur certus ejus terminus? An ergo quantitas modificatè & relatè concipi aut doceri poterit, ut ipsa quantitas absolutè dicta non intelligatur? Quasi quis certum aliquod & designatum diceret verum aut bonum absque certo & designato ente, necessitatem aut contingentiam absque causalitate; tempus absque motu, locum absque locato aut locabili. Breve magnum, parvum, &c. sunt puri modi quantitatis. Atqui modus non est sine recujus est modus. Mensura dierum brevis sit an longa, numerus (ut mensuram hic vertunt 70, est enim tempus numerus, & mensura motus) parvus an magnus, quantitas tanta an tanta, termini isti an alij, nihil refert. Modo sit quantitas, numerus numerans aut numeratus, terminus seu extremum definitum, decisum, & præcisum. Est ergo quantitas omnis vitæ humanæ definita & præcisa, & termini seu extrema istius quantitatis principium scilicet & finis (ex quorum comparatione demum exsurgit modus seu notio brevitatis aut longitudinis, magni aut parvi) posita ac descripta. Quæro quis sit terminator, quis *ὁποδῆσιν* istius auctor, quis architectus? An voluntas aut potentia Embryonis ut scilicet incipiat esse pro libero

libero arbitrio suo? An vero infantis *ἡλικία*,
 ut desinat esse per negligentiam scilicet diæ-
 tæ & medicinæ? An denique illorum, quos
 vis major (ut loquuntur I. CC.) fulminum sci-
 licet, inundationum, terræmotuum, præste-
 rum, innumero numero simul semelque *αἰσῶ*
ῶσις *ψεν*? Quæ peculiaris obedientia aut in-
 obedientia, quis usus liberi arbitrij interces-
 sit, ut tam multi ex morbis sive hæreditarijs,
 sive imbecillitate virtutis plasticæ live *ἰσῶ*
negotia feminis aut menstrui, sive ex innatâ
 melancholiâ ante diem suum moriantur? An
 vero dicemus illorum nullum vitæ mortif-
 que tempus à voluntate aut providentiâ di-
 vinâ positum, sed incertæ fortunæ hoc reli-
 ctum? Ita sane in illis casibus dicere licebit,
Ecce hic non est digitus Dei, quia scilicet spe-
 cialis ipsius providentia occasionem sumens,
 & suspensa ex bono aut malo usu liberi arbi-
 trij singulorum morientium, hic locum non
 habet. An dicemus naturam esse illis mor-
 tem istam, non pœnam, quomodo homini-
 bus ante lapsum mortalitatem nonnulli ad-
 scribunt? Sed quid sagittam illam dirigit,
 & dirigere decrevit ad scopum suum; ut isto
 loco, illo modo, in illos homines, (& non
 alios) hoc temporis *αἰτόμεν* se moveret atque
 armaret, natura superiorum aut inferiorum,
 &

& certo ac inevitabili casu omnes illos involveret? Aliquid hic dicendum est, nihil enim movetur à seipso, nihil indeterminatum seipsum determinat, ut ex agente *δυνάμει* fiat agens actu, ut hic agat & nunc agat, non vero alibi, aut aliud, aut alio tempore. Confugiendum ergo est ad primum omnium motorem, ad habitatorem æternitatis, ex quo, per quem, & in quem sunt omnia, qui ut creaturas omnes, ita & motus, motuumque durationem, & durationis terminos habet in manu suâ: Actor. 17, v. 28.

Altera Exceptio est: fieri quidem omnia illa secundum voluntatem Dei, sed conditionatam, cujus hæc est formula: Quod si illa vel illa fiant, vita singularis cujusq; hominis produci potest; si non fiant, produci non potest, &c.

R. 1. Non quidem σοφὸν hoc φάρμακον, sed morbidum & miserum planè. An ab indeterminato & conditionali erit rei determinatio? An aliquid dabit quod non habet formaliter & eminenter? Ostende in causis illis purè naturalibus, quæ tantum sunt in potentia ad actus sibi connaturales, unde fit quod determinentur ad specificationem actus h. e. ad talem actum & non alium ad quem necessario effectus ille E. G. Inundatio totius insu-

insulæ & submersio omnium hominum adultorum, infantum, sive libero arbitrio uti possint sive non, inevitabiliter sequatur. 2. Conditionatam istam voluntatem nullum facere decretum de rerum eventu, sed omnia indecisa & incerta relinquere, probabitur infra ex professo. 3. Si singulorum hominum terminus à Dei voluntate hypotheticâ definitus est, *Si hoc scilicet fiat, tum homo non morietur & si non fiat tum morietur ante decretorium diem;* quæro quæ illa media fuissent *ὑποτάταις* aliisque terræ incolis, quos mare absorbit, non usurpata? Quæ medicina, quæ diæta *ὁδὸν ὕγιον* ad decretorium terminum, cum idem gurgēs medicos & pharmaca, sanos & ægros haurit? *“* Ut ferè de millibus aliquot Hispanorum anno *“* 1588. hydrope pereuntibus non inficetè in *“* epigrammate quærit poëta, sibi que responder, causam fuisse, quia *hydrops ipsos abstulerat Medicos*. Deus sane post diluvium universale, hominibus quibusdam habitationem in insulis assignavit, Actor. 17. vers. 26. Si feri nepotes eorum alicubi cum totâ insulâ submersi sunt, quos mari & limitibus mari à se positis atque adeò terminis habitationis illius concluderat Deus, quis non dicet?

Venit summa dies, & ineluctabile fatum.
Ita ut nemo, quamcunque curam adhiberet,
cujus-

cujuscunque ætatis esset, utero gestatus, latens, infans, decretorium terminum potuerit attingere, præter illos qui jam fortè attigissent. Stat ergò genuina loci hujus interpretatio; quam post & inter plurimos interpretes recentior author Titelmannus, quamvis Doctor haud undiquaque (ut opinor) absolutus, dexterrimè expressit: *Ecce enim certum illud habeo, quod dies omnes vite mee tu constitueris in certo numero, qui tibi est cognitus, & certam constitui mihi periodum ac terminum vite, ante quam ut liberari ab hac miseriâ non potero, ita posteam indubiè hinc me scio migraturum.* Similia ferè decreto numero invenies apud Lorinum Doctorem hypotheticum, commentar. in Ecclesiast. 2. v. 3. & 5. v. 17. & 7. v. 1.

T E R T I U M A R G U M E N T U M.

PSAL. 90. vers. 3. *Tu reducis hominem donec conteratur,* (ad verbum: reverti facis hominem ad contritionem seu pulverizationem) *ac tum dicis: Revertimini ô Mortales ad pulverem* scilicet, ut rectè Aben Esra, Burgensis, & recentiores passim. Ubi fixum & immobile decretum Dei, & decreti emanatio atque executio decreti seu intimatio, quæ est perpetua & inevitabilis sententia quam cuilibet homi-
ni

ni ipso fato & executione inevitabili insinuat Deus, innuitur voce: *Et dices*. Notum est vocem *loquendi* & *dicendi* notare etiam decretum, sive de Deo sive de homine usurpetur. Iam vero hoc de unoquoque homine intelligendum est; cujus animam & vitam reposcit atque aufert ille, qui dedit. Hinc Elias, *Satis jam ô Domine: tolle animam meam*. 1. Reg. 19. v. 4. Et Luc. 12. v. 20. *Dixit autem ei Deus* (ipso facto scilicet ut bene exponit Beda, & glossa ordinaria) *Insane, hâc nocte poscent animam tuam à te*. Quandoquidem ergò juxta decretum æternum sententia feratur, & divinitus dictum sit: *Hic terminus esto*; ἀργὸς planè λόγος & λογισμὸς est, de termini mobilitate.

Q U A R T U M A R G U M E N T U M.

EX locis illis, ubi vita hominis cujusque dicitur via esse & cursus, & certamen, certis terminis & metâ circumscriptum. Philip. 3. v. 14. 1. Corinth. 9. v. 24. 25. 1. Timot. 6. v. 12. 2. Timot. 2. v. 5. & 4. v. 6. 7. 8. Hebr. 12. v. 1. Scio ex omni parte similitudinis aut hic ex toto agonistico on syntagmate non duci apodixes Theologicas, sed tantum ex eâ parte quam indicat & applicat Scriptura in *ἀποδείξει* similitudinis. Atqui certum & præfixum

fixum spatium ac terminum vitæ nostræ indicat, quum dicit *προκειµενον ἀγῶνα* : Hebr. 12. v. 1. Deus summus *ἀρονοθέτης & βεβλευτής*, apud se metam constituit & designavit, ut ex Job. 14. aliisque testimoniis jam probatum est; ad eam ubi perventum fuerit, nec serius nec citius cursum nostrum finiet & coronâ donabit. Comparat etiam Scriptura vitæ cursum umbræ Eccles. 7. 1. 1. Paralip. 29. 15. Ps. 144. 4. & 102. 12. Job. 3. 9. Psalm. 109. 29. Atqui incrementum & declinatio umbræ certa ac definita est. Umbra enim solaris ab ortu usque ad meridiem continuè minuitur, contra à meridie ad occasum proportionaliter augetur, & per sex menses anni augetur, per sex successivè decrescit (Palladius de Re Rustic. & ibid: Aldus Manutius) pro diversâ luminaris altitudine, inde diversa corporis opaci quantitas diversaque ejusdem à lucido distantia. Quam certus ergo & definitus est motus solis & illuminationis solaris, tam certa est quantitas umbræ, quia umbra radiis lucidi terminatur, & *necesse est terminum longitudinis cujuslibet umbræ radium luminosum esse*, Vitello in Perspect. lib. 2. Theor. 8. Cogitemus Deum solem esse, vitalis lucis fontem, Psal. 36. ad cujus accessum & recessum, ascensum & descensum dies vitæ crescunt,

Majoresque cadunt altis de montibus umbrae,
atque adeo dies crescendo decrescunt, ac ter-
minantur; ut de omnibus viventibus hoc pro-
nunciat Psaltes Psal. 104. v. 28. 29. 30.

Q U I N T U M A R G U M E N T U M.

QU I A *tempus suum* (moriendi scilicet)
cuicque tribuitur in sacris. Atqui nulla
appropriatio potest esse temporis certi & de-
signati ad hujus hominis talem eventum, ne-
que ab illâ appropriatione potest denominari
tempus *nostrum, vestrum, meum, tuum, suum,*
& *tempus hominis, & dies ille;* nisi certum sit il-
lud tempus futurum, & revera habeat suum
esse, potentiale scilicet & præsentiale apud
Deum. Ecclesiast. 9. v. 12. *Non novit homo*
tempus suum, sicut pisces qui capiuntur malo reti,
& sicut aves captae laqueo, sicut ipsi irretiti filii ho-
minum in tempore malo. Ut ergò Mundus seu
tota successio individuorum in mundo habet
diem suum, quo desinet; sic quisque homo ha-
bet certum tempus vitæ & mortis suæ; quod
nisi certum fixumque sit, non est *tempus suum,*
imò nullum est tempus. Cuique suum est cer-
tum *Hodie* Hebr. 3. v. 13. 15. ita & cuique
suum certum est μέλλον, quod cum advenerit
dicetur suum certum *nunc* & *hodie.* Imprimis
nuta-

mutationibus regnorum, excidiis gentium, bellorum casibus (quibus mortes multorum necessariò implicantur) hinc apud Daniele de rebus atque eventibus humanis, Daniel. 10. v. 21. *Et in Scriptura veritatis designatum, seu consignatum est*, Hebr. *רשום* quomodo Syrus in N.T. *προορίζω* *Prædestinare* transfert per *רשם* Rom. 8. 29. 30. Ephes. 1. 3. 11. Actor. 4. 28. Atque hæc rerum prædestinatio & temporum quod ad fines & periodos præscriptio (Daniel. 11. v. 13. 24. 29. 27. 40. 35. 36. & cap. 12. v. 1. 4. 7. 11. 12.) involvit mortem vitamque multorum tum in gentibus cap. 11. 41. 44. 11. 14. 19. tum in Judæis vers. 33. & & cap. 12. v. 1. Nathan Propheta 1. Paralipom. 17. v. 11. *Et fore completis diebus tuis ad abeundum cum patribus tuis &c.* Et sic alibi. Ne quis autem istud *suum diem*, restringat ad eos qui morte suâ h. e. naturali & spontaneâ ob- eunt, considera Ezech. 21. v. 20. 34. & Job. 18. v. 13. 14. 17. 18. 20. ubi dies interitus impij vocatur *dies ejus*. Jerem. 50. v. 27. *Væ illis cum venerit dies illorum*, quo scilicet mactabuntur. Et Psal. 37. v. 13. cum vers. 15. 20. *Dominus ridebit ei, quia vidit quod veniet dies ejus*. Ubi notandum, quod Deus dicitur videre h. e. scire scientiâ speculativa; & scientiæ illius ob-

jectum statuitur utique verum & certum, *dies* interitus impii. Quod Deus videt, hoc certum & definitum est, alioquin fluctuaret scientia Dei. Thren. Ierem. cap. 4 v. 18. *Appropinquavit finis noster, completi sunt dies nostri, quia venit finis noster.* Et de piis 2. Tim. 4 v. 8. *ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ.* Simile quid apud Poëtam occurrit

Venit summa dies & ineluctabile fatum.

Et Ovidius *κατ' ἐξοχῶν* vocat illam diem

*Cum volet illa dies, quæ nil nisi corporis huius
Ius habet, incerti (respectu cognitionis nostræ) spatium mihi finiet ævi.*

SEXTUM ARGUMENTUM.

ECCLESIAST. 8. vers. 7. 8. *Quia ipse (homo) nescit quod futurum est. Nam quando erit quis indicabit ei? Nullus homo est qui potestatem habeat in spiritum ad prohibendum spiritum, nec est potestas in die mortis.* Vox *רוח* sive de vento, sive de *Animâ* exponatur, sequitur hinc immobilem & fixum esse mortis diem, qui ab homine aut in aliis aut in se differri non possit, Quasi dicat, ut homo ventum coercere & impetum ejus sistere non potest, sic nec mortem vitare. Ita Cajetanus. Olympiodorus; *Neque enim animare corpus aut animâ*

*cassum reddere, neque ventum impellere ut notum
 puta vel aquilonem & c. alterius est cuiusdem quā
 solius Dei. Cum quibus ferè conveniunt Hie-
 ronymus, Alcuinus seu Albinus, & Latini tum
 veteres tum recentiores plerique. Potest et-
 jam absque comparatione exponi, q. d. Ho-
 mo non habet potestatem prohibendi ani-
 mam suam; & nulla est potestas in die mortis.
 Quomodo & paraphrastes Chaldaeus: לית אנש
 דישלט ברוח נשמתא לממנע ית נשמתא דהיי נון
 : id est, *Non est homo
 qui potestatem habeat in spiritum animae, ad pro-
 hibendam animam vitalem, ut non desistat à corpo-
 re hominis. Cum quo Lyranus, Vatablus, Mer-
 cerus, aliique recentiores conveniunt. Et Rab-
 bini Aben Esra R. Sel. Jarchi; quamvis hic
 commentum aspergat de Judæorum מלאך
 id est, *angelo mortis*, qui opinione ipsius,
 animam de corpore tollit: quam fabulam vi-
 deo placuisse Gregorio Thaumaturgo in Me-
 taphrasi aliàs non contemnendā: Quoniam, in-
 quit, nemo tantis viribus futurus est, ut angelum
 animam ipsius extorquentem, arcere & prohibere
 possit; nec ars omnino ulla & astutia invenietur,
 quæ MORTIS TEMPUS REPELLAT ac
 velut exceptione submoveat. Si adjungantur lo-
 ca Psal. 68. 21, Deuter. 32. 39. Psal. 31. 6.**

quibus Deo potestas & imperium mortis, vi-
 tæque conservatio & ablatio adscribitur, Deo,
 inquam, omnia agenti ex consilio voluntatis
 suæ Ephes. 1. v. 11. fortius stringet argumen-
 tum pro fixo stabilique termino. Ut enim ur-
 geamus locum Psal. 68. 21. qui novum & e-
 gregium facit argumentum: *Quid exitus*
aliud quam eventus & modi singulares mortis
cum omnibus circumstantiis, quæ in Dei vo-
luntate ac potestate esse, ab eoque dependere
canit Psaltes? quod præfixa litera ה indicat.
Et Domini (וְלִיְהוָה אֲדֹנֵי) sunt exitus ad mortem
Psal. 68. 21. Sic enim ad verbum ex Hebr.
non verò ut vulgò viri docti interpretantur
Gr. textum αἱ διαξόδοι τῆς θανάτου, id est, libera-
tiones seu evasiones ex morte. Neque enim u-
sus præpositionis ה, neque phraseos istius
לְמֹת תּוֹצְאוֹת in Scripturâ, talem expositionem
suadebit. Itaque ex proprietate linguæ prior
hîc necessariò amplectenda. Quod factum a
Paraphraste Chaldæo: וּמִן קִדְּם יִי מִתְגַּדִּין :
בְּרִשְׁיָעִיּוֹת מוֹתָא וּמִפְקָנוֹת נִשְׁמָתָא בְּסִרְנוֹקָא :
id est, & à conspectu Dei concertant in impios mors
& exitus animæ in suffocatione. Et à R. Abē. Esra
in Comment. וַיֵּשׁ לוֹ תּוֹצְאוֹת וּסְבוֹת לַהֲמִית
וַיֵּשׁ לוֹ תּוֹצְאוֹת וּסְבוֹת לַהֲמִית id est, Et sunt illi exitus, & cause
ad occidendum inimicos nostros & R. Sel Jarchi:
וְלִפְנֵי

ולפניו יש הרבה תוצאות מיני מות תוצאות דרכים
 אל המות אך לא עלינו הוא נותנם אבל ימהץ בהם
 : id est, & coram ipso sunt multi exitus, hoc est genera mortis, via ad mortem; ve-
 runtamen non contra nos dat eos, sed iis transfigit
 caput hostium suorum. Ubi eleganter ostendit
 concinnam esse illam expositionem & ita con-
 gruam connexionem cum commate sequenti.
 Cum his convenit R. D. Kimchi qui in Textu
 antitheton ostendit, q. d. Nobis ille est ad
 salutem, & quod ad hostes nostros, sunt ei exitus
 ad occidendum eos. Hanc expositionem
 sequuntur Pagninu, Montanus, Munsterus,
 qui quasi paraphrasticè transtulit. Domini
 Dei (etiam) est mors & (animarum) exitus.
 Vox תוצא & non exitus, evasio, sed pro-
 priissimè atque elegantissimè verti debet Exi-
 tus, egressus, transitus è vitâ scilicet seu terra vi-
 ventium ad mortem, de quali exitu Jerem.
 15. v. 1. 2 ubi eâdem phrasi dicuntur egredi
 ad mortem, (למות) ad gladium &c. ubi Chal-
 dæus דו יצא egressus est, exponit per גלא mi-
 gravit. Paraphrastès Syrus quamvis Hebrai-
 smo non insistat, tamen cum argumento isto
 facit, Dominus Deus, inquit מרה דמותא
 id est, Dominus mortis & exitus. Et
 sic ferè Arabs : ללה רבנא אלמות ואלפרה

id est, *Deo Domino nostro mors & letitia*. Accedat locus ille Psal. 31. v. 16. ab aliis non male additus. Quem ad rem non facere facilius dicitur, quam probatur. *In manu tuâ sunt tempora mea*, inquit Psalter. Quod conferendum cum Actor. 1. v. 4. Apollinaris paraphrasticè Psalmistam exponit: *ἐν χειρὶ τοῦ θεοῦ τὰ βιώτοια ἐστί* *ἐπὶ τὸ μέλλον*. Ex quo sic argumentamur. Quicquid est in manu Dei (h. e. conclusum est immutabili Dei voluntate & consilio) illius certus finis & immobilis est eventus: Sed vita & mors Davidis atque adeo cujusque hominis est in manu Dei, Ergo ejus certus, fixus, & immobilis est eventus. Probatur Major, Quia alioquin Manus Dei (quæ est consilium & potentia ejus, Act. 4. 33.) ab aliquo falli, infirmari, mutari, ac moveri posset: Sed illa mutari ac moveri non posse clamat natura ac Scriptura, Patrum, item Scholasticorum & recentium Theologorum ac Philosophorum consensus. Malach. 3. Iac. 1. Jesa. 14. & 46. quæ omnia in disputationibus contra Vorstium & Photinianos, adhæc vulgatis locorum communium scriptoribus ac Metaphysicis quarumcunque partium in Christianismo, cuivis obvia sunt. Non est ergò quod hic repetam. Et nisi fixam ac immobilem vitæ suæ sustentationem aut exitum

tum credidisset esse penes immutabilem Deum, frustra à mobili, fluxâ, & incertâ hâc inferiorum omnium imagine ad ἀνίετον illud Dei sacrarium oculos sustulisset, ibique anchoram certæ infallibilisque spei projecisset, quo ab omni vertigine ac rotatione tutus, solido illi fundamento Dei (2. Tim. 2.) inædificatus persisteret. Sic enim vers. 9. *in manus tuas commendo seu commendabo spiritum meum; redemisti me Domine Deus veritatis*, & vers. 4. *Quia petra mea & munitio mea tu*: hic certus eventus, hic finis, hic quietatio mentis in fine illo tanquam centro immobili. Unde dependet certitudo mediorum, quæ Deus supra spem omnem providere cum possit, nos officio nostro invigilare tamen vult. Cæterum dormiemus securè in nullâ re solliciti, *Ipse faciet*, Psal. 37. Adde, quòd de vitæ mortisque, immo & de omni rerum humanarum eventu dicitur Ecclesiast. 9. v. 11. *Converti me & vidi sub sole, quod non levium cursus, nec fortium bellum, & etiam non sapientium panis, & non etiam prudentium opulentia, & etiam non scientium gratia, sed tempus & casus (occursus) accidet omnibus illis. Etiam homo nescit tempus suum, &c.* Casum seu occursum & superventum (quibus vocabulis in versione Themistii 2. Physic. 6, utitur Hermolaus Barbarus) & ἰσχυρὸν

“ tempus hic intellige non oppositè ad provi-
 “ dentiam divinam, sed compositè cum illâ, ita
 ut *casus* qui ita dicitur respectu causarum se-
 cundarum, subordinetur providentiæ divinæ,
 ab eâ certò dependeat, & in eam reducatur.
 Quæ mens est antiquorum & recentium in-
 terpretum, qui quidem Christianismum non
 exuerunt. Nam casus aut fortuna non connexa
 cum superiori providentiâ, ut Ethnicum ido-
 lum, jam diu explosa est à patribus, qui etiam
 à nudo nomine abhorrent, inter quos viden-
 dus Lactantius divin. Instit. lib. 3. cap. 28.
 & Augustinus de Civit. Dei lib. 4. cap. 18.
 Idem 1. Retract. cap. 1. Scholastici, cum suo
 Thoma *hunc* locum, contra providentiam di-
 vinam objectum, rectè ita explicant. Et hoc
 ipsum, inquit Thomas 1. quæst. 103. art. 5.
Quod aliquid casuale in hujusmodi rebus, demon-
strat ea alicujus gubernationi esse subiecta. Nisi
enim hujusmodi corruptibilia, ab aliquo superiori
gubernarentur, nihil intenderent, maxime quæ non
cognoscunt. Et sic non eveniret in eis præter
 intentionem, quod facit rationem casus &c. Idè
 de veritate quæst. 5. quæ est de Provident.
 art. 5. resp. ad loc. cit. ait: *Quamvis multa in*
humanis actibus casu eveniant, si considerentur in-
feriores causæ, nihil tamen casu evenit si considere-
tur divina Providentia, quæ omnibus præeminet.
 Hoc

Hoc etiam, quod tam multa in humanis actibus accidant, quorum contraria deberent accidere, ut videtur consideratis inferioribus causis, ostendit quod humani actus divinâ providentiâ gubernantur, ex quâ contingit quod frequenter potentiores succumbunt: ostenditur enim per hoc quod victor magis est ex divinâ providentiâ, quam ex humanâ virtute, & similiter est de aliis. Idem lib. 3. contra Gentes cap. 92. docet quomodo eventus fortuitus reducatur in causam per se, Deum scilicet amittatque rationem fortuiti. Vide & Thomam 1. quæst. 109. art. 1. & Durandum in dist. 39. Gerson. de Consolat. Theol. lib. 2. prof. 4. Colligimus enim ex immensâ divinæ cognitionis vivacitate longè supra nostrum cognoscendi modum, simul & ex voluntatis libertate, quod apud eam nihil casuale, nihil insuper ad extra necessarium vel fatale &c. Quomâ nihil agitur in mundo, quin ab æterno prævideat illud Deus, cum totâ serie causarum etiam minimarum. Secus apud homines præter quorum intentionem prodeunt effectus ex variarum ignotarumque eis causarum concursu. Et perspicacissimè Boëthius de consolat. Philosophiæ lib. 5. prof. 1. Licet igitur definire casum esse inopinatum, ex confluentibus causis in his quæ ob aliquid geruntur, eventum. Concurrere vero atque influere causas, facit ordo ille inevitabili connexionem procedens, qui
de

de providentiæ fonte descendens, cuncta suis locis temporibusque disponit. Et Christiani Philosophi omnes ex Aristotele Physic. lib. 2. cap. 6. text. 66. docent, Casum esse posteriorem mente & naturâ causis per se, quia quæ sunt ex accidenti, posteriora sunt iis quæ sunt per se. Hinc effectus omnes causarum per accidens reduci volunt ad causam aliquam per se, Primam scilicet causam, cujus respectu effectus non dicitur fortuitus, nec à fortunâ, sed ex providentiâ ejus per se intentus & ordinatus. Et subordorati hoc videtur Philosophi illi quorum sententiam refert Aristot. lib. 2. Physic. cap. 4. quod fortuna sit causa αἰτία δὲ ἀνδραγαθῶν διανοία, ὥς θεῶν πᾶσι δαιμονιώτερον. Quorum opinionem quamvis Themistius in Paraphrasi de Ethnico Fortunæ cultu interpretetur, ego tamen ad veritatem nostram rectè inflecti posse arbitror, idque etiam ex mente Philosophi, qui lib. 7. Eudemior, cap. 14. ubi primo ex passivâ sapientum sententiâ refert, aliquos εὐταξίαν sortiri non secus ac navis malè compacta rectius sæpè agitur. Et ex sua sententiâ tandem concludit. Deum esse principium fortunæ in animâ hominum, ut est principium in universo. Quæ verba ad hanc rem citat Scaliger exercit. 7.

S E P T I M U M A R G U M E N T U M.

QU I A mortis casualis & violentæ cujusque status fixusque est eventus, à Dei immutabili decreto ac voluntate præfinitus: ubi tamen maximè dominari volunt mobilitatem atque incertitudinem. Multo magis terminus naturalis, cuique est immobilis. Probationes hic suppetunt plurimæ tum ex ratione iustitiæ, iudicii, & pœnæ divinæ; tum ex apertis S. Scripturæ testimoniis depromptæ, Dult. 19. v. 4. 5. 6. de homicidio, per imprudentiam & infortunium commisso, dicitur: *Et qui non insidiatus est, sed Deus fecit occurrere (vel occasionaliter tradidit vel fuit causa ut veniret) ad manum ejus.* Ubi Orkelos: *Et à facie Dei traditus est (אתמסר) manui ejus.* Et Aben Ezra: *Sensus est quod Dominus causatus est, & ordinavit causas sive occasiones, ut iste per manum illius moreretur.* Et Tostatus Episc. Abulensis, de Casualibus istis rectè hic observat ea ita dici: *Non quia nullam causam habent, sed quia causarum confluentium ordo nobis est incognitus.* Cajetanus ibid. *Discamus non casui aut fortune istos occursums attribuere, sed providentiæ divinæ.* Cum quibus pulchrè convenit Romanus Imperator in tit. C. ad legem Cornel. de

de ficar. *Ceterum ea quæ ex improvîso casu potius, quam fraude accidunt, fato plerumque non noxæ imputantur.* Quod Iuris interpretes exponunt de iis, quæ ex causis occultis sunt, quæ extra facientem sunt positæ. Quomodo fataliter quid fieri pro divinæ voluntatis inclinante in id præstitutâ serie accidere in Ulpiano interpretatur Alciatus de verbor. signifi. pag. 278. Exemplum mortis casualis & tamen fatalis ostendit Scriptura in Achabo rege Israël, cuius sanguinem ut lingerent canes in Israël raturum erat apud Deum; & quamvis vir aliquis decreti illius nescius liberè tenderet arcum & casu feriret Achabum; infallibiliter tamen per illud ἀντιξέσιον & αὐτόματον scopum suum affecta est divina providentia, ut ibi caderet Achabus, & canes sanguinem ejus lingerent. Similia exempla occurrunt in Saule & filiis ejus quos Deus sustulit, ut Davidi pateret adiutus ad regni possessionem. In filiis & posteris Eli, 1. Sam. 2. 31. ut non fuerit senex in domo ejus: in idololatriis Judæis, quos Deus dicitur numerasse ad gladium. Iesai. 65. v. 7. In Herode σκωληκοβρότῳ, Actor. 12. 23. in Primogenitis, & in Exercitu Ægyptiorum, in factione Core, Dathan, &c. in Incolis Sodomæ, Gomorrhæ, &c. in peste pereuntibus tempore Davidis, in millibus Israëlitarum à serpentibus,

bus, à plagâ percussis, omnibus denique (excepto Iosua & Calebo) in deserto defunctis ante ingressum in Canaan, in centū octuaginta quinque millibus qui ex Sanheribi exercitu unâ nocte desiderati, in primo mundo aquis diluvii suffocato, in impiis illis qui novissimo die tempore conflagrationis mundi victuri sunt. Quis dicet Dei decretum de inevitabili isto mortis genere ab uniuscujusque obedientiâ aut inobedientiâ, bono aut malo Liberi Arbitrii usu fuisse suspensum, tanquam necessariâ conditione, sine quâ Deus absolutè terminum vitæ nemini præfigere posset *καὶ τὸ ἐυδαιμονίαν τὸ δολίματ' αὐτῷ*, nisi injustus & author peccati, aut ordinis à se sanciti ac mediorum omnium everfor audire velit? Quid ergò censent de Mose, Aharone, reliquisque viris Dei, qui cum reliquis istis intra sphæram istam mortalitatis conclusi sunt? Quid de infantium tot myriadibus in quos nullus liberi arbitrii usus, nulla obedientiæ aut inobedientiæ suæ pœna aut præmium per ætatem cadere poterat? Hic non silentio sed planâ explicatione aut solidâ probatione satisfaciant necesse est, qui omnium decretorum Dei rationes & momenta appendere solent, aut à nobis appendi postulant. Nos libenter de omnibus in universum pronuntiamus: *Ecce hic digitus Dei, factū est quod*
manus

manus & consilium ejus *ἡ ἀνάγκη γὰρ ἐστὶν*, Actor. 4. v. 28. Explicent quæso quibus mediis terminum vitæ suæ quisquam ex illis movere potuisset, quorum terminus termino alicui communi & inevitabili fuerit inclusus, ut in conflagratione Sodomæ, in diluvio universali, in diluvio Ogygis, in inundationibus, quibus insulæ, populi, urbes haustæ (de quibus Tertullianus de pallio & in Apologetico cap. & annales Bataviæ) in terræmotibus, quibus civitates & agri longè latèq; absorpti, (de quibus Seneca Epistol. 92. Ammian. Marcellin. lib. 17. Dion. hist. lib. 68. Socrates histor. Ecclesiast. lib. 4. c. 3.) ubi discrimen complexionis, aëris, diætæ, morum, curæ & sollicitudinis, obedientia & inobedientiæ in infantibus pariter & adultis respexit Deus, ut ex conditionatâ scientiâ & voluntate, tandem ad absolutam transiret, & peremptorium cujusq; terminum hinc discriminaret? In peste, cui *ἡ πῆστις* quid meritò tribuit Hippocrates, quæ conditiones quæ cura aut incuria terminum uniuscujusque, seu potius decretum Dei de termino, figere & præfigere dicendæ sunt, cum

Mista senum ac juvenum densantur funera—
cum alii decantatum illud *citò, longè, tardè*, religiosissimè observant, contagio sæpè proximi sunt, alii per medios ignes intacti incedunt,
haud

haud aliter ac juvenes in fornace Babylonica.
 Quo factum ut medici nonnulli in fictum il-
 lud contagium *per distans*, tanquam in igno-
 rantiae asylum compingi se passi sint. In mor-
 te Christi imprimis elucet ex immutabili de-
 creto immobilis terminus, & quidem absque
 mediorum, absque contingentiae & liberi ar-
 bitrii, sive in Christo, sive in Judâ, Pilato,
 Judæis, aliisque elisione Luc. 22. v. 22. *va-*
dit filius hominis καὶ τὸ ὀψιμέρον. Confer Actor.
 2. & 4. ubi traditus dicitur in mortem τῇ ὀψι-
 μένῃ βέλῃ καὶ ἀγνώσει; & Judæi ea fecisse Chri-
 sto quaecunque manus & consilium Dei ἀγ-
 ὄντων γένηται. Terminum autem illum ita po-
 situm non potuisse antrosum aut retrorsum,
 moveri (possibilitate, ut loquuntur, *effectus* seu
eventus) constat ex Luc. 4. v. 29. 30. Joh. 7.
 30. & 8. v. 20. *Studebant eum prehendere, sed*
nemo iniecit in eum manus, quia nondum venerat
hora. Rursum Johan. 12. v. 27. 31. 32. 33.
 & 13. v. 1. *Sciens Jesus venisse horam illam*
digrediendi ex hoc mundo, Marc. 14. 41. *Venit*
hora: ecce traditur filius hominis, &c. Luc. 22.
 v. 53. *Quum quotidie essem vobiscum in tem-*
plo, non extendistis manus in me, sed hæc est hora
illa vestra & potestas tenebrarum. Quod si di-
 catur mortem illam esse extraordinariam,
 quippe poenalem; aliorum propter peccata
 F sua,

sua, Christi, propter peccata nostra; jam artius stringit argumentum. Pœna enim castigatio, probatio, & qualiscunque illustratio gloriæ divinæ certò statuta & unicuique iustissimè admensa est, unde calici comparatur Psal. 75. v. 9. & 11. 6. Atqui mors cujuscunque peculiari ratione est vel pœna, vel castigatio, vel probatio, vel exemplum, vel qualiscunque gloriæ divinæ illustratio; ergò hoc loco, hoc tempore, hâc occasione, per ista certa & determinata media suam cuique admittitur Deus: Nisi velimus dicere, justitiam ejus remunerativam ἀεισως & ἀτάκτως procedere. *Deus inquit Augustinus contra Adunatum Manich. cap. 17. qui novit quid unicuique tribuat, vindicat occidendo in quos voluerit sive per homines, sive occulto rerum ordine.*

OCTAVUM ARGUMENTUM.

EX certâ præscientiâ & prædictione mortis sic argumentamur. Cujus tempus, temporis articulus, modus & media certò à Deo præsciuntur & prædicuntur; illius tempus certum & definitum est; Sed mortis tempus certò prædicatur & præscitur: Mosis Deut. 31. v. 14. filii Davidis, 2. Sam. 14. filii Jeroboam, 1. Reg. 14. 12. Ahasiæ, 2. Reg.

2. Reg. 1. 16. 17. Servatoris, Iohan. 8. & 13. & 17. Dan. 9. 26. cum 1. Petr. 1. v. 11. Ios. 23. 14. filiorum Heli. 1. Sam. 2. 24. Baasa. 1. Reg. 16. v. 5. 6. Israëlitarum qui peste percussi 2. Sam. 24. 15. ubi exsertè dicitur pestem in illos grassatam usque ad *ny* *ym* id est, tempus constitutum. Belzazar, Dan. 5. v. 25. 26. 27. 28. 30. Achabi & Izebelis, 1. Reg. 21. v. 22. 23. Tribuni Achab, 2. Reg. 6. v. 34. 35. cum 6. v. 17. 18. Israëlitarum omnium in deserto qui intra præstitutum terminum omnes mortui sunt, Numer. 26 v. 65. *Moriendo morientur*; Gogi & Magogi, Ezech. 38. v. 8. *Ecce adventurum est & fiet, & c. illo ipso die quem proloquutus sum.* Adde & certum definitumque terminum vitæ ac mortis armenti Israëlitarum & Ægyptiorum, Exod. 9. v. 4. 5. Ita ut certò illorum omne pecus vixerit, istorum omne extinctum sit. De interitu omnium hominum tempore, Noachi (solis octo exceptis) certò prædicitur Genes. 6. *Finis universæ carnis venit coram me.* Quâ tamen præfinitione & certitudine nec libero hominum arbitrio, nec naturæ aut naturalibus, nec curæ artique humanæ, nec ullis causis inferioribus præjudicatum fuit. Hanc vero ex prædictione solidam esse consequentiam, viderunt omnes

mnes Philosophi & Theologi, præter para-
 doxos quosdam contentiosos, de quorum
αὐσαίτω concordia mobilis termini cum divi-
 na præscientia dicere liceat, quod Cicero in
 " Lucullo de Democrito: *Somnia sunt non docen-
 tis sed optantis. Quum id dicat quod omnium men-
 tes aspernentur ac respiciant.* Stat enim illud:
 Præscientia Dei tantos habet testes, quantos fe-
 cit Prophetas, ut loquitur Tertullianus lib. 2.
 contra Marcionem cap. 5. Præsupponit enim
 omnis certa prædictio certam futurorum
 contingentium præscientiam in Deo, quæ ille
 omnia cognoscit certò, immutabiliter, de-
 terminatè, & præsempter, præsentia litate scili-
 cet à parte cognoscentis non à parte cognitorum,
 quia omnium ideas habet presentes & simul, per
 quas cognoscit res futuras ita certitudinaliter sicut
 si essent presentes, ut loquitur Bonaventura in
 1. dist. 39. quæst. 3. Representant enim idee
 merè naturaliter quidditates rerum, & represen-
 tant naturaliter ex suppositione liberà existencias
 rerum & conjunctiones contingentes, Cajetan. in
 1. quæst. 14. art. 13. De cetera præscientia
 Dei consulendi Augustin. de Civit. Dei lib.
 5. cap. 9. & 13. de Trinitate cap. 7. Thomas
 contra Gentes lib. 1. cap. 66. & 67. Certa
 autem illa & præsempens contingentium scien-
 tia, determinatam eorum veritatem præsup-
 ponit ;

ponit; de quo infra argument. xii. Hinc est quod præsuppositâ Dei præscientiâ in illam partem non in oppositam necessario (necessitate consequentiæ infallibilitatis) eventus ita futurus sit; & ne hilum quidem, quantæ vis machinæ adhibeantur, moveri aut verti queat. Neque enim magis res præscita sic fore & sic futura, potest non esse aut aliter esse in actu scilicet & sensu composito, quam res actu existens potest non esse. Viderunt oculatiores adversariorum se hoc argumento ita ad incitas redactos, & stolidas omnes fictorumq; absurdorum & consequentiarum suarum reciprocationes tam liquido evanescere; ut præscientiam Dei apertè negare maluerint, quam Thesi suâ desertâ in castra nostrâ h. e. veritatis concedere. Verissimè enim ab Augustino dictum lib. 2. de bono persever. cap. 15. *Ista cum dicant &c. nos à confitendâ secundû gratiam Prædestinatione Sanctorû deterere non debent: sicut non deterremur à confitendâ præscientiâ Dei, si quis de illâ populo sic loquatur, ut dicat: Sive nunc rectè vivatis sive non rectè, tales vos eritis postea, quales vos Deus esse futuros præscivit, vel boni si bonos, vel mali si malos, &c.* Alii ariete illo quassati medium quæsierunt inter extremas sententias, quarum una omnium eventuum prædestinationem ab infal-

libili præscientiâ Dei suspendit ; altera à scientiâ singulorum, quâ Deus singula demum tunc cognoscit, cum in tempore entitatem aliquam sive in causis suis, sive extra causas suas habent. Sed cur non explicant, quale medium hic teneant, *participationis*, an vero *negationis* extremorum. Si hoc, ergò utramque sententiam negant h. e. præscientiam infallibilem, æquè ac alluviem istam scientiæ, quâ indies Deus augeri & ditari concipitur: Sin illud, ergò de utrâque sententiâ participant, ut viride de nigro & albo, tepidum de calido & frigido, h. e. participes sunt horribilis istius hæreseos, quæ ex Deo facit *ἑσπέρου ἀνδρα* nescium fati fortisque futuræ. Nam quod posteriori favere se negent, cum tamen nostrâ repudiâtâ, inter duas illas medii incedant, aut contradictione aut dissimulatione non caret. Porro cum adversarius præscientiâ Dei constrictus ad fixum & immobilem vitæ terminum, à quo nimis abhorre videbatur, in secundis curis propius accedere coactus

— & alio

Quasi vitæ cælo lucem ingemuitque repertâ:
potuisset sane operæ suæ parcere in fingendo vasto illo chasmate, quod inter suam nostramque sententiam firmatum vult, non alium

um in finem, ut arbitror, quam partim ne aliquo modo horroris illius quo nos nostraque circumfuderat,

Scindat se nubes & in aethera purget apertum;
 partim ne mobilis & volatilis semel susceptum patrocinium, & imperfectæ inque diem viventis divinæ scientiæ *ἡλικίαν* dimittere videatur. Convenit igitur sententia adversarii ad incudem revocata, in eo cum nostrâ, ut quidem vult, quod respectu Dei fixus, atque immutabilis sit vitæ cujusque terminus, immo necessarius necessitate consequentiæ; Et quod ista præscientia non minus quam nostra præscientia *definita seu visionis* rem futuram totumque futuritionis ordinem ac modum præsupponat, in quo quidem nihil sit incommodi. Primò, *Quia mobilis tamen dici potest terminus virtute vel vitio nostro.* Secundò, *Quia series rerum ita præscita ambitu suo includit non excludit medicinam & curam vitæ aliæque mediæ.* Tertiò, *Quia præscientia illa, rei futuræ nullam infert necessitatem.* Quartò, *Quia libertatem voluntatis, ejusque liberum usum non tollit.* Quorum omnium ratio est, quia præscientia illa est extra rem, & in Deo est actio immanens. At nulla ex quatuor differentiis illis est differentia, quia oppositum membrum nullum ipsis est *ἀντιστήν*. Præde-

finitio in Deo, seu decretum immutabile, quod nos ponimus, optimè cum illis consistit, nihilque istorum ponit, quæ fingit adversarius; & ratio est, Quia decretum est actio immanens in Deo, quod nihil ponit in re, non magis quàm præscientia. Itaque aut crassæ ignorantia aut calumniæ litant, dum contradictorias superiorum assertionum sententiæ nostræ tribuunt; dum decretum de morte aut vitâ ex mente nostrâ in quatuor decreta dispescunt, eique tandem laciniam istam pro liberali caritate assuunt. *Etiamsi Petrus pro innatâ sibi libertate in præsentissima vitæ pericula se conjiciat, &c. volo tamen ut istorum nihil ei obsit, sed ut per scelera ac flagitia ipsa ad præstitutum terminum perveniat. Contra etiamsi Johannes castigatissimè vivendo seipsum longiore vitâ dignum reddat, volo tamen ut fixus maneat terminus, &c.* Atque ita quidem urnam hic movent, paulo post muti magis futuri quam pisces, ubi sententia propria rationibus suadenda & propugnanda est. Hos enim familiares sibi manes patiuntur hypothetici seu dubitantes Doctores de Deo suo fidem prompturi, quales ferè Poëta Jovem suum prædicaturus

Πῶς ἤνιν Δικταῖον αἰείσομεν ἢ Λυκαῖον;

Ἐὶ οἱ μᾶλα θυμός' ἐπεὶ γένθ' ἀμφήειρον.

Hoc

Hoc est interprete Frischlino:

Dictæumne ipsam cantabimus, an Lyceum?

In dubio mens est, quando anceps stirpis origo.

Facile hic esset calumnias illas perstringere, nisi & istas & plures illi congeneres jam profligassem peculiari scripto adversus doctiss. virum, sed virulentissimum alias declamatorem Dan. Tilenum, ante sexennium edito. Infra tamen in *καταστροφή* eas attingam, quantum huic instituto nostro suffecerit.

NONUM ARGUMENTUM.

CERTUS & definitus ortus atque integer est omnium viventium, immò & omnium creaturarum etiam minimarum; quin & omnes ipsorum actus, motus, vitæque momenta certâ Dei providentiâ ordiantur; multo magis illustrissima Dei opera, inter quæ est vivificatio & mortificatio hominis; *Omnia*, inquit Ecclesiastes, *tempus habent*, cap. 3. cum Actor. 15. 18. & 1. v. 7. hinc est quod ne *passer* quidem cadat interram absque voluntate Dei Matth. 10. Et *porcorum setas numeratas esse* ex Matth. 8. rectè colligit Tertullianus. Liliorum capillamenta, graminis vitam & excisionem, volucrum nutritionem, hoc est vitæ conservati-

onem ad specialem Dei providentiam refert
 Servator noster Matth. 6. v. 25. 26. 27. 28.
 29. 30. Omnium animantium vitam atque
 obitum, vitæque atque obitus proprias cau-
 sas alimenti scilicet subministrationem &
 subtractionem ejusdem providentiæ deter-
 minato ordini adscribit Psaltes, Psal. 104.
 v. 28. *Te dante ipsis colligunt, aperiente manum
 tuam satiantur bono. Abscondente faciem tuam
 conturbantur: recipiente spiritum eorum expirant,
 & in pulverem suum revertuntur: emittente spiri-
 tum tuum recreantur.* Ubi enim demensi,
 quod cujusque natura requirit, terminus est,
 ibi & terminus vitæ. Posita enim causâ po-
 nitur, & sublata tollitur effectus. Iam verò
 vocatio hominum ad vitam aut mortem
 (Psal. 139. v. 3.) illustrissimum est Dei o-
 pus Ies. 41. v. 4. Psalm. 139. Immo tam
 eminens & illustris hic splendor, ut præ illo
 reliquorum animantium gubernatio nulla vi-
 deatur, 1. Corinth. 9. *Nonne boves Deo curæ
 sunt? Nonne passerum vita? nonne porco-
 rum setæ? nonne pecus Israëlitarum & Æ-
 gyptiorum, de quo supra?*

D E-

DECIMUM ARGUMENTUM.

DEus certo & præstituto ordine totam hominis vitam actusque momenta & ætates vitæ, præterea partes, adjuncta & circumstantias hominis moderatur, inchoat & terminat; ergo & ultimum vitæ momentum ac terminum in quo desinit esse & incipit non esse. Qui enim totum gubernat, ille & partes, qui singulos actus, ille & extremum hunc actum, qui primum motus principium motumque universum & singula mutata esse, ille & motus totalem cessationem. Nulla enim ratio dissimilitudinis fingi potest. Sunt autem certa & definita de hominis vitâ & statu apud Deum omnia, quæcunque illi evenitura sunt, aded ut & *capilli capitis ejus numerati sint* Matth. 10. Si dies capillorum, partium non partium, quas ex partium censu definitione suâ excludit Galenus, præcisè numerati sunt, quidni dies capitis, dies hominis ipsius? *Reddet* (absolveret, perficiet) *statutum meum*, inquit Job. cap. 23. v. 14. & *sicut hæc multa cum eo*. Statutum seu demensum significat hic, quidquid statutum & decretum erat à Deo ut illi eveniret. Ita ex Hebraismo post Rabbinos Aben Esra, & R
Lev

Levi ben Gerson, rectè exponit Mercerus. Ad statutum autem illud pertinet eventus mortis. *Omniū ætatum certus est terminus*, ait Cicero in Catone. Immo addimus nos, præsidet Deus certo consilio & inoderamine conceptioni hominis, Psal. 139. Iob. 10. natiuitati Psal. 22. pueritiæ, Psal. 8. 3. adolescentiæ & virili ætati, Psal. 7. v. 6. 7. senectuti, Psal. 71. v. 27. 18. sanitati ejusque conuersationi atque instaurationi, Iob. 33. v. 18. Psal. 106. Psal. 107. Etiam cibo, potui, somno, vigiliæ, vestibus, calceamentis, domibus, hortis, agris, puteis, fodinis, bonisque omnibus, exitui, denique introitui, ut sigillatim hoc docent Sacræ Literæ, Psal. 144. Psal. 127. Psal. 91. Psal. 121. Deut. 28. & 29. v. 5. 6. & 8. v. 4. Daniel. 3. v. 27. Et ex Gentilibus Aratus in Exordio Phænomeron. Omnibus denique successibus, prosperis, aduersis, omnibus operibus hominum bonis malis suus est terminus. Habitationi & migrationi, imperiis & tyrannidi, vastationi & plantationi, ortui & occasui populorum, quin etiam peccatis & sceleribus mensuram & finem posuit Deus, Actor. 17. v. 26. 28. Daniel. 11. 29. 35. Matth. 23. v. 32. Gen. 15. v. 16. Ezech. 21. v. 30. 34. Quis credat omnia illa humana certo ordine fer-

ferri, solum vitæ tetminus incertis motibus vagari? Hominis tam mirabilem conceptionem, & partium omnium formationem, quod ad primū & posteriora momenta, à Deo in libro designata, Psal. 139. & librum aut scruptionem termini nullam esse; quasi Deus non æquè sit dominus mortis ac vitæ, finis ac initii, & quasi tempus moriendi apud illum minus esset ac nascendi? Eccl. 3. v. 1. 2. 3. 4. Sane qui dicit scriptum esse in Libro Dei os unumquodque hominis, Psal. 139. v. 16. existentiam, durationem, ac vitam ossis atque aded totius compositi, cujus partem organicam facit os illud, non excludit, sed necessariò includit. Cum enim de esse singulari (quippe substantiâ primâ aut saltem parte ejus) dicatur $\tau\delta\delta\epsilon\pi$, nihil erit illud ipsum os nisi existat, & vita ejus duret, & nihil de eo scriptum est à Deo nisi existentia, duratio, vita, functio, functionisque modus & terminus in & cum toto composito, & ad bonum perfectionemque ejus. Ad- dimus speciali Dei providentia certam & determinatam esse homini non tantum partium singularum existentiam seu vitam ejusque terminos, sed & quantitatem ac qualitatem earumque terminos fixos atque immobiles, quos nulla mutatione refigere possit homo

Matth.

Matth. 6. v. 27. & Luc. 12. v. 25. *Quis autem ex vobis sollicitè cogitando ulnam potest addere mensuræ suæ? Ubi Bonaventura: Sicut non potest corpus augere, sic nec terminum vite, quem præfixit Dominus, protelare. Et Math. 5. v. 36. Non potest unum capillum album vel nigrum facere.*

UNDECIMUM ARGUMENTUM.

TO T A M molem providentiæ divinæ ad-
versariis objicimus, quâ cum maxima,
minima, supera infera, contingentia neces-
saria immediatè præstitui & gubernari pal-
pârint infideles, rationibus probârint sa-
niores Philosophi, & fide teneant Christiani,
quin ultra cessant vi veritatis obluctare? Cur
legentes dissertationes Theodoretî, Chryso-
stomî, Salviani, Lactantii, Nysseni, Paulinî
in Epistol. ad Iovium, Prosperi sententiâ 281.
Augustini 10. lib. de Civit. Dei cap. 14. &
disputationes Thomæ 1. quæst. 22. & in quæ-
stionibus disputat. de providentiâ, & contra
Gentes lib. 3. cap. 64. 65. 67. 76. Et Sava-
narolæ in Triumpho Crucis, Et recentiorum
Plessæi libr. de veritate Religionis, ejusdem
meditationem in Prov. 16. v. 4. Andr. Gor-
rutij l. C. libros 14. de Providentiâ Dei; ubi
contra

contra Atheos; Epicureos, Gentiles, thesis tam operosè & liquido probata habetur, eam ad hypothefin hanc non applicant. Deus omnes omnium rerum eventus certo ordine, numero, mensura, modo, ab æterno apud se definit, & in tempore potenter simul & suaviter omnia operatur secundum consilium voluntatis suæ. Ipse numerat stellas, librat montes, mari ponit terminum, mutat tempora & tempestates, transfert regna, hos deprimat illos tollit; bella temperat & sedat. In politiis consiliorum, gubernationum, & dominationum, in Oeconomis conjugiorum, *ἐν ταῖς οἰκίαις*, *ἐν ταῖς οἰκίαις*, paupertatis, divitiarum, ipse unicus & summus & dominator & dispensator, Psal. 104. & 145. & 147. & 60. & 20. Daniel. 2. & 4. Proverb. 8. v. 14. 15. 16. & 19. v. 14. Psal. 68. v. 6. 7. & 127. v. 2. 3. Iohan. 18. v. 11. Quæ majori caractere in libro naturæ tam perspicuè scripta sunt, ut etiam à pereuntibus legi possint. Ad minutula nunc tantum descendamus, quæ curam, sensum, & cognitionem nostram cum maximè fugiant, putaret quis divinæ providentiæ minimè convenire. Ipse est qui disponit sortes, Prover. 16, qui numerat folia arborum, herbarum fibras, florum capillamenta, pulvisculos terræ, arenas littorum, capillos

capi-

capitis, qui mirabili *τακτικῇ* armatas insecto-
rum phalanges contrahit & explicat, qui in
hostes aciem illam educit, qui superbiam po-
tentium per illas expugnat, qui terminos
victoriæ & vitæ bellatoribus suis circumscri-
bit, ut hucusque & non ultra consilio ejus
subserviant, Math. 6. v. 28. 29. 30. Joel. 1.
v. 3. 4. & 2. v. 6. 7. 8. 9. 10. 11. Exod. 9.
v. 14. 16. cum 10. v. 14. Actor. 12. v. 23.
Levit. 26. v. 36. Prov. 30. v. 25. 26. 27.
28. *In tenui labor, at tenuis non gloria.* Magi
Pharaonis, qui ad tam illustria divinæ poten-
tiæ miracula oculos clauferant, hic exclama-
re coguntur: *Ecce digitus Dei.* Hæc fortuita,
infinita, confusa, imperfecta, caduca, *ἡμερόβια*
ad bonum universi, ad gloriam suam, ad im-
probiorum pœnas, ad electorum salutem &
quidem sæpius excellentiori quâdam ratione
disponit Deus, adeò ut illis etiam applicanda
sit exclamatio Psalmistæ, Psal. 29. v. 6. *Quam
magna sunt facta tua, Jehova! valdè profunda
sunt cogitationes tuæ.* Si enim Myrmecides (de
quo ut & de Callicrate Plinius lib. 7. cap. 21.
& lib. 36. cap. 5.) minorum opusculorum
artifex etiam inter Deos fuisse visus fuit, teste
Cicerone lib. 4. Academic. quæst. quantum
divinæ perfectionis splendorem in minimo-
rum istorum productione, conservatione, at-
que

que ordinatione relucere putamus? *Nusquam alibi*, ait Plinius de Insectis. 11. cap. 1. & 2. *ſpectatiore naturæ rerum artificio. In magnis ſiquidem corporibus aut certe majoribus facilis, officina ſequaci materiæ fuit. In his tam parvis atque tam nullis quæ ratio, quanta vis, quam inextricabilis perfectio? Ubi tot ſenſus collocavit in culice, &c. Cum nusquam magis rerum natura tota ſit, quam in minimis. Quod ſi ergo minutiffima illa æterno Dei conſilio & efficaci providentiâ certo ad ſuos quoque fines perducî fatemur, quid de hominis ortu & interitu dubitamus, cum Deus peculiari ratione ſit *cuſtos hominum*, Job. 7. verſ. 20 & homo *ejus progenies*, Actor. 17. Cum minutula illa ſæpè antecedentia & cauſæ ſint mortis noſtræ, ut docent exempla Anacreontis, Fabii, Hadriani IV. Papæ, Tarquini Prifci, Juſtiniani, Valentiniani, Nervæ, Chryſippi, &c, utique illis certo definitis apud Deum, non poteſt, non mors hominum, ab iis dependens, definita eſſe. Certè ſi vita hominis motus eſt, & in Deo primo motore vivit ac movetur homo, Actor. 17. v. 28. adhæc in motu omni ſit initium ſeu principium, & finis; ſequitur finem æque ac principium, mortem ac conceptionem, interitum ac ortum hominis à Deo diſpoſitum & libro ejus inſcriptum*

G

eſſe,

esse, atque adeo immutabilem certumque
 esse, vitæ terminam: siquidem per præscien-
 tiam Dei infallibilem, aliter fieri non potest:
 Quem circa hominem *δρᾶσαι πάντα ὅσα ἐβου-
 λητο*, id est, *fecisse omnia quæcunque prius decre-*
verat, vidit *οἱ διολογώτατ* & alias Galenus lib.
 3. de usu partium: Quem gressus nostros
 numerare, & manibus Angelorum nos por-
 tare ne alicubi impingamus, docet divinus
 Psaltes, Psal. 55. & 91.

DUODECIMUM ARGUMENTUM.

GENERALIS adventus seu dies Christi
 & finis mundi certus ac definitus est,
 Actor. 17. v. 31. *Eo quod statuit diem quo judi-*
caturus est justè orbem terrarum, &c. & 2. Pet. 3.
 v. 10. 12. Marc. 13. v. 32. Et tamen futuris
 contingentibus sua contingentia, & causis li-
 beris sua libertas, & mediis sua necessitas atq;
 efficacia non tollitur: quidni certus esset par-
 ticularis adventus Christi, & dies cujusque,
 cum iste illius sit prodromus & *ἐκτύπωμα*? Au-
 di parallelismum quem inter utrumque diem
 instituit Chrysostom. in 1. Thessal: 5. hom. 9.
 ad illa verba: *Ipsi namque exactè scitis diem Do-*
mini ut furem in nocte, ita venturum. Non solum,
inquit, communis ille, sed & uniuscujusque pro-
prius

*prius ita veniet. Iste quippe illum imitatur. Est enim & iste cognatus illi. Quod enim ille in universum, hoc iste per partes facit. Et utrumque adventum copulat ac permiscet Servator, Math. 24. v. 36. 42. 44. 30. 31. Præcedent quidem multa inobedientiæ & malitiæ exempla, quæ diem illum iræ & *ἡμεραις* accelerabunt, si seriem & consequentiam causarum secundarum attendamus, Math. 24. v. 36. 37. 38. 39. Luc. 18. v. 8: Sed tamen non præcedunt illa aut determinant voluntatem Dei ad totalem terminum mundi figendum aut refigendum. Sunt & alia judicia Dei definito termino affixa, de quo etiam si certi sint fideles, resipiscentiæ tamen, precibus, studio pietatis sedulò incumbunt, quibus tanquam mediis à Deo sanctificatis calamitates alioquin moveri aut differri, aut in bonum nostrum converti solent. Inter alia judicia Dei numeramus vastationem Hierosolymæ per Chaldæos, persecutionem Antiochi, Rejectionem Judæorum, hæreses & scismata & imprimis apostasiam Antichristi, vastationem Romani Imperij aliasque calamitates Ecclesiæ sub N. T. quas quamvis certo futuras & quidem tali tempore præter propter scirent fideles, tamen seridè deprecari solent, teste Tertulliano in Apologet. cap. 32.*

DECIMUM TERTIUM ARGUMENTUM.

EST & ratio philosophica ducta à futuro-
rum contingentium determinatâ verita-
te, à quâ nullum Carneadis helleborum nul-
lum Chrysippi acumen ipsos expediat. Trita
axiomata sunt in Scholis Philosophorum, *Ca-
jusque contradictionis alteram partem determinatè
veram esse, alteram falsam: nihil potest simul esse
& non esse. Et Necesse est quidlibet de eodem affir-
mari aut negari. Et, Contradictio non admittit
medium.* Atqui duæ singulares faciunt opposi-
tionem contradictoriam, atque ita altera ea-
rum semper vera est, altera falsa, ut Logicæ
tyronibus constat ex Philosopho de Interpret.
cap. 7. Fatemur in futuris contingentibus *So-
crates cras vivet, Socrates cras non vivet*, non sa-
tis se explicare Philosophum, immò videri
cap. 9. illa à communi hoc axioma exi-
mere, quorum altera pars indeterminatè
tantum vera sit. Sed subtiliores & perspica-
ciores hâc in parte Christiani Philosophi, &
inter eos Scholastici (quos non immerito
tanquam Patres humanæ sapientiæ allegat,
& sapientes *κατ' ἐξοχὴν* appellat Julius Sca-
liger Exercit. 249. sect. 3. cum Exercit. 324.
& 340.) propius hic veritatis scopum attige-
runt, & complures Philosophum ex vero, an
ex

ex affectu (quod ipsis non insolens) in suam sententiam pertraxerunt. Quibus præluxit in explicandâ mente Philosophi Ammonius Hermias in Hypomnemate ad lib. Περὶ ἑρμηνείας cap. 9. pag. 112. edit. Venetæ apud Nicolinos. Οἷον, inquit, διαίρεσις μὲν πάντως τὸ ἀληθὲς καὶ τὸ ψεῦδος, ὅτι μὲν περὶ ἀπορρισμένων, ἀλλὰ ἀορίστως. ἀνάγκη μὲν γὰρ Σωκράτῳ λέσαι, ἢ μὴ λέσαι αὐτοῦ αὐτοῦ καὶ ὅτι αὐτῷ, ὅτι μὴ γένεσθαι δυνατὸν. ὅτι οὐ γὰρ δὲ τούτων ἔσθαι τὸ ἀληθὲς ὅτι οἷον γινώσκει (N.B.) ὅτι τὸ πρόγνῳσθαι ἐκβάσεως, εἴπερ ἐκαστὸν αὐτῶν καὶ γένεσθαι καὶ μὴ γένεσθαι δι' αὐτὸν τὸ ἐνδεχομένον φύσιν ἐγγράφει. Ita ut tantum respectu nostri futura contingentia indeterminatam veritatē habere dicantur h. e. veritatem eorum determinatē à nobis non cognosci ; quamvis in se habeant determinatam veritatem. Quæ expositio cum totâ Aristotelis Philosophiâ, imprimis Metaphys. 4. cap. 7. & cap. 9. de Interpret. comm. 8. & 13. non malè congruere videtur. Sunt autem veritatis hujus patroni Scotus in 1. dist. 38. cum quo faciunt ipsius sectatores. Bonaventura ibid. Occam præterea cum Gabriele Biel, Capreolus cum Soncinate, Gregor. Ariminensis, Richardus, Joh. Major. Holcot, Petrus de Tiaro, aliique sententiarij. Cordubensis lib. quæstionar quæst. 55. dub. 2. Nicolaus Denyse in Resolutor. Theolog. super

sententias cap. de Scitorum multitudine, contingentium determinationem suspendit à præsuppositâ determinatione divinæ voluntatis, & Aristotelis dictum in libr. de Interpret. quo statuit contingentium non esse determinatam veritatem, exponit, de *determinatione, de possibili, & non de inesse*, sicut possibile est sedentem stare, in sensu scilicet diviso, sed non in sensu composito. Tartaretus Commentar. in Physic. 2. Durandus de S. Portiano in 1. dist. 39. quæst. 3. T. Themelvar in Rosariolib. 1. in voce *præscientia*, ubi Aristotelem ex mente Scoti & Richardi sic explicat: *De futuris contingentibus non est determinata veritas, id est, non est determinata entitas in se, & quoad intellectum nostrum naturalibus suis relictum; sed bene est determinata veritas in alio scilicet in voluntate divinâ & intellectu ejus, quia in eo sunt determinata contingentia nota: cum sit prima causa contingentie ipsa voluntas divina, &c. unde quamvis possim non sedere cras absolute loquendo, non tamen est verum factâ suppositione, scilicet quod sit determinatum à voluntate divinâ & prævisum ab intellectu divino.* Iohan. Raulin. & Nicol. Amans Expositionibus in Logicam. Et sic Richardus, Capreolus, Major, Bonaventura, Gabriel, Occâ, Gregor, Marsilius, Holcot Scotus, Cordubensis, Ex recentioribus plurimi,

mi, inter quos Soto in Roman. 9. Titelmannus in Physic. lib. 8. cap. 21. Sebast. Gassendus Exercitat. Paradoxica. advers. Aristot. exercit. 7. Pererius disput. Physicar. lib. 8. cap. 13. Vasques disput. 97. primæ partis cap. 3. tom. 1. Zwarez in opusc. Theologic. de scientiâ Dei lib. 1. cap. 2. & tom. 1. Metaphysic. disput. 19. qui posteriores tamē circa quæstionem de prædestinatione & libero arbitrio doctores sūt plus satis hypothetici. Rationes, quibus hæc sententia invictè probatur, sunt istæ. *Primo*: Quia quod non est verū non est scibile; & quod non est simpliciter, actualiter, & determinatè verum, non potest determinatè certòque sciri ab ipso Deo; in quod ἀποπορ inciderūt nonnulli Gentilium infelicitè philosophantes, inter quos Ciceronem numerat Augustinus de Civit. Dei lib. 5. cap. 9. Contrà si omne futurum contingens (inter quæ est terminus cuiusq; hominis) determinatè cognoscitur à Deo, etiam determinatè futurum est, quia Deus cognoscit res ut sunt, siquidem verè cognoscit. Ex eo enim quod res est vel non est, propositio vera vel falsa est. Cum ergo Dei notitia ab æterno fuerit determinata, sequitur cognovisse Deum eos determinatè futuros, atque adeò enuntiationes, eos significantes, esse determinatè veras. *Secundo*: Quia futura con-

tingentia præsupponuntur divinæ providentiæ, nostro intelligendi modo; ideo enim cognoscuntur scientiâ intuitivâ, seu scientiâ speculativâ quia sunt, non vero ideo sunt quia cognoscuntur, ut constans Patrum, omniumque Theologorum & Philosophorum habet assertio. Si ergò determinatè videt Deus terminum vitæ sic futurum, determinatè sic futurus est, & ideo Deus certo videt futuritionem seu *μελλούσαν*, quia jam in esse rerum (potentiali scilicet seu futuro) posita sunt, & per hoc prævisa à Deo necessariò, infallibiliter eveniunt, non vero quia præcognita sunt. Positio autem illa in naturâ rerum, unde rebus eveniat, infra dicemus. *Tertio*: Ut tempus præteritum & futurum regulantur per præsens, & tempus non sunt nisi per præsens & quatenus ad illud revocantur; sic enunciationes de futuro & præterito regulantur per enunciationes de præsenti, quoad veritatem & falsitatem earum. Determinatè ergo vera est E. G. ista: *Hermarchus cras morietur*, quia prædicatum ejus inest subjecto, tempore per copulam designato. Vera autem non est, nisi prædicatum aliquando subjecto insit de præsenti, & dicatur: *Hermachus hodie vel nunc morietur*. Quia determinatio ejusdem enunciationis de futuro, pendet ex determinatione ejusdem

jusdem de præsentī : *Nam ut præterita*, inquit Cicero de Fato, *ea vera dicimus, quorum superiore tempore vera fuerunt instantia : sic futura quorum consequenti tempore vera erunt instantia, ea vera dicemus.* Jam sic argumentor, Omnis propositio singularis de præsentī determinatè vera est aut falsa ut *Socrates Kal. Januariis moritur aut non moritur*, unumquodq; enim dum est, necessario est. Ergo fuit heri, olim & ab æterno eadem propositio de futuro determinatè vera: *Socrates Kalendis Ianuaris morietur*, aut *Socrates non morietur*. Ab eo quod res habet determinatum esse, erit enuntiatio eam significans determinatè vera, vel de præsentī vel de futuro & præterito, prout copula & consignificatio temporis hoc infert. Dum enim causa indifferens aut libera determinatur ad operandum effectum contingentem & liberum, jam talis effectus habet esse determinatum, & consequenter constituit enunciationem determinatè veram de præsentī. Ergò verum fuit heri & toto tempore præterito, quod talis effectus habiturus erat aliquando determinatum esse extra causas, & consequenter propositio de futuro talem determinationem causæ futuram enuntians, determinatam habuit veritatem. Sicut ergò ab eo quod *Socrates cras moritur vel non mori-*

tut vera & falsa determinatè dicitur enunciatio de præfenti, pari ratione ab eo quod moriturus vel non moriturus est, hoc est vita aut mors ejus habitura sunt esse determinatum vel non habitura, determinatè vera aut falsa dicitur enunciatio illa de futuro. *Quarto*: Si enunciationes de futuro contingenti qualis ista: *Saul cras cadet in praelio contra Philistæos* non sunt determinatè veræ; tum sequitur hoc absurdum, quod nullo modo sint veræ aut falsæ, nec actu nec potentiâ, nec confusè nec distinctè. Probatur consequentia, Quia vera potentia non est, quæ reduci non potest ad actum, sed ista potentia veritatis, quæ fingitur, nunquam reduci potest ad actum; cum enim de præfenti determinatè vera est enunciatio illa: *Saul nunc cadit in praelio*; tum est de præfenti & non de futuro. Ergo ut de futuro nunquam habet aut habere potest actualem veritatem. Quod hic excipiunt; Atqui futurus effectus contingens potest non esse determinatus, nihil est. Non enim tollit ejus determinationem & certitudinem, sed tantum ostendit fore contingentem & liberum. Quâ ratione etiam effectus contingentes præferti & præfentes, quamvis jam determinati, potuerunt non esse determinati.

DECIMUMQUARTUM ARGUMENTUM.

EX hac ratione fluit & alia, quam *ἡ βία* intorquemus in adversarios. Quia mors hominum multorum est de genere contingentium, quæ aliter habere se possunt, ideo necesse est illam aliunde certo determinari, & necessitatem suam inde sortiri. Alioquin non esset contingens. Nullum enim est contingens, quod idem non sit necessarium. Habent enim se necessitas & contingentia, ut unum & multa, ut uniforme & difforme. Jam vero unum potest esse sine multis: sed multa non possunt esse sine uno; hinc est quod necessitas possit esse sine contingentia, sed contingentia non possit esse sine necessitate, ut innuit Caientanus in 1. quæst. 14. art. 13. & probant Philosophi ex lumine naturæ. Ergo omnis mors casualis, omnesque actus contingentes circa illam, reducuntur ad Deum, qui est primum, summum & perfectissimum Necessarium, à quo omnia necessaria & contingentia pariter dependent.

DECIMUMQUINTUM ARGUMENTUM.

PORRO infallibilem certumque vitæ terminum, ex prædefinitione divinæ voluntatis

tis consequi probamus argumento. Si enim
 non pendet mors & vita cujusque à divinâ
 voluntate, ejusque absoluto decreto, pende-
 bit ergo aut ab alio, aut à seipso. Si ab alio; illud
 erit vel naturæ bonitas, vigor, necessitas; vel
 fortuna; vel Fatum Stoicum; vel duo Rhapso-
 di Homeri dolia; vel Pythagoræ συσχειώσεις
 apud Iularch. de placit. lib. 1. vel Epicuri
 atomi, vel motus atomorum κατὰ παρέγκλησιν.
 cum ἐλαχίστον minimo intervallo declinat, quē
 motum ad salvandam voluntatis libertatem
 excogitavit Epicurus extra pondus & plagam
 seu motum atomorum ad perpendiculum, re-
 ste Cicerone de Fato; vel sunt genii, sive boni,
 sive mali, sive neutri, qualis Judæorum **אנל
מית** id est, *Angelus mortis*, & horrida Lilith,
 quales etiam Erynnyes & Stryges Gentilium;
 vel Astrologorum Helec & Alcocoden, simi-
 lesque astrorum & χείρας & διαδέσεις, ferdaria
 (quæ vccant) planetarum, & χειρονομία, quæ
 ματαίωταχνα tangit Archangelus à Burgonovo
 commentar. in dogm. Cabalit. & Scaliger
 commentar. in Manilium; vel Platonis sive
 numeri sive Ideæ sive magnus annus, vel ma-
 lus Deus Manichæorum, vel Æones Valenti-
 ni; vel Helena seu Selene Simonis Magi; vel
 Pandora Hesiodi; vel Ethnicorum magna ma-
 ter

ter Mylitta, Alytta; vel Turcarum *Nassub*, si-
ve *Ctusara*, id est, fortuna Dea; vel anima mun-
di Platonica Paracelsica, seu mavis harmonia
universi macrocosmica & microcosmica cum
signaturis & sigillis suis; aut Spiritus ille u-
niversi & communis motor Stoicorum, quem
in animam mundi Platoniam nuper transire
fecit Bassonus in Philosoph. Naturali contra
Aristot. lib. de natur. p. 33; vel lampas illa
vitæ & mortis, nuperum iuventum Hermeti-
co-Magicum ab Ernesto Burchgravio Bucci-
natum, & à Medico φιλοσοφοκράτωρ Daniele
Sennerto merito explosum libr. de Consensu
& Dissens. Chymic. cum Aristotelic. & Ga-
lenic. cap. 18. vel dæmonium Socratis; vel
internus ille homo h. e. alter ego-idem Sofia
Paracelsi, quem *sydereum*, *Olympicum*, *Gaba-*
lim, *hominis genium*, *Penatin*, *umbram visibilem*
corporis, *larem domesticum*, *hominem umbratilem*,
familiarem Sophorum, *homunculum*, *Dæmonem*
bonum, *internum*, *Paracelsi Adech*, *speculum*, *na-*
tura, *lumen*, *evestrum presagiens* & *Propheticum*,
imaginationem quæ in se claudit omnia existentem
omnia astra, & *in se cludentem omnia astra* h. e.
Spiritum astralem Angelorum scilicet virtutes, &c.
appellat mysteriorum illorum epoptes Osv.
Crollius in Chymicâ Basilicâ præfat. admoni-
tor. pag. 64. 65. At nihil istorum est, ut quidē
febri-

febricitantia illa deliria ante hac explosa, nūc detegere, est satis superque refutare. Quod si vita hominis à seipsâ dependere fingatur (siquidem κίνησιν πνευ ἀναιμόν ἐστι) disputat Aphrodisæus lib. 2. de Animâ) jam res existens à seipsâ existentiam, futura à seipsâ μελλουσίαν, potentiam & actum à seipsâ dum nec potentia nec actus est, h. e. à nihilo habebit, eritque præter Deum, qui est *Omnia*, aliud aliquid ἀναρχόν ἢ ἀναιμόν, αὐταυτόν, quod tamen est *Nihilum*, duplici absurdo Manichæorum duo Principia superâs; aut si illa consequentia concedatur, futuri illius seu entis in potentia causa aliqua assignanda, & illius rursus alia atque ita in infinitum, contra illud, *Non datur in causis processus in infinitum*. Nihil ergo restat, quam ut Dei præscientiam & voluntatē monstruosè transformēt in conditionatam, & inde conditionatā egressus rationem & concursum partialem simultaneum & concomitantem deducāt. At monstrū illud in extremas oras deportandū istis rationibus suademus. Nova illa & χθές ἢ ὀπίω excogitata *Scientia*, *Scripturæ*, *Patribus*, & *Scholasticis* ignorata (quā *mediam* & *conditionatam* vocat naturalis pater ejus Molina & compatres Fonseca, Zwarezius, reliquique istius ordinis) nulla est, quia nulla est causa ejus, quam ponunt, decretum scilicet

cer Dei conditionale pendens à creaturis, *Si Socrates vult aut facit hoc, volo & ego; Prævideo ego non fore illo loco, illo tempore Medicum idoneum, itaque statuo ut Titius moriatur; Prævideo filios Sanheribi occisuros patrem in idoleio suo, itaque decerno ut ibi tunc moriatur seu occidatur.* Quis talia decreta homini sano tribuere aufit? Repugnat hoc omni Scripturæ & naturæ lumini, ut à Scholasticis antehac abundè probatum est, de quo mox dicendum erit. *Secundo* : Nullum hujus scientiæ objectum est, ergo ipsa nulla est. Quia scientia præsupponit scibile, hinc est quod philosophus scibile & scientiam numeret inter Relata secundum dici. Actus enim omnes contingentes & liberi subjacent providentiæ Dei, & nihil potest existere aut præexistere aut futurum esse, nisi à Deo dependeat tam in fore quam in esse, hoc est nisi ab eo provisum & præstitutum sit, ut E. G. *Judicium extremum, mactatio Christi, Judæorum induratio, Gentium conversio, Abrahami posteritas & hereditatio terra Canaan, regnum & posteritas Davidis, Christianismi per Apostolos propagatio successio & duratio fidelium seu Ecclesiæ in terris, propagatio & dispersio posterorum Noah, &c.* Voluntatem Dei esse causam rerum vide probatum apud Thomam in 1. quæst. 19. art. 4.

Tertio:

Tertio: Scientia omnis est certa, & non magis scientia absque certitudine concipi potest, quam homo absque rationalitate. Est enim hoc decantatum apud Philosophum, & ex eo apud Thomam & universam Scholam: Scientiam non posse esse necessariam, nisi objectum sub aliqua ratione, quâ attingitur, necessitatem habeat. Quod Hypotheticus Zwarezius diffiteri non potuit lib. 1. de Scientiâ futuror. conting. cap. 8. v. 5. Atqui Scientiæ mediæ nulla est certitudo, quia nulla certitudo est scibilis, futuri scilicet contingentis. Probatur, quia existentiae ejus saltem causalis, nulla est necessitas neque consequentiae neque consequentis. Ubi enim necessitas, ibi prædeterminatio; at hic nulla prædeterminatio. Ea enim esset, aut à seipso, aut ab alio aliquo extra se, aut à Deo. Non à seipso, quia nihil indeterminatum determinat seipsum, nihil est causa sui ipsius, & non entis nulla est affectio, nec per se, aut ex se non ens possibile transire potest ad entitatem potentialem, seu ad μελλούσαν; E. G. futurum contingens est, ut tegula ista cras decidat de tecto & calvam Titij pertundat, unde mors sequatur. Quid est quod casum illum futurum determinet? An ipse casus in signo seu instanti
ratio-

tationis consideratus ante & extra statum
 futuritionis? At tum purum putum nihil est,
 absque omni actu sive existentiae, sive entita-
 tivo? Quomodo ergo actuaret & determina-
 ret? Aut quomodo aliquid concipi potest de-
 terminabile simul & determinatum aut de-
 terminativum. *Non ab alio*, quia tale quid
 fingi nihil potest & nihil restat, quam ut ad
nihilum & chaos atomorum & non-providen-
 tiam Epicureorum, aut ad fortunam & casum
 Platonis, quibus cum Deo mundi guberna-
 tionem assignat, confugiamus. *Si à Deo*, in
 determinatum illud determinari dicatur, jam
 habemus quod volumus. *Quarto*: Quia con-
 ditionalis nihil ponit in esse, sed tantum par-
 tium *συνμμεσις* *connexum* (ut vocabant Stoici)
 seu consequentiam inter antecedens & con-
 sequens. Ita ut utrâque parte falsâ vera ta-
 men; & utrâque parte verâ falsa possit esse
connexio. Ergo scientia conditionata, nullam
 futurorum certam ponit scientiam. Antece-
 dens est effatum Logicorum, à nemine ante-
 hac oppugnatum. Quamvis enim sint qui ut
 proprium suum Sanctorum *καθ' ὅσον* (aposta-
 siam scilicet) defenderent, axiomatis hujus
 naturale lumen nescio quâ nebulâ *possibilitatis*
 offuscârint; nemo tamen, quod sciam, inven-
 tus est qui actum seu esse antecedentis aut

H

confe-

consequentis ex connexionē deduxerit. Quod autem ad conditionales propositiones in materiā contingentī, illæ veræ non sunt, & falsæ iis consequentia, ut *Si Titius canit, Mævius saltabit; si paller, ergo amat.* Et talis fingitur præscientia: *Si Titius vita sua istis & istis mediis ita provideat, ad decretorium terminum perveniet; sin minus, morietur ante diem suum.* Hic primum in neutro connexo ulla est necessitas, nec consequenter ulla certitudo veritatis, itaque ejus nulla scientia. Deinde etiam si utrumque connexum seorsim esset necessariæ & æternæ veritatis, nulla tamen scientia Deo adscribitur quam indeterminata, & (ita loqui liceat) alternativa seu disiunctiva, quæ æquipollet isti: *Titius aut mediis illis utetur aut non utetur, aut ante diem morietur, aut ante diem non morietur; qualis illa, aut dies est aut nox est.* Et talem contingentium præscientiam Aristoteles hominibus tribuit. Hæc scilicet præscientia divina de futuro contingentī non tantum in materiā contingentī, qualis mors & vita cujusque hominis, sed & in necessariā ut E. G. *Si mundus seu chaos ex nihilo fiet erit mundus, & Nisi fiat ex nihilo, nunquam erit.* Quæ scientia si formaliter (ita loqui liceat) sit in Deo, non multum abludere mihi videtur ab oraculo illo Tiresiæ: *Quidquid dicam, erit vel non erit.*

erit. Quinto : Si præscientia futurorum esset absque Dei decreto, Idæ & rationes æternæ rerum essent prius prioritate scilicet naturæ in creaturâ, quam in Deo, & non dependerent creaturæ à Deo tanquam exemplo & Idæ, sed contra Deus dependeret à creaturis tanquam exemplari, modulo & mensurâ se priori ac superiori. Quod est absurdissimum. Solus enim Deus est Idæa, & continet in se rerum omnium rationes, Thomas in quæst. disp. de Idæis, Themelvar in Rosar. lib. 1. & Cajetanus in 1. quæst. 14. art. 13.

— *Qui cuncta superno*

*Ducis ab exemplo, Pulchrum pulcherrimus ipse.
Mandū mente gerens, similiq; in imagine formans,
Ut πατριάρχης canit Boethius de conso-
lat. lib. 4. Quem optimè ibi explicat Tho-
mas, in grammaticis quidem puer, sed in istis
vir, & vel ἡγεμὼν commentator. de quo
cum grammaticis Interpretibus collato tale
quid dicere liceat quale Jul. Cæs. Scaliger
lib. 6. poët. cap. 5. Valla docet Boethium
Latinè loqui, sed Boethius valla bene sapere. Sex-
to: Sequitur & hoc absurdum, quod cognitio-
nis divinæ infinite principium à re finitâ pro-
cederet, & ab illâ tanquam objecto determi-
naretur. Vide absurdum hoc refutatum à
Thoma. 1. quæst. 14. art. 8. Septimò: Sequi-*

tur & aliud longe absurdissimum, fatum scilicet plusquam Stoicum, cui creatura non tantum, sed & Deus inevitabiliter implicatur. Creatura enim in tempore non potest non hoc & sic agere, nec Deus potest aliud præscire aut velle quam illud quod & sicuti futurum est. Verum enim erit omne futurum contingens, tum naturale tum liberum antequam Deus cognovit aut voluit: aded ut absolutâ potestate suâ non potuerit efficere ut non esset, aut ut aliter esset. Et hæc necessitas simpliciter absoluta (quoad rei existentiam scilicet) Deo omnem libertatem aufert, & inevitabili atque immutabili termino circumscribit. Hæc rerum futuritio seu essentia futura, (quæ absque illo & extra illum est) tam arctè illum necessitat, constringit ac determinat, ut nullo modo extricare se possit. *Quicquid enim est dum est, necessario est; &* ut Poëta apud Philosophum lib. 6. cap. 3. Ethic. ad Nicomach.

Μόνον γὰρ αὐτῷ καὶ Θεὸς σέβεται,

Α' γένηται ποιεῖν ὅα' αὐτῷ ἢ πεπραγμένα.

Ecce hic Parcarum tabulas, ecce fatuissimum fatum, ecce vincula *δύεσθαι* Deo nostro injecta, qui quidquid fecerit aut non fecerit instar Jovis Homerici fatale illud rerum consequentium filum quocunque decreto suo aut efficaci pro-

providentiâ retinere, aut frangere non potest

Currite ducentes subtegmina, currite fusi,
Et volentem ducite, aut nolentem trahite omnipotentem Deum, ut eat quo itur, quo præitur; ut cadat in partem illam, in quam contingentia in contingentibus, & fortunæ aut casus in fortuitis libra inclinaverit. Vidit scilicet Deus ante decretum creationis per dioptram *scientiæ mediæ*, aut tubum Batavicum quot homines forent, si mundum creare vellet, quidve facerent ipsi si existerent; item quot thesauri in agro inveniendi, quot tripodes aureæ ex mari extrahendæ, si quidem aliqui albæ Gallinæ filii fossum aut piscatum exirent: non potuit igitur aliter statuere, nec liberè de illis aliquid decernere: sed debuit se indifferenter habere & integrum servare in neutram partem cogitando aut volendo: adhæc decreto uno posito aliud quid absolutè futurum est, & quidem independenter à divinâ voluntate & liberâ potestate. Et decreto illo non posito, manet in illo rationis seu naturæ instanti, scientia Dei merè conjecturalis, qualis illa quæ vulgo in his partibus fertur cujusdam sacerdotis: *Si venerint* (scilicet milites) *non venient* (scilicet boves mei) *si non veniunt, venient*. Octavo: Denique scientia illa mediâ ad scientiam simplicis intelligentiæ

tiæ reduci debet. Ergò non est media, Scit enim per eam Deus aut efficaciam ipsius effectus aut efficaciam mediorum ad illum effectum producendum. Si efficaciam effectus: coincidit propositio illa conditionalis cum istà identicâ: *Si moritur ante diem, moritur ante diem, Qui cras vivet vivet, qui moritur moritur*, quarum veritas pendet non ex actu aliquo libero, sed ex ipsâ naturâ Entis. Sin efficaciam mediorum, non videt futurum aliquod cōtingens, sed tantum speculativè novit impossibile esse, ut causa absolute sufficiens & efficaciter & istic & alibi ita agens non produceret effectum. Itaque ejusmodi veritatum omnis scientia in Deo est *naturalis, & simplicis intelligentiæ*, non libera, qualis est scientia visionis, seu *intuitiva futurorum contingentium*. Atque hæc plus satis de scientiâ conditionatâ, in quâ totius causæ prælidium adversarii collocant. Addamus aliquid de voluntate conditionali. Dicimus ergò: Nullam voluntatem Dei, nullum decretum; formaliter & propriè ita dictum respectu *actus* esse conditionale, quamvis aliquod tale dicatur per externam denominationem, respectu objecti sui, quod est conditionale. Quod probamus. *Primo*: Decretum, quod vocant, Conditionale, est purus voluntatis actus indefinitus, cum

cum potentiae defectu ; atqui decretum est voluntatis imperium seu actus definitus ex suppositione potentiae. Qui enim quod potest vult, effectum imperat libero voluntatis imperio ; qui quod non potest vult, effectum tantum desiderat. Est itaque nudum desiderium non decretum , velleitas non voluntas, quæ Deo , qui est purus actus , indigna est: quia intrinsecam notat imperfectionem & beatissimo & ἀνταρξασάτω (יְיָ הָאֵל) incertam spem assequendi voti , & omnipotenti defectum potentiae adscribit. *Secundo*: Quia hinc sequeretur Dei voluntatem pendere, moveri ac determinari à causâ externâ , hoc est causam primam ordinari à causâ secundâ, atque primam fieri secundam & contra: quod omni Philosophiæ & Theologiæ repugnat , cuius hoc indubitatum est Theorema : *Causam primam pro voluntate suâ movere & applicare causas secundas , atque adeò determinare individuos effectus.* Vide sententiarios in Lombardum lib. 1. dist. 45. Thomam in 1. quæst. 19. art. 5. & quæst. 23. art. 5. Et in quæst. disput. de Providentiâ. Et contra Gentes, &c. & nusquam non , cum quo faciunt omnes Thomistæ. Zwarez in Metaphysic. disp. 22. sect. ubi Scotum citat. & disp. 5. sect. ult. Tole- tum in 2. Physic. quæst. 8. ad cap. 3. Pere-

rium in 8. qui est de causis cap. 8. Conimbri-
censes lib. 2. Physic. quæst. 15. art. 2. Ar-
minium in disputatione de Deo, Thes. 51.

Considerentur etiam loca Scripturæ de de-
pendentiâ causæ liberæ, seu actionum huma-
narum à voluntate & Providentiâ Dei Prov.
21. 1. Daniel. 5. 23. Eccles. 9. 1. Jerem. 10.
23. Proverb. 16. 9. & 20. 24. Actor. 17. 28.
Jesa. 10. *Tertio*: Tum extra Deum in creatu-
ris esset aliquid Deo prius majus & præstan-
tius; siquidem causa omnis prior & præstan-
tior est effecto, ut in Philosophiâ notissimum
est. *Qui causam*, inquit Augustinus, *querit vo-*
luntatis divine, aliquid majus eâ querit, cum ni-
hil eâ majus sit: & si habeat causam voluntas, est
aliquid quod antecedit voluntatem Dei, quod ne-
fas est credere. *Quarto*: Aliquid in Deo esset
effectum creaturæ, & hac ratione in Deo ef-
fet potentia passiva ab alio dependens. Crea-
tura enim statuitur causa esse impulsiva cur
tale vel tale decretum in Deo existat. Quod
quam absurdum sit vident omnes, qui modo
cum Vorstio decreta non faciunt accidentia
in Deo. *Quinto*: Temporale prius esset æ-
terno; creaturæ actio in tempore actionibus
internis Dei ab æterno, aut Dei volitiones
omnes non essent æternæ sed in tempore,
& successivè subinde suborirentur, & suc-
cesce-

crescerent novę alia post aliam, quoties scilicet causa & occasio volitionum seu decretorum à creaturę veritilis actionibus aut consiliis suppeditari contingeret. E. G. *Decrevi quidem & volui ut homines in universum & inter eos Socrates, Plato, &c. (salvâ extraordinariâ aliquâ voluntate) ad annum 70. aut 80. perveniant.* Stat immobile hoc decretum meum. Sed quia Socrates nunc temperantiam & dietam suam curat remissius quam solet, volo abbreviare illud spatium. Quod est ἀδιολογώτατον: Primo enim repugnat æternitati & immutabilitati divinæ, à Philosophis & Theologis ὁμοθυμαδὸν contra Vorstij θεομαχίαν nuper assertæ. Videri potest Scholasticorum princeps in 1. quæst. 19. art. 7. Deinde, statuit duplex decretum seu volitionem in Deo, unam in tempore de Socratis morte accelerandâ propter causam jam dictam; & alteram ab æterno, quâ apud se statuit & decrevit aliquando in tempore volitionem illam velle & decretum tale decernere. Atqui objectum volitionis divinæ non est volitio divina, sed bene operatio & opus Dei externum. Sexto: Ut varia vibiam (quod ajunt) sequitur, esset in Deo voluntas seu decretum indefinitum, & universale & progressus seu transitus Dei ab indefinitâ ad definitam E. G. *volo plerosque*

homines sub istâ vel istâ conditione ad 80. annum vivere. Hic primum terminetur decretum. Cui succedat alterum: *Volo Hermachum quem video conditiones illas præstiturum ad 80. annum vivere.* Sed æque absurdum est in Deo fingere voluntatem indefinitam ac scientiam generalem, & processum ab unâ ad aliam ac post aliam. Deus ut res singulas cum causis & circumstantiis suis non in genere & confusè, sed ad ultimum quodque singularissimè & distinctissimè cognoscit, ita etiam definit semel & simul seu in eodem instanti & naturæ & temporis, siquidem balbutièdo vocem tēporis hic usurpare liceat. Quæ veritas tam manifesta est, ut ex Hypotheticorum principibus Zwarezius eam solidè & Philosophicè (ut quidem in conceptibus Metaphysicis ager ipsius est) astruxerit, & per ejus lumen compulsus se fateatur à priori sententiâ de causâ meritoriâ prædestinationis resilire. Non debent enim in divinâ voluntate isti actus generales & particulares secundum rationem distingui, quia prout à nobis universaliter concipiuntur & significantur non sunt *formaliter* in Deo sed *virtualiter*, prout in ipsis particularibus includuntur. Sicut enim Aristoteles dixit, Medicum non curare hominem, nisi in quantum curat Calliam vel Socratem;

cratem ; ita & nos dicere possumus , Deum non præfigere homini terminum vitæ , nisi quatenus præfigit Socrati , Alexandro , &c. Tota ergo quæstio hic revocanda est ad particularem voluntatem , prout prædefinitio est hujusvel illius , & mirus doctè ac ~~discrepantibus~~ exceptiones de termino in genere præstituto adversus locum Jobi 14. Psal. 39 & conceptus illi de ordine decretorum divinatorum fabricantur ; cum ne quidem in ipsâ hominis voluntate , desiderii & delectationis motus , quibus bonum prosequitur , subsistant in universalis quâdam ratione boni , sed pertendant ad singularia , & sint efficaces respectu boni propositi in particulari , ut ex communi Scholæ sententiâ notat Durandus in 4. dist. 49. quæst. 8. n. 18. Et quamvis universalia sint priora notionaliter & symbolicè singularibus , hæc tamen illis priora sunt existentia verâ ; immo universalia non sunt nisi in singularibus , quia unitatem suam formalem non habent nisi quatenus sunt in singularibus , unitatem vero universalem nullam habent nisi in mente & à mente nostrâ , ut communior & verior nunc habet Philosophorum sententia , ne quid dicam de Nominalibus. Saltem nemine sapientum reclamante , universalia notionaliter , abstractè , & præcisè considerata ,
scientiæ

scientiæ ac voluntati Dei objicienda non sunt, nec processus fingendus seu ordo intelligendi & volendi ab universalibus ad particularia. Sed videatur ipse Zwarezcius commentar. in part. 3. tom. 1. ad quæst. 19. art. 4. disp. 42. sect. 4. pag. 650. 651. *Septimo* : Sequeretur Deum velle & decernere concursum suum voluntati humanæ accommodare (Medici scilicet aut ægroti, aut sani cujusque) si homo velit, h. e. Deum velle ut homo velit illis & illis mediis uti, si homo voluerit mediis illis uti; Deum velle per volitionem talem vitam Socratis protrahere, modo volitio talis vitam protrahat; Deum decrevisse actum illum volendi efficere aut saltem per concursum suum promovere & producere, si modo ante existerit actus ille volendi. Quod est absurdissimum & contradictorium. Quia Deus fingitur destinare tanquam futurum, quod jam præsupponit futurum. Nec expedire se poterunt adversarii, nisi dicant actum illum E. G. obedientiæ & pietatis Moïsis (qui est medium & conditio longævitatatis) à voluntate ipsius elicited esse, priusquam quidquam auxilii & concursus sui decerneret & conferre vellet Deus. Quod est incidere in Scyllam & bonum morale & spirituale homini in solidum adscribere, exclusâ omni voluntate Dei. Atque

que ita nervis totius causæ hypotheticæ incis-
sis, sponte suâ corrunt illa quæ alibi disputan-
tur de intentione concursus *partialis, conditio-
nalis & simultanei*, quæ cum prætereant ad-
versarii, non est quod iis excutiendis immo-
remur.

DECIMUM SEXTUM ARGUMENTUM.

EX absurdis consequentibus. Adversario-
rum disputationes tam multa premunt
absurda, ut thesin suam *διαφυλάττειν*, in Epi-
cureorum aut Photinianorum, aut quorum-
cunque *διωμάχων*, castra concedere cogantur,
nisi veritati ingenuè cedere, aut saltem in ig-
norantiæ asylum maturè se proripere malint.
Si enim Dei voluntas quæ est causa causarum,
non præstituit cuique suæ vitæ terminum, Er-
gò Dei providentia tantum universalis erit
conservatio Durandi in 2. dist. 1. quæst. 5.
versabitur tantum circa genera, & species seu
universalia Aristotelis ut quidem Nyssen-
us hoc in illo castigat de Philosoph. lib 8. cap. 3.
& 4. quamvis orthodoxiam ejus hic tueantur
Scholastici, & post illos Naclantus pecul-
tract. & Salomon Gesnerus in commentar. ad
Ciceronis Lucullum. Dispositio singularium
naturæ cujusque & potestati, aut ignoto ali-
cui

cui idolo, aut infinitis contingentia deunculis (fortè Epicuri atomis) relinquitur, nec tam aliena erit Ethnicorum mataiologia

Curat magna Deus, fortune parva relinquit.
 Homo quisque erit non tantum fortunæ suæ, sed & vitæ mortisque faber; vitam prorogare poterit qui volet usque ad annos æternitatis: nec posthac tam ridiculus debet esse Paracelsus cum Hermeticis suis qui omnes morbos curabiles esse contendunt (quod in ipsis eruditè exagitat Sennertus cap. 17. & 18.) quiq; per ignem *Magorum*, per aurum potabile, per tincturam aut lapidem utopicum, per spiritus astrales, aut simile ejus pagoycum, credo, aut cagastri-cum, immortalitatem credulis emptoribus suis polliceri dicuntur. Hoc fundamento præstructo faciliiori credulitate *Magia illa seu fides*, quæ transplantat montes, & imperium habet in omnes spiritus & ascendentes (teste Crollio præfat. monitor. pag. 68.) admitti poterit: Majus etiam miraculum adscribent Seplasia-rii suo Elyxir Paracelsi R. Myrrhæ Alexand. Aloës Epat. Croci oriental. ana nuc. 4. de quo idem Crollius in Chymic. Basilic. pag. 229. *Vitam ex nimia cibi & potus sumptione abbrevia-tam prolongat.* Certè non est quod Tilenus posthac absolutos Doctores Heuretica Paracelsistarum familiæ inserat, quandoquidem
 Hypo-

Hypothetici propiori cognatione eos attingunt. Sed est aliud vel maximè absurdū, quod Deus Deique scientia & voluntas postponitur causis secundis, quod instar Principis terreni certis hominibus fines vitæ aut mortis tãquam præmium aut poenã non decernit, nisi postquam obediētes aut inobediētes fuerint, quod instar Homerici Jovis aut Baalis Samaritani ex re natã & pro re natã omnia ordinat ac disponit, & consilium capien in arenã, annos vitæ numerat, terminos figit & refigit, ad decreta hominum decreta sua format & inflectit, & rebus extra se rerumque mutabilibus circumstantiis conditionari, determinari, & flecti se patitur, nec aliter potest. Jactã enim futurorum contingentium & casuum aleã, & quidem absque decreto & voluntate suã, non potest non sic velle sic agere, prout antecedanea contingentium determinatio finem & modum decernendi & agendi præscribit. Erit ergo Medicus qui se ministrum naturæ profitetur, siquidem libero arbitrio & arte suã bene utatur, Magister & moderator summi numinis, ejusque consiliorum honorarius quasi arbiter: Erit aliqua catena inevitabilis necessitatis, quam Deus non fabricavit, quam ipse manu non tenet, quàm è cœlo non dimittit, ut pro summã libertate suã

suâ creaturas omnes trahat & pertrahat ad e-
 ventus, quo ipsi visum fuerit; sed quâ ipse tra-
 hitur & decreta ejus de cœlo deducuntur,
 quo scilicet fata contingentium & fortuito-
 rum viam inveniunt, quotiescunque indeter-
 minabilis illorum determinatio in alterutram
 contradictionis partem ceciderit, & conditi-
 onatam suspensam, ac fluidam Dei scientiam
 ita fixaverit, ut tandem secundum illam scien-
 tiam absolutè quid velle ac statuere possit. Ita
 scilicet Deus non erit Deus & Dominus ab-
 solutus qui quæ vult facit Psal. 115. sed hy-
 potheticus & conditionibus circumscriptus.
 Non erit summa libertas, sed infima post li-
 bertates & contingentias omnium inferio-
 rum demum imperans & decernens; consili-
 um ejus non stabit Ies. 46. nisi hominis appe-
 titu πολυτρόπῳ & πολυστόφῳ fulciri contigerit,
 & atomi cujusque in mundi contingentia li-
 beræ motus aliquis exierit καὶ παρέγκλιον. Sunt
 & peculiaria absurda quæ quemque Docto-
 rum Mobilium & Hypotheticorum sequun-
 tur, ut umbra corpus, prout in varias tribus
 & familias distracti sunt. Hic determinatam
 contingentium futurorum, veritatem tollit;
 ille mortem cum Seneca, Cicerone aliisque
 Ethnicis naturam & naturæ finem, non pœ-
 nam facit, atque adeo mortalitatem hominis
 pec-

peccatum anticipasse cum Pelagianis & Photinianis asserere non dubitat. Sunt qui Dei præscientiam negant, qui ut homines faciant liberos, ipsos faciunt sacrilegos, ut Augustinus de Cicerone: Alii nullam præscientiam futurorum contingentium illi tribuunt, nisi ut sunt in causis suis, non vero ut actu sunt in ipso, hoc est merè indeterminatæ & conjecturalis scientiæ imperfectioem Deo aptant. Nonnulli imaginantur Deum cognoscere singularia in suâ singularitate, sed tantum per causas universales vel applicando causas universales ad particulares effectus. Aliqui Deum ex ingenio suo metientes contingentia ab illo deum percipi volunt, cum sunt in suo esse extra suas causas, ut scilicet pro rerum multiplicatione, successivè scientia Dei cresceret, & decreta decretis accumularentur; ut unda undam trudit. Pars providentiam Dei cribrat, aut in angustias cogit, quasi non operetur omnia (quæ quidem in censum omnium h. e. entium veniunt) fortiter & suaviter, etiam actus liberos & contingentes, improvidè scilicet metuentes, ne si creaturæ Deum authorem faciant, etiam vitium creaturæ illi adhæreat. Hinc nuda permissio & HomERICA de cœlo contemplatio, dum pugnatur ad Ilium, decreto & providentiæ sæpiusculè substituitur,

tuitur, etiam in eventibus bonis, & volitant
exiles istę voces ad quas Ethnici omnes) excep-
to Lucretio cum suo Epicuro) fastidiant: *Deus*
ordinariò permittit ut cura idonea faciat ad morbos
pellendos, &c. Ajo providentiam divinam permit-
tere homini ut sit vel vitę vel mortis suę faber, tex-
torque &c. permittit scilicet & quidem ordi-
nariè? Cur non curat, cur non faciat? Ubi nunc
Aristotelis acroama de primo Motore? Ubi
Plato, Plotinus, & reliqui istius Scholę? Ubi
Pindarus, ubi Poëtę, ubi Oratores, ubi Histori-
ci, ubi Scriptores Latini, Gręci, Hebręi, Arab.?

Excessere adytis omnes —

Non nemo etiam θεομάχων si non primus, sal-
tem imprudentissimus ante paucos annos Dei
mutabilitatem, æternitatem successivam, de-
creta realiter distincta & plura entia, & quid
non commentus est? Judęi, ne αἰσύμβολοι sint,
somnia runt pensa seu terminos meritorum
cuique animę, cum in corpus infunditur, à
Deo præstitutos, (ex sententiâ, ut ajunt, Scri-
pturę Job. 14. v. 5.) quos præterire non pos-
sunt; & si qui in minori tempore cursum me-
ritorum absolverint & terminum attigerint,
illos morte præveniri, nec dies suos aliquan-
do dimidiare, ut refert Archang. à Burgonovo
commentar. in dogm. Cabalist, ubi exemplis
S. Ludovici, & S. Francisci Judaicam istam

Theo-

Theologiam probat. Non defunt, qui insulsis distinctionibus controversiam totam & seipsos implicant tantum, non explicant: E. G. Mors est vel *definita* vel *indefinita*, Terminus vitæ *Physicus* vel *Hyperphysicus*; constitutio termini *absoluta* vel *limitata*; regula *ordinaria* & *extraordinaria* exceptio. Est etiam Zelotes Theologiæ Hypotheticæ, author aliàs satis celebris Mariana, & alter ejusdem ordinis Bellarminus, qui negant numerum culicum à Deo esse definitum. Nimis quam familiare est multis à Dei decreto oculos avertentibus aut contra illud disputantibus, τὸ φθόνον mortes charorum tribuere, invida fata & nescio quos adversos Deos culpare. A quo Ethnicismo non absolvit illos in tantâ Evangelii luce, obsoletum illud Græcorum quorundam patrum cacoëthes, quod merito perstringit doctiss. Casaubonus in notis in Epist. Nysseni, qui tamen non ignoravit qualis soleat & debeat esse stylus literatorum. Vt verbo dicamus, omnes illi, qui quærentibus Medicis & naturæ mystis de prolongatione termini annuunt, saltem anticipationem termini, propriè ita dictam, ex inobedientiâ hominum stabiliri putant, non absimiles mihi videntur Judæis, qui pressi vaticiniis Prophetarum, fatentur terminum, adventui Messiae præfixum, jam pri-

dem præterisse, sed obstare sua peccata, quominus re ipsa exhibeatur.

DECIMUM SEPTIMUM ARGUMENTUM.

NEc prætereunda argumenta *κατ' ἀνθρώπου*, id est, *ad hominem* (ut vocant) ex propriis adversariorum hypothesebus aut ex propriâ ipsorum confessione deprompta. Nihil magis familiare est Hippocratis filiis, quàm immobile, inevitabile, & fatale quid prætexere aut fingere, quotiescunque eventus conatus ipsorum, aut clientum expectationi non respondet: imprimis *quando in capite pupilli discit chirurgus*, ut habet Arabum proverbium, aut fortunam primam experiuntur transeuntes de scholâ aut priori vitæ conditione ad praxin. Quin videas passim eruditione & praxi satis celebres, qui alias multum pro Mobilitate præliari & providentiæ divinæ minus tribuere solent, adversus suos conatus, quos terra non satis tegit, fimbriis absolutæ nostræ Philosophiæ non illibenter obvelare. Nihil sonant nisi τὸ θεῖον Hippocratis, horas & casus fatalis, & *ὡς οὐρανὸς οὐρανὸς Ἰντερὲς*, & *Medicum tantum esse ministrum naturæ, Medicum esse non θεοποιόν*, hominem non Deum, absque Deo, contra Deum mortales nihil posse, Mortem morbo fuisse admixtam (ut Belgismus noster habet)

bet) quod est, si Philosophicè interpreteris, in potentiâ morbi contentum fuisse

Contra vim mortis non est medicamen in hortis. Vocantur nonnunquam ad suffragia Theologi, ut queruli, quorum interest, Theologicis saltem & piis, rationibus succumbant, qui Medicorum apologiâ induci nolebāt. Scribuntur libri de morbis incurabilibus, finguntur sæpè tales qui non sunt, in morbis acutis mors ægrotantibus prædicitur, (*juvat enim hoc Medicos & tum mortis culpâ plane vacare solent ut quidem ἀφορίζεται Prosper Alpinus de prælag endâ vitâ & morte ægrotantium in præfat.*) Hinc non pauci Medicorum perdocti propriâ conscii ignorantia omnes fere acutis morbis correptos indiscriminatim morituros prædicant. Id. ibid. Nusquam non τὸ inevitabile & immobile arx & asylum ipsis est, quo ante omnes perfugiant quotquot inauspicato aut per accidens ad Medicinam delapsi cum Plutone & Pluto, foedus fecere. Quales veteri epigrammate olim lecto descriptos memini:

Ἰντρὸς Κρατέας ἡ Δάμων ἐνταφιαστὴς,
 Καινὴν ἀλλήλοισι δέντρο συγμοσίῳ.
 Καὶ ῥᾶ μὲν ὁσκέπτεσθαι ἀπ' ἐνταφίαν τελαμῶνας
 Εἰς ὅτι δεσμῶν πᾶσι πῶς οἴλω Κρατέα.
 Τὸν δ' ἀπαιδύμενον Κρατέας εἰσενταφιάζει
 Πέμπειν ὅλες αὐτὰ τὴς θανάτου δομένους.

Est etiam fatum sive immobile, quod ipsi Mobilis patris titulo *Extraordinarij* Dei speciali providentiæ & singulari voluntati liberum relinquunt. *Nihil est, ajunt, certius, quam si Deus decreto peculiari huic vel illi decretorium mortis diem, horamque hanc vel illam posuit, quod punctum hoc nec superabit, nec infra descendet mortalis vir.* Quod Theorema geminum est illi, quo nonnulli Hypotheticæ prædestinationis patris, liberum Deo relinquunt absolute sed extraordinario hunc vel illum prædestinare ad salutem. Quasi scilicet in istis valeret: *Nulla est regula quæ non habeat exceptionem, & privilegium non tollit legem communem.* Habemus saltem hinc, Deum salvâ veritate, justitiâ, & gratiâ suâ, salvo etiam libero arbitrio hominis, rerum contingentia & mediorum necessitate, posse immobilem terminum alicui præfigere. Quâ securi omnes Mobilium objectiones plane amputantur. Nec minus in seipso contestantur qui fatalem & ordinario immobilem terminum toti generi humano statutum volunt etiam ante lapsum, cum mortalitatem faciunt naturam non poenam. Naturalia enim non possunt non agere aut agi ad extremum suæ potentia. Si ergo homo non fuisset lapsus, omnes præstitutum naturæ suæ punctum certissimè attigissent, quia nemo gula

lâ aut ferro, aut laqueo, aut ferarum rabie, aut simili malo illud antevertisset. Sed majus est, quod omnes qui contra dubitant aut disputant, magnæ hominû parti fatalem & suum terminum assignant, quem ordinariò attingant omnes qui nec casu inevitabili, nec propriâ intemperantiâ, sed spontaneâ morte hinc exeunt. Illis saltem dico terminum & retrorsum & antrorsum esse immobilem. Pendet enim vitæ ipsorum duratio à motu & influxu cœlestium, à pugna contrariorum, ab actione caloris nativi in humidum radicale perpetuo illud depascentis tanquam causis universalibus; à temperamenti, cibi, potus, aëris, aquæ &c. ratione tanquam causis particularibus, ut videre est apud Philosoph. lib. 2. de Generat. cap. 10. & lib. 4. de Generat. Animal. cap. ult. & lib. de Vitâ & Morte, & Problem. sect. 14. & Hippocratem de Aëre, aquis & locis. Atqui causæ illæ si non quod ad omnem sui rationem, saltem quod ad maximam partem, & quod ad ortum, sunt naturales non voluntariæ, ἀλογoi non λογικοι, immò præcipuæ nec directè nec indirectè subjacent τῷ ἡγεμονικῷ in homine, rectæ scilicet rationi. Nemo enim deliberat, aut cura & arte sua providere potest, qua benigna aut maligna constellatione concipiat, formetur, animetur; quo horoscopo dias

in luminis oras prodeat; quam nobile, quam benignum calidum & humidū primigenium ipsi implantetur, quis locus, quis aër illum excipiat & vagientem in cunis foveat. Nemo etiam adultus prestare potest, quanta vis Medica *ακελεια* sua, ut facultates vitales & naturales constanti ordine & pari passu semper eant, ut vita ipsius per certa & numerata momenta & *mutata esse* ad terminum suum non declinet, periodo majori aut minori, prout naturalium causarum contemperatio & concursus eam circumscribere. Quod vidit naturæ indagator acerrimus capite illo 10. lib. 2. de Generat. jam citato. (Quidquid enim Hermetici aut alii quicunque termini transultores contra philosophantur, cascam putamus esse pollicitationem. Virtutis laus in actione consistit, opus commendat artificem, non ars. Edant nobis miracula sua, si fidem ambiunt. Alioquin verborum sive relollaceorum sive Pagoyicorum, sive exoticorum apud nos nulla est efficacia, sed tantum rationum atque operum. Ut pondera per certum spatium deorsum & successivè mota, præcisè terminum suum attingunt in tali vel tali certo instanti pro longitudine spatii & resistantia medii: ut automata ponderibus mota, designato tempore gnomonem moveat aut campanam impel-

pellunt; ut in pyrotechnia ignis ab automato accensus fulmen & tonitru ejaculatur: ut denique stupa talis pinguedinis, & tantæ mensuræ oleo immersa, certo & definito tempore ardet & exstinguitur; & ultima olei gutta proportionato temporis spatio exhausta, ne ad momentum quidem extinctio illa differri potest. Sic *ἐμψυτον* cujusque humidum à nativo calore exhaustum intra proportionale temporis spatium, vitam justo suo momento abrupit, & quidem necessitate interna & naturali; contra quam Medici prætenso prolongatio non magis valet, ac artifex operari potest sine præjacente materia. Ubi enim natura & balsamum internum deficit, ibi Medicus nihil proficit. Si cui aliud quid aut aliter eveniat hoc adversarii ex sua scilicet sententia, ad suum extraordinarium referant.

DECIMUM OCTAVUM ARGUMENTUM.

SED cum Socrate Philosophiam è cælo in terras deducamus; ne tota nostra disputatio videatur esse *ἀγρὸς λόγος*. Nam, ut rectè Hebræorum sapientes *תלמוד בלא מעשה אין* *תלמוד*; id est, *Doctrina sine opere non est doctrina*. Dicimus ergò ex praxi & experientia consolationis, patientiæ, abnegationis sui ipsius, solidæ

solidæ pietatis, quam absoluta & immobilis Theologia in animis verè sapientum & piorum uberrimè diffundit, veritatem & dignitatem ejus astrui. *Cuilibet credendum est in suâ arte*, ut vult Philosophus, & non facile convellenda quæ omnes aut plurimi rei istius periti affirmant. *Stultum enim esset demittere sensum & sequi rationem*, ut alibi Philosophus. Atqui experientia universali edocti sumus fideles, quippe σοι, σοφία, σωέσει, προνήσει, αιδήσει, ἐκγνώσει spirituali (hi termini Scripturæ) instructos, ad mundi fastigium, ad mortis contemptum, ad vitæ melioris & salutaris excessus curam, ad mediorum omnium naturæ, artis, gratiæ usum per absolutam & resolutā illam, non vero per mobilem, hypotheticā, & dubitantiam moriendi, disciplinam insigniter animari. Quin ipsi fideles qui hoc habent, qui hoc agunt, certissimè sciunt & tenent clamante conscientia, nemine antehac apud nos reclamante. nisi forte Atro illo Medico quondam Dordraceno Enthusiastarum Henric-Nicoaliticorum, seu mavis Atheorū, antesignano. Noverunt optimè Medici & Theologi, qui desperatè ægrotantes, & moribundos visitant, quantum affluxum divinæ consolationis, quantum animi tranquillitatem, quantum patientiæ robur absoluta Dei volun-

voluntas iis suppeditet, quam de se fieri sentiunt & cupiunt. Verum nullibi magis lumen veritatis hujus emicat, quam in martyrio & militia. Martyres, invicti Christi athletæ, minas, pericula, mortem fortiter contempserunt, ducti etiam hac ratione; quod *viderent mortem non in humanâ sitâ esse malitiâ, sed in dispensatione divinâ*, ut loquitur Chrysostomus de Philippenſibus homil. 3. in Philip. cap. 1. Aurea ipsorum dicta & divina emortualia non colligam, quæ nemini non obvia esse arbitror, quem Martyrologii aliqua cura tangit. De militiâ hoc affirmare possum, nullibi magis necessariam esse masculam & absolutam Theologiam nullibi magis damnosam hypotheticam. Nostra sola est quæ Christianos milites verè fortes ad omnes casus resolutos & *παραγὰς* facit; quæ ex animis regum, principum, belli ducum, profligat ignaviam, metum, ut cum Davide elatis capitibus incedere audent, quamvis ea confectâ vi, proditorum insidiis & parricidarum sicis inter omnes maximè peti soleant. *Necessitas etiam timidos fortes facit*, ut apud Salustium Catilina. *Libenter cupit commori, qui sine dubio scit se moriturum*, ait Flavius Vegetius, ideòque inculcat laudatam Scipionis sententiam: *Viam hostibus, quâ fugiant, esse muniendam*, lib. 3. de re militari cap. 21.

Cap. 21. In necessitatem illam non *desperationis* (ut ille appellat) sed *voluntatis divine* ubi semel recubuerint, & apud Deum animas suas deposuerint Heroës verè Christiani, næ illi inter gladios, spicula, aquam, ignem, omniaque infesta elementa securè quiescunt, certi aut agere quæ publico bono & conscientia officii agenda sunt;

—aut certa occumbere morti.

Experientiam nostram & omnium, qui Militum conscientis in castris aut in præsidiis invigilare assueti, si appellarem, ludibrium fortè umbraticis nonnullis deberem. Sufficiunt ergò Scripturæ testimonia Psal. 39. v. 5. 6. & 31. v. 16. Psal. 27. & 55. Cum quibus conveniunt celeusmata illa 1. Mach. 3. v. 59. 60. & 9. v. 10. Sed dixit Jechuda absit à me ut faciam facinus istud & fugiam ab istis: nam si propè est tempus nostrum, moriamur viriliter propter fratres nostros, ac ne relinquamus quicquam, quod gloriæ nostræ crimini verti potest. Et Zwinglii in prælio occumbentis emortuale: Quid hoc infortunii; sed quandoquidem ita est voluntas domini, moriamur: Quin ipsi infideles Saraceni hoc argumento immobilitatis fortitudinem suam acuunt, teste Andr. Lacunâ Secobiensi in Perioche de Origine Regum Turcarum: Sicut autem nostris militibus in prælio Turca longè arden-

ardentiores, &c. nam persuasum sibi habent, hujus lucis ultimum diem, singulis esse à Deo jam in ipsâ fronte præscriptam & ordinatam, nec posse reddi breviorē vitam, nec item procrastinari. Atque hæc quidem praxis consolationis. Resipiscentiæ & pietatis agrum, hunc non minus feracem offendimus. Quia enim sciunt fideles breve & irrevocabile tempus, immobilem terminum sibi statutum, extra quem opus aut merces nulla Ecclesiast. 9. v. 5. cum Galat. 6.; tempus redimunt Ephes. 5. v. 16. & horas ac momenta singula quasi ad clepsydrā metiuntur, ne ulla dies sine lineâ. Haud aliter ac de secundo adventu & die illo quem certo præstitutum minime dubitant 2. Pet. 3. vers. 10.

DECIMUM NONUM ARGUMENTUM.

AUTHORITATIBUS si pugnandum, non modio aut trimodio, sed ipso horreo admetiri possem. Contra Atheos cum probatur esse Deum, rationibus additur communis sensus & consensus omnium Gentium. *Est enim vox populi vox Dei.* Eundem contra Epicuræos, Semi-Epicuræos, & quoscunque inconstantis fortunæ Mystas hic advocamus. Quâcunque morte maturâ aut immaturâ,
natu-

naturali aut fortuitâ quis moriatur, omnes omnium cogitationes in altiori causâ, voluntate, & providentiâ defixæ sunt, omnes consolationum rivuli in morituros in mortuorum amicos, superstites & lugentes ex hoc fonte derivantur. Ingredere modo domum luctus, ambula per busta & funera, quid omnium spectatorum, salutantium & visitantium, sapientum & stultorum, bonorum & malorum voces sonant aliud, quam Dei voluntatem & rei immutabilitatem, necessitatem. Secus aut contra si quis hisceret monstrum & portentum haberetur in extremas oras deportandum. Sed communem hanc vocem audiamus in dictis aliquot sapientum, qui studiis, religione, gente, ætate diversi unam tamen hanc veritatem constanter consonant, nemine, quod sciamus, hætenus reclamante, qui proletariâ saltem quâcunque Christianismi professione magis hominibus quam Deo placere maluerit. August. lib. 6. de Genesi ad literam cap. 17. *Secundum quasdam futurorum causas moriturus erat Ezechias, cui Deus addidit quindecim annos ad vitam, id utique faciens quod ante constitutionem mundi se facturum esse præsciebat. Nec tamen illi anni additi rectè dicerentur, nisi aliquid adderetur, quod se aliter in aliis causis habuerat. Secundum aliquas igitur causas*

causas inferiores jam vitam finiverat, secundum illas autem quæ sunt in voluntate & præscientiâ Dei, qui ex æternitate noverat, quid in illo tempore facturus erat, & hoc verè futurum erat, tunc erat finiturus vitam, quando finivit vitam. Quia etsi oranti concessum est, etiam sic eum oraturum, ut tali orationi concedi oportet, ille utique præsciebat, cujus præscientia falli non poterat: & ideò quòd præsciebat, necessario futurum erat. Hieronymus epist. ad Heliodor. Platonis sententia est, omnem sapientum vitam meditationem esse mortis; debemus ergò & nos præmeditari, quod aliquando futuri sumus: & quod velimus, nolimus, longius abesse aon potest. Basilii Concion. Quod Deus non est author malorum: Mortes, inquit, inducuntur (à Deo scilicet) terminis vitæ expletis, quos ab initio circa singulos justum Dei judicium constituit. Gregorius exposit. Moral. in Job. lib. 12. cap. 1. Nulla, quæ in hoc mundo hominibus fiunt, absque omnipotentis Dei occulto consilio veniunt. Nam cuncta Deus secutura præsciens, ante secula decrevit, qualiter per secula disponantur, &c statutam quoque est quantum in ipsâ vitâ mortali temporaliter vivat. Nam etsi annos quindecim Ezechie Regi ad vitam addidit omnipotens Deus, cum eum mori permisit, tunc scivit esse moriturum &c. Et libr. 16. cap. 22. Quamvis omnipotens Deus illud tempus uniuscuiusque

iusque ad mortem præsciat, quo ejus vita terminatur; nec alio in tempore quisquam mori potuit, nisi ipso quo moritur. Nam si Ezechia anni additi ad vitam quindecim memorantur, tempus quidem vitæ crevit ab illo termino, quo mori ipse merebatur. Nam divina dispositio ejus tempus tunc præscivit: quo hunc postmodum ex præsentī vitā substraxit. Et libr. 15. cap. 18. Quum ergo exterius mutari videtur sententia, interius consilium non mutatur, quia de unaquāque re immutabiliter intus constituitur, quidquid foris mutabiliter agitur. Plura ex Gregorio mox citabimus. Prosper. ex Augustin. sent. 370. Omne tempus ab illo est dispositum, qui tempori subditus non est. Quoniam quæ futura erant per singula tempora, in Dei sapientiā habent efficaces (vel efficientes) causas, in quā nulla sunt tempora. Non ergo credatur hora passionis Domini fato urgente venisse, sed Deo potius ordinante. Author anonymus qui sub nomine Idiotæ, circa annum 900, contemplationes edidit, in libr. contemplat: in princip. Sicut enim Domine Iesu omnes stellæ, quæ ab Oriente veniunt, &c. tendunt ad occasum, & ibi secundum diversos circulos aliæ tardius aliæ ocys sese à nostris aspectibus abscondunt: sic etiam homines universi qui ab Oriente, id est, per nativitatem intrant in mundum, quamvis ibi aliquamdiu ruilent & clarescant, necesse tamen est quod tandem

*tandem ad occasum mortis, alii tardius alii citius
 secundum cursum durationis, quem à te accepe-
 rant veniant, decidantq, &c. Haymo in Psal. 38.
 (nobi 39.) Alius enim tres dies vel annos, alius
 centum, alias sexaginta habet dies vitæ, & quis-
 que cum certâ mensurâ. Theophylactus in Luc.
 12. Nam quo pacto non est insipiens qui ignorat,
 quod vitæ mensura apud solum Deum, nec sibi
 quisquam suam vitam definire possit. Scholastici
 omnes nostræ sententiæ astipulantur; itaque
 non est quod sigillatim eorum testimonia pro-
 feramus. Qui cum Thomâ prædefinitionem
 omnium eventuum per absolutam volunta-
 tem Dei, definitæ ipsius scientiæ præsuppo-
 nunt, ex amussim nobiscum conveniunt. Re-
 liqui omnes saltem Thesin hanc nostram te-
 nent, quamvis non eadem hypothese subni-
 xam. Quærunt autem illi hypotheseos suos
 partim in perfectione & certitudine divinæ
 scientiæ, partim in doctrinâ de Merito. Tem-
 pus enim merendi statuunt divinâ ordinatio-
 ne hominibus præfixum, idque esse Mortem
 Durand. in 2. dist. 7. quæst. 2. Quin & ipsi
 Doctores maximè hypothetici & irresoluti,
 veritati huic nostræ testimonium perhibent,
 Pererius scilicet & Lorinus, ut infra dicemus
 ad Object. 2. Practici Theologi, qui de me-
 ditatione mortis commentantur, etiam certo*

vitæ termino, tanquam basi, praxin suam superstruunt. De nostris omnibus & Pontificiis illis, qui *absoluti Doctores* audiunt, res certissima est. Nec est quod facem in meridie accendam. Sed vi veritatis & praxeos compulsi, etiam *hypothetici Doctores* testimonium hic perhibent. Instar omnium sit Jesuita Ludovicus de Ponte part. 1. medic. 7. art. 1. Et Cornelius à Lapide in commentar. ad Apocal. 3. v. 18. Definivit Deus cuilibet terminos vitæ & mortis &c, huic præscientiæ & decreto Dei nec diem, nec horam, ut momentum addere possumus. Et ex Protestantibus Jchannes Gerardi, quem infrà citabimus. Antiquissimi Hebræi idem sentiunt, ut colligimus ex libris Macchabæorum, & Josepho supra citatus, & ex Syracide cap. 11. v. 14. *Bona & mala, vita & mors, paupertas & divitiæ à Domino sunt.* Posteriores sapientes Hebræorum, sæpiusculè fateor ad superstitiones astrologicas declinant, & suis *מזלות* id est, *planetis* ac constellationibus omnes fere eventus tribuunt, aut angelis per influentias corporum coelestium agentibus, ut constat ex Paraphrase Chaldæo in Eccles. 9. v. 11. & 6. v. 2. Et R. Levi ben Gerson commentar. in Eccl. 9. v. 11. hinc frequens apud ipsos metio *מזלות שמים* id est,

id est, *fortuna bona*, quasi dicas, *planeta vel constellatio bona*: Contra prædeceffores ipsorum antiqui Pharizæi *fatum Stoicum* amplectebantur. Non defunt tamen inter ipsos, qui, ubi ad se redeunt, veritati nostræ gloriam tribuunt.

R. Selemo larchi in Iob. 14. vers. 5. וחרוצים

id est, וקבוצים ליום קבוע ומועד למיתה:

destinati & collecti ad diem fixum (seu determinatum) & *statutum tempus mortis*. Multo apertius sapientiss. Aben Esra ad loc. citat.

בבר גזרת עליו גזירה כמה יחיה וחרצת משפטו

id est, ושמם לוט חקים וגבולים לא יוכל לעוברם:

decrevisisti jam super eo decretum (seu prædeterminationem) *quantum victurus est*, & *statuisti iudicium* (rationem & modum) *ejus*, & *posuisti statuta & terminos*, quos non poterit transire.

Magnus Maimonides insuper egregiè errores planetarios popularium suorum explodit &

omnium rerum, etiam mortis eventus, à Deï providentiâ suspendit in Epist. ad Judæos

Maffilienses; ubi inter alia scribit: ואפשר

שיש תנה חדבר ויהיה הפך כמו שאמרים הפילוקופ

שזה קרי ואנוא אומרים שאין זה קרי אלא דבר זה

id est, תלוי ברצון מי שאמר והיה וכלזה דין ומשפט:

Ac usu venire potest, ut mutetur hæc res &

contrarium fiat, quod Philosophi casum (aut fortunam) *esse ajunt; nos autem non casum esse di-*

cimus,

cimus, sed hanc rem pendere ex voluntate & arbitrio ejus qui dixit (verbum scilicet) & factus est mundus, totumque illud jus & judicium est. Et rursus R. Sel. Jarchi in Psal. 31. v. 16. explicans verba illa: Tempora mea in manu tua, ait: עתים העוברים עלי פיך הם וכניזרותיך; id est, Tempora quæ transeant super me, sunt juxta os tuum & decreta tua. Athor recens Menasseh ben Israël, qui nuper Amstelredami Conciliatorem edidit quæst. 42. postquam Rabbiorum suorum judicium secutus multum fluctuavit in explicatione Job. 7. v. 1. tandem concludit. Nec peccari arbitror, si dicamus terminum vitæ, de quo Iobus loquitur, referendum ad præscientiam Dei &c. Ergo in vitâ humanâ duo termini considerari possunt; unus, pro constitutione corporis, quem excedi posse R. Aquiba negat, statuunt contra sapientes; alter à Deo prævisus, quem necessario omnes attingimus. Atque hi quidem alias in quæstione de Libero arbitrio & Prædestinatione Doctoribus hypotheticis accedunt, ut videre est ibid. in Conciliat. quæst. 6. in Exod. Lucretius lib. 3.

*Certa quidem finis vitæ Mortalibus adstat,
Nec devitari lethum pote, quin obeamus.*

Silius Italicus:

*Et Pace & bello cunctis stat terminus ævi
Extremumque diem primus tulit —*

Pinda-

Pindarus de omnium rerum eventu Pythior.
 Ode 12. τὸ γὰρ μόρσιμον ἔσθ' ἀρσενικόν, id est, *fatale decretum non est evitabile*. Hinc Mors apud Poëtas μόρθ, de quo in Etymologico Magno pag. 591. Ω' σπερ ὧθ' τὸ σπείρω γίνεται σπόρθ, ὅντι παρὰ τὸ μείρω μόρθ, ὃ μαμεισμένθ τοῖς πᾶσιν' ἐκ δὲ τῆς μόρθ γίνεται μβειμον' ἢ πλεονασμῶ τῆς μόρσιμον, τὸ πεφρωμένον ἢ τὸ εἰμαρμένον Poëtarum plures sententias non est quod accumulem, quia Theologia ipsorum Mythologica de *Parcis* nihil aliud sonat, quam fixum terminum. De quo Natalis Comes Mytholog. lib. 3. cap. 6. pag. 205. ubi citat Æschylum, Euripidem, Homerum, Apollonium. Cicero de Senectute: *Quod cuique temporis ad vivendum datur, eo debet contentus esse*. Arabum, Saracenorum seu Muhammedistarum, sententiam supra exhibuimus; siquidem rectè eam percepit, qui refert. Sunt qui omnium necessitatem à nudâ Dei præscientiâ ipsos derivare dicant, ut Card. Cusanus in Cribrationibus Alcorani; quod improbamus. Bartholom. Georgrevitz in libello de rebus Turcicis, ordini cuidam militum apud Turcas, quos Chazilarios vocat, attribuit fidem Deæ *Nassub*, id est, fortunæ, quibus hoc fortitudinis sive audaciæ symbolum perpetuo in ore est: *Gelur Iasilan bassima*, id est, *Scriptura*

veniet capiti, quod memini Turcas illos ante paucos annos Roterodami propter infandum flagitium ad suspendium damnatos, respondisse pastori Ecclesiæ ad pœnitentiam & fidem per interpretem eos hortanti. Quidquid scilicet die nativitatis uniuscujusque capiti Deo fortuna inscripfit, id evitare impossibile erit: Quam insaniam nos detestamur. An immobilitati suæ substernant fatuum aliquod fatum sive Stoicum, sive Astrologicum, sive nudæ præscientiæ divinæ, & quam candidè ac peritè Antagonistæ Mahumetistarum sententiam illorum referant, mihi ex lectione Alcorani constare nondum potuit; Interpretes ac alios Theologos ipsorum saltem in Europâ editos, quod sciam, nemo hactenus vidit. Atque hæc argumenta nostra. Videamus nunc objectiones adversariorum.

O B I E C T I O I.

PLURIMA loca Scripturæ ajunt vitæ annos multiplicari, abrumpi, compleri, prolongari, abbreviari, accelerari, dimidiari, &c. Job. 15. 32. & 17. 1. Psal. 55. 24. & 102. 25. Exod. 20. 12. Prov 10. 27. Dent. 4. 40. & 30. 19. & 28. 20. 1 Reg, 3. 14.

R. 1. Metonymia est consequentis; quâ
confe-

consequens terminus & apotelesma *multum*, scilicet *parum*, *longum*, *breve*, εἰς ὅσον ποταθῶς, non vero motus seu actus multiplicandi, prolongandi, abbreviandi significatur. Est similitudo effectus seu termini motus, non vero actus seu motus inter Deum & creaturas. Quia enim per multiplicationem propriè ita dictam h. e. per actus multiplicatos, nos *τὸ multum* sive internè sive externè producimus, & quidem successivè aut iteratis vicibus, ided Dei *decretis* successiva aut iterata multiplicatio non est tribuenda. Deus enim ut *uno mentis cernit in actu*, *Quæ sint, quæ fuerint*, *veniantque* (ut scitè canit Boëthius) ità unicà volitione totum illud vitæ nostræ *λόγισμα* simul & semel pertransit. Scientia ejus non augeatur, decreta non ampliantur, nihil in ipso succedit, accedit, decedit. Qui Physicam argumentationem aut partium appositionem, aut Arithmeticam additionem & subductionem, aut Geometricum gnomonem, aut simile supplementum hic imaginantur, tantundem faciunt ac si quis ex *consilio* (quod Deo in Scripturis tribuitur) concludat, Deum intelligere per discursum, per collationem unius cum alio, & collectionem ignoti ex noto, quomodo consilio Medicorum, Politicorum, & similium institui solent. Apage

tam stultam & blasphemam Philosophiam.
 Est ergo consilium Dei nihil aliud quam de-
 cretum, (quod est terminus seu effectum
 consilii consequens apud homines) seu *prae-*
ceptum de rebus ordinandis, seu ipsa ratio re-
 rum agendarum. Thomas. 1. quæst. 22. art.
 1. ad 1. Quâ ratione etiam Spiritus S. dici-
 tur *scrutari*, 1. Corinth. 2. v. 10. & Deus
 descendere, ascendere, appropinquare, sur-
 gere, laborare, dormire, expergisci, facere,
 exclamare, se continere, irasci, poenitere,
 &c. Quæ ita explicanda sunt ut à Deo remo-
 veatur omnis humanorum affectuum ratio,
 & actuum imperfectio, ne imprudenter in
ἡμάρτια Vorstianam incidamus. Longitu-
 dinem & multitudinem dierum Deus pro-
 mittit Psalm. 91. v. 16. & Deuter. 30, v. 20.
 & hoc est dies prolongare & multiplicare.
 Brevitatem & paucitatem minatur, & hoc
 est abbreviare. Quod si facit abbreviatio &
 prolongatio decreto seu actui voluntatis di-
 vine tribuenda non est nisi per externam de-
 nominationem, & *ἀντιστοιχία* sicuti *abbre-*
viata manus Domini Jes. 59. v. 1. & *dies de-*
currantur propter electos, Math. 24. v. 22. id est,
Breve erit tempus afflictionis, ut Lyran. Glossa
 & nemo non Interpretum bi explicat: quasi
 quis diceret Deum prolongare aliquem diem
 æstivum

æstivum & abbreviare hybernū, & protrahere diem illum tempore Hiskia, quorum terminus tamen respectu divini decreti non est mobilis, quia longitudinem unius & brevitatē alterius futuram ab æterno immutabiliter prædefiniuit. 2. Homines dicuntur terminum à Deo sibi præstitutum seu diem suum accelerare, quantum scilicet in se est, vel quod ad conatum, agitationem, præparationem, demeritum seu culpam suam; etiam cum celeriter non moriuntur, quomodo 1. Corinth. 8. v. 11. *Et tuā istā cognitione frater ille infirmus, propter quem Christus mortuus, peribit?* Abraham dicitur obtulisse filium Hebr. 11. intentione scilicet præparatione, consilio, affectu, non vero effectu seu executione, eadem ratione pii accelerant diem adventus Christi, 2. Petr. 3. v. 12. *Expectantes & properantes (σπεύδοντας) adventum diei Dei:* quantum in ipsis est, voto scilicet affectu, & desiderio suo, 2. Tim. 4. v. 8. Hinc Syrus σπείδοντας interpretatur יְחַוֵּה id est, *desiderantes*. Ita ut nihil fiat præter, aut contra Dei immobilē intentionem. Quia omnis voluntas ejus impletur Thom. 1. quæst. 19. art. 6. & 7. Aliiter phrasēs istę exponi non possunt, nisi Deum velimus mutari, & intentione suā frustrari. 3. Non dimidiant dies suos impii, non pro-

priè aut absolutè, sed comparativè & relatè, non quidem ad Decretum Dei, quia decreta ejus nunquam dimidianur, nec in voluntate simplicissimâ, & perfectissimâ est duplum aut dimidium, duplatio aut mediatio, pars & totum; sed relatè ad suam naturam & corporis habitum, qui sibi relictus, & absque casu divinitus immisso (à quo omnia pendent, Eccles. 9. v. 11.) potuisset diutius vivere, possibilitate scilicet causæ inferioris, non vero possibilitate effectus, qui pendet à concursu causæ primæ & secundæ; vel relatè ad opinionem spem, & intentionem tum suam tum aliorum, quia ingentem dierum summam spe jam devoraverat. Nec est insolens in Scripturâ, ut possibilitas causæ attendatur (de quâ infrâ ad object. v.) aut ut res dicatur talis esse, quæ opinione & fallaci hominum judicio talis habetur, Math. 13. v. 12. *Quod habet auferetur, h. e. quod videtur habere*, Luc. 8. v. 18. sic Johan. 15. v. 2. palmites non ferentes fructum dicuntur esse in Christo; quod intelliges de subtilibus hypocritis, qui cum putant & gloriantur se esse in Christo, & alios & seipso fallunt, Iacob. 1. vers. 26. Adde Exod. 32. v. 32. cum Apocal. 3. ubi dicuntur deleri de libro vitæ, qui scripti scilicet sunt, non intus in libro prædestinationis secundum

cundum rei veritatem, sed qui secundum hominum opinionem, & spem suam ibi se scriptos putabant Augustin. in Psalm. 69. Tostatus, Lyranus, Burgensis ad Exod. 32. Thomas in 1. quæst. 24. art. 1. & 3. Contra Responsionem nostram excipiunt.

Primo: Non posse exponi totum, & dimidium dierum, respectu spei, intentionis, & opinionis eorum. 1. Quia hæc expositio cum verbis Textus non convenit.

R. Negamus; verba Textus sunt non tantum literæ & syllabæ quibus articulantur, sed imprimis significatio, quæ est anima & forma verborum. Ea autem talis hic compareret, & intelligenda est, qualis ex usu Scripturæ intelligi potest ac debet. Ut constet ex regulis exponendi Scripturam, nemini Theologo non obviis & observatis. Ipsi adversarii cum legunt locum Iobi 14. non inveniunt ibi verba *sphæra*, & *termini ordinarii*, & *temperamenti*, & *præcisi temporis*, sed tamen non *præcisè adstricti*, & similia quæ ad expositionem loci istius adferre solent. Nec puto ipsos ad Sociniano-Anabaptisticam, & Perrono-Verro-nicam Theologizandi methodum, absque ratione absque consequentiis nos adstringere velle.

velle. Dicitur autem sæpè aliquid de aliquo, non absolute quomodo aut quatenus est in se, sed secundum quid & certo respectu *ad hominem* scilicet ut loquuntur, quatenus est in opinione hominum, jam ex Scripturâ ostendimus.

Secundò: Hæc expositio falsi arguit Davidem nam cum isti moriuntur, non tantum non dijudicant dies suos, sed eos absolvunt ac perficiunt.

R. Dimidiant & absolvunt cum distinctione, ut jam dictum est, Utrumque verum est, & nullibi falsum. Est ergò hic merus cecyismus, & repetitio quæfiti seu objectionis. Nulla vero instantia, aut exceptio contra solutionem nostram. Quæ disputandi methodus Magistris inertibus & lucifugis magis convenit, quam eruditis & veritatis indagatoribus.

Tertio: Falsa hæc responsio est, quia multi impij fuerunt, quibus cum Stoicis placuit

Stat sua cuique dies &c.

Ergò non opinati sunt, aut sperârunt longiorem vitam, & præter opinionem vita illis non est abbreviata.

R. Effu-

R. Effugium ineptum plane & indoctum. Quamvis enim speculative & in thesi, fixum cuique esse vitæ terminum crederent impii nonnulli, tamen quia in hypothefi suum terminum ignorant, opinari & sperare non desinunt longius illum abesse quàm revera absit. Nos Doctores scilicet absoluti & resoluti, quavis in immobili termino, sed nobis definite incognito, & Dei providentiæ acquiescentes, non cessamus tamen sperare, & ex causarum secundarum constitutione præfagire vitam amici ægrotantis; immò aliquando contra spem sub spe aliquid boni nobis promittere. Et contra si eveniat, miramur cum Pilato tam cito mortuum fuisse. Quid tum? Quæ consequentia ab hominis scientiâ aut ignorantia aut affectu sæpè inordinato ad firmum fixumque terminum apud Deum? *Non sunt cogitationes Dei sicut nostræ, neque viæ ejus sicut nostræ, &c. Esai. 55.*

Quartid: Falsa iterum hæc est responsio, quia fuerunt multi impii hodieque sunt, quos sæpe longâ vitâ, & totâ spe suâ hic potiri certum est, &c qui violentas manus sibi intulerunt, ne diutius viverent quam pro voto suo, & ex animi sententiâ.

R. Nunquam probabitur totâ spe suâ positos

titos impios hinc migrasse. Simulârunt quidam mortem se non metuere, vitâ durissimâ frui nolle; sed simulârunt tantum, & *μυθησάμενοι* quâdam deceptione (Ierem. 17 cum Iacob. 1. v. 26) sibi atque aliis illuserunt, Nulla enim pax impio, Iesai. 57. v. 21. cum Roman. 2. Et Histrioniam illam in Socrate non male detexit *βδελυρὸς* Lucianus, in Dialog. Mortuorum.

Deinde appetitus & amor vitæ naturalis, Ephes. 5. quem etiam non exuerat Salvator noster Math. 26, v. 39. 42. à nullo abnegatur, neque etiam vinci aut abnegari potest, aut debet per se, sed per accidens, seu per & propter aliud, ut divinè distinctionem illam exponit Apostolus 2. Corinth. 5. Sed *βελτίον* illud non habent impii. Et si dicantur habere aliquid apparens, tanquam majus bonum, dicimus illud non sufficere ad tantam spem intus fulciendam, quamvis vultu & verbis eam simulent. Emortualia Imperatoris Severi, Hadriani, & Aristotelis (si quidem ejus sit) atque aliorum magis ex vero, spem impiorum nobis exhibent. In aliis in quibus desperatio nondum erumpit, dicimus esse profundam securitatem, aut diabolicum stuporem & *ἀπαληψίαν*, aut stultitiam, non spem, aut peccatum unum non committi, seu unum dissimu-

disſimulari ut multa tegantur , quomodo de
Catone judicat Auguſtinus.

Quintò: Si hæc reſponſio admittatur, quid tum
ſingulare dixit David de ſanguinariis, quaſi
peculiari poenâ afficiat eos Deus , non dies
dimidiari dicuntur , quia iſto mortis genere
moriuntur quo pii , hoc eſt tempore à Deo
præfixo. Nulla certe ratio eſt, cur ſanguina-
rii ſic morientes infeliciores credi debeant
quam pi.

R. Hoc ſingulare dixit , quod quamvis
æquo tempore conſtituto moriantur reſpe-
ctu providentiæ divinæ iſtis incognitæ, mo-
riantur tamen inæqualiter tempore immatu-
ro, & non ſuo, reſpectu voti, ſpei & opinio-
nis & ſenſus ſui atque adeo bis miſerè mo-
riantur. *Malus miles eſt , qui Imperatorem
ſequitur gemens. Et , ducunt volentem fata , no-
lentem trahunt.* Qui dum miſerè tumultuan-
tur , & laqueo illo prehendi magis magisque
ſe aſtringunt & torquent, dum mortem hor-
rent, fugiunt , & fruſtra tardare ſatagunt,
dum etiam in morte, nil niſi mortem vident,
in malo nil niſi malum ſentiunt, dum ſine
poenitentiâ, ſine patientiâ, ſine ſpe, ſine con-
ſolatione ex morte in mortem tranſeunt,
mortem

mortem acerbissimam sibi reddunt. Contra
 pii dierum & vitæ hujus saturi (ut de iis lo-
 quitur Scriptura) quamvis in ipso ætatis flo-
 re, domini adventum ubi præsentiscunt, ex-
 clamant: *Nunc dimitte servum tuum Domine in
 pace. Cupio dissolvi* ut Apostolus & Mater se-
 ptem Martyrum apud Josephum. Excedunt
 pii ex mediis laboribus ex medio cursu ac
 peregrinatione, & vocantem Dominum se-
 quuntur; sed abrumpuntur impii, succidun-
 tur, vehementissimè eradicantur ut patheti-
 cè, Psalm. 52. v. 7. Theophylactus in Luc.
 12. ad illa verba, Tollent animam tuam:
*Nam à justo non repetitur anima, sed ille gaudens
 & exultans commendat eam Deo, Spirituum Pa-
 tri, neque mortem agre fert: corpore enim amictus
 est ut onere, quod leviter deponit. Peccator vero
 qui animam carni subdidit, corporique nimium
 addictus, etiam illam fecit carnem, indivulsam
 eam habere vult. Idcirco dicitur repetita, tanquam
 ab inobediente quodam debitore, qui traditur cru-
 delibus exactoribus. Et non malè morti piorum
 in V. T. tribuit epithetum (φιλῶ) Apollinar.
 Psal. 39. Εἴπα μάλα βίότοιο φίλῳ φράσων αἰμῶ
 πλάτῳ. Eluxit mortis ille contemptus (an
 appetitus) in Martyribus etiam adolescen-
 tibus, pueris, puellis, de quo Cyprianus, Ter-
 tullianus & gesta Martyrum. In quorum ut
 & omni-*

& omnium Christi athletarum ore decorum est illud emortuale Epaminondæ : *Nunc finis vitæ meæ ; sed melius & altius initium advenit. Nunc Epaminondas nascitur , quia sic moritur.* Et illud Symeonis Martyris in Persiâ, quod sociis Martyrii inculcabat : Ζωὸν μὲν ἀληθῶς εἶναι τὸδε ὦν σποδανῶν. i.e. *ita mori esse vere vivere.* Sozomen. histor. lib. 2. cap. 9. De illis enim solis verum est illud Ecclesiast. 7. v. 1. *Melior est (homini) fama unguento optimo ; sed dies mortis die quo ille nascitur.* Felices potius quam infelices ; quia satis diu vixerunt qui benè vixerunt (ut Seneca philosophatur libr. de brevitate vitæ) & feliciter atque oportunè moriuntur, qui non dolent in exitu ; non horrent in transitu, nec pudefiunt in conspectu Domini. Et cum vitæ benè actæ conscientiam hinc excedunt. Apocalypsi 14. v. 13. præstat enim in Domino mori, & cum Domino esse , quam diutius à Domino , in improbo hoc mundo peregrinari. *Peregrinatio*, inquit , Gregorius Magn. lib. 9. epist. 70. *est vita præsens ; & qui suspirat ad patriam ei tormentum est peregrinationis locus , etiamsi blandus esse videatur.* Quales quidem rationes confertim congeffit sanctissimus Christi Martyr Cyprianus in aureum illum sermonem de Mortalitate. Cui adde eundem & Tertullianum ad Martyres, Ambrosium de bono Mortis , Paulini Epistol. 35. ad

Pammochium, Fulgentii Epist. 2. ad Gallam. Præterea notissimum est Theologiæ tyronibus, quamvis subiecto aut materiâ idem sit, quod patiantur pii & impii, formâ tamen, fine, & modo infinitè distare; ita ut mortis genus quod uni venenum est, alteri salutare fiat medicamentum; illi in perniciem, huic in salutem. De quo acutè & copiosè Augustinus lib. 1. de Civit. Dei cap. 8. & 9. Extrema verba cap. 8. non possum, quin hic exhibeam: *Hæc cum ita sunt, quicumque boni malique pariter afflicti sunt, non ideo ipsi distincti non sunt, quia distinctum non est, quod utrique perpeSSI sunt. Manet enim dissimilitudo passorum, etiam in similitudine passionum, & licet sub eodem tormento, non est idem virtus & vitium. Nam sicut sub uno igne aurum rutilat, palea fumat, & sub eadem tribulâ stipula comminuntur, frumenta purgantur: nec ideo cum oleo amurca confunditur, quia eodem prali pondere exprimitur: ita una eademque vis irruens bonos probat, purificat, eliquat; malos damnat, vastat, exterminat. Unde in eadem afflictione mali Deum detestantur atque blasphemant: boni autem precantur & laudant. Tantum interest, non qualia sed qualis quisque patiatur. Nam pari motu exagitatum & exhalat horribiliter coenum & suaviter fragrat unguentum.*

Sextò:

Sextò : De piis omnibus sub V. T. qui prematurâ morte moriebantur , æque verum erat quod perirent ante, quam sperarent, &c. Ergo hoc statui non potest à Davide tanquam peculiare impiis & sanguinarijs.

R. Antecedens falsum est. Quamvis enim ex promissione Dei sperarent vitam longævam sub conditione scilicet gloriæ Dei & salutis propriæ: cum tamen aut Dei verbo aut ipso facto ad mortem vocarentur non obtendebant pertinaciter spem suam ; sed in Domino sperabant & libenter ipsius gloriæ ac saluti suæ temporalem vitam posthabebant. Immo si Deus nonnullos evocaret, quod iis indignus esset mundus, ut hanc causam allegat adversarius ex Hebr. 11. v. 38. Certè non erant illi terræ ita inscripti, nec τὰ ἐπιγεια φρονεῖτες, quin verâ fide & firmâ cœlesti spe (Hebr. 11. per totum imprimis v. 16. 39. 40.) se composuerint ad voluntatem Dei Prov. 14. & cupiverint dissolvi : quo sensu non male φιλω' τελευτῶ Apollinaris Psalm. 39. Exemplo Heli 1. Sam. 2. Est Jehova, &c. & Job. 13. Et Heliæ 1. Reg. 19. v. 4. Et illorum de quibus Hebr. 11. v. 35. Et merito, quia credebant promissioni illi Genes. 17. & 15. *Ero Deus tuus, & Merces tua.* Non aliter ac

L 2 promif-

promissam fælicitatem quod ad bona temporalia sperabant, & vovebant quidem, sed sicut credebant, in utrumque parati ad Dei gloriam, & salutem suam iis abundare, & carere, immo & indigere. Nec alia fuit fides, & spes eorum circa temporalia & externa omnia, quam nostra sub N. T. de quâ Eccles. 7. v. 12. *Melior est (homini) fama unguento optimo; sed dies mortis die quo ille nascitur. Melius est adire locum luctus, quam adire locum convivii; eo quod ille est finis omnium hominum: qui autem vivit inditurus est (illud) animo suo: Et Esai. 57. v. 1. 2. Iustus perit & nemo homo reponit in animo: homines inquam benigni recipiuntur nemine advertente, ante adventum ipsius mali recipi justum; ingredi pacem, requiescere (in) cubilibus suis; quisquis ambulat (in) æquitate suâ. Et psalm. 116. v. 15. Mors sanctorum pretiosa est in oculis Iohovæ. Liber Sapientiæ, quamvis Apocryphus, quia videtur esse alicujus antiquitatis, Historicè testari poterit de fide, & conscientia Judæorum circa mortem reliquasq; benedictiones temporales; vide cap. 3. & 4. & 1. Machab. cap. 3. 59. & 2. Machab. cap. 7. & 8. Imprimis Josephus auctor tract. de Imperio Rationis seu de Martyrio, &c. Hypo-thetica ergò circa promissiones illas cogitanda est Theologia non absoluta; ne instar porcorum temporalibus promissionibus tantum saginatos illos*

illos putemus. Verbum ultra non addo. Nota enim est pueris Catecheticis explicatio promissionis in quinto decalogi præcepto, & tertiæ petitionis *fiat voluntas tua*. Videntur adversarii de vitâ & morte carnale iudicium Mecænatis, patribus sub V. T. tribuere:

Debilem facio manu,

Debilem pede, coxâ, &c,

Vita dum superest modo.

Hanc mihi vel acutam

Si das, sustineo crucem.

Cum illi vitam hanc fastidirent tanquam peregrinationem, 2. Cor. 5. v. 6. 7. 8. Hebr. 11. v. 13. 14. 15. cum Psal. 119. & 39. *Incola ego sum in terrâ, & peregrinus sicut patres mei.* ubi Augustinus: *Credo sanctis hoc potissimum convenire, quibus Dominus videlicet aliam patriam, cœlestem utique æternamque pollicetur.* Similia habet Chrysostom. ad Ps. cit. & homil. 65. in Genes. cap. 47. Hieron. epist. 129.

Secundo Excipitur ad Responſionem illam, quâ dicitur comparativè *dimidium dierum*, opponi spatio plurium dierum, quod alii ipsi cœvi ultro decurrunt,

Primò: *Non convenit cum verbis. Quia in textu non dicitur, eos non dimidiare dies cæterorum hominum, sed suos.*

R. Sui dies, ut jam dictum, non sunt quos Deus decreto suo illis ad mensuratus est sed quos ipsi sibi vanâ spe & propriâ opinione ac præsumptione ex longævi cujusque saltem cognatorum, majorum, & sui ordinis ac complexionis hominum exemplari admetiuntur. Ut fere hæc vulgaris est Methodus de vitâ & morte præfagiendi. Cæterorum ergo hominum dies considerant, ut suos exemplariter scilicet, & suos in illis tanquam in speculo intuentur, & quasi per Cabalisticam Geometriam numerant. Et si Logicæ pulvere aliquamdiu defudârunt, Scholicum hoc torquent axioma: *Similium eadem est ratio, & Paria paribus conveniunt*. Hac autem sive Logicâ, sive Cabalisticâ suâ præsumptione cum excidunt, utique spe suâ & toto excidisse, atque adeo dimidium vix attigisse jure meritoque censendi sunt.

Secundo: *Si idcirco sanguinarij isti non dimidiant dies suos quia ad istam provectam ætatem non perveniunt, pari etiam jure de piissimis multis dicetur, eos non dimidiare dies suos, &c.*

R. Dicunt quidem pii se non attigisse ætatem Patrum suorum Genes. 47. v. 9. sed non dicitur pari jure de illis quod non dimidient dies suos,

suos, quia tam insperata, inopinata, tam dura, tam violenta, & horrida mors non ingruit pios, qui quandocunque & quomodocunque moriantur, dicuntur obdormire, Acto. 7. v. 60. & quiescere in cubilibus suis Jesai. 57. v. 2. Spiritum emittere. Math. 27. v. 50. ἀναλῦσαι, Philip. 1. v. 23. 2. Timoth. 4. ad Dominum redire, Eccles. 12. ad Patrem ire, Joh. 16. de quo Augustin. in Psal. 31. *Sunt verba exultantis magis ad mortis presentiam, & ad coronam anhelantis, quam timentis & seipsum cruciantis.* Nul- lum tempus iis importunum aut immaturum qui opportuno resipiscentiæ ac fidei tempore non destituti, Domino suo & vitæ æternæ maturi, accensis lampadibus ad sponsum ingrediuntur Math. 25. Latum illud discrimen exponit Apostolus 1. Thessal. 5. v. 1. usque 6. *Porro de temporibus & opportunitatibus, fratres, non est necesse ut vobis scribatur. Ipsi enim penitus scitis diem illum Domini, ut fur nocte venit, ita venturum esse. Quum enim dicent pax & securitas, tunc repentinum eis instat exitium, sicuti dolor partus mulieri gravida, & nequaquam effugient. At vos fratres non estis in tenebris, ut dies ille vos, tanquam fur, deprehendat. Omnes filij lucis estis, ac filij diei, non sumus filij noctis, neque tenebrarum. Quod si hoc de adventu Christi ad iudicium universale dici possit, multo magis, de adventu ad particu-*

lare cuiusque iudicium. Sed ad exceptionem primam jam diximus quam dissimiles sint pii, & impii, quamvis externâ mortis passione simillimi. Dissimiles, inquam, non tantum morte sed & vitæ spatio, quia *unus dies hominum eruditorum, plus patet, quam imperiti longissima ætas*, ut divinè ex Possidonio Seneca epistol. 98. Huic Possidonii dicto plane concinit gnoma Arabum: *יום ואחד ללעאלם אחיר מן אלחיאה*: *קלהא ללחאהל* i.e. *Dies unus viri docti præstat totâ vitâ indocti*. In adagiis Lorman editis p. 76. Seneca epist. 72. *Bene mori est libentur mori; ut satis vixerimus nec anni nec dies faciunt, sed animus*. De quo etiam præclarè, ut pleraque, auctor Libri Sapientiæ cap. 4. vers. 13. *Consummatus in brevi, implevit tempora longa, & v. 18. Condemnat justus mortuus viventes impios, & juvenis consummata celerius, longam senectutem injusti*. Augustin lib. 50. homiliar. homil. 1. *Immo fac ut bona sit, & noli timere ne brevis sit. Nam si te sollicito bene agitur, te securo citò finietur*. Vide etiam vitæ hujus cupidinem dissuadentem Serm. in Euang. Math. 17. & Iohan. Serm. 39. & lib. 50. homiliar. homil. 1.

Tertiò: In præcedente responsione dictum est, sanguis-

guinarios atque impios vitam suam aliquando in decrepitam usque senectutem protollere.

R. Quid tum? Quis piorum infelicem illam *εὐτυχίαν* (non quidem in se, sed per accidens abusus & propriæ malitiæ) illis invideat, Psal. 37. 1. cum 73. 1. 2? Quis illam ex Dei quasi sinistra, in formâ & lucidâ facie recipere expectat? Cum videat nihil quam peccata & miseriam eos accumulare *ὡς ἀλογα ζῶα φυσικὰ γεγεννημένα εἰς ἀλῶσιν καὶ φθοράν*? 2. Petr. 2. 12. Sane *Δάρον* hoc *ἄδωρον*, & crudelis misericordia, (ut memini loqui Bernardum) Domine misericordiam illam nolo. Ecclesiast. 8. v. 12. & 13. Attamen peccator ex eo quod centies facit malum, & per patientiam sustentatur, ego cognovi quod sit bonum timen- tibus Deum qui verentur faciem ejus. Non sit bonum impio, nec prolongabitur dies ejus, sed quasi umbra transeant, qui non timent faciem Domini.

Quartò: Ad rem nihil dixisset David dicendo quod impii non dimidiabunt dies, nisi ratio & causa ejus statuatur impietas eorum. Atqui si fataliter constitutum est ut impii certo aliquo tempore moriantur nullâ habitâ ratione impietatis, &c.

L 5

R. Aliud

R. Aliud est causam assignare mortis actualis impiorum, & quidem tali tempore, & aliud quærere causam æternæ præscientiæ Dei de vitâ, & morte hominis cujusque in individuo. Mors causam habet extra se, præscientia Dei voluntati ejus conjuncta, non habet. Cur tam crassè de eâ philosophandum non sit docet Thomas 1. quæst. 14. a. 8. & lib. 1. contra Gent. cap. 7. & in quæst. disput. de scientiâ Dei. Bonaventura lib. 1. distinct. 39. quæst. 2. & passim Scholastici. Et Augustin. lib. 15. de Trinit. cap. 13. ejusque imitator Boëthius lib. 5. de consolat. Negatur ergo consequentia illa: si præscientia & voluntas Dei non habet extra se causam priorem à quâ dependeat & determinetur; Ergò nec continuatio aut abruptio vitæ humanæ ullam habet causam, aut ulla ratio seu respectus habetur pietatis aut impietatis. Probent quæso vel unico argumento consequentiæ illius veritatem. Sed ad populum Phaleras.

Quintò: *David respexit ad divinæ legis sententiam quæ impiis ὅς ἐπὶ τὸ πλεῖστον brevem vitam, aut repentinam & miseram mortem comminatur, &c. & vi legis istius adstruit istos sanguinarios excidendos, &c. Probat, quia aut inde aut ex divinâ revelatione id faciebat; atqui non ex divinâ revelatione: Ergò.*

R. Re-

R. Respexerit nec ne; quid inde infertur contra nos? Non enim sunt *αὐσατα* legis comminatio & Davidis promulgatio, & Dei sive præscientia sive prædestinatio, respectu cuius immobilis erat ipsis vitæ terminus, quamvis producendum putarent, & multos annos spe jam devorassent. Quam multitudinem seu quem cumulum præconceptum cum actu non consequantur, dicuntur ad dimidium non pervenisse.

Tertiò excipitur, *ad illam aliorum responsionem, quâ dicitur Deum longam vitam promittentem, uti voce prolongandi, & ita quasi balbutire nobiscum: Hanc responsionem esse frivolam, dilutam, & indignam divinâ veritate & excellentiâ, &c. balbutire enim hoc Dei (horreo pene dicere) quid aliud erit quam mentiri? &c.*

R. Bona verba quæso? Deum aliquando balbutire nobiscum, quando de vitæ æternæ gloriâ, & naturæ atq; essentiae suæ majestate loquitur, ipse adversarius mox concedit. Addimus nos, Deum etiam balbutire nobiscum, quando de actionibus & effectis suis loquitur. Abstrahentium non esse mendacium pronuntiat Philosophus; nedum ut analogizantium sit, nisi analogicis vocibus (analogia scilicet proportionis ut loquuntur Scholastici)

lastici) hoc est metaphoricis, & tropicis scitentem Scripturam mare mendaciorum; & Logicos ac Rhetores de analogiâ nominum commentantes mendaciorum architectos dicere velimus. Consistit autem vexata hic balbuties in eo, quod vocibus effecta & actus hominum non tantum sed & formas, modos, principia & causas actuum istorum significantibus aut connotantibus, per analogiam illam, quæ ἀνδραποποιεῖσα dicitur, uti solet ad operationes suas divinas, incomprehensibiles & inenarrabiles nobis quasi in speculo, & ænigmate exhibendas. Qualem balbutiem cum à sapientibus ab omni ævo traditam modestè discere noluiſſet Vorstius Steinfurtenſis, in vocibus poenitentiae, desiderii, motus, desperationis, iræ &c. prolapsus est in βδελύγματα illa, ob quæ apud omnes Theologos & Philosophos etiamnum miserè vapulat. Nolo repetere illam Tragoediam. Similitudo & dissimilitudo quæ & quanta sit inter *prolongare*, cum Deo, & *prolongare* cum hominibus tribuitur, jam satis explicuimus. Cum *Brachium*, *manus*, &c. sibi tribuentem Deum balbutire nos dicimus, utique non facimus illum mentiri.

Instantia. Atqui Deus promittere fingitur quod promitti sub conditione non potest, nisi id, quod absolute decretum est, evertatur.

R. Nulla hic est fictio, nulla simulatio. Quia
nihil

nihil simulat velle quod non vult, nihil simulat se præstiturum quod non præstet, nihil simulat se mandare aut promittere, quod non mandet aut promittat. Maneat quæso adversarius in terminis, & probet vel in volitione, vel in promissione, vel in mandato, vel in executione seu præstatione Dei aliquam esse fictionem, hoc est aliquam contradictionem, aliquod *Ita & Non*. Decretum Dei nihil ponit in nobis, nihil extra Deum, immo nihil nobis proponit. Decretum illud absolutum de conditione illâ postulandâ, de promissione sub illâ conditione exhibendâ non conditionaliter sed absolutè factum est. Præcedit Dei decretum, succedit suo tempore ejusdem promissio & decreto illi subordinatur, tandem sequitur & executio. Certè Bernardus serm. 3. de septem fragm. in negotio æternæ salutis ~~æternæ~~ caritatis, veritatem promissionis, potentiam executionis facit funiculum triplicem qui non facile rumpitur, quem apprehendit anima fidelis, ut trahat & pertrahat eum in conspectu magni Dei. Similiter decretum E. G. de vitâ Mosis, & quidem vegetâ usque ad 120. annos absolutum est, h. e. absque dependentiâ aut suspensione ab aliquo bono opere Mosis, tanquam merito aut causâ priori, aut antecedenti conditione, per quam & propter quam Dei voluntas determinata aut commota sit ad tale de-

decretum ab æterno faciendum: Non tamen factum est absolutè, id est, absque ullo decreto seu condeterminatione obedient æ Mosis tanquam medii huic fini subordinati; neque etiam absque decreto de promissione executioni præmittendâ. Itaque conditionis postulatio ejusque à Mose, præstatio, & illi annexa Dei promissio necessario cohærent, & cum decreto Dei, & cum fine suo. Cum decreto, quia illi includuntur & decretum pariter circa ea versatur tanquam objectum. Cum fine, qui decretus est, quia habent se ad invicem ut causa & causatum. Cohærent, inquam, cum decreto necessitate consequentiæ, quia vi ejusdem decreti à Deo infallibiliter prævisa ac præstituta; cum fine seu eventu decreto, necessitate consequentis, quia ad illum referuntur ut media necessaria.

Instantia. Atqui indignum est aliquem balbutire velle cum iis, quibus jam ante apertè ac sine ullâ balbutie persuasum esse voluisti, suum cuique terminum vitæ constitutum esse absque ullo ad pietatem aut impietatem respectu, &c. Deum non decet conditionis istius postulatio, nec eos quibus fit promissio, conditionis istius postulatio movere potest ad longioris vitæ præmium consequendum. Sententia enim de vitæ termino stat & stabit semper firma atque immota;

mota, sive conditio ista præstetur sive non præstetur.

R. Coccyfmi & meræ calumniæ. Nostri vocem *prolongare* analogicè seu anthropopathicè accipiunt & exponunt, non propriè, quod absurdè & indoctè carpit adversarius. Et cum eâ utitur Spiritus S. balbutire eum in istâ analogiâ, & translatione rectissimè affirmant: humanis enim & terrenis vocibus actus divinos intellectui nostro repræsentat, & inaccessi luminis istius splendorem, quasi carbone delineat; non propter se sed propter nos, quorum oculi cum se habeant ut noctuarum ad Solem (teste Aristotele) ab excellenti illo lumine præstinguuntur. Sexcentæ ejusmodi voces occurrunt in Sacris, E. G. *dormire, sedere, surgere, expergisci, descendere, ascendere, procul esse, &c.* Ubi ergò descendit Deus, nos ascendemus, ubi se dimittit æterna sapientia, nos omnia eminenter ac remotâ imperfectione, *διωριστῶς* intelligamus, & triplici viæ ex Dionysio Arcopagita (vulgo ita dicto) tantopere celebratæ insistamus *Negationis* scilicet *causalitatis, eminentiæ*. Interest enim (ut doctè Jul. Cæs. Scalig. Exercit. 165. sect. 9.) *et nostræ pietatis, et Dei immensitatis, ea sentire quæ sentire non possumus, sentire quidem in ipso, per ipsum, quæ per nos sentire nequeamus.* Semel
ergo

ergo hic discat adversarius neque nobis , neque ulli nostrum , qui genuinam acceptionem vocis *prolongare* , ex phraseologia sacra & fidei analogia inculcamus vel per somnium hoc *θεομαχίας* sive *α' θεότης* & horribile sacrum in mentem venisse, quo Deus statuatur dicis causâ aliquid promittere ut vanâ spe aut fallaci palpo nos ludat. Absit, absit : *Non est homo ut mentiatur*. Atque hæc de balbutie. Reliqua quæ satis prolixè sive circulari sive dicente tantum ac principium petente *λόγος α' λόγος* attexuntur , respon- sionem non merentur, sed nuda inficiatio suffecerit. Sit tale argumentum in forma:

Ubi firma stat sententia apud Deum de vitæ termino , ibi apud hominem profici non potest, vitæ longioris promissione ; Sed verum prius ; Ergo.

Negamus majorem.

Quod si argumentum ita formetur.

Qui certi sunt de constituto vitæ suæ termino , illi nullis promissionibus vitæ prolongandæ , ad obedientiam moveri se patientur , Sed pii omnes certi sunt , &c.

Negamus majorem, & minorem.

Probationes , non coccyismos ab adversariis
ex-

expectamus. Infra tamen ex superabundanti
inconsequens hujus argumenti ostendemus.

Instantia. Deus balbutit quidem nobiscum quan-
do de rebus istis loquitur quæ captum nostrum
superant, ut de vitæ æternæ gloriâ, de essentia
sue majestate: sed non est dicendum balbutire
eum nobiscum, quando nobis promittit ea, quæ
non modo non excedunt captum nostrum, sed
quæ facile capere possumus, & quæ planè ac
perspicuè capere nostra interest. Talis natura
est eorum bonorum, quæ nobis Deus promittit
ad vitæ hujus felicitatem, &c.

R. Mustea commenta, Pythagorica axio-
mata solâ autoritate dicentis subnixa: An non
Deus promissionibus de vitâ æternâ nobiscum
balbutit, & tamen bonâ fide promittit? Quid
illud *accumbere cum Abraham, Isaac, Jacob?* Quid
nuptiæ agni? Quid *vinum bibere in regno Dei?* Quid
vestis candida, corona, rami palmarum? Quid can-
ticum amorum, Psal. 45. scilicet & totum Can-
ticum Canticorum? Annon gratiæ & gloriæ in-
comprehensibile lumen concatenatis allegoriis,
hoc est, vocibus impropriis menti nostræ in-
gerit Deus? Et tamen planè ac perspicuè pro-
missa illa capere nostra non minus interest, quam
temporalia. 2. Petr. 1. v. 3. 4. 5. M poralia,

poralia verbis propriis semper concepta nemo dicet, nisi forte Scriptura illi de nomine tantum nota sit, aut (ut solet ante tempora Reformationis) per authoritates allegabiles, & anniverfarias pericopas seu textus prædicabiles procul illi visa. *Ego exaudiam cœlos, & cœli exaudient terram, & terra exaudiet oleum & mustum*, Hof. 2. 20. Ecce temporalem promissionem, quæ non magis excedit captum nostrum, quam aliæ veritates verbis propriis propositæ. Si balbutiem hic quis exulare velit, unâ operâ statuât cum Platone *animam mundi*, & cum Paulo Ricio *animationem cœlorum*, & cum fratre Campanella sensum omnium rerum, & cum Maniaco Muhammede Solem & Lunam inter fideles numeret. Sin verba impropria, analògica, metaphorica agnoscit; utique fateatur absque abscuritate, ambiguitate, mendacio Deum nobiscum balbutire. Similitudo & metaphora (quæ est contracta similitudo) atque adeo tropus quicumque si dextrè adhibeatur, rem illustrat non obscurat. Ut notum ex Rhetoricis, Platone in Phædro, & Aristotel. Rhetor. lib. 3. cap. 2. τὸ εὐσαφὲς καὶ τὸ ἡδύ, καὶ τὸ ξανκὸν ἔχει μάλιστα ἢ μεταφορὰ, quod ita transfert Hermolaus Barbarus: perspicuitatem porro suavitatemque, atque illam peregrini sermonis hilaritatem efficiunt translationes. Indoctum & χθὲς καὶ ξένον natum est illud

Iud postulatum: *Verba Testamenti, Sacramenti & promissionis debent esse propria, non impropria seu tropica.* Quæ causa? Quia scilicet alioquin metuendum sit ne sint falsa aut obscura. Vah subtilitatem! Præterea & illud nimis *παλαιός* dicitur, quod promissiones Dei de rebus temporalibus captum nostrum non excedunt. Quid? Cum Deus promittit se opus aliquod operaturum, an operationes & viæ Domini, quæ omnes ex infinitâ scientiâ ipsius, immutabili consilio, & investigabili potentiâ procedunt, tamen planè & facile à nobis percipiuntur? Cum Abrahamo & Saræ promitteret Deus Filium, nisi captivassent intellectum suum, nunquam apprehendissent. Et sic de reliquis Dei operibus sive naturæ sive gratiæ. Est enim de actionibus Dei earumque modo & methodo æque ac de essentiâ verum illud: *In rebus divinis multum est caliginis.* Quod Scriptura infinitis locis confirmat, Rom. II. v. 33. Psal. 139. v. 17. 18. Psal. 92. 6. 7. & 145. 3. 4. 5. 6. Job. 38. & 39. & 26. 14. Et istæ sunt causæ viarum ejus; sed quantam particulam rei audimus de eo. Et rectissimè à recentioribus, nominatim à Ben. Pererio in Rom. I. 33. notatum, undecim modis omnem creatam scientiam à divinâ transcendendi. Vide quanta sit distantia & quantopere necesse sit per scales creaturarum analogicè ad quantulancunque ejus notitiam ascendere.

O B I E C T I O II.

EX Ecclesiast. 7. vers. 17. *Ne improbus sis nimium, neque sis stolidus. Quare morereris tempore non tuo.*

R. Tempus dicitur *non suum*, Primo: quia respectu naturæ inferioris seu causarum naturalium ulterius protendi potuisset vita, quam ex decreto Dei casus aliquis abrumpit. Secundo: quia impius virtutibus immaturus, quantacunque moriatur ætate maledictus & inglorius moritur, nomen ejus putrescit, & memoria ejus permanet in maledictione, Jesai. 65. vers. 20. Tertio: quia intempestivè moritur, antequam vivere aut mori didicerit, illibens, imparatus, immaturus quod ad virtutes, quamvis ratione peccatorum maturus plus fatis. Hinc est quod mors improvisa, inexpectata, infelix abripere eum dicatur tempore malo, hoc est non suo Eccles. 9. 12. Luc. 21. cum 1. Thessal. 5. v. 2. 3. 4. Tempus resipiscentiæ & pietati opportunum, tempus acceptum est & verè *κτῆμα* nostrū, quo utamur, fruamur: *Omnia enim habent tēpus suum*, Eccles. 3. & ab illo omnis *εὐτυχία* pendet, Eccles. 9. v. 11. Illud ubi præteriit non restat nisi *καρπὸς ἀναισθητοῦ*. Convenit cum hac nostrā expositione Gregorius exposit moral. in Jobum lib. 15. cap. 25. ad illa verba: [Antequam dies ejus imple-

leantur peribit] Praefixi dies singulis ab internâ
 Dei præsentiâ nec augeri possunt nec minui : nisi
 contingat ut ita præsiciantur, ut aut cum optimis ope-
 ribus longiores sint, aut cum pessimis breviores: sicut
 Ezechias augmentum dierum meruit impensione la-
 chrymarum: & sicut perversis scriptum est: inopina-
 tis obviat mors. Sape iniquus quamvis in occultâ
 Dei præsentiâ vitæ ejus tempora non sint predesti-
 nata, ipse tamen quia carnaliter vivere appetit, lon-
 gos animo dies proponit. Et libr. 16. cap. 6. Quid
 est quod dicitur, quia iniqui sublati sunt ante tempus
 suum, nisi quod omnes qui præsentem vitam diligunt,
 longiora sibi ejusdem vitæ spatia promittunt. Sed cum
 mors eis superveniens à præsentî vitâ subtrahit, eorû
 vitæ spatia quæ sibi longiora quasi in cogitatione tēdere
 consueverant, intercidit. De quibus rectè dicitur: Et
 flavius subvertit fundamentū eorum. Et paulo ante:
 Cum tempus vitæ à divinâ nobis præsentiâ sit pro-
 culdubio præfixum, querendum valde est quâ ratione
 nunc dicit: quod iniqui ex præsentî seculo ante tempus
 proprium subtrahuntur? Omnipotens enim Deus etsi
 plerumque mutat sententiam, consilium nunquam. Eo
 ergo tempore ex hac vita quisque subtrahitur, quo ex
 divinâ potentiâ ante tempora præscitur. Sed sciendum
 quia creans & ordinans nos omnipotens Deus jux-
 ta singulorum merita, disponit & terminum: ut
 vel malus ille breviter vivat, ne multis bene agentibus
 noceat: vel bonus iste diutius in hac vita subsistat: ut

*multis boni operis adjutor existat: vel rursus malus
 longius differatur in vita, ut prava adhuc opera au-
 geat: ex quorum tentatione purgati justi verius vi-
 vant: vel bonus citius subtrahatur, ne si hic diu vixe-
 rit, ejus innocentiam malitia corrumpat. Sciendum
 tamen quia benignitas Dei est, peccatoribus spatium
 poenitentiae largiri. Sed quia accepta tempora non ad
 fructum poenitentiae, sed ad usum iniquitatis vertunt,
 quod à divinâ misericordiâ mereri poterant, amit-
 tunt. Quamvis omnipotens Deus illud tempus u-
 niuscujusque ad mortem praesciat, quo ejus vita ter-
 minatur: nec alio tempore quisquam mori potuit, nisi
 ipso quo moritur. Et sic Ecclesiasten interpre-
 tantur omnes quotquot Theologi audire volunt
 sive absoluti sint sive hypothetici. Ex hypothet-
 icis audiantur instar omnium Pererius in Ge-
 nes. 25. disp. 7. Et Lorinus Comment. in Ec-
 cles. 7. Stat, inquit, sua cuique quidem dies, &
 constituti termini vitae, qui praeteriri non possunt; &
 numerus dierum praefixus est secundum praescien-
 tiam & providentiam Dei: at secundum naturae cur-
 sum, quae protelanda erat vitae tela, praeciditur, jussu
 ejusdem Dei, propter peccata, sicque moritur pecca-
 tor in tempore non suo, nec dimidiat dies. Et paulo
 post: Moritur ergo peccator in tempore non suo diu-
 tius victurus nisi peccasset. Sed & aliis antedictis
 modis, quia illibens: quia imparatus: quia immatu-
 rus: & hoc secundum virtutes, quamvis ratione pec-
 catorum*

catorum & iniquitatum jam completarum, & quarum expectat complementum Deus, satis maturus. Athanasius in *Apologia* pro fuga sua utitur hoc & similibus locis, ut probet cum sit ignotus vitæ terminus, vitam servandam quamdiu licet. De hoc eodem loco legi postea, quæ his consentanea differit *Perrerus* noster.

Secundo: Sed cur non exponunt tempus suum, ordinarium & fatalem terminum quem *ὁ ὅρος τῆς πολυ* attingunt illi, qui naturali seu spontaneâ morte moriuntur, ut opponatur morti violentæ & casuali, quæ tempore non suo hominem opprimit? Et tum nihil aliud hinc conficitur quam distinctio mortis in propriam seu naturalem, & in violentam: quam nos concedimus, quia termino immobiliter singulis præfixo nihil obest.

O B I E C T I O III.

A B exemplo Regis *Hiskia*, *Iesai.* 38. 2. *Reg.* 20. 2. *Paralip.* 32.

R. Denuntiatio illa Prophetæ sententiam Dei continet non decretum; sententiam suam Deus nonnunquam mutat, consilium vero immobile manet, ut rectè *Gregor.* in *Job.* lib. 16. cap. 6. Deinde, prophetia est comminationis non prædestinationis aut præscientiæ, non absoluta sed conditionalis, absolutè quidem proposita sed conditionaliter

intelligenda, ut distinguunt commentatores in Jonæ cap. 1. & 3. Et Gerson part. 1. de distinct. verar. vision. à falsis, sign. 4. Et ex professo probat illam distinctionem Thomas in quæst. disput. de prophetia art. 10. 11. ubi etiam citat Hieronymum & Cassiodorum. Denique voluntas *signi* est non *beneplaciti*, distinctione ex Genes. 22. aliisque Scripturæ locis solidè & passim probatâ; nec est quod operosè hic repetam quæ infimis Theologizantium & Catcchumenorum subselliis tritissima sunt. Videri potest Augustinus de civit. Dei li. 22. c. 1. & 2. & Lombardus cum sententiaris suis lib. 1. dist. 47.

Est autem sententia & comminatio illa non absoluta, sed limitata & conditionalis, suppressâ seu subintellectâ seræ resipiscentiæ & deprecationis conditione, quales in Scripturâ non non raro occurrunt ut Jonæ 1. v. 4. 2. Samuel. 24. v. 13. 16. Ierem. 18. v. 3. 4. quas veteres & recentes interpretes ita exponunt, ut mutatio scilicet sit in hominibus & sententiâ atque opere Dei, non vero in ipsius decreto. *Aliud enim est mutare voluntatem, & aliud velle aliquarum rerum mutationem.* Potest enim aliquis eâdem voluntate immobiliter permanente velle quod nunc fiat hoc, & postea fiat contrarium. Sed tunc voluntas mutaretur; si aliquis inciperet velle quod prius non voluit,

voluit, aut desineret velle quod voluit. Thomas in I. quæst. 19. art. 7.

Voluit ergo Deus non mori Hiskiam, sed mortis sententiam ei denūtiari, & ostendi quod peccatis suis meritis esset mortem temporalem & æternam (ut nostri & ex Rabbinis R. D. Kimchi, & R. Selemo Jarch, utramque pœnam exfertè hic notant) ut timore & dolore salutari contritus, ad Dei gratiam & vitæ temporalis ac spiritualis benedictionem tutior ei esset aditus. In quem finem etiam propriam, & integram sententiæ seu comminationis suæ intentionem occultavit ad tempus, non aliter ac Gen. 22. ubi Abrahæ oblationem filii injungit. Atque ita historiam illam Hiskia accipiunt Patres, Scholastici & recentiores plerique unanimi consensu. Videri possunt inter alios Gregorius lib. 15. cap. 25. & lib. 16. cap. 6. & 22. & lib. 12. cap. 1. Lyranus ad Esai. 38. Thomas I. quæst. 19. art. 7. Pelbartus Themelvar loco supra citat. Verba Gregorii lib. 12. cap. 1. planissimè sensum Spiritus S. exhibent: *Per Prophetam Dominus dixit quo tempore mori ipse merebatur, per largitatem vero misericordie illo eum tempore ad mortem distulit, quod ante sæcula ipse præscivit. Nec Propheta igitur fallax, quia tempus mortis innotuit, quo vir ille mori merebatur, nec dominica statuta convulsa sunt, quia ut ex largitate Dei anni vi-*

*ta crescerent ante secula præfixum fuit, atque spæ-
rium vitæ, quod inopinato foris est additum, sine au-
gmento in præscientia fuit intus statutum.*

*Secundo: Sunt qui assertionem Prophetæ
referunt ad morbi sævitiam causasque natura-
les, quæ ordinario mortem adferunt, & procul-
dubio Hiskiaæ attulissent, nisi Deus *יְהוָה* *מַחְיֵה מֵתִים*
providisset. Certè morbum suum solitos huma-
næ artis ac curæ terminos excessisse fatetur ipse
Hiskias Iesai. 38. v. 10. & v. 1. cum 2. Reg. 20.
v. 1. dicitur *לְמָוֶת* 2. Paralip. 33. vers. 24.
לְמָוֶת עַד quod 70. vertunt *εἰς δάπανον, ὡς δαπάνη*
78, Aquila: *ὅτι ἀποδανῆν*. Job. 33. vers. 22. *De-
nique propinqua sit fovea anima ejus, & vita ejus
letalibus.**

Et David se mortuo similem, & mortuum &
à morte revixisse prædicat, Psal. 94. v. 17. *Pa-
rum absuit quin jaceret in silentio anima mea.* Psal.
56. 13. & 115. 8. & 33. 19. & 30. 4. & 9.
14. Hoc autem letale quod ad ordinem causa-
rum naturalium non tamen mortem infert ipso
actu, quia impedit & sistit Deus progressum ea-
rum usque ad ultimum potentiæ. Hanc expo-
sitionem habet Augustinus de Genesi ad literam
lib. 6. cap. 17. supra cit.

3. Adversariorum expositio saltem admitti
non potest; nisi una cum mutabili vitæ termino
mutationem in Deo ponamus; à quo absurdo
hacten-

hactenus nobiscum abhorreere videntur. Si enim Dei voluntate, & decreto positus erat terminus ille quem sententia & comminatio per Prophetam denuntiabat, & tamen Dei decreto à destinato mortis momento retractus fuit Hiskias; Ergo mutatio & retrocessio accidit non tantum rei mutatae, sed & ipsi voluntati divinae, contra Malach. 3. Iacob. 1. Iesai. 46. & omnem Theologiae ac sanioris philosophiae analogiam. Nos contradicimus & ultimum vitae terminum post 15. annos, & quasi terminum illum intermedium, seu proximum ad mortem accessum & regressum, cum utraque sententia mortis peremptoria (Psalm. 90. vers. 3.) & interlocutoria seu comminatoria illa per Prophetam fuisse à Deo simul & semel decreta non aliter ac solis æqualis, & ordinarius cursus usque ad finem mundi, una statione ejus Ios. 10. & retrocessione Ies. 38. & consequenter cum diei istius civilis ad viginti horas prolongatione uno & immutabili voluntatis actu complexus est, absque ulla mutatione, successione, processione, retrocessione, multiplicatione aut prolongatione.

Restant nunc profligandæ adversariorum exceptiones.

Primo excipitur *ad illud quod dicitur*: Singulare exemplum non evertere regulam aut legem:

legem : quia nostri omnium individuos
 prorsus credunt eandem esse rationem, non va-
 lere hanc exceptionem. Alioquin certum esse
 Deum nunquam sibi ipsi legem figere, &c.
 Jus supremæ majestatis semper sibi reservat
 Deus, ut extra ordinem agere possit si velit.

R. Responsionem illam non probo, quia to-
 tâ substantiâ (ita loquar) cum sententiâ nostrâ
 pugnat, nisi forte quis nostrorum ad hominem
 eam opposuerit hypotheticis, quorum Theolo-
 gia in hoc negotio est exceptiva. Sed dilutè ni-
 mis, & quasi absurdum absurdo pellit adverfari-
 us dum concedit, quod maximè debuisset nega-
 re. Deus enim in iis quæ naturæ suæ repugnant,
 quæ simpliciter impossibilia sunt & contradi-
 ctionem implicant, nihil dispensat, nihil mu-
 tat, nihil concedit, nihil juris aut libertatis
 vendicat aut exercet aut exercere potest: quia
 non subjacent illa libero Dei arbitrio. Scientia
 Dei decretum Dei, & quidquid est in Deo,
 est Deus, seu ipsa essentia seu natura Dei. Idem
 enim est Dei scientia & Deus sciens, Dei vita
 & Deus vivens &c. 1. Johan. 1. v. 1. 2. Adeo
 sicut Deus non potest non esse Deus, sic non
 possit non esse Deus decernens, & cognoscens;
 quamvis liberum illi sit hoc vel illud objectum
 extra se cognoscere aut non cognoscere, velle
 non

Non velle, atque adeo destinare ab æterno, & in tempore promovere ad suum esse. Quæ quia in scholis, Theologiæ & Philosophiæ tyronibus inculcantur, & ante paucos annos contra Vorstium ab omnium partium Theologis satis agitata sunt, ex professo hic non tractabo. Ostendat adversarius unicâ ratione, aut uno Scripturæ dicto, Deum posse jure aliquo positivo, jus naturale suum in hominis vitam ac mortem abrogare, & extra præscientiæ, prædefinitionis ac providentiæ suæ limites aliquam creaturam dimittere, ut de eventu & termino seu naturali seu supernaturali deque necessariis eorum circumstantiis, & mediis nihil in libro ejus indelebiter scriptum sit. Omnium dies certò numeravit, omnium vitam adamantinis catenis usque ad statutum terminum alligavit, ita ut nec abbreviari nec produci possit. Ergo & Regis Hiskia. Verissima & adamantina hæc consequentia, quam nullum *extraordinarium*, nulla exceptio in æternum infringet.

Secundo excipitur, *contra illam responsionem: sub hoc nuntio tacitam contineri conditionem, &c.* I. *Naturam rei docere conditionale decretum non posse subordinari decreto absoluto. Mors Regis jam statuitur decreta ac præfinita decreto peremptorio absque ullo ad conditionem præsti-*

præstitam aut non præstitam respectu, &c. Absolutum decretum est atque immutabile, ut pote omnem conditionis præstandæ aut præstitæ prævisionem antecedens, &c. Conditio autem omnis est incerta ex authorum istorum opinione, utpote dependens à causâ incertâ & mutabili, id est, ab arbitrio humane voluntatis.

R. I. Quomodo absolutæ volitioni Dei conveniat cum conditione quæ est in re volitâ mox dicemus ad object. IV. Itaque tota hæc dissertatio laborat falsâ hypothesi. Deinde ἀνυλόγως, & ambiguè dicitur *conditionale decretum*. Aut enim significat volitionem Dei conditione aliquâ ab His kiâ præstandâ subnixam, & ab eâ determinatam. Negamus talem hic esse. Absolutè enim & liberè Deus decrevit & terminum vitæ & comminationem conditionalem suo tempore His kiæ exhibendam. Sin vero promissionem aut comminationem Dei conditionalem, negatur antecedens. Denique suavi-ludium illud, de conditione incertâ ex nostrâ scilicet sententiâ, risu, non refutatione dignum. Annon ipse adversarius in alterâ scriptione suâ pag. 177. sibi apertè contradicens in *quarto decreto* nostro collocat dispositionem & præparationem voluntatis? An cor Regis His kiæ non erat in manu Domini ut flecteret illud quo vellet,

let, Proverb. 21. v. 1. Sane voluntas ejus magiserat in Dei potestate, quam in ipsius Hiskia, ut cum Augustino loquamur: *ipse facit ut faciamus; & Totum Deo detur, qui hominis voluntatem bonam pręparat adjuvandam, & adjuvat pręparatam, nolentem pręvenit ut velit, volentem subsequitur ne frustra velit.* Id. in Enchirid. quod confirmant eximia illa Scripturę dicta, Philip. 2. v. 12. 13. Jerem. 31. 38. & 32. 39. Ezech. 36. 26. 27. Et quęcunque ratio determinationis voluntatis humanę statuatur sive Physica, sive moralis sive utraque, sive à judicio practico, sive à seipsa, sive à Dei concursu & cooperante gratia, sive à Physica pręmotione, sive à suasionem, sive à causalitate nobis ignota & inexplicabili, stat tamen hoc, mediorum necessariorum modum, mensuram & certitudinem dependere à Dei decreto, eique subordinari, necessitate infallibiliter consequentię, ut hypothetici Doctores fateri coguntur, & inter eos Doctores quidam ex ordine Jesuitarum, & Arminius contra Perkinsium pag. 150. 153. Et quomodo nunc omnis conditio incerta ex nostra sententia, cum certitudo ejus apud Deum decreto de eventu rei inclusa & simul ac semel definita habeatur? Augustin. de fide: *Promisit enim quod ipse facturus erat, non quod homines: quia etsi faciunt homines bona, quę pertinent ad colendum Deum, ipse facit ut illi*

illi faciant quæ præcepit: non illi faciunt. ut ipse faciat
quæ promisit: alioquin ut Dei promissa compleantur,
non in Dei sed in hominum est potestate, &c.

Tertio excipitur cōtra responsionem: Deum
ista comminatione usum, ut Hiskiam ad pœ-
nitentiam compelleret, &c. & fuisse illam
medium, quo Deus resipiscentiam Regis actus
operabatur, atque ita eum ad constitutum vite
terminum perducebat. Seriam non fuisse illam
comminationem quia fataliter cōstitutum erat,
ut Rex non moreretur, nisi post quindecim
annos. Comminari enim mortem, quem iunc
mori non vis, est comminationem fingere, & si-
mulare. Tum nullam vim istius comminationis
potuisse esse apud Hiskiam, si credebat se non
non moriturum nec mori posse ante constitutum
diem. Denique histrionia est potius quam di-
vina operatio, si per comminationem cooperante
Spiritus S. gratiâ resipiscentiam illum, hoc est
conditionem postulatam in eo, à quo postulat,
vi & efficacîâ irresistibili operari dicitur
Deus, &c.

R. I. Seria erat comminatio quia serio de-
creverat Deus & finem & media illa, & juxta
illud decretum serio per executionem medio-
rum finem illum una cum causis secundis pro-
duxit.

duxit. Utriusque itaque necessitas erat constituta. Si munus aliquod decernat famulo suo princeps, & una summam cum ingressu ad munus illud pendendam vel de suo suppeditare vel aliunde procurare statuatur, an postulata conditionis præstatio seu summæ exsolutio, erit mera simulatio? An simulationem & histrioniam Deo exprobant preces illæ, quibus postulata conditio à nobis præstanda petitur per omnipotentem, efficacem & invincibilem gratiam Dei, conversio scilicet infidelium & confirmatio credentium, Hebr. 13. 20. 21. Judæ v. 24. 1. Thessal. 5. 23. 2. Thessal. 2. v. 16. Cantic. 1. v. 4. Jerem. 31. Psal. 119. v. 36. Et celebris illa Augustini in confessionibus:

(jubebis.

Da quod jubes & jube quod vis, & non frustra

Deinde serio Deus comminari potest, quod tamen ne actu tunc eveniat, peremptorio decreto suo providit, non minus quam Abrahamo mandat oblationem Isaac in puerili ætate tunc constituti absq; simulatione aut histrionia, quem tamen in vita conservare decreverat, ut ex illo propago populi Dei duceretur. Ubi quidem res à Deo decreta pugnat cum re ab eodem mandata, sed decretum & mandatum Dei minime pugnant. Contradictoria sunt mactare Isaacum, & non mactare; illud

N

est

est mandati, hoc decreti. Nihilominus mandatum Dei cum consequente obedientia Abrahami executioni rei decretæ subordinatur, immo ei tanquam medium coordinatum includitur; itaque & cum executione seu re decreta, & cum decreto optimè convenit. Mandatum Dei solummodo dicit quid nostri sit officii & quid Deus sit probaturus, si modo ab homine fiat. Decretum est propositum Dei de aliquo ut fiat vel non fiat, & dicit quid ipse Deus facturus sit vel impediturus. De Pharaone Exod. 4. & Chananæa, jam monuerunt alii. Adde Hezekiel. 2. v. 5. & Esai. 6. v. 9. 10. cum Johan. 12. v. 40.

Neque comminatio talis frustra est sed magna ejus vis atque necessitas, quâ quis ad media capeffenda impellitur, quamvis de fine & evertu cautum sit apud Deum: neque enim norunt homines, quid Deus de vitâ & morte eorum decreverit; & si nollet, officio suo tamen non deessent. Diabolicum est hoc argumentum, Matth. 4. v. 6. *Si Filius Dei es, de-
jice te ipsum deorsum: nam scriptum est, An-
gelis suis mandabit de te & ipsi attollent te in
manus ne quando offendas ad lapidem pedem
tuum.* Sed divina est responsio servatoris: *Ite-
rum scriptum est Dominum Deum tuum non ten-
tabis.* Apud Hiskiam etiam vim habuit com-
minatio

minatio ista, quia sciebat, siquidem vita ipsius conservari posset, per illa media conservatum iri. Quomodo Paulus, infallibili prædictione de salute navigantium præmissâ non dubitat tamen comminationem subjicere. Actor. 27. 31. *Nisi isti in navi manserint vos servari non potestis.*

Instantia. Locum illum non servare rei isti probanda facile evincitur. Quia promissio seu prædictio Pauli sensu conditionalis erat, quamvis verbis absoluta esset. Alioquin alterutrum horum sequeretur, aut falsam fuisse comminationem Pauli, si promissio Paulo facta absoluta erat; aut si vera fuit Pauli comminatio, promissionem Paulo factam non fuisse absolutam sed conditionatam, &c. Conditio ergo à Deo subintellecta fuit, & ex textu colligitur v. 24. Ecce condonavit tibi Deus omnes, Græc. καὶ χάρις αὐτοῦ ὅτι διδόναι, id est, gratiam hanc tibi facit Deus, ut consilio tuo omnes à periculo mortis præstes immunes, &c.

R. Quod in metaphora Rhetores, idem piè docti Theologi in Scripturæ interpretatione requirunt, ut sit *verecunda*, non *audax* Glossematis ejusmodi, quale hic adversarius

protulit, quodlibet ex quolibet posset fingi. Deus *ἰχθεῖσιν* Paulo vitam navigantium, h. e. navigantes *consilio Pauli in vita servantur*, &c. An hæc verba in contextu comparent? An Græcus textus efficacius, quam Latinus sensum illum exprimit? Sed dices propter analogiam fidei necessario in illum sensum trahendus Scripturæ contextus; quia alioquin falsa erit comminatio Pauli. Atqui regero, hanc esse turpissimam & quesiti petitionem, & obscuri per æque & magis obscurum evictionem. Nos dilutum & Pythagoricum axioma de falsâ, simulatâ & frustraneâ omni comminatione ubi eventus in unam partem apud Deum prædefinitus est, isto textu arietarnus: adversarius ut ictû declinet, respondet textum, quamvis verbis ita præ se ferat, de absoluto Dei decreto intelligi non posse, quia alioquin falsa esset comminatio. Sed aliis & novis rationibus interpretatio illa munienda erat, siquidem illam nobis persuasam velit adversarius. Cæterum non negamus medium istud eodem decreto conclusum, quippe fini *in intentione* subordinatum ac *ἐπὶ μένον*, in executione præmittendum, & *ἵκνυται*. Hoc nihilominus manet: Si apud homines de eventu apud Deum præordinato certos comminatio histrionica aut frustranea non est, multo minus talem fore apud homi-
nes

nes incertos quidem specialis istius eventus, sed tamen satis edoctos, ut in exemplis Pharaonis, Exod. 9, v. 2. & 12. & 19. Abrahami, Genes. 22. Finem cum mediis apud Deum connexa, apud nos pari passu incedere posse ac debere, ut finem non solum, sed & media cum fine, immo finem non nisi per illa media assequi velimus, & studeamus: & maledictos esse, qui aut in Theoriâ aut in praxi, illa separant, quæ Deus conjunxit.

Sunt ergo mera postulata, & falsæ hypotheses quibus tota adversariorum dissertatio innititur,

Prima est: Finem & media in Dei uno eodemque decreto non esse conjuncta & simul decreta; sed plura diversa seu separata decreta iis occupari.

Secunda est: In primo decreti momento (quod nostro conceptu ita dividimus) si finis seu eventus collocetur; media seu conditiones eo ipso excludi. Ubi finis in & ex præfinitione, & decreto Dei certus est, ibi media omnia vana & incerta esse in executione.

Tertia est: Quod non est causa voluntatis divinæ in intentione, non esse causam voliti in executione: & contra, quodcunque est medium seu causa rei in executione, illud etiam esse causam in Dei intentione, immo priorem

ipsâ intentione. Breviter quod est causa rei etiam est causa est Dei; & ut res quædam sunt *simplices*, quædam *copulata* seu *confatales* (Cicero in Lucullo) ita & voluntates Dei.

Quarta: Hinc conditionis necessariæ præstandæ à nobis nullam esse necessitatem neq; præcepti neque medii: & consequenter omnem appetitum & studium mediorum in nobis extinguere ac tolli. Quicumque enim novit certo sive in genere indefinitè sive in singulari, ille nec volet nec poterit, media seridè curare.

Quæ quia nos negamus, & illi non probant, quid dissertatione illa efficiant facile est judicare.

O B I E C T I O IV.

VITÆ mortisque terminum ex divino decreto immutabilem non esse constat ex illo elenco, in quo semper acquievi. Decretum illud absolutum, de vitæ mortisque termino aut est mutabile aut immutabile. Si mutabile, perfectioni, constantiæque divinæ detrahatur manifestè. Si immutabile, corrumpit consequentium mediorum necessitas. Nam aut illud decretum dependet ab usu mediorum, ita ut ratum esse non possit, nisi mediis adhibitis: aut non dependet ab usu mediorum, ratumque esse potest,

poteſt, etiam citra eorundem uſum. Si prius, ergo deſinit eſſe abſolutum & ſit conditionale, nam habet ſuum Niſi. Si poſterius, ergo mediorum nulla eſt neceſſitas. At hoc abſurdum; ergo & ea, ex quibus abſurdum hoc deducitur.

R. I. Si ſymbolicè & *τρόπον* iſtum *παίδειας* & philoſophandi acumen, quo ſcilicet tota Philoſophia & Theologia noſtra configitur, intueri quis velit, en tibi exemplar: Neget aliquis contra Ariſtotelem, A motu primi motoris & primi mobilis immutabiliter dependere motum maris, aliorumque ſublunarium, hoc elencho: Quia motus ille primi motoris & primi mobilis aut eſt mutabilis aut immutabilis. Si illud ergo derogatur perfectioni Dei & naturæ à Deo conſtituræ. Si hoc, ergo corruiſit neceſſitas conſequentium mediorum: motus ſcilicet influentiarum cœleſtium imprimis lunarium; adhæc motus ac naturæ ipſius maris aut viventium, quæ in ſingulis eſt principium proximum atq; adeo medium neceſſarium motus & quietis ſuæ. Nam aut ille motus primi motoris & primi mobilis dependet ab uſu mediorum iſtorum, ita ut ratus eſſe non poſſit niſi adhibitis mediis illis, aut non dependet ab uſu mediorum. Si prius, ergo

motus primi motoris & primi mobilis desinit esse absolutus & independens, fitque condicionalis, pendens scilicet à mediis & conditionibus inferioribus; habet enim suum *nisi*: Si posterius; Ergo mediorum nulla necessitas. At hoc absurdum ergo &c.

Satin' jam profundè calamum nostrum in mentem intinximus ut Deum faciamus Ens non independens sed quasi independens non *αὐτότερον* sed *αὐτοτελεῖν*, non *ἀναίτιον* sed *ἀναίτιον-εἶναι*, quale scilicet in Geometriâ τὸ σφαῖρον εἶναι, κύκλον εἶναι, à sphærâ & circulo non parum distinctum; breviter posthac Deus sic quasi causa secunda, quasi creatura, quasi Deus & quasi non-Deus Vorstianus. Sed cominus premamus hoc *εἰδωλον*.

Decretum Dei dependet ab usu mediorum & ratum esse non potest nisi mediis adbitis. Ergo est conditionale non absolutum. R. Negatur antecedens.

Probatur antecedens ex absurdo consequenti: Media illa, à quibus tanquam causis non pendet Deus seu Dei decretum, ab illis non pendet rei eventus, & consequenter illa ad rei effectiorem non sunt necessaria. Sed media omnia vitæ & mortis talia sunt, ex nostra scilicet sententiâ. Ergo.

R. Negatur major. Hic terminus est *ἡ ἀντιλογία*.

εἰς τὸν ἀπορροαμάτων. ultra nihil addunt neque etiam possunt. Sed age ex superabundanti nos *ἐποποφάντες* istius absurditatem illis commonstremus, & detergamus rubiginosam consequentiam. Media illa non sunt media ad decretum h. e. immanentem actionem in Deo; sed ad eventum & effectiorem rei extra Deum. Non sunt media seu conditiones Dei sed rei, non volitionis seu actus volendi, sed objecti voliti. Itaque perperam dicitur decretum Dei ab illis pendere, quia scilicet res illa quam Deus decrevit ab illis pendet. Notio *medii* in hoc negotio idem est quod *causa efficiens*, & habet relationem ad finem. In moralibus speciali nomine vocatur *conditio*.

Sed quis sanus hæc tanquam relata opposuit aut combinavit, Dei decretum seu volitionem & media naturalia atque humana; quorum illud sit & *finis* in esse intentionali seu in intentione, & *effectus* in esse existentiae seu in productione; ista sint causæ efficientes, media, conditiones. Ut voluntas seu volitio, seu decretum Dei de vitâ aut morte Socratis habeat se instar *sanitatis*; media autem naturalia atque humana, quibus Deus hoc decretum exequitur habeant se instar *Pharmaci & Medici*? Quis non videt ipsam vitam aut mortem Socratis esse finem.

& media quæ dicuntur, esse media ad illum finem; utraque autem & finem & media definita, & præstituta esse ab uno eodemque decreto Dei; & decretum illud non magis dependere à fine quam à mediis, aut à mediis quam à fine, quippe quod à nullo dependeat extra aut præter se, cum Deus sit *ἐστὶς ἀναρχὸς καὶ ἀπαίριος*, ut rectè describit Justinus Martyr. Quod si probatum fuisset media illa vitæ mortisque Socratis esse media voluntatis divinæ, & diætam Medicam esse diætam consilii divini: Immo & totius *ἐνσυχίας*, & vitæ Dei, quâ æque sustentetur, fulciatur, & vivens, actiuosa, vegetaque reddatur ac vita hominis; medicamenta etiam quibus Medicus movet ac corrigit peccantes humores, eo ipso simul movere, corrigere ac mutare volūtatem Dei, denique à mediis dependere non minus volūtatem Dei, quam mors aut vita Socratis ab illis dependet, utique procederet argumētum. Sed falsa, erronea & stolidi est illa hypothesis, quam probatam non sumptā oportuit. Quod si dicatur volūtatem Dei seu Deum volentem (quæ realiter idem sunt) non depēdere ab illis mediis effectivè tanquam à causa efficiente, sed alio aliquo modo, quærimus quisnam sit ille modus. Dependētia enim omnis in Scholis Philosophorum, statuitur vel à *causâ* vel

vel à *subjecto* vel à *termino* seu relato. Cui opponitur independens seu absolutum, de quo etiam Jul. Scaliger de caus. ling. Lat. cap. 93. Jam vero sive *medium*, sive *causam*, sive *destinatum*, sive *conditionem* dicas res eodem recidit. Quin immo nos contra inferimus, non posse & Dei voluntatem h. e. actionem Dei immanentem in Deo, causâ scilicet primâ, & eventum rei extra Deum, ab unâ eâdemque causâ, principio, medio existere, determinari ac produci, ita ut Dei voluntas seu volitio, & Socratis vita aut mors dicere possint;

——— *jam sumus ergo pares.*

Per quod, ex quo & post quod in tempore existit vita Socratis, per illud, ex illo & post illud sed ab æterno præexistens sive in Ideâ, sive objectivè (idque absque ullâ Dei operatione immanente aut emanante) existit Dei volitio. Portenta opinionum.

Sed excutiamus illud quod dicitur, decretum ratum esse non posse absque mediis, Sane ambiguè aut per quam falsò. Si enim *ratum* referas ad decretum in Deo, est illud fuitque ab æterno ratum, h. e. conclusum, statutum, signatum, breviter est decretum, & debitam sibi habet perfectionem absque ullâ actione externâ, aut absque re extra Deum. Sin vero *ratum* dicas executionem decreti, ex decreto

creto illo suo tempore promanantem, natam non esse, id est, non impleri aut perfici, ex præscripto & exemplari decreti ab æterno concepti, nisi per media proportionata, conaturalia & confatalia, executio fiat; utique verum est quod dicitur, sed lingua corrigenda est, ne res aut rei modus qui in tempore fit, cum æterno Dei decreto confundatur, hoc est Deus cum creaturâ, actio Dei immanens cum effectu & opere externo. Quod si ~~verum~~ rursus ad ipsum decretum referas, ut scilicet sensus sit: decretum de rei eventu aut fine aliquo non esse consummatum, immo non esse decretum nisi etiam ad media se extendat eaq; ambitu suo comprehendat; accipimus quod dicitur. Sed jam malè hinc concluditur decretum esse conditionale, quia includit & respicit media æque ac finem: absolutè enim factum est de uno æque ac de altero, & non magis dependenter à conditione seu medio aliquo extra se determinatur Deus, & determinatè discernit eventum quam medium, aut contra. Est quidem dependentia & ordo inter res volitas (quarum una potest esse finis, altera medium, una efficiens altera effectum, una forma altera consequens formam, una subiectum altera ~~partes~~ seu adjunctum, una pars altera

altera totum, una relatio altera fundamentum relationis) non vero inter volitionem Dei de fine, & volitionem de mediis quasi duæ essent volitiones, aut partes unius volitionis, quarum una ab alterâ in causalitate suâ penderet, & una alteri succederet secundum prius & posterius. Apage tam putidam Philosophiam. Deus enim ut finem & media uno mentis cernit in actu, ita etiam unâ volitione decernit, simul & in eodem instanti tum naturæ tum temporis seu maius æternitatis. Distinguimus quidem nos nostro concipiendi modo, duo puncta seu momenta in isto indivisibili, & divino instanti, *finis* scilicet & *medii* quorum illud in intentione præcedit in executione sequitur, juxta Philosophum Ethicor. lib 3. cap. 3. τὸ ἔχαπεν ἐν τῇ ἀναλύσει πρῶτον ἐν τῇ σύνθεσι, non quod bis aut successivè concipiat & decernat Deus, sed quod nos conceptus nostros multiplicamus, quia uno illud, propter mentis nostræ angustias metiri non possumus. Ita ut objective & à parte volitorum finis determinet media, & media sint propter finem & mutuo sibi sint causæ: sed Deus & volitio Dei maneat independens, & indeterminata liberrimè & absolutè omnia illa simul & semel definiens. Dum enim decernit E. G. hanc vel
istam

istam conditionem, absolute decernit, & non magis ab illa conditionatur aut modum mensuram ac speciem ab illâ accipit divina voluntas, quam à re aliqua necessariâ, quæ contingenti contra distinguitur, necessitatur libertas ejus. ut enim liberè decernit omnia necessaria, & independenter omnia dependentia (sive à subjecto, sive à causâ, sive à termino) & immaterialiter omnia materialia, & immobiliter omnem motum & mobilia, & intellectualiter omnia sensitiva; sic etiam absolute decernit omnes conditiones & conditionata. Et ratio hujus est, quia à Deo omnia dependent necessaria, contingenta, absoluta, conditionata, prima & ultima, causæ & effecta, media & fines, res & modi rerum. Deus vero à nullo dependet. Hinc sapienter & sollicitè Scholastici distinguunt: *Deus vult hoc propter hoc, sed non propter hoc vult hoc.* Voluntas enim Dei nullam habet causam, ut solidè probatum à Thoma 1. quæst. 19. art. 5. & commentatoribus ibidem. *Non est assignare*, ait Id. 1. quæst. 23. art. 5. *causam divine voluntatis ex parte actus volendi, sed potest assignari ratio ex parte volitorum, in quantum scilicet Deus vult esse aliquid propter aliud.* Nullus ergo ita fuit insensatus, qui diceret merita esse causam predestina-

stinationis ex parte actus praedestinantis. Sed hoc sub quaestione vertitur, utrum ex parte effectus praedestinatio habeat aliquam causam,

Instantia. Atqui decretum absolutum de fine, liberum & incertum relinquit decretum de mediis, & consequenter media adesse aut abesse possunt salvo illo decreto.

R. Si decretum absolutum significaret decretum excludens aut resecans media, quod praecise & absolute ab omni mediorum, & circumstantiarum praerordinatione nudum finem decerneret & in eo solo terminaretur, vera esset consequentia. Sed tale *absolutum* ne per somnium quidem nobis, aut ulli unquam Christianorum in mentem venit. Neq; enim putamus Deum tantum decernere ut Titius moriatur, sed ut *hic & nunc & sic* moriatur. Cum ergo aequae fixum & certum in praefinitione Dei sit medium ac finis, quomodo incertum relinquitur & in executione adesse aut abesse potest?

Instant. 2. Atqui in decreto si media necessario non praecedunt aut praesupponuntur tali eventui, ita ut decretum Dei nullo modo ab iis tanquam necessariâ conditione dependeat, cur in executione necessitas mediorum, & effecti à mediis dependentia concipitur?

R. Aliud

R. Aliud est intentio rei, aliud executio;
 & aliud decretum Dei seu actio immanens
 & aliud opus Dei extra Deum. Illud est in &
 à solo Deo, quia nemo fuit consiliarius ejus,
 Rom. 11. nemo ejus συνέργος aut decretorum
 τέκτων: hoc à concursu duarum causarum pri-
 mæ & secundæ. Quo respectu, homines sunt
 συνέργοι, συνέργητες, συνεργήτες, Dei servi,
 ὁργανά ἐμψυχα (ut Philosophus servos homi-
 num vocat) Jesai. 10. 5. 1. Corinth. 3. 9. &
 2. Corinth. 6. 1. Actor. 2. 18. Ita ut sua-
 vissimæ & sapientissimæ illi supremæ & in-
 feriorum causarum harmoniæ ac conjunctio-
 ni rectè applicari possit illud Servatoris:
Quod Deus conjunxit homo ne separet:

— *Alterius sic*

Alterā poscit opem res & conjurat amice.
 Quod autem media in executione præce-
 dunt, quæ intentione non præordinata &
 tanquam ἐπόμενα à nobis intelliguntur (quam-
 vis Deus utrumque momentum simul abque
 ullo priori aut posteriori complexus sit) sit
 ex naturali ordine finis ad media, & vicif-
 sim, ut ex lumine naturæ, sicut à Philosophiâ &
 experientia universali nemini non constat,
 qui quidem non sit homo Platonius, hoc est,
 Animal bipes implume. Καθάπερ inquit Pha-
 raphrastes Anonymus à Magno nostro Hein-

ἔοικε editus, ὁ μαθηματικὸς πρὸς ὃ ἔχατο ἀφίξεται
 ἀναλύων, τῷτο ὑποτιθεὶς καὶ ἀπὸ τούτου διὰ τῆς ἄλλων
 ὁδεύων, ἀπεδείκνυσσι τὸ περὶ κείμενον; ad textum
 Philosophi 3. Ethic. cap. 3. modo citatum.
 Concludimus verbis Iul. Cæs. Scalig. Exer-
 cit. 254. *Omne igitur agens cum à sine movea-*
tur, non potuit homo Deum movere ad creatio-
nem sui, qui nondum esset quidquam. Quin ne exi-
stens quidem movet homo Deum (esset enim Deo
nobilior) sed seipsum movet, non hoc nostro modo
sed alio incomperto nobis. Deus in se, propter se,
et à se et ad se reflectens eam ineffabilem pieta-
tem, quam exercet in homine. Creati vero jam
hominis et existentis unus finis Deus.

Instant. 3. *Per istam, de rerum et actionum*
omnium præordinatione, opinionem enervatur
atque eliditur non tantum præceptionum, pro-
missionum, comminationum vis et sinceritas,
sed etiam serium omne studium vitam vale-
tudinemque curandi. Quia si Deus immu-
tabiliter prædefinivit ut omnia agas, quæ ad
vite conservationem, quam una prædefinivit,
necessaria sunt, utique superfluous est labor
sin aliter definivit, impossibilis est.

R. Retorquemus καὶ βλαπὼν, immo labor
 utilis ac necessarius est. Quia Deus laborem
 O mihî

mihi præcipit, & laboranti promittit & confert quod promisit, idque ex immutabili decreto suo, quod omnes illas circumstantias æque comprehendit ac eventum. Si enim istum certò statuit Deus, & studium meum unà statuit. Quæ insania esset finem velle optare & media nolle capeffere, sortem & partem aliquam sibi admetiri. & manum ne semel quidem extendere? Scitè Augustinus, *Deus omnia sic administrat ut & proprios motus cuilibet agenti exercere sinat.* Et in supernaturalibus: *Qui creavit te sine te, non justificabit te sine te. Ipse facit ut faciamus, non vero ut nihil agamus.* Non aliter ac primum mobile inferiora omnia secum rapit & volvit, quæ tamen propriis cieri motibus nemo negabit. qui quidem terræ rotationi manum aut mentem non admovit. Sed vin' finem & media, & in Dei decreto, & in executione, & in nostra fide, officio ac praxi potenter & suaviter ita videre connexa, ut nulla inferiorum causarum potentia aut impotentia, voluntas aut noluntas, possit velle aut velit polle inter ea divoritum facere? considera quæso Abrahamo, Isaaco, Iacobo, Iudæ, Davidi, Solomoni & posteris propagationem seminis & longâ seriè ex illo oriundum semen illud Christum, à Deo promissum esse; quod quidem

dem postremum ut absolute promissum, absolute non hypotheticè aut per scientiam hypotheticam credebant: nec tamen illi conditiones & media à quibus dependebat decreti hujus absoluti executio (inter quæ summè necessaria erant conjugium & vitæ suæ accurata custodia (saltem donec generassent filios) usque deque habuerunt. Decrevit & voluit Deus ut hostes abstinerent à vastatione terræ Israëlitarum, & quidem in perpetuum dum celebrant festa sua, & idem liberè voluerunt hostes tam diversarum Gentium ætatum Exod. 34. 24. cum Deut. 16. 16. Exaltationis Iosephi, liberationis populi ex Ægypto, deductionis in terram promissam, reductionis ex captivitate, afflictionis per Reges Syriæ & Ægypti, exterminationis per Romanos & similia eadem est ratio: nulli enim certitudo eventus & decreti divini excussit hominibus libertatem & debiti officii conscientiam. Paulus ex decreto Dei Romanam visurus erat, & tamen vitæ suæ metuit ac cavet Actor. 23. v. 11. 12. usque 24. Simeoni Deus prædixerat quod visurus esset Messiam in carne priusquam moreretur; non puto tamen precibus & omni curâ minus vitæ conservationi invigilasse, quam hypotheticos motores. Statuta liberorum nostrorum;

strorum, perfectio & symmetria membrorumannon à Deo ante nativitatem, immo ante sæcula prædefinita sunt Psal. 139. v. 13. 14. 15. 16. sic ut ne capillum quidem nigrum aut album facere, aut ulnam sollicitè cogitantes staturæ addere queamus Matth. 5. v. 36. & 6. v. 27? Et tamen curam nostram circa illa cessare nolumus, nec preces, quarum formula exstat Psal. 144. v. 12. Imprimis Christi staturam à Deo fuisse descriptam, nemo negabit, & tamen parentes curâ & precibus suis incrementum ejus usque ad justum terminum promovisse indubium est. Quod idem de infantia ipsius curâ dicendum Luc. 2. v. 7. & Math. 2. v. 13. 14. cum Luc. 2. v. 44. 45. 48. quamvis certi essent illum ante virilem ætatem & officij Mediatorij functionem non moriturum. Nec minori curâ & futuræ & præsentis vitæ suæ ac salutis invigilavit Christus, quamvis terminus utrobique fixus & ~~certus~~ esset. Christum imitantur genuini ipsius discipuli, qui licet eventus rerum omnium naturalium, & supernaturalium in Dei providentiam & decretum sollicitè referunt, atq; in eo certâ fiduciâ conquiescunt; non desinunt tamen sollicitè & præcisè ex conscientia gubernationis divinæ & officij sui media omnia capessere & Deo suo ac naturæ

naturæ convenienter vivere; adeo ut reliqui omnes præ illis ignavi, securi, dissoluti; hi vero vel soli ἀκριβεῖς, præcisi, singulares, Zelotæ & sint & dicantur. Ad experientiam provoco, inspiciantur modo & comparentur inter se vitæ Mobilium & Immobilium tam discipulorum quam Doctorum. In colligendis externis hujus vitæ bonis laborem, in sanitas tuenda diætam, in bello gerendo vigilantiam & robur, in vitâ liberandâ periculi fugam, in doctrinâ comparandâ pertinax studium, preces denique & numinis reverentiam maximè adhibent illi qui Dei præscientiam & consilium firmissimè credunt & securissimè in illa recumbunt. Non minus enim credunt necessitatem medii, ejusque ex beneplacito Dei cum fine connexionem, quam utilitatem finis. Et quia Deus vult media illa, & amat laborem in filiis, contra detestatur omnem ἀπύλῃν, volunt eadem media & illi, atque amant, quod Deus ipsorum amat, oderunt quod ipse odit; atque adeo ingenuam & genuinam amicitiam cum illo exercent. *Nam idem velle ac idem nolle ea demum vera amicitia est.* Omnem alium ad Deum accessum & bonitatis ejus amplexum, pro ficto & simulato habent.

Ἀγὼγὴ δ' εἰς, θεὸς ἔχων ἀνα σῶμα

Βίον δυνάειτ' ἀν' ἐυκλέζειν ἀνδ' πόνη,

ut recte Euripides in Electrâ. Cum quo convenit illud Catonis apud Salust. *ubi socordia atque ignavia te tradideris, nequidquam Deos implores, irati infestique sunt, &c.* Talem solitudinem cum certitudine optimè conspirare ostendit Christus Diabolo. Math. 4. v. 6. cum fallacem consequentiam illam necteret: *Si tu es Filius Dei, deice te.* Ubi ut in Diaboli verbis est exemplar omnium pseudographematum, quæ nunc pingunt adversarii nostri; ita in Christi responso est fons omnium solutionum.

Quoties Deus populo suo certam prædixit victoriam, *Tradam eos in manum vestram*, Judic. 20. & Exod. 17. v. 9. 10. toties illi ab omni bellico apparatu non abstinuerunt. Quin ipse Saul jam persuasus ex prædictione larvati Samuelis de clade divinitus immittenda, non destitit tamen mediis iucumbere. Hiskiam de spatio quindecim annorum jam certam non puto consequentiis & lusibus illis dementatum, pericula amasse, abstinenciam ad menses aut annos aliquot tentasse, medicos, medicinam & diætam refugisse aut negligenter habuisse.

Itaque certâ Dei præstitutione, & medio-
rum

rum cum fine connexionem, & utriusque certitudine in scientiâ & conscientiâ nostrâ non frangitur sed validè potius firmatur industria humana, & mediorum naturalium, moralium, spiritualium efficacia & necessitas. Videatur liber Augustini *de correptione & gratiâ*, quem hactenus nemo refutavit.

Hæc jam ad vitæ valetudinisque conservandæ media ritè si applicentur elidunt satis asinum stuporem, & fastidium non tam *μισατρῶν* quam *μισανθρώπων*, quorum vocem ex mediâ quasi Arcadiâ rudentem exhibes nobis in Epistolâ ad Clariss. Heinsum. Quos quidem homines, si *αἰσθητικὴ* disciplinam planè fastidiant nec balsamo atræ bilis aut potius crassæ pituitæ emungi volunt, Anticyras & inde in Arcadium ablega illos ut ibi eandem consequentiâ in eadem figurâ & modo *Frenesimorum* de cibo, potu, armis, navibus, libris, studiis, præceptoribus, Scholis, Ecclesiis, Concionibus, Ministris, precibus, Catechismis concludant, quod de Medicis & medicamentis concludere eos patienti nimis aure audiverat doctiss. Collega tuus. Cæterum securitas circa vitæ conservandæ media, quam fingunt adversarii, ut ex nostrâ doctrinâ faciunt *ἀγρὸν λόγον*, non per se ex ipsâ doctrinâ: sed per accidens ex ignorantia &

malitiâ hominum provenit; atque adeo doctrinæ non magis imputanda est, quam medicamento optimè & ex arte propinato, exasperatio morbi, quam Evangelio & Christo animarum perditio Luc. 2. 34. 2. Corint. 2. 16. quam legi divinæ, peccati exæstuatio Rom. 7. 8. Etiam præscientia divina, cujus confessionem adversarii nobiscum communem sibi volunt, vitio hominum non minus huc trahi solet quam Dei decretum. Exemplum habet Augustin. de bono persever. lib. 2. cap. 15. Monachus quidam, corripientibus cur quædam non facienda faceret, aut facienda non faceret, respondebat: qualiscunque nunc sim, talis ero qualem me Deus futurum præscivit, qui profecto & verum dicebat & hoc vero non proficiebat in bonum; sed usque adeo profecit in malum, &c.

Instant. 4. Tollitur *Medici ars* & industria, cessat omnis laus & reprehensio. Quidquid enim agit, ex necessitate pura puta Physica agit, cum aliud nihil agat quam Dei voluntas jam fatali decreto ordinavit, &c. Debet itaque ac potest susque deque habere curam & incuriam, utramque medium necessarium esse credet ad fatalem acri terminum, &c. Et certe quidquid agat, mutare

non

non potest Dei decretum. Deus enim finem suum semper obtinebit, &c. Denique qui non potest non aliter agere, indignus est premio vitæ æternæ, qui non potest aliter agere indignus est supplicio. Prima hæc est notio quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex ipsa natura arripuimus, hausimus, &c.

R. Πῦματα φλεγμαίνοντα. De necessitate, de libertate, de possibilitate mox aliquid dicemus. Hic *primo* negamus eventum qui fit ex Dei decreto, ab homine produci ex purâ putâ necessitate Physicâ; huic basi totus ille colossus superstruitur. Nescio quas cucurbitas viri illi tot annis pinxerint, ut non modo eruditionem quam in scholis sibi acquisierant non auxerint, sed insuper omnem usque ad elementa & terminos Philosophiæ obliti sint, saltem videri velint. Repetant quæso ex dictionario Philosophico, quid sit *necessitas Physica*. Quisquamne hominum potuit intelligere illam esse *necessitatem Physicam* quæ sequitur ex decreto Dei, actione purâ putâ immanente, quæ nihil ponit in homine? Cedo Philosophiam, cedo Philosophos, qui ita definiant necessitatem Physicam. Aut deprome rationes, quibus omnium Philosophorum con-

ceptus & terminos hætenus usitatos loco moveas. Sed vereor ne in Pythagoricam principiorum & conclusionum plasticen, atq; audacem omnium alienorū criticen, quæ hodie longè lateque grassatur, nimis quadret iudicium illud Cardani de subtilit. lib. xv. qui est de inutilib. subtilit. *Tertium genus, inquit, inutilis subtilitatis in Raymundi Lullii libris spectare licet. Res prorsus risu digna, omnem velle eradere doctrinam, nullam nosse. Aureum sane seu mavis bracteum compendium ad pompam non ad pugnam, ad videri non ad esse eruditos, omnia fortiter contemnere, omnia exhibilare, adhæc axioma unum atque alterum absque probatione, ratiunculam aliquam aut prosyllogismum absque ἐπεξηγησικῇ κατασκευῇ & ἀνασκευῇ in scenam producere, mox se proripere & totam disputationis machinam ac molem fugâ, aut silentio, accachinno, aut dicterio, aut serâ atque importunâ ignorantiaæ suæ confessione declinare.*

Secundo, Negamus susque deque habendam esse Medico curam aut incuriam, quia decretum Dei mutare non potest. Nescit. ille, nec opus est sciat, in quam partem Deus decrevit, sed probè scit quid sui sit officij. Spartam suam nactus est, hanc ornet: vocationem suam habet in eâ maneat. Consilium
de

de humanis instituat, non de divinis; de mediis non de eventu. Consideret serio quid ipse agat, velit, possit, Deo sua relinquat. Neque enim naturalia aut divina sunt *è p' n'p'v* aut cadunt sub nostram consultationem ut Philosophus Ethic. 3. cap. 3. Si minister est naturæ, ne velit esse Magister Dei, & qui Medicum illum Israëlitis quasi pedissequum post se trahat. Si Dei consilio & decreto subservit, ne putet se Deo decreta & hominibus fortunas fabricare, ut Vulcanus cum Ætnæis fratribus Jovi fulmina. Certe miles ad pugnam progreditur, victoriam scit esse in manu Dei, illam sperat, ad illam contendit, incertus tamen de decreto Dei utram in partem inclinet, nihilominus partes suas strenuè agit. Decretum nihil ad ipsum, quia supra, quia extra ipsum, quia in Deo. Ita & mercator emendis, & vendēdis mercimoniis intentus est, nescius an rem factururus. Orator suadet, quamvis incertus an *suò d'p'* persuasurus: Ministri instant opportunè importunè si aliquando Deus det respiscere, 2. Tim. 2. Idem faciat Medicus, idem ægrotus, cætera Deo committant, qui *faciat quod bonum est in oculis suis*, 2. Sam. 10. v. 12. *Fiat voluntas Domini*. Actor. 21. Et Bernadus (ni fallor) ad petitionem tertiam Oration. Dominic.

Fiat

Fiat voluntas tua in me aut de me. A quo non multum abit illud Epicteti: Ἀλλὰ μὴ ὡς ζῆν ἢ οὐκ ἔμεναι. Aliter aut aliâ intentione, si quis mediis uti velit; nã ille gravissimo peccato se contaminaret, de quo Ps. 78. v. 41. *Et sanctum Israël circumscripserunt.*

Cum ex adversariorum hypothesi fatalis & decretorius mortis dies, qui scilicet incidit in annum octuagesimum aut centesimum, jam transiit, non transit tamen necessitas mediorum; nec video Medicos ibi deesse letaliter ægrotantibus si quid ipsis aut sibi saltem prodesse possint, quamvis certos mortem hâc vice haut evitabilem. Quo in casu hoc saltem puto agere Medicos, & ægrotos quod Leonidas Spartanus qui pecuniantibus Ephoris quid rei facere statuisset, respondit: *Nihil aliud quam verbo tenuis impediturus Barbarorum transitum, sed revera pro Grecis moriturus, teste Plutarcho in Laconic.*

Instant. 5. Tollitur usus precum contra Iacob.

5. v. 14. 15. & non minus frustra sunt quam si quis in mari seminet, siquidem mors immutabiliter à Deo decreta & irrevocabiliter predestinata sit.

R. Misera consequentia, quam pueri catechu-
techu-

te chumēni explodere didicerunt, quotiescun-
que ex libris catecheticis ingeminatur illa
objectio. *Si est providentia, si præsscientia, si præ-
destinatio ergo frustra sunt preces.* Etiam si ter-
minos à Deo immutabiliter positos precibus
nostris refigere non possumus nec etiam vo-
lamus, si quidem ex voluntate Dei & rectè
precamur Jacob. 5. Ideo tamen non cessamus
orare, scientes obtineri nequaquam posse, quæ
prædestinata non fuerunt; sed ea quæ sancti viri
orando efficiunt, ita prædestinata esse, ut precibus
obtaineantur. Nam ipsa quoque perennis regni
Prædestinatio ita est ab omnipotente disposita, ut
ad hoc electi pro labore perveniant: quatenus po-
stulando mereantur accipere, quod eis omnipotens
Deus ante secula disposuit donare. Sunt verba
Gregorij Magni dialog. lib. 1. cap. 8. Adde
Augustin. lib. 5. de civit. Dei cap. 10. in
fin. proinde, non frustra sunt leges, objurgatio-
nes, exhortationes, laudes & vituperationes: quia
& ipsas esse futuras præscivit: & preces valent
ad ea impetranda, quæ se precantibus concessu-
rum esse præscivit, & iusta premia bonis factis
& peccatis supplicia constituta sunt. Igitur &
exaudita est Ezechie oratio vitæ terminos sibi
prorogari postulantis, quia ab æterno Deus præ-
sciverat, & decreverat quid illi concederet. Vi-
deatur Thomas contra Gentes lib. 3. cap.

95. ubi ex professo & solidè objectionem illam solvit.

Sed invictis rationibus ex Scripturâ depromptis occurramus adversario. An non terminus adventus Messiae in carnem, vocacionis Gentium, conversionis Judæorum, durationis veræ Ecclesiæ, & regni Christi in terris, præcisè atque immutabiliter apud Deum statutus est? Est sane, siquidem Deo credimus, nec ullo præcuriore aut prænuntio libero arbitrio decretum illud flectet aut mutabit Deus. An non etiam certi sumus certum diem, sed nobis definitè haut cognitum, judicio extremo & fini mundi præstitutum? Actor. 17. v. 31. Ad quid ergo precamur *Etiam veni Domine Iesu*, Apoc. 22. v. 20. ad quid exserto capite expectamus & suspiramus, Rom. 8. v. 23. ad quid expectamus & *σπεύδομεν ὅτι περπατοῦμεν τὸ θεῶν ἡμέρας*, 2. Pet. 3. 22.? An etiam in mari seminabat vetus Ecclesia cum teste Tertull. in Apologetic. cap. 39. *oraret pro moris finis*? Quæ oratio quamvis in speciem cum Apoc. 22. Rom. 8. 2. Petr. 3. 12. & 2. Timoth. 4. pugnare videatur, optimè tamen convenit, si distinctio illa 2. Corint. 5. 2. 4. analogicè huc applicetur. Non enim ipsum mundi incendium & naturæ destructionem ut talem in se & per se desiderant pii
(quia

(quia malum est) sed liberationis Ecclesiæ, & salutis suæ & regni gloriæ, addimus etiam perfectionis & innovationis universi plenitudinem, Roman. 8. v. 21. Luc. 21. de bono illo loquitur Scriptura, seu mavis, de malo illo mundi scilicet destructione cum omnibus suis circumstantiis & consequentiis, quod illud appetant & accelerent fideles, non aliter ac mortem suam seu destructionem corporis sui Philip. 1. 23. Roman. 7. 24. Sed malum illud absolutè & in se. consideratum absque omnibus suis circumstantiis deprecatur Ecclesia tanquam malum: sicuti aloën, Rhabarbarum, antimonium in se & absolutè consideratum non appeto, sed cum omnibus circumstantiis non raro appeti: quomodo mortem, morbos aliaque hujus vitæ mala averfari & deprecari licet (nemo enim propriam carnem odio habuit Ephes. 5.) & averfatus est mortem ac passionem Servator noster Math. 26. Atque ita Ecclesiæ mentem explicat Tertull. cap. 32. *Est & alia major necessitas nobis orandi pro Imperatoribus etiam pro omni statu Imperii, rebusque Romanis, quod vim maximam universo orbi imminentem ipsamque clausulam sæculi acerbitates horrendas comminantem, Romani Imperij commeatu scimus retardari. Itaque volumus experiri, & dum precamur differri, Romane diuturni-*

turnitati favemus. Non frustra autem illud potius quam alterum de acceleratione finis apologetico suo inseruit Tertullianus, quia Christiani eo nomine malè audiebant, *quod toti orbi & ipsi mundo cum sideribus minarentur incendium, ruinam molirentur*, ut habet Minutius Felix in Octavio; ubi etiam vocatur furiosa opinio. Et hoc vel maximè in Christianâ fide damnabant nationes, quod infausa augurerentur, de fine scilicet mundi, de judicio extremo. Conferantur Actor. 24. v. 25. & cap. 17. v. 31. 22. Luciani Philopatris, & Basilii Hexameron Homil. 1.

Sed è diverticulo in viam. Num preces istæ prorogabunt aut abbreviabunt finem mundi? Aut si ista potentia ipsis non tribuatur, frustra & in ventum seminari dicentur? Mirabilis fane Theologia dogmatica & mystica, mirabilis devotio, mirabile precandi artificium! Velim audire ex illis Theologis explicationem secundæ petitionis in oratione Dominicâ, *Veniat regnum tuum.* Non puto ipsos *καταφωρίαν* suam de scientiâ conditionatâ, tanquam gladium Delphicum aut artem magnam Lullii adhibituros: *Si hoc vel illud veniat, veniet Christus ad consummationem regni, si non veniat, non veniet.* Rursum: *Si hoc vel illud faciat Ecclesia aut fiat in Ecclesia erit ac manebit*

nebit aliqua Ecclesia Christi in terris, si non, non erit. Idem quæro de adventu Messiae in plenitudine temporis, Galat. 4. v. 4. confer cum Psal. 118. v. 24. 25. Addamus exempla eorum, qui de Dei immutabili prædefinitione certi circa eventum aliquem, non destiterunt tamen precibus aliisque mediis ad eundem eventum illum contendere. Certo constabat Iapheto de inhabitatione posterorum in tentoriis Sem Genes. 9. 27. Abrahamo de nascituro hærede ex Zarâ, & inhabitatione posterorum in terrâ Canaan, Genes. 15. vers. 13. Davidi, de regni possessione & Messiae, ex regia sua stirpe, exortu 1. Sam. 16. v. 13. Psal. 89. Danieli, de tempore adventus Messiae, Dan. 2. v. 22. 26. 27. cum 1. Pet. 1. v. 10. 11. Eidem & omnibus fidelibus, de tempore instaurationis Hierosolymæ & reductione populi ex captivitate, Jerem. 25. v. 29. Dan. 9. v. 2. 3. 4. Et tamen intuitu istius fixæ & immobilis prædefinitionis excitatur ad preces quibus petit: Domine attende & effice, ne tardato, v. 2. 3. 19. Quid igitur? Quia dicimus ne tardaveris, jam venturus es anequam statuit venire? Quid sibi vult hoc votum, ne tardaveris? Ne mihi tardius videatur, quod venturus es. Sic August. in Psal. 69. Servator noster precibus, omnibusque mediis ad vitæ conservationē perfecte defunctus est, quâvis certissimus esset de vitæ mortisque inevitabili termino.

Johan. 8. & 7. Matt. 26. Petrus quamvis Christus absolute illi lapsum & consequens ejus donum perseverantiæ affirmaret, non debuit nec voluit credo ab omni precum, sollicitudinis & vigilantia officio cessare; non debuit pericula tentationum susque deq; habere; nec alii discipuli istius futuri eventus conscii fraternâ admonitione supersedere; quomodo etiam vim reprehensionis Christi, ideo enervatam & ridiculam, nemo dicet, qui quidem *ὁμολύμει* saltem Christianus dici velit. Hic nullum patet effugium, nisi ludos conditionales adhibeant: Christus minatus est & promisit conditionaliter non absolute, atque adeo prædixit conditionaliter decretum hoc esse à Deo: *Si Petrus hoc faciat Deus decrevit permittere lapsum Petri, & si Petrus aliud quid faciat congrui aut condigni (quod quid sit divinare non possum) Deus decrevit resipiscentiam Petri & intercessionem Christi pro illo. Sin vero non faciat hoc & illud, Deus nec lapsum permittere nec resipiscentiam operari decrevit.*

O B I E C T I O V.

TA' *ἀδυναμία* tolluntur, & possibilis atque impossibilis nulla distinctio.

Adhac omnis contingentia ex rerum natura exterminatur.

R. Pos.

R. Possibile definitur, *id quod, quando non est, potest esse*. Hoc nos libenter agnoscimus, neque enim sumus Megarici qui inter *ἀόρατα* & *ἐνέργεια* non distinguebant, quos refutat Philosophus Metaphys. lib. 9. Atqui hoc tolli decreto Dei quis dicet, cum ne per ipsam quidem rei existentiam tollatur? Etiam cum res est, & ex hypothesis actus existentiae necessariò est, potest non esse, sic Socrates cum sedet, potest non sedere; & Hermachus cum morte casuali moritur in juventute, potest tamen non mori, in sensu scilicet diviso. Manet enim in re, quamvis ad alteram partem contradictionis jam determinatâ, intrinseca potentia ad oppositum, potentia, inquam, & Physica & Logica, seu non repugnantia. Objectus fuit τὸ δυνάμει ἄβυσσος. Fato Stoicorum, ut videre est apud Ciceronem de Fato & Plutarchum libr. de Repugnantibus Stoicis. Sed lata est differentia inter nos & Stoicos, ut infra dicemus. Ab absurdo autem sententiam nostram facile liberamus istis distinctionibus. Impossibile multiplex est, *Primo naturaliter*, ut cœlum quiescere, ignem non urere, gravia non tendere deorsum, ex necessitate scilicet naturæ, quia semper agentia illa ad unam partem determinata sunt.

Secundo, simpliciter & absolute impossibile est hominem esse irrationalem, Asinū disputare,

Factum fieri infectum, Deum mentiri, quæ sunt repugnantia & implicant contradictionem.

Tertio, ex suppositione antecedentis sive decreti, sive cuiuscunque alterius (quod scilicet non sit causa effectus) impossibile est peccatores illos Hebr. 6. v. 4. cum 10. v. 26. 27. *renovari ad resipiscentiam*, ossa Christi frangi, Johan. 19. *transire calicem illum* Math: 26. v. 39. Homines post lapsum non mori, Psalm. 89. cum Hebr. 9. Quosdam credere Johan. 12. v. 39. *opinionem & opus* subjici legi Dei, Rom. 8.

Quarto, ex hypothese actus seu *ἐνέργειας*. Sic impossibile est aliquid sive necessarium sive contingens dum est, non esse. Quo reducimus præteritum & futurum. Ut enim de cuiusque morte jam obitâ dicimus, non posse non fuisse, sic de futurâ, modo veritas ejus determinata sit, non posse non evenire.

Cum *αἰδιώτης* tertij & quarti modi (quorum ille comprehendit præsens, præteritum & futurum, qui non differunt nisi temporis differentiâ) optimè *τὸ δυνάμει* effecti & *δυνάμει* causæ consistunt. Unus enim idemque eventus futurus potest dici possibilis & impossibilis: *possibilis* respectu causæ proximæ & particularis, si illa divisim, absolutè & seorsim consideretur, quæ intrinsicam habet potentiam ad actum & effectum ex illo actu promanantem pro parte sua produ-

producendum. *Impossibilis* vero respectu & ex hypothesis decreti divini, atque adeo respectu compositionis & complexionis utriusque causæ primæ & secundæ, decreti divini & causalitatis nostræ. Hinc est quod Philosophi optimè distinguant, potentiam seu possibilitatem *causa* & *effectus*. Si illud posse referatur ad solam causam secundam, potest illud facere absolutè scilicet & in se, & ejus respectu talis eventus esse: si vero referatur ad effectum seu eventum atque adeo complectatur quis etiam concursum causæ primæ ejusque decretum de illo concursu, non potest Deus facere concurrente pro sua parte & consequenter non potest res fieri in illo sensu composito. Fundamentum & usus hujus distinctionis est in loco, Math. 26. v. 53. 54. *An putas me non posse nunc precari Patrem meum qui huc sistat mihi plures quam duodecim legiones Angelorum?* Poterat fieri respectu potentiae Dei absolutæ, & respectu potentiae creaturarum internæ consideratæ, non poterat respectu decreti divini, quod potentiam ad oppositum relinquens actum oppositum certissimè tollit. Quæ distinctio etiam innuitur, Johan. 7. v. 30. & 8. v. 20.

Hac distinctione facillimè nos expedimus à vexatâ illâ quæstione, *An homo regnans plus boni possit facere quam facit.* Si rō posse jungis cum

homine regenito, dico quod potest, quia talis potentia ad plures, immo cujuscunque generis actus bonos per gratiam primam illi ingenita & implantata, quæ *nova vita, & nova creatura, semen Dei, novus homo, lex mentis* in Scriptura vocatur. Sin vero *non posse*, jungis cum *facere*, dico non posse; quia possibilitas talis eventus non dependet à regenitâ voluntate hominis tantum: sed etiam à Deo seu speciali gratiâ secundâ & excitante, quam præter concursum Dei generalem ad singulos actus bonos præsupponimus esse necessariam ex Philip. 2. v. 12. 13. Hebr. 13. Cantic. 1. v. 4. August. Epist. 107. Thomas in 1. 2. quæst. 109. art. 9. Sicut qui sano est oculo videre potest plura, quam nunc actu videt, sed posito lumine, quod definiente Philosopho est *Actus perspicui quæ perspicuum*. Color enim inquit Avicenna in sexto natural. qui est de animâ part. 3. *in effectu non accidit nisi ex causâ luminis. Lumen enim cum illustraverit aliquod corpus accidit in eo albedo aut viriditas in effectu: si vero non illustraverit, est nigrum aut fuscum, sed in potentiâ coloratum &c. Qualitates quæ sunt in corporibus translucentibus in potentia sunt visibiles, sed non videntur, &c.*

Augustin. de naturâ & gratia cap. 26. *Sicut oculus corporis etiam plenissimè sanus, nisi candore lucis ad intus non potest cernere, sic homo etiam perfectis-*

fectissime justificatus, nisi aeternâ luce justitia divinitus adjuvetur, recte non potest vivere, &c.

Deum autem non præbuisse efficacem gratiæ excitantis præmotionem, colligitur à posteriori, ex eventu scilicet, quia opus illud bonum non existit; quod alioquin infallibiliter existisset, siquidem gratia excitasset voluntatem regeneritam, & huc usque promovisset. Posset etiam aliâ distinctione nodus hic solvi.

Si talis actus seu eventus in se præcise & nudè spectetur, est possibilis & causæ primæ & causæ secundæ, & gratiæ excitanti & voluntati regeneritæ; sin vero cum omnibus circumstantiis, & ex hypothese decreti divini de non excitando & non præmovendo, non est possibilis; quia causa prima juxta decretum suum non præmovebit & voluntas hominis consequenter nec movebitur nec promovebit se ad bonum illud præstandum. Augustin. de gratiâ Christi cap. 25. *Nec quia nos non volumus, aut nos non agimus; sed quia sine ipsius adjutorio nec volumus nec agimus, & cap. 44. ex Ambrosio: Nemo quidquam potest incipere sine Domino. Ad fidem rectam & Catholicam pertinere scimus, gratiam Dei majoribus ad singulos actus dari.*

2. Contingens definit Philosophus, quod, cum sit, possit non esse, plenius ex Scholasticis Nacclantus in opere resolutio cap. de origine con-

ingentia. Contingentia est entitas positiva modalis,
 per quam vis causæ illativa effectus, habet modifica-
 ri, & proximè fallibilitatem in causando sortiri. Hæc
 est contingentia causalis, quæ se tenet ex parte
 causæ, cui respondet effectualis, quæ tenet ex
 parte effectus. Neutra autem circa vitam mor-
 temque hominis per Dei decretum tollitur, quin
 immo per solum decretum & efficacem Dei
 providentiam stabilitur, non minus quam neces-
 sitas. Dei enim solius est non tantum in consilio
 suo prædefinire & per operationem suam pro-
 ducere ac gubernare res, sed & rerum modos
 cuique convenientes, necessitatem scilicet aut
 contingentiam. *Modus*, inquit Thomas 1.
 quæst. 22. art. 4. *contingentia & necessitaria cadit*
sub provisione Dei, qui est universalis provisor to-
tius Eius: non autem sub provisione aliquorum par-
ticularium provisorum. Sant enim omnes causa
 create, ut rectè Cajetanus ibid. art. 3. particula-
 res, quarum nec intentionibus nec causalitatibus sub-
 est modus quæ effectus causatur scilicet necessario vel
 contingenter. Hoc enim proprium est primæ causæ
 quæ respicit ens in eo quod ens. Et hæc sapientiæ,
 voluntas & potestas divina, prima ac suprema
 radix seu origo est omnis contingentia; tum
 eius quæ pertinet ad causam efficientem sive
 naturalem sive liberam, hoc est, potentiam, in-
 telligendi, volendi & exequendi. Ut ergo omnis
 rei

rei entitas, ita & modus ejusdem, *contingentia* scilicet in causis & effectibus contingentibus, *necessitatis* in causis & effectibus necessariis educitur in sapientissimum, liberrimum & immutabile Dei decretum. De quo doctè Cajetanus in 1. quæst. 19. art. 8. & post eum Nacclantus de origine contingentia, Nyssenius lib. 6. de Philosoph. cap. ult. *Omnipotens existens & suapte naturâ ipsa potestas, nihil neque natura necessitate neque legis dispositione facit. Omnia vero sunt ei contingentia, etiam necessaria.* Et paulo antea: *Non enim sub necessitate est Deus. Neque voluntatem ejus servire necessitati fas est dicere. Est enim necessitatis conditor.*

Instantia. Sed Deus decreto & præsentia sua, qua necessitatem aliquam inducunt, mutat contingens in necessarium, & consequenter contingens non est amplius contingens, quatenus decreto & præscientia divina actus est præsens.

R. Contingens considerari potest vel quoad naturam seu essentiam suam, vel quoad statum suum. Illo modo non variatur, quia nec essentia rerum neque essentialia differentia variantur; Est enim res quælibet naturâ suâ vel contingens vel necessaria, & talis perpetuo manet in quocunque statu, siue sit in potentiâ siue in actu.

Isto modo & variatur res contingens, & aliter se habet ac consideratur ut *futura* h.e. in *potentia* sive in *causis suis*, aliter ut *præsens* & in *actu*. Transit ergo contingens non de naturâ suâ in aliam, quasi unam naturam habeat sic, aliam sic: sed de statu in statum; ut quod futurum erat in statu *potentialitatis*, *præsens* dicatur in statu actualitatis, quod ibi *indeterminatum* erat seu indifferens ad utramque partem, hic sit *determinatum* ad unum. Quomodo tritum est apud hypotheticos æque atque absolutos Doctores ex Philosopho de Interpretat. asserere, Rem maximè contingentem ex statu præsentiaæ seu actualis existentiaæ contrahere quendam necessitatis modum ex suppositione status ad ipsam sub tali statu pertinentem, *unumquodque enim dum est necessario est*; quæ tamen intrinsecè in naturâ suâ manet contingens. Potest ergo una eademque res quæ respectu diversi status dicitur contingens, aut necessaria, indeterminata & determinata, naturâ suâ esse contingens, indifferens & indeterminata ad unam contradictionis partem, essentialiter seu disparatè opposita rei necessariae; quoniam in se & per respectum ad causam suam propriam potest esse & non esse in quocunque statu, quamvis propter respectum ad alterum non possit non esse.

O B I E C T I O VI.

O MN I U M rerum necessitas, & determinatio
causarum secundarum atque adeo Fatum
Stoicum introducuntur.

R. I. Necessitas multis modis dicitur. Omissis nunc distinctionibus moralibus de necessitate congrui seu convenientiæ, præcepti seu obligationis, mediæ, debiti, utilitatis seu expediendiæ istas solummodo hic consideremus.

Primo coactionis quo referendum est βίαιον quod est contra propriam agentis inclinationem vel contra appetitum sive elicitedum sive imperatum.

Secundo, naturæ ex naturâ rei, seu naturalis quâ causa quæque naturalis determinata est ad unum effectum, idque ex vi concursus divini seu ordinis naturalis rerum, potentiæ Dei ordinariæ & lege creationis: qualem Chrysippeo dogmati impingit Aphrodisæus lib. de Fato: ἀλλὰ ἀρρωρισμένως ἕκαστον πράττειν ὡς πράττοισιν, παρὰ πλησίον τῷ θερμαίνοντι πυρὶ καὶ τῷ λίθῳ τῷ κατὰφερομένῳ, &c. hanc libertati voluntatis non minus repugnare, quam coactionem nobis certum est. Eam ne Deus quidem per absolutam potentiam imponere potest homini, nisi

nisi prius in non hominem illum transformârit.

Tertio, definitionis seu consequentis quando prædicatum est de definitione subjecti aut vice versa, quâ negatâ implicatur contradictio. Ita omnia prædicata in primo & secundo modo dicendi per se subjecto suo necessario conveniunt.

Quarto, secundum quid, consequentia, seu ex hypothesis quæ duplex est, vel suppositione antecedentis, vel ex suppositione actus seu existentiae. Omnes necessitates ab hoc negotio removemus, solâ postremâ ex *suppositione* puri puti antecedentis scilicet exceptâ, quam vocant *consequentia & de dicto* quæ futuris contingentibus atque adeo termino vitæ rectissimè tribuitur, eaque gemina *infallibilitatis* ex Dei præscientiâ, & *immutabilitatis* ex Dei voluntate seu decreto.

Aio autem talem necessitatem cum contingentia & libertate optimè conspirare in uno subjecto, h. e. unam eandemque rem posse esse & necessariam & contingentem sed diverso respectu. Relata enim ad antecedens suum est necessaria necessitate non absoluta, intrinsicâ sed merè hypothetica, extrinseca & respectiva; relata ad causam particularem & proximam sua natura liberam & indeterminatam est contingens, & sic simpliciter, absolute & proprie debet dici. Quia contingentia effectus contingentis & liberi ex conditione solius
causæ

causæ particularis & proximæ originem repetit, non vero ex conditione causæ universalis & primæ. Sicuti necessitas effectus necessarii (E. G. quod iste ignis ibi calefaciat) originem suam altius non repetit quam à causa proxima; neque simpliciter & specificè dicitur effectus liber & contingens, quamvis ad calefactionem illam causa prima concurrat liberè: poterat enim non determinare ignem & ad singularitatem & ad specificationem actus. Hæc itaque distinctio ex Actor. 2. 23. & 4. 48. Luc. 22. v. 21. 22. 37. 53. & 24. v. 26. 46. Math. 18. v. 7. & 26. v. 53. 54. Marc. 14. v. 48. 49. Johan. 12. v. 39. & 19. v. 36. 1. Corinth. 11. v. 19. Hebr. 6. v. 4. & invictis rationibus ex naturâ Dei desumptis solidissimè probatur. Quibus si accedat saniorum Philosophorum, Formalistarum & Theologorum tam antiquorum quam recentium in toto orbe consensus, non video quid præter ignorantiam, fastidium, & contumaciam opponant adversarii. Videantur Philosophi in Aristot. de interpretat. & 2. Physic. cap. 6. & Metaphysic. lib. 5. Augustin. de civit. Dei lib. 5. cap. 10. & de prædestinat. Sanct. lib. 1. cap. 14. Boëthius de consolat. lib. 4. prof. 6. & lib. 5. prof. 1. Sententiarum in 1. dist. 38. & 39. Thomas cum commentatoribus in 1. quæst. 22. art. 4. & quæst. 19. art. 8.

art. 8. & quæst. 116. art. 3. & contra Gentes lib. 3. cap. 94. & ibid. Ferrariensis, & de præscient. & prædestin. cap. 4. Melanthon in Physicâ, Jac. Sceckius in Anti-Simonio sect. 1. Commentatores quarumcunq; partiũ ad loca Scripturæ citata.

2. De inevitabili eventu quod consistat cum libertate & contingentia & quod evitabilis dici possit, atque adeo fatum mobile ex Thom. in 1. quæst. 116. art. 3. & ex superioribus satis constare arbitror. Quomodo autem componi debeat libertas & contingentia cum Dei decreto & efficaci providentiâ non ita evidens est, ut mens nostra in eo acquiescat, nisi extra & supra modos entium, Deum *ὑπερῶς* collocemus, nec unâ terminorum Metaphysicorum aut notionum Logicarum mensurâ Deum & creaturas metiamur. Itaque propriè & secundum viam eminentiæ loquendo, Deus cum decernit, liberè quidem decernit, sed cum causat extra se h. e. actualiter bonitatem & veritatem suam effluit, neque necessariò neque contingenter causat, sed altiori quâdam ratione in quâ virtualiter & *κατὰ* *ὑπόθεσιν* uterque causandi modus habetur, secundum perfectionem scilicet & non secundum imperfectionem. Dei utpote causæ universalissimæ operationibus non ita aptandæ sunt, nisi admodum *ἀναλόγως*, distinctiones illæ causæ contingentis & necessariæ, per se & per accidens;

dens; quæ in causis particularibus locum habent. Sed cogitandum potius Deum incomprehensibili quâdam excellentiâ sic causas cum causis & operationes suas cum operationibus earum inter, se & ad se aptare ac temperare, omnibusque rebus atque eventibus ita providere, ut eventus infallibilis liberum efficiendi modum non lædat, quo voluntas actum iudicio practico definitum non invitè sed voluntario producit imperio; nec vicissim radicalis & intrinseca voluntatis ad oppositum habitudo effecti infallibilitatem atque ita provisionem Dei lædat, sed sequatur quid altius quam evitabilitas vel inevitabilitas, quas in causarum & effectuum inferiorum modis nos deprehendimus, & ita nominamus, & cujus analogum in causationibus divinis, per conceptus directos, adæquatos & positivos comprehendere aut eloqui non possumus. *Et si sic est, inquit Cajetanus, quiescer intellectus non evidentiâ veritatis inspecta, sed altitudine inaccessibili veritatis occulta. Et hoc ingeniolo meo satis rationabile videtur. Tum propter rationem prædictam. Tum quoniam Gregor. ait: Minus de Deo sentit, qui hoc tantum de illo credit, quod suo ingenio metiri potest. Nec propterea negandum aliquid eorum quæ ad divinam immutabilitatem, actualitatem, certitudinem atque universalitatem & similia spectare sci- mus, aut ex fide tenemus. Sed suspicor aliquod occul- tum*

sum latere, vel ex parte ordinis qui est inter Deum
 & eventum provifum: vel ex glutino inter ipsum
 eventum & esse provifum arbitror, &c. Doctiff.
 Philosophus & Medicus Francisc. Valefius de
 fac. Philo. cap. 70. Hoc est immenfa indicibi-
 lisque sapientie Dei argumentum, ita rerum omnium
 causas difpofuiffe & aliarum ex aliis ductum, &c.
 ut cum nulli libera caufa detrahatur deliberandi, &
 eligendi facultatem, omnia tamen funt futura certa
 & ut ille difponit, qua est altitudo divitiarum sapien-
 tia & fcientia Dei, cui honor & gloria in fecula fe-
 culorum. Amen. Quidquid fit de omnibus mi-
 nutis & momentis re & re, & re quomodo, manet
 faltem re & re & cum tali necessitatis aut con-
 tingentia modo rem evenire, ut à Deo decre-
 tum & provifum est: Et tamen actum volunta-
 tis qui vitalis & liber est pendere à motione Dei
 non tantum fed & hominis, ita ut hominem de-
 terminet Deus & homo, tanquam duæ caufæ
 totales immediatè ad eundem actum concu-
 rentes: Deus ut caufa prima subordinando fibi
 fecundam, homo in fuo genere ut caufa fecun-
 da inftar instrumenti movendi fe fub primâ.

3. Cum Fatum Stoicum noftræ fententia
 fupponitur, tantundem est ac fi quis defendat
 thefm illam, qua Rex Gallia ftatuitur nullius or-
 dini & directioni fubjectus, fed pro libera & fummâ
 potestate fuâ omni ordini, omnibus Principibus, &

Regibus

Regiis regnique ministris praesidere; eandem esse cum istâ: Rex cum Principibus, ministris & populo suo uni ordini, potestati, directioni pariter seu eadem necessitate affixus & subiectus est. Si quis duas theses in unam cogere, & tam δὲ δὲ παρῶν dissonantia componere, possit nã ille nobis erit αὐτο-Conciliator, omnium Conciliatorum posthac χάρις ἔστω.

Sed quomodo contra omnem scientiam, rancidæ hujus calumniæ pulverem oculis μωραζόντων objecerint, ab aliis jam plus satis ostensum est. Qui præjudicio in nostros laborant, videant, si placet, Augustin. lib. 5. Civit. Dei cap. 8. 9. 10. & contra 2. epist. Pelagianor. ad Bonifac. lib. 2. cap. 5. Thomam in 1. quæst. 116, art. 1. & 2. & 3. Eundem in 6. Metaphysic. digressionem de Fato & Providentiâ, & contra Gentes lib. 3. cap. 93. 94. & ibid. comment. Ferrariensis. Boëthium de consolat. Philosoph. lib. 4. prof. 6. & ibid. commentar. Thomæ Quos sequuntur recentiores Philosophi & Theologi etiam hypothetici ut Zwarez in disput. Metaphys. Ruvius in disputat. ad Physicæ Acroaseos lib. 2. cap. 6..

In jure non insolens nec absurda ejus est usurpatio. Audies ibi *fatale damnum, fatum, fatalitas, fataliter, fato facere, fatale, &c.*

Apud Philosophos variæ occurrunt *Fati* explica-

Q

plica-

plicationes, quarum aliquæ à veritate & pietate nihil alienum sonant: quæ quia ubi vis obvia, hic non repeto. Singularis explicatio est Hieroclis apud Photium in Myrobiblo c c l i & c c x i v: cum Fatum ex Aristotelis scilicet & Platonis sententiâ nihil esse vult, quam τὴν τῆς θεογονίας συνεπομένῃ δίκῃ. Nec desunt inter antiquos & recentiores viri docti, qui Stoicorum placitum in dextram partem interpretentur Gellius lib. 2. cap. 2. & lib. 6. cap. 4. Augustinus de Civitat. Dei lib. 5. cap. 9. Valesius de Philosoph. sacrâ cap. 70. Lipsius in Physiolog. Stoicâ. lib. 1. cap. 12. 13. 14. Nobis in hoc negotio placet & sufficit, distinctio illa Scholasticorum. Fatum *virtualiter* est divina voluntas disponens omnia; *formaliter* est dispositio ipsa causarum secundarum ad effectum infallibilem, reducta in divinam voluntatem.

O B I E C T I O VII.

L I B E R T A S voluntatis & omnis liberi arbitrij usus & τὸ ἐφ' ἡμῶν tollitur.

R. Omiffis variis distinctionibus libertatis à coactione, à servitute, à culpâ inclinante, à miseriâ impellente &c. in præfenti negotio intelligimus libertatem quam vocant *exercitii*, *contradi-*
ctionis

Etionis & à natura naturalique determinatione quæ omni voluntati in quocunque statu formalis & essentialis est, & definitur facultas activa in homine, quæ ex se & sua intrinsecâ ac particulari naturâ non est determinata ad unum tantum, sed indifferens ex se ad hoc vel illud operandum, & ad operandum, & non operandum positis omnibus requisitis ad agendum. Inter requisita autem illa non numeramus Dei actionem circa voluntatem & actus voluntatis; quia Dei actus creaturæ actibus tam intimus est ut ab iis separari aut excludi non possit, & ipso movente secundum modum cuilibet creaturæ convenientem, non possit non creatura moveri & movere in sensu scilicet composito. Intellige ergo in definitione libertatis, omnia requisita quæ priora sunt & prærequiruntur tempore. Jam vero motio & præmotio Dei prior est naturâ, atque ita prærequiritur tantum, non tempore.

Non est ergo de essentia libertatis, ut sit omnimodo libera supra & infra, & dominium actionum suarum supremum, primum & absolutum obtineat, excluso dominio & libertate Dei. Thomas in 1. quæst. 83. art. 1. *Non est de necessitate libertatis quod sit prima causa sui id quod liberum est: Sicut nec ad hoc quod aliquid sit causa alterius requiritur quod sit prima causa ejus.* Deus igitur est prima causa movens & naturales &

voluntarias. Et sicut naturalibus causis movendo eas non aufert quin actus earum sint naturales, ita movendo, causas voluntarias, non aufert quin actiones earum sint voluntariæ, sed potius hoc in eis facit. Operatur enim in unoquoque secundum eius proprietatem. Et hæc quidem libertas ita definita ab homine tolli non potest per absolutam Dei potentiam quamdiu homo manet homo ratione præditus, & agens ἐκείνου καὶ ἀγαθόν. Quam veritatem non tantum ex S. Literis, sed & naturæ lumine omnes hausimus, & inde tradiderunt Plato in Gorgiâ & libr. ult. de Republ. Aristoteles Metaphys. lib. 9. cap. 1. & seqq. & Ethic. lib. 3. Cicero lib. de Divinat. & de Naturâ Deorum, Euseb. de præparat. Evangelic. lib. 6. Nyssenius 4. postremis libris de Naturâ hominis. Augustinus in libris de Libero arbitrio; & post eos Scholastici & Philosophi recentiores in Ethicis, Metaphys. & libr. de Animâ. Cum hac autem libertate optimè consistere aliquam necessitatem non quidem intrinsecam, absolutam, & simplicem, sed secundum quid, extrinsecam & hypotheticam ostendunt Scripturæ dicta in respons. ad præcedent object. citata, & hæc insuper argumenta.

Voluntas humana determinatur quod ad specificationem actus & tamen non aboletur. Si enim operatur circa summum bonum seu beatitudinem,

tudinem, necessario exit in actum volendi & appetendi illam, quia naturaliter ab illo move-
tur, de quo Thomas 1. 2. quæst. 10. art. 1.

Rursum voluntas determinatur ad amorem Dei clarè visi, visione scilicet beatificâ, de facie ad faciem in lumine gloriæ, ita ut non possit non illum amare. Hic potentia necessario elicit actum, necessitate quam vocant specificatio-
nis, & exercitii & inevitabilitatis. Non enim potest elicere contrarium, nolle scilicet aut odisse Deum; neque contradictorium, non amare scilicet aut suspendere actionem. Et tamen voluntas tum absolutè est libera. Ferrariensis in Thomam contr. Gentes lib. 3. cap. 62.

In duplici illo casu, voluntatem habere rationem naturæ statuunt Scholastici, quamvis alias causam naturalem & liberam sollicitè & doctè distinguant. Cajetan, in 1. quæst. 41. art. 2.

Christus secundum humanam voluntatem liberime obediens fuit Patri usque ad mortem, Psal. 40. cum Hebr. 10. Johan. 10. & 18. & *tamen non potuit peccare.* (Hebr. 7. v. 26.) ut rectius Prosper de vita contemplat. lib. 3. cap. 31. quam horribiles illi sententiarum Scotus, Okkam & communiter moderni, qui teste Gabriele in 3. dist. 1. quæst. 2. partem affirmati-
vam tenent istius quæstionis, *Utrum persona di-*

divina quamlibet naturam (etiam humanam peccatricem) debeat assumere suppositaliter.

Angelorum libertas major est quam hominum ut Durand. 2. dist. 25. quæst. 3. & tamen determinati sunt ad bonum nec possunt facere malum.

Adhæc voluntas beatorum necessario est determinata & confirmata in bono, ita ut sit infallibiliter ἀναμάρτητος. Novissimum enim *liberum arbitrium* est non posse peccare, sicut novissima immortalitas non posse mori, ut eleganter Augustinus. Et tamen libertas ejus non violatur.

Libertas Dei excellentior est humanâ, & tamen ille ex hypothese decreti necessario creavit mundum, misit filium, nihilominus liberè. Si libertas Dei fert necessitatem ex hypothese decreti divini, cur libertas hominis non ferret eandem?

Ex sensu, saltem professione Doctorum Mobilium *omne bonum nostrum est ipse (Deus) aut ab ipso*, ut loquitur Augustinus: & tamen homo liberè illud facit.

Infusio habituum supernaturalium in voluntatem, ut omnes Scholæ hætenus resonant, atque adeo regeneratio fit necessario. Non enim in hominum sed in Dei est potestate ut habeant homines potestatem Filii Dei fieri

fieri &c. Augustin. de persever. lib. 1. cap. 8. saltem impressio qualiscunque & impulsus gratiæ in voluntatem quam concedunt Doctores hypothetici est inevitabilis & *primam gratiam* appellant. *Spiritus quo vult spirat, &c. ita est omnis natus ex spiritu*, Iohan. 3. Augustin. de Spiritu & litera cap. 34. de primis illis motibus ait: *ubi nemo habet in potestate quid ei eveniat in mentem*. Homo carnalis seu irregeneratus non potest Spiritum Sanctum recipere, aut legi Dei subjici aut aliquid boni cogitare, Iohan. 14. Rom. 8. 2. Cor. 3. Habet enim cor lapideum & pellem Æthiopis & mortuus est in peccatis Ezechiel. 36. Jerem. 13. Ephes. 2. Durandus in 2. dist. 25. *In medio vero statu est libertas quâ potest peccare: neque potest non peccare etiam mortaliter ante gratiam. Sed post gratiam non potest non peccare venialiter*. Homo *ἡς ἀδὸνιμον ὡν* traditus, induratus, & peccans in Spiritum S. non potest renovari ad resipiscentiam. Hebr. 6. Damnatus in inferno nihil boni potest facere; & tamen omnes illi voluntate liberâ non destituuntur. Liberè enim volunt malum, & libere nolunt bonum, aut malum hoc præ illo; quamvis intra malitiæ sphaeram conclusi nec aliter volunt posse nec aliter possunt velle quam malum.

Propagatio hominum & per illam perpe-

tua Ecclesiæ successio usque ad finem mundi necessaria, est & tamen hominum generatio fit liberè, quatenus initium generandi in hominum voluntate & potestate est ut rectè distinguit Pererius disputat. Physic. lib. 8. cap. 16. Et hic appetitus generandi hominì naturaliter penitus infixus est (paucissimis quibusdam exceptis) & tamen homo liberè appetit.

Ex hypothese variorum objectorum in hoc mundo quæ omnia vi vocationis suæ Christiani aliquot evitare nec possunt nec debent; necessario titillatur & irritatur originalis concupiscentia etiam in piissimis, & eliciuntur motus, quos vocant primo primos, quos actus voluntatis nostræ esse nemo negaverit. At actus illi evitabiles non sunt, non magis quàm reliquæ peccati originalis & inhabitantis, unde motus illi ascendunt ut *ἀναθυμίασις* ex terrâ & aquâ ad generationem meteoris. Quibus reliquiis non malè applices illud Bernardi: *Velis nolis intra fines tuos febusans habitabit, subjugari potest, exterminari non potest.*

Quin ipse Aristoteles disputans de incontinentiâ Ethic. lib. 7. c. 3. quosdam actus incontinentis facit poenè necessarios, ex suppositione vehementis perturbationis; & comparat

parat illos ebriis ac dormientibus. Similiter concedit eos qui agunt ex habitu vitioso, non posse tunc aliter agere Ethic. 3. cap. 5.

Ex hypothese peccati inhabitantis seu carnis etiam inevitabilis est operis cujusque boni imperfectio, & alicujus vitii admixtio, dum caro oppugnata inevitabili reactione repugnat, Galat. 5. v. 17. Roman. 7. *Malum quod nolo facio, & bonum quod volo non facio.*

Scholastici etiam in actionibus Dei ad intra in processione scilicet Spiritus S. libertatem & necessitatem immutabilitatis simul consistere ostendunt. Thomas in quæst. disput. de potent. Dei quæst. 10. art. 2. & in 1. quæst. 41. art. 2. Sed in terminis voluntatis creatæ manere & tutius est & sufficit.

Instantia. Ergo omnia effecta libera, fortuita & contingencia dicenda erunt necessaria, quod est absurdum.

R. Negatur consequentia. Quamvis enim in ordine ad causam primam dicantur omnia necessaria & per se intenta; tamen secundum se sumpta simpliciter libera, contingencia & fortuita sunt & dicuntur, quia unaquæque res est & judicatur secundum particulares,

proprias & proximas causas. *Quomodo*, ait Thomas tract. præf. & prædestin. cap. 4. hoc esse valeat, sic percipi potest. *Manifestum est* quod quando sunt multe causæ ordinate, effectus ultimus non sequitur causam primam in necessitate vel contingentia, sed causam proximam, quia virtus causæ primæ recipitur in causâ secundâ secundum modum recipientis & non secundum modum recepti. Effectus enim ille non procedit à causâ primâ, nisi secundum quod virtus causæ primæ recipitur in causâ secundâ; ut patet in fructificatione arboris, cuius causa remota sive prima est motus solis, proxima vero est virtus generativa plantæ. Fructificatio autem impedi potest per impedimentum virtutis generativæ, quamvis motus solis invariabilis sit, &c. Sic solis illuminatio est necessaria, & tamen ratione agentis primi est contingens & liberrima. Non refertur tamen ad speciem actionum liberarum, neque dicitur transire à necessitate ad contingentiam. Pariter judicandum est actiones humanas propter respectum & dependentiam ad causam primam, non exuere libertatem & transformari in necessarias. Quia omnis effectus in necessitate & contingentia sequitur causam proximam & non causam primam. Thomas in lib. quo disput. de Prophetiâ artic. 11.

Instant.

*Instant. Atqui immutabilitas decreti divini,
& secundum illud potentissima executio, omne
liberum & contingens facit necessarium &
frangit non flectit voluntates.*

R. Negatur. Non magis quam libertas
decreti divini decernens eventum necessa-
rium facit illum liberum aut contingentem;
aut res contingens decreta, Dei decreto con-
tingentiam hoc est fallibilitatem & defe-
ctum affricat. Decretum Dei non mutat natu-
ras rerum, quia nihil ponit in rebus, neque
per decretum est transitus rei futuræ ad suum
esse, sed tantum rei possibilis ad suum fore.
Executio vero seu operatio Dei emanans,
immutabili decreto & ordini posito non re-
pugnat, sed potenter & suaviter omnia mira-
bili modo ita disponit, ut liberè seu contin-
genter fiat quodcumque ita fieri decrevit.
Quia cooperatur unicuique creaturæ secun-
dum naturam uniuscujusque sapientissimâ &
mirabili proportione, conformitate, com-
mensuratâque connexionem & coaptationem
concursum suum adhibens vide Thom. 1. 2.
quæst. 10. art. 4. Quem modum tractandi
voluntates hominum & iis cooperandi si-
nos non capimus, dum Deum ex ingenio no-
stro

stro metimur , non mirum est. Quam multi homines machinas scanforias, tractorias, spiritales, Archytæ volantes columbas, Archimedis eucharistia, naves *αὐτομάτες*, aliorum aquilas volantes, statuas ambulantes (loquentes statuas Alberti Magni & Baconis, ut & caput Gerberti prætereo) Callicratis & Phercydis formicas, currus & naves nec manu tractare, nec applicare, movere, immo nemente quidem particulas omnes & motus & quomodo artifices illa operentur, assequi possunt? Hinc non pauci, cum vident, ea Magiæ imputant; alii quod de seipsis desperant de aliorum ingenio sperare non possunt; imprudens aliquis, si ea tractet, ilico frangit. Plebeia multorum ingenia immo & scioli quidam non sustinent ut infantibus, senibus, puerperis, prægnantibus medicina fiat, quia non capiunt quomodo absque vitæ læsione aut periculo teneræ ipsorum vires tentari queant, sed exercitatus peritusque medicus singulos *tractare novit pro naturæ suæ conditione, eaque offert quæ prosint, nec minimâ sui parte officiant*, ut apologiam artis suæ rectè instituit Lemnius lib. 4. de occult. Mirac. cap. 25. Et hæc in humanis. Quid ego homuncio, quia anfractus omnes, circuitus & labyrinthos occultæ cooperationis divinæ non capio, ilico dicam

dicam Deum voluntatem ita non fecisse, aut, si fecerit, ejus libertatem lædere, quia eventum præstituit etiam interventu humanæ voluntatis producendum? An ergo tam imperitus fuit opifex, ut creaturam crearet cujus Dominus non esset, quâ uti non posset quando libet, à quâ aliquid faciendum promittere, ac præscire non posset, nec ipsi certum ordinem & finem præscribere, aut certis eam terminis circumscribere absque naturæ destructione & propriæ perfectionis ruinâ?

Instantia. Quidquid fecerit aut non fecerit homo, aliud non poterit facere neque faciet quam Deus determinavit, & consequenter omnia determinatè cogit.

R. Α'σίστα sunt, Deum definitè decrevisse ut aliquid fiat & tamen permisisse ut media α'οέσως ferantur, citò aut serò, hic aut alibi, tantum aut tantum non, benè aut malè agant & agantur. Determinatio alia est naturalis & ab intrinseco, alia extrinseca & ex suppositione. Posterior optimè cum libertate & contingentia consistere potest. Quod patet in futuris contingentibus, quorum cum sit determinata veritas (ut ipsi Hypothesici agnoscunt) ipsa tamen sunt manentque contingentia

gentia, nec transeunt in naturam necessario-
rum. Ita etiam actiones humanæ simpliciter
liberè fiunt, quamvis secundum quid & ab
extra dicantur necessario fieri, cum fiant po-
sito actu, & cum determinantur. Liberè enim
Deus decernit ut aliquid fiat necessario, &
aliquid fiat contingenter: & non magis libe-
ra determinatio hic tollit contingentiam,
quam ibi libertatem. Deus decernit ut homo
faciat, vult ut velit, liberè circa hominem de-
terminat, ut homo sub & cum Deo se de-
terminet, non coactè aut naturaliter sed libe-
rè. Decretum Dei non tantum non tollit sed
ponit, includit, & confirmat causalitates cau-
sarum secundarum, & in iis hominis iudicium
& collationem, quâ discernit objecti verita-
tem, & secundum propriam proæresin vo-
luntatis imperio prosequitur, atque ita infal-
libiliter libertas secundè illud facit quod pri-
ma fieri decrevit. Augustin. in Psal. 110. *Eli-
gat sibi homo quod libet, non sic constituta sunt ope-
ra Domini, ut creatura in arbitrio libero constitu-
ta, creaturis superet voluntatem.* Et lib. de præ-
destinat. cap. 6. *Ita quidquid elegeris omnipo-
tenti non deerit, unde suam de te compleat volunta-
tem.* Si quis modum illum concordia & con-
cursus tam dissimilium causarum capere non
potest, seorsim causalitatem & necessitatem
utri-

utriusque causæ firmiter teneat tamen, & cogitet se elementorum, unius alioquin generis & ordinis causarū, ad mixtionem concursum aut cœli cum agentibus inferioribus non assequi: immo determinationē potius voluntatis ab intellectu aut identitatem ejus realē cum intellectu aut quidvis apprehendat quam ut Dei potestati, & sapientiæ quidquam subtrahat. Si error hic esset, utique fidei & pietatis jacturam aut naufragium non adferret.

Certe quæstionem illam de distinctione intellectus à voluntate plus *curiositatis quam utilitatis continere* fatetur Bonaventura in 2. dist. 24. quæst. 1. *Propter hoc, inquit, si una pars teneatur siue altera, nullum præjudicium nec fidei nec moribus adfertur.* Sunt etiam voluntarii & voluntatis definitiones, cum quibus necessitas facillimè conciliari potest. Nysseni lib. 5. Philosoph. cap. 3. *Voluntarium est cujus principium existit in ipso sciente singularia in quibus est actio: & nullus id quod secundum cogitationem, electionem & secundum propriam inclinationem & desiderium est, si etiam singularia cognoscat, involuntarium dicit.* Scaligeri Exercit. 307. sect. 7. *Voluntas est intellectus extensus, ad habendum vel faciendum quod cognoscit.* Et Sennerti Medici Wittebergenfis in Epitom. scientiæ Naturalis lib. 8. cap. 1. *Est anima rationalis*

nalis vis aeterna, quâ ab intellectu cognita sequimur
 vel averfamur. Simplicissima est liberi arbitrii
 definitio apud Lombard. lib. 2. dist. 24. Quod
 sit facultas rationis & voluntatis quâ bonum eligi-
 tur gratiâ assistente, vel malum eâdem desistente.
 Liberum arbitrium intelligit secundum sta-
 tum naturæ lapsæ, ut ibi notat Bonaventura.
 Et altera distinctione 25. quam ex Philoso-
 phis proponit: quod sit liberum de voluntate ju-
 dicium, quod mox ita explicat, liberum dicitur
 quantum ad voluntatem, quia voluntariò mo-
 veri & spontaneo motu ferri potest. Bernar-
 dus perspicuè: Ubi consensus ibi voluntas.
 Porro ubi voluntas ibi libertas. Et hoc est
 quod puto dici liberum arbitrium. Ipse Zwarez
 Alpha hypotheticorū fatetur nonnullis Theo-
 logis gravibus, & antiquis omnem actum
 perfectè voluntarium, dictum esse liberum,
 quorum sententiæ Thomas & Patres nonnulli
 accedere videantur. lib. 1. de Concursu Mot.
 & auxili. Dei cap. 1. Immo si omisso ambi-
 guo libertatis termino, qui nec in Scripturâ,
 nec apud Philosophum istâ notione occurrit,
 & exploso ἀντιξυσίω, quod nimis sonat in ma-
 lum, retineamus tantum τὸ voluntarium & τὸ
 ἐκούσιον καὶ ἀπορίεον, ex formula Peripatica E-
 thic. lib. 3. & ex usu Scripturæ Philem. v. 14.
 Hebr. 10. 26. 1. Petri 5. 2. Dan. 11. v. 3.
 &

& 16. minus esset caliginis : saltem Deo sua prema potestas & homini libertas sua paulo melius facta tecta esset , quam per profanam istam scientiæ conditionatæ novitatem , per quam inevitabilis quædam necessitas introdu- citur , quam Deus liberè non facit , non ordi- nat , sed quam invenit , aut à qua invenitur & ordinatur. Quâ posita non potest non existere quod suo tempore existet , quidquid homo fe- cerit , quidquid Deus decreverit ; immo non potest non facere homo quidquid Deus de- creverit , & non potest non decernere Deus quidquid homo fecerit aut non fecerit. Ubi hinc se expedierint , sciant eâdem operâ uni- cum illum argumentorum suorum Achillem à se prostratum.

Instantia. Atqui ab hominis arbitrio non pen- det eventus rei , sed à Dei decreto ; ergo ab hominis arbitrio non pender agere aut non agere , hoc aut illud agere quando , ubi & quantum vult. Est enim homo & actio homi- nis fini à Deo præstituto , infallibititer sub- ordinata.

R. Negamus consequentiâ. Quidquid Deus decreverit & quæcunque eventus cum decre- to sit connexio , homo tamen nihil aliud agit

R

quam

quam spontè sua, & quod ipse eligit ac vult ex
intima inclinatione actionem suam eliciens.
Quomodo autem ad illud velle promoveatur
moraliter an Physicè, & quæ sit concursus ra-
tio alterius est disquisitionis. Certum qui-
dem est media & occasiones à Deo retrahi
aut subministrari, impedimenta objici aut
tolli, causas ita misceri & in illo rerum ordine
ac statu omnia constitui, ut E.G. milites non
determinent in illam partē, *frangere* scilicet
ossa Christi, sed in alterā partem, *non frangere*.
Sed hoc totum difficultatem rē quomodo non
exhaurit. Et in plerisque eventibus occultos
providentiæ divinæ cuniculos, circumductus,
& revolutiones, per quas eventum attingit, vix
minimā ex parte pervidemus. Deinde nimis
magnum est postulatum, ut ad salvandam sci-
licet libertatem hominis, homini competat
prima & sola libertas, & eventus omnes ad-
æquatè & absolutè pendeant ab illius arbitrio
quasi Deo nulla libertas hic competeret, qui
est *ἡ ἀπὸ αὐτοῦ ἐξουσία*, summa & prima libertas,
absque quo, contra, præter & supra quem ho-
mo nihil facere potest aut debet velle. De ra-
tione voluntarii est quod principium ejus sit
intra, sed non oportet quod hoc principium
intrinsecum sit primum principium non mo-
tum ab alio: unde motus voluntarius, etsi ha-
beat

beat principium proximum intrinsecum ta-
 men principium primum est ab extra, sicut
 & primum principium motus naturalis est ab
 extra quod scilicet movet naturam Thomas.
 1. 2. quaest. 9. art. 9. *Nam hoc sane, ait Nyfle-*
nus. lib. 6. cap. 3. quod actionum electiones in
nobis ponunt, non omnino autem eventus rectissi-
mè dicunt, &c. cum doceat providentiam dicere
causam esse eventus rerum. Providentia opus hoc
magis est quam Fati. Etenim providentia pro-
prum est unicuique secundum id, quod confert di-
stribuere. Hinc vel ex solo naturæ lumine in
omni actione formulæ istæ usurpantur. Sara-
cenis illa singulis Alcorani capitibus promif-
sis, quam etiam quidvis facturi perpetuo in
ore habent; בּסֵם אֱלֹהֵי אֲרַתְמֵן אֱלֹהִים id est,
In nomine Dei miseratoris misericordis. Genti-
libus, A Jove principium, σω Θεῷ, σω Θεῷ,
Εκ Διὸς ἀρχόμεθα &c. & reliqua quæ sequun-
tur in carmine Arati; & Iudæis מִן הַשָּׁמַיִם
id est, si decreverit Deus, & Christianis ex Ia-
cob. 4. 15. Act. 18. 21. de quibus formulis
Augustin. de Civit. Dei lib. 22. cap. 2. Si
autem non solum tempus quo futurum est, ve-
rum etiam utrum futurum sit ignoramus: dici-
mus fiet si Deus voluerit, non quia Deus novam
voluntatem, quam non habuit, tunc habebit;
sed quia id, quod ex æternitate in ejus im-

mutabili perpetratum est voluntate, tunc erit.

O B I E C T I O V I I I .

PRÆSCIENTIA Dei tollitur, &c. Vide à pagina 66. usque ad 69.

R. Hui! A nobis præscientiam negari qui scilicet maximè & resolutè eam stabilimus, nec Photinianis accedimus, aut medii saltem inter illos & alios incedimus. Non puto ipsum adversarium huic amplificationi suæ credere. Nos negamus scilicet præscientiam Dei! Quia novum illud somnium *scientiæ conditionata* negamus, quo Deus ante omne decretum sive efficax sive permissivum statuitur nosse: *Si hominem creavero, labetur in peccatum. Si Socrates tunc & sic pharmacum sumpserit non morietur. Si Tuius temperanter vixerit, erit longævus; Si habitaverit in illo climate, & istis utatur cibis, ad talem terminum perveniet.* Quam contingens connexio quam conjecturalis, & fallax scientia! Unde est necessitas & determinatio istius conditionis? Non à nudâ scientiâ Dei; non ab ipsa antecedente hypothese, quia aut non sunt causæ omnino, aut saltem non sunt proximæ,

mæ, adæquatae, necessariae: Immo in eam absurditatem prorumpunt *Media scientia* patroni, ut etiam dicant Deum per eam præscire mundum à se non creabilem tantum; sed & certo creandum, priusquam ullum decretum de creatione mundi fecisset. Sic Zwarez in opusc. Theologic. de scientiâ condition. lib. 2. cap. 8. Quamprocul hoc abest à Patribus & Scholastic. supra cit. ! Quorum una vox est, illa Gregorii Magni lib. 20. Moral. cap. 25. *Nam & quaecunque sunt, non ab eternitate ejus ideo videntur quia sunt, sed ideo sunt quia videntur.*

Deinde non negamus Dei scientiam, sed negamus Deum certò scire aliquid, quod nec actualem entitatem aut veritatem, nec potentialem seu futuritionem ullam habet; aut si habere fingitur à se ipso & non à Dei voluntate, quæ est causa causarum, habeat necesse est, atque ita quo aliud quid ens sive principium independens præter Deum introducitur. Quod utrum deliriis Stoicis an Manichæicis magis simile sit disquiri permittimus. Nam illud quod Deus cognoscit futurum est in potentiâ objectivâ. Atqui potentia objectiva (ut ex Scholasticis definit Francisc. de Mayronis apud Nicol. de Orbellis in 5. Metaphysic. cap. 6.) est

*quidditas aliqua fundans aliquam potentiam si-
ve respectum ad actum existendi. Unde illud
fundare, unde potentia, unde respectus ad a-
ctum existendi, unde futurum, unde entita-
tes illæ seu modi entium. Quis est qui E. G.
futuram vitam, studia, artem Medici, atque
ex arte operationem circa hunc aut illum æ-
grum, à potentiâ Logicâ ad objectivam, à
possibili ad certo futurum, à futuribilitate
ad futuritionem transire fecit? Quis ex inde-
terminato dedit determinatum? Si potentia si
futuritio, si determinatio, si relatio ens est aut
aliquid entis, certè à Deo est; aut si non est,
jam undecimum prædicamentum aut mirifi-
cum transcendens fingendum est: Entium
ἐξ ὧν τὰ πάγια Pagoycorum scilicet aut relollaceo-
rum, quæ à Deo non dependent.*

O B I E C T I O IX.

OMNIS causalitas causarum secundarum
tollitur. Deus solus est causa & omnia
agit, homines & medicamenta non sunt causa,
sed tantum Deus agit ad illorum præsentiam,

Resp. 1. Si quidem ita esset, staret tamen
necessitas mediorum & officii nostri. Exten-
dere manum, velle sanari, manum impositam

aut

aut contactum aliū corporis aut adjuncti admittere, recipere lutum in oculos, digitum in aures, salivam in linguam, umbram in corpus erant requisita ad quorum præsentiam Christus operatus est miracula non vero causa Physica sive principalis sive instrumentalis.

2. Sed falsissima est consequentia, neque enim nos *stultam & Impossibilem* illam sententiam repugnantem experientiae & sensui (ut loquitur Thomas 1. quæst. 105. art. 5.) defendimus; sed contrarium cum Augustin. de Civit. Dei lib. 7. cap. 10. *Deum administrare omnia quæ creavit, ut etiam ipsa proprios exercere & agere motus sinat.* Rationes quibus hæc veritas in genere probatur, militant pro medicamentis & Medico. Vide apud Thomam contra Gentes lib. 3. cap. 67. & 69. utrumque probatum, quod scilicet Deus est causa omnibus operandi, & tamen causis naturalibus actiones suas non subtrahit: sic, ut utraque causa ad eandem causationem concurrat. Causatur enim, ut rectè Johann. de Bassolis in 2. dist. 37. effectus causatione passiva ab utrâque causâ, & ita non bis sed semel causatur.

3. Quod si nostri aliquando *indegylar* medicinæ videntur excludere & soli Deo effectum sanitatis aut vitæ attribuere, hoc fit propter

primitatem & principalitatem primæ causæ
intimamque ipsius penetrationem in omnes
causalitates & actiones secundorum agentium,
& quidem stylo Scripturæ Iesai. 26. 12.
Psal. 139. 15. Job. 38. 32. Psal. 104. 32. 1.
Corinth. 3. 6. & 15. v. 10.

O B I E C T I O X.

A *B ex per i e n t i a u n i v e r s a l i .*

Atqui multi Medicorum operâ à lethalibus
morbis convaluerunt. Si autem decreto Dei
hoc adscribitur, perinde erit, quem Medi-
cum quis adhibeat.

R. r. Sed hinc non sequitur terminum vi-
tæ à Deo constitutum à Medico esse motum
sed potius à Deo decretum esse illum termi-
num, atque una decretum auxilium & bene-
dictionem suo tempore Medici curæ cœlitus
conferendam, quo æger à morbo liberatus ad
constitutum suum terminum perducatur.
quia enim Dei voluntas est causa efficacissima
ideo fiunt à Medico quæ Deus fieri vult, &
fiunt liberè & consequenter laude dignus est
Medicus. Vt enim nullæ res seu eventus, ita
nec rerum modi, contingentia scilicet &
libertas essent, nisi Deus vellet; *Quando*

Deus

Deus vult effectum sequi voluntatem, tunc necesse est voluntatem esse liberam, & esse quod vult, ut loquitur Anselmus de Concord. prædestinat. & lib. arbitr. Et nihilominus ad idem decretum, secundum quod voluntas liberè agit, necessario eventus sequitur. August. de Genesi ad lit. lib. 6. cap. 17. Si autem nec in mundo est, in Deo est: hoc autem necessario futurum est quod ille vult, & ea verè futura sunt, quæ ille præscivit. Vide Thomam. 2. quæst. 19. art. 8.

2. Quod ad mediorum administrationem non parum Medicotribuimus. Si enim compareretur ad Deum, sit ipsius cooperarius, sit manus, sit ὁργανὸν ὁργανῶν ἐμψύχων; sin compareretur ad ægrum, sit vitæ necisque Imperator ut eum appellat Plinius lib. 29. cap. 1. & Imperium illi tribuit Seneca de Irâ cap. 16. Salvian. de provident. Modo consilia, decreta, actiones ejus non subtrahantur, consilio summi Imperatoris.

3. Medicamentis efficaciam suam & effectum sanitatis atque adeo vitæ prolongatæ libenter tribuimus, sed illo sensu quo Augustinus libr. modo cit. Nam multa secundum inferiores causas futura sunt, sed ita sunt & in-præscientiâ Dei verè futura sunt: si ibi autem aliter sunt ita potius futura sunt, sicut ibi sunt,

ubi qui præscit, falli non potest: Nam futura dicitur senectus in juvene, sed tamen futura non est si ante moriturus est: hoc autem ita erit sicut se habent aliæ causæ sive in mundo contextæ, sive in Dei præscientiâ reservatæ.

O B I E C T I O XI.

DEUS per decretum suum est causa malorum omnium, quæ interveniunt, si quis intemperantiâ, αὐτοχρησίᾳ, &c. vitam suam abrumpat; nec poterit culpa aliqua homini imputari. Si enim terminus τοῖς αὐτοφώροις aliisque sceleratis, qui extrema supplicia sceleribus suis sibi acersunt, prædestinatus est, sequitur eos à Deo ad tale facinus esse prædestinatos. &c.

R. Quicquid boni est sive naturalis sive moralis Deus decernit efficere, quidquid mali decernit permittere. Quidquid est privationis & pravitatis decernit permittere ut fiat non vero decernit facere. Sicut in tempore non facit, sed permittit, sic ab æterno decernit non facere sed permittere. Si ergo permissio mali causa mali non est, multo minus non decretum boni, & decretum permit-tendi malum causa mali est. Deus in tempore & intemperantiâ alicujus permittit, & ju-
ste

justè propterea vitam ejus abrumpit : Et ab æterno decrevit permittere illud peccatum ac propter illud justè illum punire, sicut voluntas utriusque actus tum permittendi tum puniendi ab æterno in Deo simul fuerit tempore & naturâ, aque adeò in intentione Dei, quia & permissio peccati, & pœna unum idemque integrale medium constituunt ad finem à Deo destinatum, illustrationem scilicet gloriæ suæ.

Instantia. Atqui ad quod malum infallibiliter sequitur, illud est causa mali immo est malum; ad decretum E. G. mortis Saulis, quod in se habet decretum negandi bonum seu potius non dandi, & decretum permittendi malum, requiritur necessario malum. Ergo.

R. 1. Omne antecedens positivum, aut negativum, aut privativum non est causa consequentis; alioquin nox præcedens esset causa sequentis diei, & dies sequentis noctis; & privatio seu corruptio in naturalibus causa sequentis generationis, & decem justi fuerunt causæ everisionis Sodomæ, & Christus causa mortis Lazari, quia si illi in Sodomâ & hic in Bethaniâ fuisset, nec Sodomâ subversa, nec Lazarus mortuus esset.

2. Totum

2. Totum hoc est per accidens. Et si quis talem consequentiam nectat, nã ille pueriliter fallaciam accidentis committit. Itaque Deus nec causa efficiens est peccati nec deficiens: Sed hæret tota causa ejus deficiens in defectibilitate voluntatis humanæ. Scimus quidem auxilium divinum speciali ratione necessarium esse ad rectè agendum. Thom. 1. 2. quæst. 109. art. 9. Sed Deus hoc ut non tenetur dare, sic nec tenetur decernere sive ex necessitate naturæ sive ex quâcunque aliâ hypothesis aut obligatione.

3. Sed demus Instantias, Ut nunc est *omni-dum-mia*, & corruptio hominum, nullum bonum sive naturale, sive morale, sive spirituale à Deo potest produci, ad quod abusus illius boni, & consequenter peccatū in hoc vel illo homine necessitate consequentiæ non sequatur, peccatum, inquam, vel commissionis vel omissionis. Vnde, ex bono malū oriri, sed per accidens & contra naturam boni, ajunt Augustinus in Enchirid. cap. 14. cum libr. 14. de Civit. Dei cap. 13. Lactant. lib. 7. cap. 5. Ad conservationem, providentiā, & concursum Dei sequitur necessariò vitium actuum in diabolis & hominibus & tamen concursus & conservatio non est mala. Ad conjugium & benedictionem Dei, quā prolem donat conjugatis sequitur

infallibiliter, peccati originalis, & ex eo peccatorum actualium propagatio, & multiplicatio in hoc mundo; Ad iudicium Dei quo tradit homines in reprobum sensum & indurationem non possunt non sequi gravissima peccata; Ad subtractionem gratiæ si-
ve internæ siue externæ tantum, & nudam denegationem seu permissionem, quâ Deus permisit gentes ire in viis Actor. 14. cum Psal. 145. vers. ult. nil nisi ignorantia, cœcitas, idololatria; immo ad nudam & theoreticam Dei præscientiam, & ex præscientiâ prædictionem & prophetiam (ut Iesai. 53. v. 1. & 6. v. 9.) peccata præscita immutabiliter sequuntur, & nemo hoc impedire potest; Evangelii ex tenebris educationem & promulgationem per Christum, & Apostolos in toto mundo, & successivè per pios quosque Doctores in plerisque gentibus latrocinia, tumultus, persecutiones, contemptus, scandala & lapsus multorum, 1. Cor. 2. Luc. 2. 1. Pet. 2. Matt. 10. & quæ non peccata sequuntur? Quotiescunq; Deus alicujus vitâ prolongat & dies multiplicat, an non peccata necessario multiplicantur? Nemo enim est qui non peccet quotidie, & non debeat precari : *dimitte nobis debita nostra.* Absolutum decretum de Christi innocentis sacrificio

cio pro nostris peccatis necessario post se traxit injustam ejus traditionem, condemnationem, & occisionem. Legis divinæ insinuatō facta homini carnali, necessario facit peccatū in illo supra modum peccans, Rom. 7.

Omissio actuum bonorum necessario sequitur ad antecedanea quædam Dei opera ut quando Deus cæcitatem, surditatem, amentiam, melancholicum delirium, phrenesin in morbo alicui vel ab ipsâ nativitate, vel in medio vitæ & pietatis cursu immittit, atque ita aufert materiam, opportunitatem & media exercendæ virtutis. Sæpè objicit *irritamenta & incitamenta*, ut Loquitur Arminius in disput. de Iust. & providentiâ Dei in Malo: *vel aliquid præcipit fieri quod scit postea futurum homini occasionem ruinae*, ut loquitur Zwarez libr. 1. de concursu, &c. cap. 3. & adfert exemplum quod Deus præceperit filiis Israël, ut peterent vasa ab Ægyptiis, &c. *quâ occasione convertit corda eorum ut oderint populum suum, non in eis odium operando, sed aliqua ordinando, ex quo illi erant in odium excitandi & convertendi*. An ergo antecedentia illa præsupposita erunt mala, aut causæ malorum consequentium? An Evangelio cum Pseudo-politicis, conjugio & legi cum Manichæis

chæis mali culpa erit imputanda? Miminè quia non sequitur malum ad illa bona per se sed per accidens, quo modo pro sanctâ Dei lege distinguit Apostolus Rom. 7. v. 7. 8. 10. 11. 12. 13. Certè si hoc Pseudo-axioma ad-
versariorum procederet: *At quod necessitate consequentiæ sequitur malum, illud ipsum est malum & causa mali,* utique non tantum homini (pec-
cato jam mundum ingresso) sed & ipsi Deo ab omni conservationis, & gubernationis actione posthac cessandum esset, & totam naturam rerum ab omni motu ad ignaviam quietem aut ad nihilum necesse esset con-
verti. Nam si Deus hominum genus peccato immersum non conservaret, si media, me-
tusque omnes in naturalibus, & voluntariis non administraret, quæ (ut nonnulli affir-
mare audent) sunt velut incitamenta & irri-
tamenta, utique multa peccata non fierent. Ubi jam hic se probe expedierint, sciant eâdem solutione satisfactum ipsorum obje-
ctioni. Sed ut planè vadimonium suum hic deferant, addamus adhuc instantiam ex The-
ologiâ morali adversus Pythagoricum & fi-
culneum hoc axioma. Convenit inter omnes practicos seu Casuistas, licetè juramentum
exigi ab infideli & idololatrâ, & etiam mu-
tuum à fœneratore; atqui antecedentem tu-
um

am exactionem necessario sequitur peccatum gravissimum Idololatriæ aut mordacis usuræ; & absque illo peccato petitioni & voto tuo satisfieri non posse probè nosti. Ad recessum Solis à nostro hæmispherio necessario sequitur nox, ad absentiam nacleri submersio navis alienæ, sed naclero proprio destitutæ. Quis dicet solem esse causam tenebrarum? Quis naclero imputabit culpam submersæ navis, qui quidem ex Physicis & Metaphysicis didicerit quid sit *Causa* sive *Physica* sive *moralis*, Ex ethicis & Jure quid sit *culpa*; quique ex elementis Logicis didicerit distinguere inter causam *per se*, & *per accidens*; inter *antecedens* & *causam*, nec cum Stoicis somniet omnia antecedentia esse causas consequentium: quod vide explosum à Cicerone in libr. de Fato, & Philosopho 2. poster. 12.

Instantia. Eventus ab homine non tantum, sed imprimis à Deo pender cuius causalitas principatum hic obtinet, ergo & peccatum quod intercurrit Deo attribuendum esset, & homo omni culpâ vacans dicere posset ἔγω γὰρ ἠμάρτησα & ἔμιν αἰνὰ τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ νόμου.

R. I.

R. 1 Defectui Causæ particularis proximæ monstra in naturâ , & defectus in motibus suis adscribuntur , non vero universali cœlo, quamvis concurrat , immo ab eo primus sit motus, à quo motus omnes inferiorum & generationes dependent.

Deus operatur actum , quatenus actus est Physicè bonus , etiam actum voluntatis. Augustin. de grat. & lib. arbitr. ad Valent. cap. 20. & in Psal. 104. *in ipso enim movemur*. Actor, 17. v. 28. cum Rom. 11. v. ult. Vitium seu peccaminositatem actus permittit , & ordinat ad bonum , Et hæc omnia juxta decretum suum. Quod similibus descriptionis inelegantis , cujus defectus est à calamo non à scriptore ; item gressus claudicantis, cujus defectus est à pede non ab animâ & Scholastici & nostri declarare solent.

2. Deus circa unum eundemque eventum & decreto suo & actuali providentiâ sic versatur , ut tamen ab omni culpâ immunis sit. Ipse enim aliud quid agit , & modo & finē alio agit, quam homo. Deus quidquid est boni, bene , & in bonum operatur ; homo malum malè aut bonum malè & ad malum. Ut hæc distinctio innuitur Jesai. 10. v. 5. *Va Assur virga furoris mei, &c. Ad gentem hypocritam mittam eum & super populum furoris mei*

mei mandabo ei ut spoliet spolia &c. Et ipse non sic existimabit, & cor eius non ita putabit, sed ad perdendum in corde suo &c. Genes. 50. v. 20. Et vos cogitastis contra me malum, Deus cogitavit illud in bonum, ut faceret secundum diem hanc, ut vivificaret populum magnum. & cap. 45. v. 7. 8. Et misit me Deus ante vos, ad ponendum vobis residuum in terrâ, &c. & nunc vos non misistis me huc sed Deus, &c. Actor. 2. v. 23. Hinc est quod gloria bonitatis, & sapientiæ in solidum Deo, culpa autem homini cedat; nec hujus culpa Dei sanctitate purgari, nec illius sanctitas hominis malitia inquinari possit. Luc, 22. v. 22. Abit filius hominis & τὸ ὁμολογεῖν, verum amen va homini illi, per quem proditur.

Quod Deus malo in bonum, & homo bono in malum abutitur itius infinitam bonitatem, hujus miseram defectionem arguit. Et sic distinguendum est in explicatione locorum Judic. 9. v. 23. 1. Reg. 12. v. 24. 2. Sam. 16. v. 10. Actor. 4. v. 24. Et hoc est quod Augustinus in Enchiridio cap. 100. Ut mira & ineffabili modo non fiat præter ejus voluntatem, quod etiam contra ejus sit voluntatem: quia non fieret, nisi sineret: nec inique nolens finit, sed volens. Nec sineret bonus fieri male, nisi omnipotens etiam de malo facere posset bene, & cap. 101.

Ali-

Aliquādo autem bonā voluntate homo vult aliquid, quod Deus non vult, etiam ipse bonā multo amplius multoque certius voluntate, &c. tanquam si bonus filius patrem velit vivere, quem Deus bonā voluntate velit mori. Et rursus fieri potest, ut hoc velit homo voluntate malā, quod Deus vult bonā: velut si malus filius velit mori patrem, velit hoc etiam Deus, &c. Tantum interest quid velle homini, quid Deo congruat, & ad quem finem quisque referat voluntatem, &c. Nam Deus quasdam voluntates suas utique bonas implet per malorum hominum voluntates malas, &c.

Et de prædestinat. Sanctor. cap. 16. Ut hinc etiam quod faciunt contra voluntatem Dei non impleatur nisi voluntas Dei. Lombardus lib. 3. dist. 20. in traditione Christi ostendit quatuor causas, Patrem, Christum, Judam & Judæos. Quas causas in illo facto Doctores quandoque uniunt respicientes scilicet ad passionem; quandoque attendentes intentiones & actus, facta diversa discernunt. Vnde Augustinus: Facta est traditio à filio, facta est traditio à Iudā, Vna res facta est. Quid ergo discernit inter eos? Quia hoc fecit filius & Pater in charitate, Judas vero in proditione. Videris quia non quid faciat homo, sed quā voluntate considerandum est. Quæ Bonaventura fusè explicans

inter alia inquit : *Et quoniam laudabilis fuit mortis sufferentia , illatio autem fuit vituperabilis , hinc est quod traditio Dei & Christi laudatur , traditio Iudæ & Iudæorum vituperatur. Et sic patet quod mors à parte sufferentis fuit Deo placita & accepta , sed à parte infligentium fuit tantum permissa. Et sic Leo sermone de passione Domini : Actio displicuit , passio grata fuit. Non enim inde processit voluntas interficiendi , unde moriendi : nec de uno existit Spiritu atrocitas sceleris & tolerantia Redemptoris.*

3 Aliter de morte per intemperantiam, *αυτοχειρίαν* illata adversarii Philosophari non possunt , nisi velint actiones omnes voluntarias, & peccata divinæ providentiæ ac decreto subtrahere. Quod est contra omnem rationem & Scripturam. Quum enim fines hominum à Deo gubernentur, necesse est etiam provideat actionibus quibus huiusmodi fines intenduntur. Nihil etiam dat esse , nisi in quantum agit in virtute divinâ ; & Deus est qui operatur in omni operante per naturam vel per voluntatem. Cujus veritas tam immobilis est, ut subtilissimi hypothetici non poterint non supponere tanquam certum principium in quo omnes conveniunt : proprio & reali influxu concurrere Deum ad actus liberi arbitrii, ut reales actus sunt, etiamsi pessimè & intrinsecè

trinsecè mali sint. Nam cum hi actus sint verè res, & effectus reales, necesse est ut saltem illam dependentiam à Deo habeant, quæ omnibus causarum secundarum effectibus generalis & omnino necessaria est. Zwarez de concursu, motione & auxilio Dei lib. 2. cap. 1. Immo Deus principalius est causa cujuslibet actionis quam causæ secundæ. Hinc est quod in Scriptura frequenter naturæ & voluntatis effectus operationi divinæ attribuntur, Job. 10. Psal. 18. Iesai. 26. Phil. 2. v. 13. Causa enim actionis magis est id cujus virtute agitur, quam illud quod agit, sicut principale agens magis agit quam instrumentum. Ut doctissimè Thomas contra Gentes lib. 3. c. 66. & 67. Distinguenda autè est in actu quolibet voluntatis humanæ, vitalitas actus à moralitate seu spiritualitate aut supernaturalitate, materialitas à formalitate.

Actus ille quod ad vitalitatem est à Deo tanquam causâ universali & primâ, quod ad moralitatem, si bonus est à speciali auxilio gratiæ Dei; si malus à deficiente causâ secundâ h. e. à corruptione voluntatis humanæ non vero à Deo qui lux est & tenebræ non sunt in illo, 1. Johan. 1. Notissimum enim est actum peccato substratum tanquam naturaliter seu transcendentaliter bonum distingui à peccaminositate seu malitiâ morali, quæ a-

Qui illi adhærescit. Augustin. in Enchirid. cap. 14. Si bonum non esset in quo malum esset prorsus nec malum esse potuisset: quia non modo ubi consisteret, sed unde oriretur corruptio non haberet, nisi esset quod corrumpere. Quare autem Deus voluerit permittere illum defectum seu illud vitium actus, & quare negaverit seu non voluerit actum illum vitalem insuper morali bonitate perficere, & per auxilium gratiæ specialis ad illam perfectionis atq; eminentiæ speciẽ & gradum promoveri, (quod quidem potest, quamvis ad illud non teneatur) frustra murmurat insipiens cogitatio nostra, quia rationem & causam querit eius (voluntatis scilicet divinæ) cuius ratio nulla est, ut Augustinus loquitur: nulla scilicet est, quæ nobis quidem sit cognita. Congruentias quasdam Augustinus & Scholastici excogitarunt. Vide illas apud Augustin. Enchirid. cap. 96. & de Civitat. Dei lib. 11 cap. 17. 18. & lib. 10. cap. 13. apud Lactantium libro 7. cap. 5.

O B I E C T I O XII.

DE C R E T U M Dei de cuiusq; hominis morte est conditionale, uti & de rerum naturalium fine ac perfectione, nempe si hoc vel illud factum fuerit, quo hoc fiat, fiet; *summus*

minus non fiet. Ergo mobilis est vitæ terminus, & Deus vult eam abbreviari & produci.

R. Tragelaphum illum decreti conditionalis, quem perpetuo pingunt, jam satis expunximus. Non enim ut in rerum naturâ alia sunt partes aut totum, alia causæ aut effecta alia conditiones aut consequentia, alia priora aut posteriora: ita & in Dei voluntate decreta ejus de rerum naturâ secunda sunt eadē imperfectionis formâ, rebus illa aptanda ac commensuranda, haut aliter ac vestis corpori. Sequeretur enim decreta Dei de calido, & frigido, tenbris & luce, morbo & sanitate contrariè & privativè sibi invicem repugnare quia res decretæ repugnant. Res quidem sunt conditionales sed decretum Dei absolutum est, quo certo & antecedens & consequens sine conditione decernit.

O B I E C T I O XIII.

NULLA esset distinctio mortis; omnis mors esset fatalis, nulla casualis, atque adeo contingens: unus idemque omnibus esset terminus; quem tamen pro diversitate complexionum, alimentorum, medicamento-

*rum variare tradit Philosoph. problem. sect.
14. num. 9.*

R. Distinctionem illam mortis , ex causis secundis seu inferioribus tantum desumptam libenter admittimus: nec de hoc erit controversia modo constet omnem mortem esse certam , & definitam respectu decreti divini Quamvis enim mortes illæ specie differant , genere tamen seu in uno tertio (in necessitate scilicet consequentiæ) conveniunt, Quia tam casualis quam naturalis mors est necessaria necessitate consequentiæ quippe apud Deum decreta. Non aliter ac morbi *intemperiei* & *totius substantiæ* pariter à Deo juxta decretum suum hominibus immittuntur , atque adeo istâ ratione *dei* & *dei* merito dicuntur, nec tamen desinunt ex causis inferioribus inter se distingui , sicut etiam ipsa Scriptura mortes distinguit 1. Sam. 26. v. 10. & quandam peculiariter Deo percussori adscribit.

O B I E C T I O XIV.

DEUS non servaret sibi libertatem agendi extraordinario, &c.

R. Hoc non est absurdum ; sed oppositum
esset

effet absurdissimum, siquidem Deus diceretur agere aliquid extra aut præter ordinem in decreto suo positum. Extraordinario quidem diluvium inundavit omnem terram, Sol stetit tempore Iosue, retrocessit tempore Hiskie, & sic in omnibus miraculis; sed hoc non est extra ordinem decreti divini, quamvis sit extra ordinem naturæ. Idem enim Deus præordinaverat Solem cursum suum peracturum omnibus aliis diebus & non peracturum illo die.

O B I E C T I O X V.

SI cuilibet certus terminus est, posuit, quid dicemus de Lazaro, filiâ Jairi, aliisque *παλιόρτοις*, qui bis mortui sunt?

R. Facilis est responsio Fatum ipsorum fuisse bis mori: atque adeo geminum immobilem terminum vitæ illis fuisse præstitutum. Ut enim nullus motus naturalis planè intercisus est unus numero, sed plures, quia de ratione motus est continuitas, & successio, atque adeo duos certos & præstitutos fortitur terminos: ita geminum vitæ principium & geminum à principio quodque suo exprorectum spatium, geminum vitæ terminum requirit & geminam mortem. Et sicut poste-

rior terminus priorem, sic nec prior posteriorem aut ejus certitudinem tollit; non magis quam resuscitatio prior Lazari facta à Christo tollit terminum resurrectionis in novissimo die eidem Lazaro præfixum, aut prior migratio animæ ejus ad Dominum, tollit posteriorem migrationem. Ut etiam Josephus bis venditus fuit, primo Medianitis, deinde Ægyptiis, utrumque enim Deus ita certò decreverat. Nihil ergo ista ad quæstionem nostram: An scilicet terminus vitæ respectu decreti divini cuilibet sit immobilis. Sive enim non moriatur quis ut Enoch, Hebr. 11. v. 5. sive tantum immutetur ut fideles superstites novissimo die 1. Corinth. 15. v. 50 sive bis, sive ter moriatur manet tamen immobile Dei decretum, quo singulis præfixit aut vitam aut mortem unam vel geminam aut immutationem.

O B I E C T I O XVI.

CONTRADICTORIA, ἀνύστα & absurda sunt quæ à nobis dicuntur de uno eodemque eventu necessario & contingenti mobili & immobili, &c. Item absolutum & conditionali, eventum absolutè decretum & tamen absque mediis non futurum; Item

tem pendere aliquid à Dei decreto & providentiâ, & tamen esse in hominis potestate, &c.

R. Inter contradictionis conditiones requirit Philosophus, ut idem affirmetur & negetur καὶ τὸ αὐτὸ & πρὸς τὸ αὐτὸ seu eodem respectu.

1. Non dicitur absolutum & non absolutum h. e. conditionale conjunctim de decreto Dei, aut de executione decreti, non de voluntate Dei & effectu seu eventu voluto. Adversariorum propria est ἀσυχία, ista confundere & colloquium ἀπερρίονον instruere. Voluntas seu decretum Dei est nobis absolutum, à nullâ antecedente conditione dependens, ut supra satis ostensum est. Executio Dei partim fit verbo, partim opere Verbum sive promissionis sive comminationis est conditionale: *si hoc vel illud feceris tum hoc fiet*, non vero absolutum: *sive feceris sive non feceris, hoc fiet vel non fiet*. Executio quæ fit opere, itidem conditionalis est, non absoluta, requirens & complectens mediorum usum & causæ secundæ operationem cum primâ. Sed imperitè & crassè nimis philosophantur, qui ex re decreta ad Dei volitionem transcurrunt, & conditionem operi seu eventui prærequisitam, etiam Dei volitioni præsuppo-

ponunt & quia effectum pendet à causâ primâ & secundâ, ideo etiam æternum Dei decretum à causâ secundâ suspendunt; denique ex promissione aut comminatione aut opere conditionali, opificem nobis fabricant conditionalem, cum is sit supra & ante effectus omnes sive absolutos sive conditionales, immo absque conditione, pro absolutissimâ independenti & liberrimâ sua potestate conditiones illas fixerit ac prædeterminaverit, ponens & prædefiniens omnem omnium entitatem, modum, mensuram, limitationem & conditionem, ipse autem à nullo accipiens. Sed declaremus rem familiari exemplo. Symptoma strictè dictum pendet à morbo, tanquam causâ propria quæ tamen omnia à Deo τῷ θεῷ immittuntur, & quidem dependenter ut causæ & effecta, & ita Deus ab æterno decrevit. Sed inde morbidâ consequentiâ non est concludendum, quia symptoma à Deo immissum non est absque morbo tanquam causa, & conditione necessaria, ideo etiam morbum illum esse causam, & conditionem prærequisitam decreti divini (natura priorem,) cum sit terminus & objectum decreti divini quod cum symptomatè pariter ac coordinatè objicitur decreto, atque adeo utrumq; pariter naturâ posterius est decreto.

2. Nī-

2. Nihil etiam istorum modorum sive prædicatorum quæ Metaphysicis disjuncta dicuntur, & *totum ens dividunt* ut de Necessario, & contingente Jul. Cæsar Scalig. Exercit. 103. eodem respectu seu ad idem de eadē re affirmamus. Uniri possunt seu simul esse in eodem subjecto quamvis distinctissima, quomodo E. G. in aliquo subjecto (ut lacte) uniuntur dulcedo & albedo. Sunt enim prædicata ista non absoluta sed respectiva. *Hæc est autem differentia*, (ut rectè philosophatur Cajetanus in 1. quæst. 22. art. 2.) *inter absoluta & respectiva*, quod quando est aliquid in se simpliciter tale secundum aliquod prædicatum absolutum, non desinit esse aut dici tale ex comparatione ad quodcunque: quando vero est aliquid tale in se & simpliciter secundum aliquod prædicatum respectivum: non solum non habet tale prædicatum in ordine ad quodcunque, sed ad correlativum tantum, verum etiam oppositum prædicatum respectivum in ordine tamen ad aliud correlativum sortiri potest: ut patet de albo, quod quum absolutè sit alteri albo simile, ad nigrum tamen comparatum est dissimile, &c. Et paulo ante: Adverte quod tam fortuitum quam casuale relativum est: & propterea non oportet quod id quod in se & simpliciter est fortuitum (in ordine scilicet ad naturam & intentiones creatas)

creatas) esse fortuitum respectu omnis agentis. Si ergo res dicatur contingens in ordine ad causas secundas particulares, & proprias; non repugnat eandem dici necessariam in ordine ad causam primam. Et ita nulla est contradictio. Sic etiam optimè conveniunt ista, effectum aliquem adscribi Deo, & tamen pendere à causis secundis; quia utrumque facit Scriptura. Mortem & vitam dicit esse in manu Dei Psal. 31. & in manu linguæ Proverb. 18. v. 21. Deum ditare & benedictionem Dei Psal. 127. & manum solertem ditare Proverb. 10. v. 7. Verbi ministros iustificare, servare Dan. 12.1. Timoth. 4. v. 16. Et rursum laborem nostrum frustra esse Psal. 127. *Paulum* nihil esse 1. Corinth. 3. & 15. Concurrent causa prima & secunda & subordinatè & coordinatè ad unum eundemque effectum; nec una alteram excludit. Et hic minime repugnat si effectus utrique tribuitur.

Instantia. Aut contingens, incertus & mobilis est vita terminus, etiam respectu decreti divini & providentia, aut absolutè necessarius est, & nullà ratione mobilis ac contingens dici potest respectu causarum secundarum. Breviter aut omnimodè est mobilis, contingens & incertus, aut nullo modo est talis.

R. I.

R. 1. Certè disjunctio illa dilemmatica ex eâdem officinâ prodire videtur, ex quâ illud apud Senecam in Ludo Claudii, *Aut Regem, aut Fatuum nasci oportere.* Et alterum illud Biantis apud Gellium lib. 5. cap. 11. *Si ducenda est uxor, ducenda est formosa aut deformis, &c.* Quasi non daretur tertium quid seu medium inter absolutè & omnimodo necessarium & inter omnimodo contingens.

2. Præsupponitur hoc absurdum ἀκατάληπτον, posse quidem esse multitudinem absque unitate; summum & absolutum & simpliciter contingens absque ullâ necessitate. Quod tantundem fere est, ac si quis cum Manichæis summum ac absolutè malum fingeret.

O B I E C T I O XVII.

NOSTRA ἀκατάληπτα sunt, & horribile sacrum, &c.

R. Moderatis ingeniis non sunt, qui solidam scientiam doctâ ignorantia terminari patiuntur, haut aliter ac lumen terminatur umbrâ & motus rectus sua quiete. Sed illis qui nusquam figunt, nusquam hærent, qui nihil dubitant, nihil mirantur, quibus hoc stat vel in primis studiorum tyrociniis: *Aut*
Ca-

Cesar, aut nihil, non mirum est si via ad scientiam obstruatur. Sed omiſſis nunc patheticis & moralibus, diſtinguamus paulo accuratius quid hic dici poſſit ἀκατάληπτον & quid κατὰληπτον. Neq; enim decet nos nimium elatos eſſe aut nimium depreſſos, nimis μεγαλοψύχως, aut nimis μικροψύχως, quorum illud ſuperbiam & ſecuritatem, hoc deſperationem & torporem ſapit: Dico *primo*, dogmaticum ſeu poſitivum (ut vocant) & quidem quod ad τὸ ὅτι controverſiæ hujus ex S. Scripturæ & rationum lumine ſolidè percipi poſſe. Quamvis enim omnis cognitio rei non ſit certa, nec omnis certitudo ſit evidens nec omnis evidentia ſit explicabilis per δυνάμιν ἐρμηνεύτικὴν; hic tamen nemo alicujus ingenuè, jure conqueri poteſt: *Quæſivi & non inveni.*

Secundo, Etiam quod ad τὸ διότι ſeorſim & diviſim utrumque ſatis percipi poſſe, & operationem Dei ex coſilio voluntatiſ ſuæ, & operationem hominis quem Deus libertate donavit. Inviſta enim demonſtrationum evidentia utriuſque operationis neceſſitatem & modum tam manifeſtè infert, ut nemo non intima mente eam perſentiſcat, qui ſaltem aliquâ mentis ſpiritualis particulâ dotatus, debitam inveſtigationem adhibuerit.

Tertio,

Tertio, difficultatem quidem occurrere in elencho ἡ δυνάμει σοφίας & responsione ad dubia nostra aut aliorum, quæ quietem mentis nostræ intèrturbant. Quæ tamen per se ἀκαταληψίαν non adfert nec adferre debet. Quia Theologia & Philosophia est positiva non negativa, & perfectio essentialis scientiæ in eo consistit ut directo mentis conceptu teneamus ipsas rerum causas & ex causis veritatem δησημονικῶς; non vero ut oppositam falsitatem deprehendamus; aut rationculas omnes pari evidentiâ, & mentis quietatione confutemus. Quamvis ergo quod ad integritatem scientiæ esset aliquid ἀκατάληπτον, & inexplicabile, evidens tamen & κατάληπτον manet quod ad essentiam. Nec propter dubium mihi obortum & quidem ἄλυτον vel in præsentī vel in perpetuum ipsa veritatis scientia immotis suis principiis radicata abjicienda aut cum falsitate permu-
tanda est. Re. Et enim Alexander Aphrodisæus in libr. de Fato: Οὐ δὲ γὰρ μὴ τῷ δυνάμει λυ-
ται τινὰ τῶν ζωῶν λόγων τῶν κατὰ τῆς κινήσεως ἢ διὰ
κίνησιν ἀναιρετέον. ἰκανωτέρῃ γὰρ ἢ τῷ πραγματὶ
ἐνέργειᾳ πρὸς συγκατάθεσιν πάσης τῆς διὰ λόγον
ἀναιρέσεως αὐτὸ πιθανότητον. Quod utinam in
rebus fidei observarent indocti & instabiles
illi, qui ad quamque adversariorum objecti-

onem seu exceptionem, à quâ ingenii sui angustia, aut volatico ac desultorio scediafmate expedire se non valent, terminos fidei suæ refigunt, nonnunquam professionis formam instar Protei aut Chamæleontis mutant. Parum memores sententiæ Augustini : *difficiliter curari oculum interioris hominis ad intue- dum suum solem;* & Democriti : *ὅτι ἐν βύθῳ κείται ἡ ἀλήθεια*, id est, Interpr. Cicer. 3. Acad. quæst. *Veritatem in profundum demersam esse atque abstrusam.*

Quarto, totam ἀναταλινσίαν & quidem communem doctis pariter & indoctis hæ- rere in modo concordia & coaptationis quo providentia Dei agens ex immutabili consilio concurrat cum causis liberis ad ef- fectus mutabiles & contingentes, sicut nec contingentia & libertas Dei liberam immu- tabilitatem, nec hæc vicissim contingentia & voluntarii mutabilem libertatem dimi- nuat. τὸ ὅτι, quod scilicet Deus divinâ & mirabili *συμμετρίᾳ*, & *εὐευσμῖα*, operationem suam adaptet & contemperet ad causas, & operationes inferiores, ex Scripturâ & natu- ræ lumine, certissimum est: sed quomodo hoc sit nemo pervidet nisi solus Deus qui Essentiâ, vitam & causalitates suas novit perfectissi- mē. Homines quod hic vident aut potius do-
ad

Atè ignorant ænigma est & caligo. Perpicacissimi si telam contemplationis hic ordiantur nunquam pertexunt, & si aliis aliquando, sibi nunquam satisfaciunt, nisi sui abnegatione & quiete. *Βάθος* hic est & præcipitium, quo, si mentis cursus non sistimus, absorberi tandem necesse erit: Euripus est, quem si, dum viatores adhuc sumus, comprehendere volumus; metuendum ne desperatio tandem & perditio nos comprehendat. Immo diuturno & pertinaci mentis obtutu si in profunditates illas defixi hæremus, vertiginem patimur, non raro etiam scævam aliquam *κατάληψιν*. Ut homines scandendi peritiæ & consuetudinis expertes in altâ turri constituti, etiam loricâ oculorum tenuis circumsepti & tuti satis, non tamen absque sensu vertiginis horroris & trepidationis deorsum speculantur; ita & nos veritates illas abyssales, quas ex Scripturâ certissimè hausimus, absque tacito aliquo mentis & affectus refugio & rigore quasi, contemplari vix possumus, non quod horridæ & duræ illæ sint in se, sed quod tenera & mollis mens nostra; non quod illas capere atque amplecti nolimus, sed quod, dum maximè volumus, voluntas nostra voluntate aliquâ retrahi ac retineri videatur; sic tamen ut actio mentis & voluntatis nostræ spiritualis, sit cum victoriâ, reactio tantum maneat nostro *τὸ ἐκ μέγους*;

& nostræ carni, modo ad sobrietatem sapere & terminis in Scripturâ positâ contineri ac circumscribi velimus. Talis autem tremula quietatio, & trepida quies scientiæ universalis aut particularis certitudinem non tollit: alioquin dicendum esset cum Pyrrhyoniis & scepticis nullam omnino esse scientiam. Quia scilicet nulla est quæ aliquot insolubiliū manes non patiatur, & aliquā sui parte non inculcet illud Heroicum magni viri Symbolum: *Quantum est quod nescimus!* Quocunque enim te veritas in augustissimo hoc sapientiæ sacrario, in quovis angulo crucem tibi positam videbis, ex omnibus auditoriis & ἐκκλησίαις cujuscunque ordinis & quarumcunque partium harmonice insonare audies, communem imperfectionis humanæ confessionem. *Ex parte cognoscimus, ex parte prophetamus:* O profunditatem, &c. clamat Apostolus I. Corinth. 13. & Rom. 11. *Non nosti viam ventis, &c. Nemo novit quomodo parentur ossa in ventre matris. Spiritus quo vult spirat, &c. Et sic est quilibet natus ex Spiritu.* Johan. 3. v. 8. cum Ecclesiast. 11. v. 5. *Hinc est quod de Deo etiam vera dicere periculosum esse statuatur* nonnemo veterum; quin in difficilibus, & perplexis curiositatem suam frænare solent etiam hodie Judæi suo: *Elias veniet;* & Muhammedistæ: *Sed Deus est sapienissimus;* Et inter Ethnicos Socrates:

crates: *Quæ supra nos nihil ad nos; Et, hoc unum scio quod nil scio.* Nec est quod Theologiæ horribilia arcana, aut Theologis perplexarum controversiarum reciprocationes objiciant nonnulli Philosophi, Medici, Jurisconsulti atque adeo ad divinæ veritatis lucem fastidiant. Cogitent quæso Medici & Physici labyrinthum contradicentium Medicorum Cardani, & Hermeticorum ac Galenicorum perpetuum conflictum. Eruant prius & evolvant sua de abditis rerum causis, de occultis naturæ miraculis: vexatas illas materias de peste, de morbis totius substantiæ, de feminis & foetus animatione, de spontaneo viventium ortu, de generatione omni æquivocâ, de formarum materialium origine, de augmentatione & formarum materialium, atque immaterialium per illam extensione aut non extensione, de qualitatibus occultis, & manifestis seu elementaribus, quas *relollaceas* appellat Paracelsus & cum Patronis suis exhibilat. Viderint alii Philosophi ut circulum rectè quadrent, ut certos astrorum motus, certum aliquod systema coelestium constituent, ut exorbium & epicyclo-
rum difficultatibus se expediant, ne post tanta Ptolemaïcorum, Tychonicorum, Copernicianorum veterum ac recentium certamina, & promissa amplius audiantur querelæ Cardani in Aphorism. astrolog. segm. 1. Aphor.

8. *Astrarum motus nunquam perfectè sciri poterunt, nec judicia quæ ex his.* Et Jul. Cæsar Scaligeri, qui scientiam naturalium quam longâ investigatione acquirimus, comparat vulpi qui vitreum vas lambit tantum, ipsam pultem non attingit. Quod ad Jurisconsultos, habent & illi in quo se exercent non tantum lytæ, sed & Ulpiani ac Papiniani; & quod pluribus perplexitatibus involuti in se mutuo non magis armentur, causam puto esse, quod facillimè omnium quiescant & humanis legibus ingenium aut inquisitionem suam captivent, juxta legum suarum præscriptum: *Omniū rationem non esse querendam.* Nec innominati abeant Chronologi, Grammatici, Critici, qui sæpe tot *ἀνατρεφίσιας*, aut contradictiones procudunt, quot numeros, aut vocabula recensent. Et tamen non raro circa ineptias & minutias literarum ac syllabarum, circa meros verborum cortices omnis ille tumultus; quem merito ridens Jul. Cæsar Scaliger ait:

*Stultum ac sapinum est plumbeique deliri
Rebus relictis consenescere in verbis.*

Quanto fatius est omni ingenio, omni studio anniti, ut divinarum operationum certam stabilemque habeamus scientiam, ut ubi illa necessario in nobis definit, ibi doctâ certâque ignorantia eam compensemus & quasi mentis nostræ

nostræ vacuum expleamus. Quam suavis & nobilis illa veritatis inspectæ contemplatio, quam utilis in occultæ veritatis altitudine certæ ignorantia quies! Quam pia, quam humiliter sublimis illa admiratio, quâ circa liberam illam immutabilitatem & immutabilem libertatem, mirabilesque causarum omnium atque eventuum *συμφοραίς* & contemperationes, & cum Deo tanquam primo efficiente & ultimo fine connexiones versamur: sic ut ratione ordinationis & administrationis divinæ certò omnia fiant, & tamen contingenter ac libere, ubi causæ sunt contingentes. Josuæ II. v. 19. 20. dicitur *nullam civitatem fuisse quæ pacem fecerit cum Israëlitis præter Chivæos. Et à Jehova hoc fuisse quod confirmabant cor suum ad occurrendum bello Israëliti, ut internecioni devoveret illas, nec fieret illis gratia, sed ut perderet eas, quemadmodum præceperat Jehova Moysi.* Adde Exod. 4. v. 14. 18. Deut. 2. v. 30. Judic. 9. v. 23. 56. 57. I. Sam. 2. v. 25. 2. Chronic. 25. v. 20. I. Reg. 12. v. 15. cum cap. 11. v. 31. Ps. 105. v. 25. Quæ omnia tam necesse erat evenire ratione dispensationis divinæ, quam ratione arbitrii humani liberè contingebant. Et tamen mente nostrâ mare illud exhaurire non possumus. Nec mirum: quia consilia & operationes Angelorum bonorum & malorum in naturâ, circa men-

tes & voluntates hominum minimâ ex parte capimus. Quis explicabit mihi quomodo Diabolus deceperit Evam (2. Corinth. II.) & voluntates ejus corruerit; cum tamen in illâ imago Dei reluceret?

O B I E C T I O XVIII.

Ex *authoritate humana.*

Primo *Syracidae cap. 38. v. 8.*

R. De authoritate Canonica hujus Libri non est quod agamus apud eos qui Romanæ Ecclesiæ subjecti non sunt. Neque etiam facile concedemus *Scriptorem esse doctrinæ Scripturarum scientissimum, & sapientissimum eorum interpretem.* Aliud sane clamant cap. 24. v. 8. 10. & 46. v. 23. & 48. v. 10. de quibus videri potest omnis eruditionis promus condus Johan. Raynoldus in censurâ librorum Apocryph. Tom. I. à prælect. 75. usque ad 98.

2. Comittitur fallacia ignorationis elenchi. Quæstio inter nos est de eventu & possibilitate effectus; Syrah vero loquitur de potentiâ causæ naturalis, & applicatione ejus per artem quam nos minime negamus. Sed nihil efficit causa secunda absque primâ, aut præter ejus decretum, immo causa prima efficit per secundam quod

quod decrevit, ut innuitur v. 7. *In illis (scilicet pharmacis) curavit & abstulit dolorem ejus.*

Secundo, *Aristotelis cum Peripateticis suis, qui Fatum constanter oppugnaverunt.*

R. Fatum Stoicum cum oppugnat nobiscum facit. Fatum ut vocant, Theologicum nec oppugnavit nec satis foriter asseruit; ut erat ejus in divinis caligo. Quamvis ex Peripateticis Scholastici poene omnes & recentiores supra citati Magistrum suum hic ex amussim cum Theologiâ nostrâ convenire contendunt. Non desunt qui illum in scriptis acroamaticis fatum oppugnasse, in exotericis tradidisse opinentur. Inter quos Aphrodisæus in libr. de Fato, & Turnebus in commentar. ad Cicer. Lucillum, ubi testimonia profert ex libro de Mundo. Sed non parum in eo fallitur. Quia librum illum esse cujusvis potius quam Aristotelis, nemo ignorare potest, qui scripta Aristotelis, imprimis Physica vel à limine salutârit. Nec satis mirari possum, post Turnebum aliosque eruditos errorem hunc suum fecisse præceptorem quondam meum Bonavent. Vulcanium in Notis ad lib. de Mundo. Sed nunc invictis rationibus omnem dubitationem sustulit magnus noster Heinsius in dissertatione suâ de hoc editâ

—ut, contra si quis sentiat, nil sentiat.

Tertio, *Gregorii Magni 12. Moral. cap. I.*

R. *Quo vobis mentes recte quæ stare solebant, &c.?* Vel cæcus videat neminem esse inter omnes antiquos aut recentes, qui magis distinctè & constanter nostra (quæ vocant) fatalia de vitæ termino docuerit, quam Gregorius. Videantur quæso loca supra à nobis cit. Deinde in exponendâ Gregorii mente, non satis accuratè dicitur: Quod terminum faciat *immutabilem quod ad Dei præscientiam*, & quod *terminus divine notitiæ præcognitus erat*. An non voces *statuta, præfixum, statutum*, Dei decretum manifestè indicant?

Quarto, *Calvini in Iesai. 38.*

R. Responsum in Europâ non mereretur, ut ibi amicis pariter & inimicis notus est Calvinus. Si forte hoc inter Antipodas de illo quis jactaret, cogitandû esset de hyperaspiste. Quin ipsa verba citata satis explicant quo sensu hoc dicatur à Calvino, cui ne per somnium quidem *scientia & voluntas Dei conditionata* in mentem venit.

Quinto, *Johannis Gerardi Theologi, qui ut nostro Fato scilicet contradicat, mobilem facit terminum.*

R. Ut Physici in naturalibus duplicem distinguunt

tinguunt calorem *caelestem & elementarum*, ita & nos in Theologis tam antiquis quam novis; quorum illum docendi gratiâ *devotionis seu Theologiae affectivæ*, istû *contentionis & disputationis*, seu *Theologiae eristicæ* nuncupabimus. Eâdem ratione distinguatur etiam *fervor*, *Zelus*, quæ realiter à calore non differunt. Quâ distinctionem nunc primum (ut opinor) à me excogitatam, & in formâ seu terminis illis propositam magnum ad legendos Patres recentioresque Theologos videbis adferre momentum. Nunc videndum ex quo principio sententia illa Johannis Gerardi profecta sit, annon ex elementari, saltem an non elementaris aliquid admixtum fuerit, puræ illi quintessentiæ cœlesti? Certe in ipsius meditationibus sacris medit. 43. 44. & in exercit. quotidian. part. 2. cap. 14. nullum mobile, nullam aliam conditionem leges, sed solum Dei *placitum*. Nullum ibi jota occurrit, quod à nostris dissentiat. Liceat ergo cum bonâ veterani & venerandi istius Theologi veniâ repetere aureum illud Magni Lutheri dictum ex libr. de servo arbitrio cap. 53. *Quamquam illi ipsi sancti aliquando inter disputandum aliter de libero arbitrio locuti sunt, sicut video omnibus accidisse, ut alii sint dum verbis aut disputationibus intenti sunt, & alii dum affectibus & operibus. Illis dicunt aliter quam affecti fuerunt ante, hic aliter afficiuntur.*

afficiuntur quam dixerunt ante. Ex affectu vero potius quam ex sermone metiendi sunt homines, tam pii quam impii.

Præterquam, quod non videam quomodo novellæ istæ disputationes fatis convenient cum τοῖς οἰκείοις de gratiæ divinæ integritate & arbitrii humani ἀδυναμία, quam nobiscum tuentur. Quam longè etiam à Lutheri absolutâ Theologiâ Erasmi diatribis quondam oppositâ, hic recedant, jam fatis alibi ab aliis dictum est, nec est quod repetam. De Stoico Fato quod nobis objicit, responsum aliud non meretur, quam Luthero hoc dicendum fuisse, *Tum Stoicos, inquit cap. cit. vobis præferemus, qui licet & ipsi descripserunt sapientem, qualem nunquam viderunt, tamen partem aliquam conati sunt exprimere.* Conferatur responsio nostra ad object. 7.

Sexto, Justin Martyris quæst. & resp. 33. quod à nemine allatum ipse mihi objicit.

R. Liber ille aut non est Justin Martyris aut insigniter est corruptus. Citantur ibi Irenæus, Origines, Manichæi. Pagani dicuntur Christianis amplius non dominari quæst. 126. Et plura ejusmodi cimelia occurrunt, ex quibus docti jam pridem observârunt non esse *ἰσχυρὸν* Justin. Præterea ipse auctor nec quæstionem

nem nec se intelligit; aperta operta facit. Quale hoc Sphyngris ænigma: *Non præfinitæ vitæ Eze-
ciæ addita sunt tempora vitæ, sed ejus annis indefinite
antegressis, quorū finem afferebat morbus latifer &c.*

Habes nunc, vir Clarissime, non Epistolam
sed librum. Scilicet omnibus hoc vitium Can-
toribus non tantum, sed & Poëtis, Rhetoribus,
Philosophis, Theologis, ut moniti vix desi-
stant. Nec mirum in Theologis & Philoso-
phis. Quia in gravissimis & suavissimis spe-
culationibus sibi & aliis vix unquam satisfacere
se putant. Hinc fit ut rami (ita Scriptura ap-
pellat cogitationes hominis) alii ex aliis pul-
lulent & paulatim sylva succrescat, occulto ve-
lut arbor ævo. Potuissent alioqui moderatis
ingeniis sufficere illa quæ D. Crucius & D.
Westerburgius satis doctè & copiosè de hoc
argumento disseruere, quorum etiam senten-
tiam per omnia probo. Clarissimus Heinsius
etiam totus noster est & D. Colvius; Quo-
rum *ille* pugno non Zenonis sed Poëtico sen-
tentiam suam in gratiam eruditiorum comple-
cti voluit: *Iste* conscriptarium aliquod seu *Ag-
quâda* hujus controversiæ, non ipsam contro-
versiam pluribus tractavit. D. Marsenni &
D. Beverovicii Theologi Lovaniensis expli-
catio quod ad principalem thesin non dis-
plicet, quamvis ille nudæ scientiæ Dei absque
de-

decreto videtur inniti. Sed forte Thomam im-
mo & familiæ suæ nonnullos Theologos (Sco-
tistas scilicet) liquidius expressisset si pluribus
voluisset philosophari. Quid de aliorum dis-
putationibus sentiam candidè & liberè indica-
vi ex præcepto Philosophi Ethic. lib. 1. cap. 5.
ἀμειβειν γὰρ οὐ τῶν φίλων ὅσον τοιοῦτα τὴν ἀλήθειαν.

Non est quod styli & phraseon Scholasti-
carum apologiam apud te institutam, cui lectam
scio Epistolam Pici Mirandulæ ad Hermo-
laum Barbarum. Suffecerit nunc dictum. Jul-
Cæsaris Scaligeri Exercit. 307. sect. 20. *Ra-
tionibus agendum est viro veritatis studioso, non
Tullianis Platonisque pigmentis. Declamationes
enim ambitiosorum opera, otiosorum cibi sunt: na-
turæ divinitatisque negotiis impedito animo, stu-
dendum est brevitati, quæ res aquet verbis.* Et alte-
rum literatissimi Monlorii commentar. in
prior, Analyt. cap. 8. *Vocabula artis religiosissi-
mè observanda sunt, ut semper eodem modo expli-
centur, ut in omnibus propriis vocabulis artium fie-
ri debet, &c. Varietas enim obscuram hic efficit
disputationem.* Ubi primum pressa ac sub-
tili disquisitione liquida fuerit veritas, u-
beriori ornatu expoliant illam, qui pos-
sunt. Famelico stomacho primum solidiori
cibo provident homines, deinde si quid tem-
poris & lubentiæ restat bellariis abliguriendis,
& squil-

& siquillarum exossationi aut anatomix, toti & tutò incumbunt. Architecti à sciagraphia incipiunt, ut debito ordine & symmetriâ perfectum opus exsurgat, atque ita demum ornamentorum choragium adjiciatur, siquidem ita visum fuerit. Similiter veritatis indagatoribus faciendum est, circa quæstiones tot contradicentium opinionum fluctibus ubique agitata. Ad extremum hoc unicè à te & in te ab omnibus literatis contendo, ut in quæstionibus ejusmodi, qualis hæc est, post exhaustas omnium disputationes & sententias, tandem aliquid statuunt, quo mens eorum in certâ veritate conquiescat; imitati potius exemplum Aristotelis quam Platonis, de quibus Jul. Cæs. Scaliger libi I. de Plantis pag. 88. *Divinum equidem utrumq; semper existimavi & Platonem & Aristotelem; illum tamen quæ invenisset autoritate solâ tanquam bonû virum; hunc nihil sine ratione quasi acerrimum judicem statuisse.* Ita Deus veritatis & sapientiæ mentē tuam rerum divinarum & humanarum cognitione magis magisq; collustret, omnibusque animi & corporis benedictionibus cumulet. In quo voto finio. Vale & salve, vir Clarissime, meque inter eruditionis & nominis tui admiratores & æstimatores posthac numera. Heusdæ prid. Eid. Jun. c I 3

I 3 C XXXIV.

DISPUTATIO THEOLOGICA,

DE

P E S T I S

ANTIDOTO SPIRI-

T U A L I,

proposita

in Acad. Vltraj. anno 1637.

Kal. Julii.

Respondentē

JACOBO MIGRODIO;

alicubi aucta.

*Theologis Theologicè de Peste tractandum;
docet omnium Ecclesiarum ac concionato-
rum consensus & praxis, quotiescunque
malum hoc alicubi grassari contigerit: in-
super tractatus de eâ conscripti à nostris
Beza, Lavatero, Thoma Fabritio, Mol-
lero medit. in Psal. 91. Luca Trelcatio
Juniore; à Pontificiis Hieron. Prævi-
dello, Francisco Ripa, & nuper Philiber-*

V

10 Mart-

to Marchino in fatis magno volumine cui tit. Bellum divinum. ut jam non disam de epistolis Calvini, Riveti, & Zanchij commentar. ad Philip. 2. & iis, quæ Casuistæ ac commentatores in Decalogum, & ad loca scripturæ Psal. 91. Exod. 9. 1. Samuel. 24. 1. Paralip. 21. Ezech. 5. & 14. passim annotant. Quorum vestigiis insistentes, imprimis quia hoc studiosi nonnulli efflagitant, ea quæ in ordinariâ locorum communium explanatione ante hac de Peste commentati sumus, diatribe hâc comprehensa publico examini subjicimus: ubi i. causas hujus mali ii. Antidota indicabimus. iii. Controversiam principalem de fugâ pestis decidemus. iv. Ad problemata & casus quosdam respondebimus.

THESIS I.

CAUSAM efficientem statuimus tum infligentem, tum meritoriam. Illa est vel prima vel secunda. *Prima*, est Deus ut omnium malorum tristium (Amos. 3. 6.) ita & hujus

hujus author. Tria epidemica & communia Dei flagella pierumq; numerantur, *fames, bellum, pestis* Levitic. 26. Deuteron. 28. Jerem. 14. & 21. & 24. & 27 & 29. & 32. & 34. & 38. & c. Ezechiel. 6. Quartum *ferarum* scil. additur Ezechiel. 5. & 14. Non malè alioquin cum Cardano de Varietate lib. 8. c. 45. septem calamitatum humanarum genera communia enumeres; terræ mectum, inundationem, Ventum, Animalia, Pestem, bellum, famem: Pestis peculiari quâdam ratione Deo tribuitur, tanquam malum *Θεήλατον* *tum* *ortu suo*, *tum eventu & effectu*, aliisque in eâ admirandis, de quibus infra. *Ortu* quidem quia magis immediatè est à Deo & minor mediorum in naturâ apparatus, saltem qui à nobis deprehendi ac dignosci possit. Hinc *manus Dei* vocatur Exod. 9. 3. Et ad plagam illam nihil confert ministerium Moïsis & Aaron; ut ibid. notant commentator. Pererius, A Lapide, Rivetus. Viderunt tale quid Ethnici, cum morbis nonnullis, speciatim pesti, divini quid subesse dixerunt. Hinc Homerus Iliad. 1. pestem Græcis *τοξότης* Apollinis sagittis immisam canit. *Eventu & effectu* quia præsens exitium plerisque affert, & in homines vindictam divinam exercet, unde Hebræis *נָפַח* à *rad*, *נָפַח* quæ in *pihel* significat perdidit,

dit, interfecit 2. Paral. 22. 10. & sic pestis Ps. 91. 6. cum **כּוּץ** id est, *exterminio exitio* conjungitur, & exitium *pestis* dicitur Hose. 13. 14. Quo respectu & manus Dei, & sagittæ volantes Ps. 91. 5. cum Deuter. 32. 24. Ezech. 5. 16. Chaldaïs **מוֹתָא** *mors*. Exod. 9. 3. 15. & **מוֹתָנָא** ps. 106. 30. 31. 2. Samuel. 24. 21. Et Syris **מוֹתָנָא** *mortes* Math. 24. 7. Et sic græcè Apoc. 6. 8. dicitur quarta pars orbis occisa esse *ἐν ῥομφαίᾳ, καὶ ἐν λιμῷ, καὶ ἐν θανάτῳ* 1. *peste*: quomodo & gallico idiomate pestem grassantem vocant *mortalite*. Rabbi- nis præterea dicitur **אֲנִי דֵר לְיוֹמוֹסִיָא** & decur- tatè **דֵר לְיוֹמוֹסִיָא** (quod ex græco, *ἀνδρὸς λαι- μός*.) R. Sel. Jarchi in Genes. 6. 13. & Beres. Rabba sect. 32. Causa secunda est vel super- naturalis, vel naturalis. Illa est *angelus bonus*, 2. Samuel 24. 16 cum 1 Paralip. 21. 15. 16. & 2. Paralip. 32. 21. Angelum percussorem primogenitorum Ægypti malum fuisse mul- ti (Lyranus, Abulensis, Marchinus &c.) con- tendunt collato Ps. 78. v. 49. Non video ta- men rationes eorum cogere: Etiam *angelus malus*, Quod per analogiam colligimus ex Job. 1. v. 7. 8. si enim ulcera potuit Iobo infligere, si præterea per se aut per Magos alia venena miscere & hominibus afflare; quid

quidni & pestem excitare, ejusque contagio aliquos inficere?

De Magis pestis incentivis infra. Hic saltem notandum morbos malignos justâ Dei permissione à diabolo hominibus infligi Luc. 13. 11. 12. 16 de quo in Disp. nostris de Dæmonibus, de Magiâ : ut de lunaticis, obsessis &c. nihil dicam, de quibus peculiari Disputatione egimus. *Causa naturalis* & definita anxie quæritur, nec tamen hætenus quid commonstratur, quam indefinitè occulta qualitas, & quasi venenum quoddam, quod tale & totuplex est ut exprimere illud vix valeant omnes *Ἰατρῶν μαΐδες*; qui post omnium disquisitiones, post infinitas experientias, à morbis intemperiei se depulso in morbis totius substantiæ seu occultarum qualitatum, facram hunc ignem ponere coactos ultro fatentur. Instar omnium testes sint nobis Joh. Antonius Saracenus commentar. de Peste cap. 2. Follinus in Amuleto lib. 1. c. 3. 4. 5. 6. Sennertus Institut. lib. 2. part. 2. c. 12. & de Febribus lib. 4. cap. 1. Guljelm. Marquis Decad. Pestifugæ probl. 1. Julius Palmerius de Morbis Contagiosis, de febre pestil. c. 5. 6. Adeo ut non ineptè Philibertus Marchinus Theologus Pontificius rationem daturus cur Speculationi suæ de peste titulum

Belli divini præfixisset, ita ἀιπολογία illam exorsus videatur Proleg. §§. Ea viget apud vulgares homines stulta depravataque opinio, ut si urbs aliqua aut Provincia pestilentia quandoque afficiatur, ejus originem, terram potius quam coelum aspicientes, vel in solas referunt naturales causas, vel in humanam aliam peculiaris eventus causam. Hoc tamen non dicimus, nullas inferiores causas hic locum habere, sed eas earumque operandi modos plerunque nos latere: ut tantò magis admiratione, religione & metu judiciorum Dei abducti, dicamus quòd Magi Pharaonis de pediculis: ecce digitus Dei. Unde proclive est morbi hujus peculiare adjunctum colligere: Quod in se multa habeat admiranda, quæ ingenia Physicorum non lassent tantum sed & longè superent, de quibus ingenuè Sennertus lib. 4. c. 1. in fine: Qualis tamen sit pestilentialis venenatura, & quæ ejus in quâlibet pestilenti constitutione differentia, nemo hæcenus satis explicavit. Talia sunt hæc, ut I. C. Scaliger Exercit 218. sect. 8. ait, quæ latent animos temperatos, illudunt curiosis. Sed occulta ista naturæ miracula ὡς ἐν τῷ πρῶτῳ ad admirationem operum Dei & gloriam ejus delineemus. Sunt autem ea in Ortu, in veneno seu maligna & occulta qualitate, in contagio,

in

In concomitantibus, in effectis & antidotis.
I. In Ortu, quod occasionem illi aliquando det terræ motus, aliquando, aëris siccitas & calor, aliquando humiditas, & frigoris, aliquando fames, aliquando aquarum constitutio, aliquando venenati, sive animalium, sive vegetabilium, sive fossilium halitus, aliquando aër inclusus, (Guljel. Marquis probl. I.) aliquando nulla talis occasio compareat. II. *In veneno*, quod tam multiplex sit, ut analogicè omne ibi reperiat quidquid in natura minerali, vegetabili, animali hætenus deprehendi potuit; & quotidie novæ pestis species exoriantur. Quod post alios omnes observavit, & dilucidè probavit Gul. Marquis probl. I. Vbi præter venenum napellinum aconitale, arsenicale (de quo Follinus lib. I. c. 6.) indigitat hyoscyamicum, aspidicum, scorpionidicum, helleborinum, euphorbium, cicuticum, Mandragoricum, cantharidicum &c. III. *In contagio*, quod tam mirabile sit ejus seminium, ejus generatio, ejus vehiculum sive aër sive halitus, ejus vis & modus disseminandi &c. de quibus vide Sennertū lib. 4. c. 2. & graphicè in peste tempore Euagrii historici grassante, ipse describit lib. 3. c. 28. Nobis hic imprimis mirari sub. it diversitatem applicationis ad objecta nu-

mero distincta. Est quod inficit pecudes non homines, & vice versa Vide Exod. 9. est rursum quod inficit hos populos, non alios; quod populos alios frequenter, alios rarissime, alios nunquam, ut de Nigritis testatur Scaliger Exerc. t. 32. Est quod alicubi divites magis quam pauperes, & vice versa; rursum foeminas magis quam viros, & vice versa (vide Marchin part. 10. prob. 2) juniores magis quam senes; eos qui nunquam aut raro ad peste infectos accedunt, quam eos qui perpetuo illis adsunt; eos qui fugiunt magis quam eos qui in medio (ut loquuntur) incendio subsistunt; eos qui in domo infecta versantur, magis quam alios ibidem commorantes; ad haec robustos & sanos magis quam afflictæ aut dubiæ valerudinis, Denique quod quosdam solo aspectu, aut per fomitem facile inficiat, alios verò vix per contactum quamvis etiam contrectent, cuius memorabile exemplum apud Euagrium histor. eccles. lib. 3. c. 28. Plura docet experientia, & aliqua ex parte notavit ex Scriptoribus de Peste Gul Marquis prob. 1. p. 13. 18. 21. 33. IV. *In effectis*, quod tam multas orbis partes pervadat, (e. gr. anno 1382. & 1450.) & quod tantam stragem tam brevi tempore inferat, adeo ut eleganter & piè à Ioh. Antonio

nio Saraceno tract. c. t. c. 1. *ultoris numinis cen-
character*, dicatur. Athenis olim ita sæviit, ut
nullus ferè fuerit quem vel morbus, vel mors,
vel luctus non attigerit; de quâ Thucyd. lib. 2. & Lucretius lib. 6. Talis fere univer-
sum orbem pervasit anno 1030. Alia sub
Vespasiano Romæ quotidie 10000 homi-
num tollebat, teste Eusebio in Chronico. Si-
milis Constantionopolitana Nicephor. lib. 15. c. 10. Procop. lib. 2. de bello Persico; &
altera sub Leone Isaurio. Anno 1345. totos
quinque annos per orbem grassata dimidiam
hominum partem abstulit. Sub Benedicto
VIII. (teste Platina) plures ex peste mortui
fuerunt, quam superstites. Exempla alia quam
plurima porro petantur ex Historicis, &
Scriptoribus de Peste, aut si quis compendio
studeat, ex Chronologis & eclogariis qui
Historicos annotant; qualis inter alios Sethus
Calvisius in Chronolog. & Zwingerus in The-
atro. Imprimis in effectis hujus morbi stu-
pendum est, quod tam subito & inopinato
homines sanos sæpe vix sentientes occupet &
interimat. Scaliger loc. cit. testatur quorun-
dam peste infectorum urinam & pulsum à sa-
norū non differre. Dominic. Terillus tract. de
Causis mortis repentinæ c. 5. refert. anno 1576.
peste per annum grassante, nonnullos hor-

rendum spectaculum dedisse, qui cum nocte somno & quieti se dedissent, mane profundissimo somno immerfi reperiiebantur, nec unquam postea experrecti sunt. Cardanus refert lib. 8. de Varietate rerum. c. 45. ex peste Mediolani anno 1524 homines bene valentes intra sex aut octo horas mortuos fuisse: ibidem refert Prothasium Rovellum vidisse panem recentem nocte aëri expositum, non solum mucidum factum, sed totum scatuisse vermiculis; tantam tunc fuisse aëris putredinem. Agricola lib. 2. de Peste scribit octuaginta homines momento temporis ex multitudine ad orandum convocata interiisse, sine ullâ notabili alteratione præviâ. Idem de loquentibus, incedentibus, ex variis autoribus refert Sennertus c. 2. p. 639 V. *In concomitantibus* & connexis hujus mali, hoc horrorem & stuporem adfert, quod tam varia morborum & symptomatum genera cum peste conjungi soleant, qualia sunt, oculorum privatio (Nicephor. l. 15 c. 16) deliria, febres, vigiliæ, somnus profundus, aphthæ & oris ulcera, angina, pleuritis, vomitus, bubones, carbunculi, diarrhoea (quæ enumerat Sennert. lib. 4. cap. 1. & ex parte Lucret. de rerum naturâ lib. 6. Seneca in Oedipo chor. 1.) Confer historiam Euagrii loc. cit. Et Procopii

copii de bello Persico lib. 2. & Thucydidis de bello Peloponnes. lib. 2. ex tribus illis historicis imprimis admiranda pestis cognoscet. Delirij phrenetici & immanis insanix tristissima ac nefanda effecta apud Cavares & Lugduni anno 1564. 1629 accidisse narrat Jesuita Raynaudus tract. de Martyrio per pestem part. 4. c. 3. p. 543. 544. Meminit etiam *ἑστραγγιλίας*, mentagræ, & insanix Ioh. Saracenus cap. 1. VI. *In Antidotis*, quod in specialibus ad has aut illas speciales pestes seu venena in hac aut illâ civitate, immo in hac aut illa familia, aut homine tanta sit varietas, tanta incertitudo; ut magna pars sæpe perierit, antequam natura veneni nota sit. Hinc fit ut, quod huic præsens remedium, alteri sit præsens exitium. Et hinc tam diversæ Medicorum atque Empiricorum de phlebotomia, aliisque therapeutices partibus sententiæ, ut videre est apud authores supra cit. Adeo ut mali pertinaciâ, aut incertitudine suâ victi ad desperationem nonnunquam adigantur, quod accidit in peste Atheniensi apud Thucyd. lib. 2. Quin & hodie post tam frequentem experientiam non desunt, qui conquerantur, cum adversus omnia alia venena in promptu sint propria remedia, adversus pestem tamen nondum tale quid inventum.

tum. Sic Sennertus lib. cit. c. 2. p. 686. *Cum prudentissimi Medici fateantur, verum & specificum pestilentis veneni remedium homines latere.* Et graviter (citante Marchino) de eo conqueritur Jul. Palmerius lib. de Febri Pestilenti. c. 17. Vbi conquestus, *quod cum à majoribus morbo Hispanico, veneno canis rabidi, & scorpionis inventum esset remedium & quidem adeo tutum, ut quisquis oportune usus fuerit, liberetur & convalescat; nullum tamen hætenus pesti inventum sit: subdit hæc verba: Videntum est, inquit, ne inscrutabili Dei consilio nobis illius cognitio derogata sit, ut hoc insanabili morbo tanquam flagello in homines animadvertat.* Quin & præstantiss. Medicus Diomedes Amicus lib. de Peste cap. 30. docet, in pestilentiis nihil ad salutem proficere remedia. Hæc tamen eum in finem non adduco ut à remediis homines abducam, sed doceam potius admirati, & respicere percutientem Dei manum.

II.

Causa meritoria sunt hominum peccata: Inter quæ eminent clamantia illa & epidemica, quæ passim grassantur, luxus, superbia & animi elatio, imprimis Magnatum 2. Sam. 24. *Iustitiæ violatio, & multæ bonorum aut cædes aut oppressiones* Exod. 9. & 12.

& 12. 2. Paralip. 32. Plutarchus in libr. de
serâ Numinis vindicta narrat ob interfectum
 Æsopum Delphios fame, peste, tetrerrimisq;
 morbis à Diis percussos. Ex Ezechiel cap. 5.
 & 14. Jerem. 29. cum Exod. 9. & 12. col-
 ligimus contemptum & abusum verbi divini
 esse causâ pestis. Idem de cœna domini ha-
 bes 1. Cor. 11. 30. Gregorius Nyssenus in vi-
 tâ Thaumaturgi, causam pestis facit dæmo-
 nû cultum, Magiâ, theatra & spectacula, quæ
 dæmonolatriæ plerumque sunt appendices.
Finale cause, quas cum effectis conjungimus
 in genere sunt poena & vindicta erga præfra-
 ctos peccatores; & castigatio erga conver-
 tendos; probatio & excitatio converforum
 Amos 4. cum Ezechiel. 14. *In specie* expri-
 mam eas verbis Cypriani de Mortalitate:
 „Pavore mortalitatis & temporis accen-
 „duntur tepidi, constringuntur remissi,
 „excitantur ignavi: desertores compellun-
 „tur, ut redeant: Gentiles, ut credant. Ve-
 „rus fidelium populus ad quietem vocatur;
 „ad aciem recens & copiosus exercitus ro-
 „bore fortiore colligitur, pugnaturus sine
 „metu mortis, cum prælium venerit, qui
 „ad militiam mortalitatis tempore accedit
 „Quid deinde illud, fratres dilectissimi, qua-
 „le est, quam pertinens, quam necessarium,
 „quod

„quod pestis illa & lues, quæ horribilis &
 „feralis videtur, explorat justitiam singu-
 „lorum; & mentes humani generis exami-
 „nat? An infirmis serviant sani; an propin-
 „qui cognatos piè diligant; an misereantur
 „servorum languentium domini; an depre-
 „cantes ægros non deferant medici; An fe-
 „roces violentiam suam comprimant; an
 „rapaces avaritiæ furentis, insatiabilem
 „semper ardorem, vel metu mortis ex-
 „stinguant; an cervicem flectant superbi; an
 „audaciam leniant improbi; an pereuntibus
 „charis vel sic aliquid divites largiantur, &
 „donent, sine hærede morituri. Ut nihil a-
 „liud mortalitas ista contulerit, hoc Chri-
 „stianis & Dei servis plurimum præstitit,
 „quod martyrium cœpimus libenter appe-
 „tere, dum mortem discimus non timere :
 „Exercitia sunt nobis ista, non funera, do-
 „nec animo fortitudinis gloriam, contem-
 „ptu mortis præparant coronam. Hactenus
 „Cyprianus.

*Confectarium 1. Definitio Theologi Jesuitæ
 Corn. à lapide quam ex Ficino (ut opinor) deprom-
 ptam exhibet in comment. ad Exod. 9. Pestis
 est venenosus quidam vapor in aëre concre-
 tus, vitali spiritui inimicus, qui omnem hu-
 morem inficere potest, sed potissimum san-
 guinem,*

guinem, secundo choleram, tertio phlegma, quarto melancholiam: *nec theologica satis (ut ex thesi nostrâ I. & 2. cuius facile patet) nec etiam Logica & Medica, ut supra omnes alios docebunt te Follinus & Sennertus, qui accuratè in definitionem pestis inquirunt.*

II. *Philiberus Marchinus Regularis & Theologus Florentinus in Bello Divino edito an. 1633. proleg. §. 4. Italis suis Gallia tam propinquis hâc fabella loco exempli declarat finem & effectum pestis: Sed quid plura persequar? Nonne ex pestilenti calamitate, quæ quatuor ab hinc annis apud Lugdunenses desævit, & per universam fermè Galliam grassata est, Calvinismi excidium, hæresium abjectio, veterisque Catholicæ religionis restitutio veluti Joh. Grillotius de peste Lugdunensi scribens testatum reliquit, maximâ ex parte secuta est? Circumstantias enarra, ô bone Historice, ut fidem tuam liberes;*

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando?

III.

Prophylactica & remedia in genere eadem sunt, quæ omnium morborum, immo & afflictionum in hâc vitâ: quorum copiam suggerent Scriptores, de *Cruce* aut de *Patientia*, aut de *Consolatione* fidelium. Nunc tan-

tantum quædam specialia & propius applicata huic præfenti negotio indicamus, eaque tum privata, tum publica. Sit ergo privatum prophylacticum, I. Insigne illud cardiarcum gratiæ Dei (Hebr. 13. 9.) cujus quotidie dosis præparanda & sumenda, fide renovatâ eam credendo, spe firmâ expectando, ignitâ caritate desiderando, devotis precibus flagitando. Præparatorium autem & præambulum ejus sit lectio & meditatio Ps. 91. & 103. aut Rom. 8. Heb. 12. &c. Cui si quis adjunxerit subinde lectionem aurei istius sermonis Cypriani, de *Mortalitate* aut meditationis Mollerii in Psalm. 91. operam sane non luserit.

II. Est, oppugnatio metus mortis, per fidem & fortitudinem Christianam. Illo enim profligato, non est quod ita metuamus pestem. Hic enim stimulus pestis, hoc contagium, hoc venenum, hoc φοβερὸν πάντων φοβερότατον quod certam mortem ut plurimum in se contineat. Sunt & alii morbi contagiosi, nec minus miserandi, sæpe multo magis quam pestis, ut dysenteria, calculus synochus putrida, &c. sed non ita ad mentionem eorum homines expallescent, aut fugiant. Quæ differentia specifica? Metus mortis. Ut autem fidem & animum in Chri-

sto

sto adversus mortem obfirmatam invenias, exerce te in *præparatione ad mortem*, & *meditatione brevitatis ac vanitatis hujus vite*. De qua egimus in prælectionibus de *Ascetica Christiana*, ubi & authores indicavimus III. Contemplatio paternæ providentiæ divinæ, in quam tanquam pulvinar cœlestis securitatis recumbunt animæ nostræ. Ab illa enim sanitas & morbus, vita & mors, morbi mortisque modus & momentum dependet. Illa præfidet omnibus causis secundis, pertingit à fine ad finem fortiter, nihil casu aut fortuna sanitati & vitæ nostræ decedet, nihil eveniet, quod non sit in bonum nostrum Math. 10. 30. 31. cum Rom. 8. 28. Non diffundimus nos in explicationem hujus prophylactici. Videndi authores de Providentia Dei citati in Dissertat. nostra de *Termino vitæ*, & argumenta quæ ibidem attulimus.

IV. Renovatio & excitatio resipiscentiæ nostræ: ut intima nostra accuratè scrutemur Zephan. 2. 1. 2. Threnor. 3. 39. 40. 41. 42. 43: priusquam Dei manus, & ignis hic consumens ædium nostrarum, immo venarum, arteriarum & cordis penetralia penetret & pervadat; ut ab omni infectione & contagio nos præservemus 2. Corinth. 7. 1. 2. cum Iacob. 1. v. ult. Iudæ v. 23. ne con-

tagium pestis nos attingat. Porro de praxi resipiscentiæ & novæ obedientiæ excitati-
 one, alibi ex professo agendum. Tantum hic
 monemus, occasione pestis ad omnia exer-
 citia pietatis publica & privata nos excitan-
 dos, specialiter etiam ad sympathiam & ca-
 ritatem erga fratres, & proximum quemque
 imprimis ab aliis destitutum. Prophylactica
 publica partim ecclesiastica partim politica
 sunt I. Frequens jejuniorum celebratio,
 Joel. 2. 12. II. Remotio scandalorum; re-
 pressio peccatorum (e. gr. luxus in conviviiis.
 vestibus, ædium ornatu, vacuæ observatio-
 nis & pompæ in funeribus; chorearum &
 comœdiarum; oppressionis & violentiæ;)
 instauratio omnium, quæcunque in moribus,
 disciplinâ, utroque regimine, ac jurisdic-
 tione collapsa sunt Iesa. 58. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9.
 10. cum I Corinth. 11. 30. 31. 32. III. De-
 bita cura & consolatio peste laborantium:
 ne ita nobis & sanis rigida legum quaran-
 dam observatione consulamus, ut crudeles
 sumus in animas & corpora eorum, qui ipsi
 aut quorum ædes peste infectæ sunt. Iesa.
 58. 7. 8. 9. 10. 11. 12. cum Psal. 41. 1. 23.
 Iacob. 2. 13. 14. Hoc autem fit, cum à con-
 cionibus & publicis exercitiis pietatis, o-
 mnique consortio hominum in foro, in com-
 pitis

pitis, in communi vitâ & conversatione excluduntur homines sani, qui alicui peste laboranti adfuerint, aut ædes infectas datâ occasione ex necessario pietatis aut amicitiaë officio frequentant: præterea cum sani omnes una cum ægris istius familiaë, domibus undique arctissimè occlusis includuntur & quidem sæpe integro trimestri aut semestri aut amplius: ut scil. ibi absque ullo alloquio, ullâ deambulationis per liberum & minus infectum aërem refectione, ullâ migratione ad ædes, aut plateas, aut loca minus infecta, absque etiam ullâ recentis aëris in domos suas receptione & perspiratione, contagioso, putrido, foetido, & moribido suo aëre, solitudine, ægritudine melancholicâ conficiantur: denique cum sani homines vel ex altero orbe (ubi forte aliqui peste laborant) advecti, magno suo & rerum suarum incommodo, à civitatibus & Provinciis longo tempore arcentur. An hæc sunt opera pietatis & misericordiæ Christianæ in ægrotos, moribundos, peregrinos? Dicent excipi hunc casum pestis. Sed repono illud Bernardi, cum ex Rom. 13. 1. probat omnes etiam Clericos Magistratui subiectos: *Qui studet, inquit, excipere, studet decipere.* Ubi scriptura non excepit, nobis non est excipiendum.

IV.

Restat nunc , *Remedia* adversus pestem quæ nos aut demesticos nostros jam invasit, tribus verbis indicemus. Sunt autem ea partim communia , partim specialia. Illa sunt quæ in omnibus hujus vitæ calamitatibus, nominatim in morbis lætalibus aut periculosis adhibentur, Quorum 1. est expurgatio & resignatio propriæ nostræ voluntatis , & nostri abnegatio, ut in Dei paterna voluntate toti conquiescamus 1. Samuel. 2. 2. Samuel. 16. Psalm. 39. Iob. 1. Conferendi authores Practici qui de *patientia* & *consolatione*, de *Abnegatione sui ipsius*, aut ad Matt. 17. Marc. 8. Luc. 14. & in tertiam petitionem orationis dominicæ & loca modo cit. commentantur. 11. Admiratio & celebratio clementiæ Dei nostri , qui perditas , aut evagantes oves, suavi hac violentiâ ad se trahit, humeris suis imponit , & restituit in viam vitæ quamvis angustam. *Maius est quod meremur , minus est quod patimur.* Peccata nostra pœnas merentur , & ecce parcentem manum Dei, ecce viscera misericordiæ, funes caritatis ejus, medicamentum salutare, bonum illud castigationis malum, amaritudinem dulcissimam, iram amabilem , profundissimam misericordiæ abyssum , viam ad

ad cœlum, cœlum ipsum in terrâ. 111. Fides, apprehensio, & gustus bonitatis & gratiæ Dei in Christo, siquidem unquâ gustavimus quam suavis sit dominus in remittendis peccatis nostris, Psal. 103. 1. 2. 3. 4. in imputandis & donandis meritis Christi 2. Cor. 5. in adoptandis nobis in filios, idque obfignando sigillo sui spiritus Roman. 8. Modo Deus nobis gratiofus sit hâc gratiâ speciali electorum Psal. 106. sufficit nobis hâc gratia. In omnibus plus quam victores erimus, nihil est, quod nos separabit ab ejus dilectione Roman. 8. iv. Spes, desiderium, & pensatio vitæ melioris: siquidem defungamur hoc certamine. Sin Deus nos ex portis inferorum reducat, tanto major sit gratitudo nostra, & tanto magis cœlestis in terris conversatio, quod eleganter in Blesilla *χαρὰ λείψαν* Hieronymus ad Marcellam epist. 19. Quæ omnia huc accersenda ex locis cōmunibus, de *Vitâ aternâ*, de *morte beatâ* seu *arte moriendi*, de *praxi Christiana spei*. Sunt & alia media communia à toto populo & ecclesiæ adhibenda, quorum compendium est publicum jejunium, ab ipso Deo nobis commonstratū adversus communes calamitates; Joël. 2. 12. 15. De modo celebrandi jejunii, alibi. Remedia pestis *specialia* sunt,

quæ peculiari insolentiæ, terrori, & miseriæ
hujus mali opponuntur: quæ modo indicabi-
mus ab Exercitatore spirituali ex scripturis
amplificanda. **I.** Mortem præsentem plerisq;
affert: Resp. mortem non esse tibi mortē sed
transitum ad vitam meliorem jam didicisti.
II. Tā subito & ex improviso homines ex-
stinguit. Resp. Nulla mors repentina illis qui
Christū habent, vitam suā Coloss. 3. Philip. 1.
23. Lucerna justorum extinguendo non ex-
stinguitur etiam si vadant per vallem mortis,
quia illuxit ipsis Christus & lucebit in per-
petuā claritate, etiam tenebras illas illu-
strans Eph. 5. 2. Corinth. 3. Psalm. 23. Io-
han. 8. 12. *Ad hæc* qui maturè assuevit iugo
Christi, immo qui vel hodie vocem ejus au-
dit ad salutem, numquam à tenebris aut re-
pentinā morte præoccupabitur. Iohan. 11.
25. 26. *Denique* & hoc in lucro deputa, quod
brevius sit tormentum; brevius certamen
cum morbi diuturni molestiis, faciliior victo-
ria, faciliior transitus à vita illa mortali, quæ
vera mors, ad immortalitatem & gloriam.
Hoc enim desiderium verè piorum Phil. 1.
23, Rom. 7. 24. 2. Corinth. 5. 4. 8. 111.
Morbus insolens est. Resp. At non insolens
Deo suos per hunc morbum hinc evocare.
Testatur hoc omnium sæculorum experien-
tia.

tia. Nota sunt exempla tot famulorum Dei inter quos Oecolampadius, Franciscus Iunius & c. Ad hæc nunquam amatoribus Dei insolens est visitatio aut aliena manus tam benigni patris. Deus aliquando suis tanquã larvatus apparet: sed larvam illam fides detrahit & per omnia opaca & integumenta in ipsum sanctuariũ, in cor patris sui intuetur, iv. Terribilis est hic morbus supra alios tum in se tum vel imprimis, quod omnes amici & necessarii sæpe deferant laborantem. Resp. 1. Idem & Christo accidit Psal. 22. 12. cum Matth. 26. 40. cœpisti conformari capiti tuo, in hoc curriculo perge. 2. Quicumque te deferunt, Deus tamen non deferit Jesa. 42. 15. Psal. 27. 9. 10. cum Ies. 54. 6. 7. Ille pastor tuus est. Psal. 23. 1. 4. Ille reficit te in lecto infirmitatis Ps. 41. 3. 4. Ille dextram supponit capiti tuo & læva te amplectitur Cantic. 2. 6. ille tibi præsto est in necessitate ut te eripiat &c. Psal. 91. 15. Ille ubi adest, ibi robur, consolatio, cibus, potus, medicina, medicus, amicus, necessarius, pastor, dominus, pater, hæreditas, victoria, lux, jubilum, triumphus, denique Deus & omnia. 3. Quidquid in hoc morbo terribile sit, parum hoc est, modo Deus tibi non sit terribilis Jerem. 17. 17.

modo Christus super te eleuet amabile lumen
faciei suæ, modo ille te respiciat qui mortis &
infernî terror ac pestis Hos. 13. 14. cum 1. Co-
rinth. 15. 55. 56. v. *Denique* ut per congeriem
& antitheta, quæ restant, edisseram, *Manus*
Dei est, quæ non tantum premit sed & subleuat
non tantum vulnerat sed & sanat: *Virga Dei*
est, non furoris sed correctionis, non exactoris
sed patris Heb. 12. 7. 8. *Angelus percussor* est,
& nuntius mortis, sed tibi angelus liberationis
prodromus salutis. 1. Cor. 15. 54. 57. cum 2.
Timoth. 4. 7. 8 & 2. Corinth. 5. 1. 2. *Ven-*
tus est & tempestas à facie Dei; sed in ea
est Deus tuus, similis est vento illi & procellæ
1. Reg. 19. 21. 13. Iob. 38. 1. *Sagittæ*
sunt omnipotentis, sed emissæ à leni ac dulci
manu, quomodo Nazianzenus afflictiones suas
vocat: ἐκ γλυκεῆς παλάμης πικρὸς οἶκός, *amaras*
sagittas ex dulci manu. *Venenum est*, sed veneni
& corruptionis peccati; non deleterium sed a-
lexipharmacum, sed theriacale quod ex veneno
à summo animarum Medico præparatum à ve-
neno liberat, contra venena præservat. Ita Ve-
nenum veneno pellitur, morbus morbo tollitur,
pestis peste, putredo putredine, fætor fæto-
re fu-
gatur. Benedicta sit *τοῦ ποικίλου* Dei nostri sa-
pientia. *Ignis est*, sed consumens hostes, purgans
amicos, illuminans domesticos. In hoc igni nobis
Deus

Deus est consumens rubum, (Exod. 3.) appa-
rens ad nostri liberationem. Ignis ardens est, in-
quies, qui vitales spiritus depascit atque ex-
haurit. Atqui ardet nihilominus in illo & emi-
cat flamma ignei ipsius erga nos amoris : quæ
dum incenditur caro, ac liquefcit cor nostrum
(Ps. 37. 26.) lucet ut lucerna in perfectum di-
em, cœlesti calore urit & exurit frigida ac ter-
rena hæc membra, excoquit scorias filiorum
Dei, ut tanquam aurum purgatissimum in the-
saurum domini reponantur. Breviter extre-
mum quod hic ignis minatur aut aufert, nihil a-
liud est, quam ut sit tibi currus igneus Eliæ, quo
in cœlum evectus gaudeas & regnes perpetuo
cum Christo. Hæc sit summa summarum: *Pestis*
illa tam infanda, tam abominanda, tam horren-
da, tam calamitosa, tam noxia peccatoribus, &
viris de hoc sæculo (ut appellantur Ps. 17. v. 14.)
quæ nihil aliud quam pestilens, pura puta pe-
stis, infernalis incendii præambulum; filiis Dei
simul & pestis est peccatorum idque per gratiã
Dei ac per pestem mortis Christi (Hos. 13.
cum 1. Corinth. 15.) & alexipharmacum, fa-
nitas, vita transitus ad vitam in cuius, ut & mor-
tis amplexus ruere, non metuunt, quandocun-
que Deo visum fuerit ipsos vocare & ducere.

V.

Detegenda nunc sunt & profliganda infeli-
cia

cia & noxia illa antidota ab Ethnicis, Pontificiis, aliisque adhiberi solita. Sunt autem illa vel
 “ Magica, vel Idololatræ, vel superstitiosa, vel
 “ nimis carnalia. *Magica* sunt varia. Infanda fuit illa dæmonolatria Romæ publicè exercita anno 1522. sub oculis Hadriani VI. à Græculo quodam nomine Demetrio, qui pestem tum exortam sedavit *prosperâ litatione* (sic loquitur Jovius) immolati tauri ad amphitheatrum, quem dimidio cornu dissecto ita repente tam mansuefactum reddiderat magico carmine dextram in aurem prolato, ut injecto tenui filo ad integrum cornu, quo vellet, duceret. Vide historiam (ante hac à nobis cit. Desper. Causæ Papat. lib. 1. sect. 4.) apud Jovium histor. lib. 21. p. 19. Ubi quidem Ethnico-Papalis ille Episcopus acriter perstringit nostratem Hadrianum VI. quod Romanæ aulæ rudis, & rerum Italicarum imperitus severis legibus more Italico luem illam coërcere noluiisset: nihil tamen illi imponit, quod Ethnicam, istam dæmonolatriam non coercuisset. Ejusdem farinæ fuit evocatio Æsculapij sub forma serpentis Epidaurij (de quo Livius lib. 11. Valer. Maxim. lib. 1. c. 8. & Plutarchus in Coriolano) cum Romæ ingens exorta esset pestilentia. Neque enim dubium, quin diabolus & Magia huic negotio præfuerint. Nec prætereunda est Magia illa,

illa, quâ cadavera veneficorum (qui etiam defuncti & sepulti pestem inducere putantur) capite truncanda esse statuitur; cuius exemplum adfert ex Herculis Saxoniae libr. de Plicâ c. 11. Sennertus lib. 4. c. 4. p. 7. 29. Quod doctiss. Philosophum & Medicum Sennertum tam patienter mirari, miror equidem: *Cujus rei, inquit, causam cum reperire facile non sit, est animi veritatis avidi eam diligenter perpendere &c.* Magica etiam sunt omnia amuleta characterum, quorum unum infra indicamus. Remedia *Idololatrica & superstitiosa* sunt, lectisternium, ludi scenici, quæ usurpata fuisse Tito Sulpitio & Petreio Licinio Coss. adhæc perregrinos Deos in urbem advectos anno V. C. 462. sacras ædes vel aras alicui numini devotas, sacra facta &c. testis est Livius lib. 1. Decad. 5. lib. 7. 10. & 11. & 27. Similem & pejorem idolomaniam insaniebant Athenienses dicantes, aram Ignoto Deo & Lacedemonii cum consultum oraculum respondit quotannis virginem immolandam. Vide Plutarchi parall. 35. ubi idem refert de Phaleriis, & Suidam in voce *ἑρμίσκου*. Atque hæc Gentilium. *Indei* nomina exotica & admirabilia, quæ angelorum pesti præpositorum nomenclaturas continent, cubiculis, hypocaustis & domibus suis adscribunt: inter ea est nomen *diridon*, quod per totū
alpha-

“ alphabetum ductum (ut *Adiridon*, *Bediridon*
 “ &c.) & magnis characteribus scriptū, præsenti-
 tissimum remedium esse dictitant. Vide Bux-
 dorf. Synagog. c. 33. Huc refer superstitiosam
 observationem Thalmudicam quam in Bava
 Kama fol. 60. præscribunt: Ne homo tempo-
 re pestis ambulet in medio viæ; quod angelus
 mortis, cui potestas data sit, publicè incedat
 in medio viarum. In *Papatu* ista præscribuntur
 (apud Marchinum in prolegom. §§§§.) præter
 dolorem de peccatis, & reconciliationem cum
 Deo (quæ & nos rectè accepta agnoscimus)
 Supplicationes, quas vocant, seu processiones,
 confessiones auriculares, corporis dominici
 (hoc est idoli missatici) publica privataque ve-
 neratione, (de missis pro vitandâ mortalitate vel
 tempore pestilentie vide *Missale Reform.* in append.
 fol. 69. de *Missis pro peste animalium* vide an-
 tiquum *Missale* edit. Paris. 1506. fol. 213. po-
 steriores has exsertè defert *Jesuita Bayllius* in *Ca-
 tech.* part. I. qu. 20.) Divorum invocatio, B.
 Virg. Mariæ imploratio, & refugium ad ipsius
 templa & imagines, inprimis recitatio Hymni
 “ illius ad Mariam, qui coelitus eum in finem de-
 “ missus fuit & traditus monialibus S. Claræ
 Conimbricensibus, siquidē verum dicat Fran-
 cisc. Gonzaga in chronologia ordinis Seraphi-
 ci part. 8. p. 310. Et hæc hæc hactenus Marchi-
 nus:

nus: Cujus superstitiosas nugas longè superavit
 Jesuita Gulielmus de Pretere in Remediis con-
 tra pestem vernacula linguâ editis Antwerpiæ
 1636. ubi post indicatas causas & signa pestis,
 in primâ acie antidotorum spiritualium collo-
 cat undecim pestis patronos, supremos, medi-
 cos & Marechallos (quem terminum artis vul-
 gò in hâc materiâ usitatum ibidem etymologi-
 cè explicat ex Goropio Becano) 1. *Sebastianum*,
 quem in hoc casu invocare & colere solent in
 Lusitaniâ. Addimus nos ex Lorino commentar
 in Sapientiæ cap. 18. v. 19. sanctum illum
 passim propulsatorem pestis habitum, ex quo
 tēpore citatâ ejus imagine horrenda lues (quam
 describit Diaconus lib. 6. de gestis Longobard.
 c. 2.) Romæ cessavit; quod accidit anno 680.
 Cujus rei monumentum exstare dicit in Basilicâ
 Petri ad vincula, ubi etiam nū imago Sebastiani
 colatur. Vide explicatius hanc historiam apud
 Baronium in notis ad Martyrol. 20. Januarii
 Marchinus part. 10. probl. 8. fatetur nulla in
 gestis Sebastiani exstare vestigia, cur in pro-
 pulsatorem pestis electus sit: causam ergo nul-
 lā, posse excogitari nisi hieroglyphicam seu ca-
 balisticam illam, quod sagittis sit confossus, &
 pestis apud Græcos Apollinis, & in scripturâ
 Dei sagitta dicatur. 2. *Hadrianum*, in Flandriâ.
 3. *Christophorum* in Hispaniâ, & Belgio, de
 quo apponit hoc distichum,

Chri-

*Christophori sancti speciem quicumque tuetur,
Istâ nempe die non morte malâ morietur.*

4. *Antonium*, in toto Belgio. 5. *Rochum* in Italiâ, ad quem cœlitus demissum hoc epistolium: *Peste laborantes ad Rochi paterocinium confugientes, contagionem illam evasuros significo.* 6. *Bennonem* Hildesheimensem in Bavaria. Quos sex imprimis Antwerpiensibus nunc commendari & colendos proponi dicit, quippe quorum reliquiæ in templo Jesuitarum ibidem asserventur. 7. *Macarium* Armenium Patriarcham Antiochenum, à Gandavensibus. Horum septem vitam & miracula tempore pestis exhibita breviter & encomiasticè perstringit. Unum ex illis anno 1616. Montibus Hannoniæ designatum, cum corpus S. Macarii Camera-co ed mitteretur, celebrat Corn. à Lapide in epist. dedicat. ad commentar. in Pentateuchum: ubi vide. 8. *Remigium* in Gallia. 9. *Oswaldum* in Anglia. 10. *Laurentium* in Burgundia. 11. *Fregidandum* in Brabantia. Omnibus autem illis Mareschallis tanquam *reginam* & *supremam Medicam* præficit B. Mariam (exempla aliquot liberationis per illam præstitæ mediante effigie, quæ Aquis Lupiis in Hispaniâ etiamnum tanquam altera Diana Ephesina colitur, refert Nonius in Hispaniâ suâ cap. 61.) modumque hos sanctos colendi præscribit, per formu-

formulam precationis ad Mariam in Monasteriis Bernardinis usurpatam; deinde per Antiphonam coelitus demissam, quam supra indicavimus à Marchino exhiberi; tum per formulas precum ad quemque ex septem prioribus Mareschallis; postremo per quinque Psalmos Mariæ ex Psalterio Bonaventuræ, (quos vernacula lingua ibidem exhibet) affirmans ex Caroli Stengelii, Benedictini Alexeterio spirituali Dilingæ edito, Romæ anno 1470. per recitationem illorum Psalmorum in conventu Augustinianorum *ad Mariam de populo* pestem plane cessasse. Interjungit precationem unam atque alteram ad Deum & ad nomen Jesu; commendat & spiritualia hæc prophylactica, nomen *Jesu, Mariæ, Annæ*, aut ore prolatum, aut domibus inscriptum, aut in pectore gestatum; Agnos Dei; nomina aut imagines Mareschallorum pestis, domibus & cubiculis inscriptas; gestationes capfularum cum reliquiis; Signum crucis; candelas benedictas; cum poenitentia, jejuniis, peregrinationibus p. 143. 169. Atque hæc quidem summa istius libelli, qui constat paginis 185. cui hoc epiphonema, *Espensæo Theologo Sorbonico alibi usitatum*, adscribimus:

—— *Habeat nunc Roma pudorem.*

Refutationem non est quod hic moliamur, quia
illa

illa detegere est refutare : & aliquando , cum Deo , seorsim agemus ; de reliquiis , de Agnis Dei , de Cruce . Interim lector , cui vacat , conferre poterit Disp. nostras de *Benedictionibus de Exorcismis , de Superstitione , de Magiâ* . Dictos illos sanctos nostri satis lustrarunt ; inter quos *chimæricus ille Christophorus , & Rochus , qui nunquam canonizatus Romæ non colitur , quamvis ringente frustra Pontifice colant eum Veneti tanquam sanctum .* Ad superstitiosa & idololatrica refer candelas ardentes , quas manibus suis per quinque dies portabant , quicumque missas pro vitandâ mortalitate audiebant , juxta constitutionem Clementis VI . de quo Missale antiquum edit . Paris . 1506 . p . 222 . Adde festum purificationis Mariæ (Græcis dictum *Sypapante*) Constantinopoli institutum anno . 544 . ut refert Baronius ibid . n . 10 . Adhæc flagellationes spontaneas occasione pestis susceptas anno 1349 . Nec prætereundi exorcissimi quos pesti opposuit Borromeus archiepisc . Mediolanensis anno . 1630 ; refert eos & laudat Marchinus in append . philosophic . problem . p . 47 . Agmen claudat remedium illud Magico-Papisticum characterum scriptorum vel annulo insculptorum , quod quamvis publicè approbatum & à Clericis in Italiâ anno . 1630 usurpatum , magiæ & quidem merito convincit Marchinus

Marchinus ibid. probl. 33. De invocatione septem angelorum coram Deo assistentium (de quibus in Disp. de Hierarchiâ coelesti), & adjuratione per nomina eorū, an & quomodo hic adhiberi soleant, alibi forte disquirendum. *Carnalia* remedia vocamus ad quæ homines ex carnali affectu metus absq; prudentia, pietate, caritate consternati confugere solent; ad quæ referimus tum nimis *meticulosam & iniquam illam* contagium evitandi rationem alicubi publicè præscriptam quam supra tetigimus, & taxat Lavaterus, aliique Theologi & Medici; tum nimis *corpem & tumultuariam pestifugarum fugam*, quam improbant non tantum Theologi, sed & præstantiores Medici, de qua ex professo nunc disputandum.

VI.

Est ergo controversia principalis, an & quomodo pestis, hoc est civitates, domus, homines peste infecti sint fugiendi. Hic 1. detegemus ac removebimus calumnias ac tergiversationes, quibus controversiæ status involvi solet. 2. Genuinum controversiæ statum constituemus. 3. Rationibus sententiam nostram firmabimus. 4. Confectarium principale, deinde & alia inde eliciemus. 5. Objectionibus occurremus. Quod ad primum non est hic controversiæ status, nec ab adver-

fariis disputandum *An pestis sit mala; An sit morbus periculosus; An plerisque presentissimum adferat exitium; An periculum sit fugiendum, an vero absque necessitate adeundum, non absque Dei tentatione; An sit aliquod contagium in rerum natura, & an morbi sint contagiosi & inter eos pestis?* Certè cum circa ista nonnulli Pestifugæ ampullantur, ut turpitudinem causæ suæ tegant & conscientiam sopiant: Quis non videt eos strenuè per elenchi ignorantem sophisticari & prævaricari? Hic autem est genuinus controversiæ status, An ab omnibus prophylacticum illud fugæ juxta Medicorum symbolum (quod parum Christianum appellat Lavaterus, ejusque Interpretæ latinus Joh. Pontifella) *cito, longè, tardè*, simpliciter sit adhibendum, quippe quo nullum auxilium præsentius certiusque. Hoc ipsum à Medicis quibusdam extra Dei, conscientia Christianæ, moralium virtutum respectum ita simpliciter affirmatum, nos cum omnibus, ut opinor, Theologis & Christianis Medicis negamus; insuper addimus teneri omnes fideles primo suis domesticis, deinde & aliis fratribus, amicis, necessariis, & cuicunque proximo pro ratione vocationis suæ, pro viribus, & pro re natâ operâ suâ fideliter impendere in spiritualibus & corporalibus.

Prio-

Priorem assertionis nostræ partem ita probamus. *Primo*, Quia nulli ejusmodi humani actus, ut *fuga*, possunt aut debent à Medico quâ Medico absolutè præscribi: sed ponderandæ sunt circumstantiæ actionum, & inde concludendum, an licitæ sint an verò illicitæ. Nam quia subjacent rectæ rationi & legi divinæ, nullæque in individuo sunt puræ naturales & adiaphoræ, hinc fit ut naturæ ductum instar pecudum averfantium mala & prosequentium bona, homines hic non possint sequi. Jam vero quidnam hic sit moraliter bonum aut malum, virtus aut vitium, non est à Medicis quâ Medicis petendum (illi enim connexionem & consequentiam naturali unius causarum cum effectibus suis simpliciter & nudè indicant) sed aliunde. ex gr. indicat Medicus, est alicubi tale secretum & rarum antidotum, est cibus quis, est potus qui ad hoc vel illud conducat: Sed hoc ipso non dat licentiam conquirendi illa, sive volente sive nolente domino. Sic consultus in quibusdam morbis, diceret concubitus (Ambros. epist. 66. Septalius problem. sect. 4. quæst. 17.) aut etiam largum hausum potus inebriantis, malum aliquod posse tollere: eo ipso tamen Christianus non concludet illicitum concubitus, aut ebrietatem illo in

casu non esse peccata. *Secundo*, quia talis fuga non est sine incredulitate & diffidentiâ, contra Dei promissiones Ies. 65. Math. 10. imprimis Psal. 91. fidelibus factas. *Tertio*, Quia non tantum prodest immisericors & inhonestâ fuga, ac sibi profugi quidam Ionæ persuadent. Quamvis enim contagium evitent per contactum & per fomitem quatenus pendet à naturalibus causis; eo ipso tamen non evitant idem contagium & infectionem quatenus pendet ab angelo percussore sive bono sive malo. & quatenus pendet à peculiari illo & inexplicabili personarum delectu & applicatione: quod *Deus* supra in admirandis *Pestis* thesi 1. notavimus. Quin ipse Sennertus loc. cit. concedit posse pestem aliquando immediate à Deo, absque ordinario causarum secundarum concursu immitti; Complures alij Medici statuunt suum contagium *per distans*. Sed velim mihi quis explicet, quid fuga utroque in casu præstitura sit? *Quarto*, à paribus. Quia in omni alio periculo, morbis periculosis, immo & contagiosis pietas, caritas & consuetudo non docet homines proximum ita deferere, & fugâ sibi tantum consulere. Sunt autem morbi illi, Hydrophobia, elephantiasis, lepra, *φθίσις*, dysenteria, sudor Anglicus, morbilli, varioli, synochus putrida (quam

(quam alicubi in Belgio morbum castrensem, aut Mansveldicum, ab exercitu comitis Mansveldici anno 1625. indigitant) lues Hispanica, ὀφθαλμία, scabies, & mala ulcera &c. *Quinto*, quia crudum tale prophylacticum pestis, nec regulæ nec exempla V. aut N. T. vel per minimam consequentiam suadent. Mirum fane est, Mosem, Aaronem, Iosueam, Davidem, aliosque primarios in Republica & Ecclesiâ viros peste apud illos ita grassante solum non vertisse; ut saltem suo exemplo nos docuissent, Deum non tentare. *Sexto*, addimus argumentum ad hominem. Quia ipsi illi fugitivi, qui primo omnia fugienda, evitanda clamitant, etiam cum immisericordiâ erga propria viscera, liberos, cognatos, amicos, ejusdem fidei consortes &c. cum hic sunt (hoc est cum pestis ipsos aut ædes eorum invasit aut Dei manus ex fugâ illos retraxit) aliter loquuntur, & caritatem in visitando, consolando, opitulando &c. non tantum non improbant sed ad cœlum extollunt. *Septimo*, Denique accedat consensus non tantum Theologorum infra citandorum, sed & Christianorum Medicorum, qui nôrunt se Christianis consilia præbere. Intar omnium sint Gul. Gratarolus Bergomas, ad religionem nostram conversus, ejusque ze-

lotes, propter quam & Italiâ relictâ Basileæ
 sedes fixerat, libr. de peste p. 88. 4. Utilissima
 sunt illa adverbia, ci'ò, longè, tardè. Quod qui
 facere non queunt, aut Christianâ caritate affe-
 cti nolunt, curent imprimis habitare loco perspi-
 rabili. &c. Ioh. Anton. Saracenus cap. 6. p.
 1. 5. 6. Sed hæc adhibenda cautio, ne præsidium
 in fugâ totum statuatur, quasi salus inde tota pen-
 deret. Quid enim est, quod sperent mortales suis
 se subterfugiis irati Dei digitum evadere, con-
 spectumque effugere posse? Immo vero quis hoc
 ipsum vel cogitare audeat, nisi immensitatis di-
 vine prorsus ignarus &c. & pluribus de im-
 mensitate Dei allatis subnectit locum Psalm.
 139 v. 8. 9. Unde concludit: Latebris non
 est captandus angulus, sed de pace cum æterno
 Deo &c. qui unus & æternus fuit, est, eritque
 semper. Attamen nec malè consultum, nec inutile
 videatur si infirmioris naturæ homines, quique me-
 tu propemodum sunt examines (N. B.) cum gra-
 tiarum actione salutis illud perfugium atque præ-
 sidium, si quando Deus largiatur, arripiant &c.
 Sed in cavendo periculo iis rursus hæc adhibenda
 cautio, ne dum sibi ipsis consulant, eos quibus ad-
 esse, quosque charos habere tuerique debeant, de-
 sertos esse patiantur, veluti obliti vocationis, quæ
 publici quidem muneris ratione Magistratum,
 Pastores Ecclesiæ, stipendia publica merentes
 Medicos

Medicos & Chirurgos, & quotquot alii agris opem ferre ex officio tenentur: propinquitatis vera ratione conjuges, cognatos, & affines merito retinere videtur, &c.

Problem. I. *An peregrinantibus aut ad tempus alicubi commorantibus, qui nulla vocationis suæ aut quâcunque alia necessitudine illi loco magis quam alteri, sæpe etiam minus sunt astricti, liceat inde discedere? Resp. Aff. sed absque attentiâ diffidentiâ, & tumultuariâ fugâ, etiam absque scandalo; & si extrema necessitas (aliis deficientibus) non cogat illos subire officium Samaritani Luc. 10. cum Iesa. 58. 7. Probl.*

II. *An liceat infantes, pueros, & similem imbellem turbam, qui nulli istic usui sunt, sed oneri, aliò ad tempus ablegare? Resp. Aff. Ut & in aliis morbis, periculis, & impendentibus aut circumstantibus calamitatibus. Problem. III.*

An patres familias, qui alicubi sedes suas fixerunt, labore manuum honeste familiam ibi sustentant, privilegiis & commodis tam politicis quam ecclesiasticis fruuntur, liceat ad tempus cum familiâ sua civitatem illam, concives, & fratres deferere? Resp. Ego saltem nolim alicui author esse: quamvis videam quosdam ex Theologis hoc in genere non improbare; quibus non admodum repugno, nec tamen adstipulor.

VII.

Posteriorem assertionis nostræ partem de auxilio ægrotis præstando sic probo. *Primò*, ex officiis caritatis quæ fratribus & proximis debemus. Matth. 22. diliges proximum sicut te ipsum, cum Matth. 7. 12. Hebr. 13. 1. 13. 16. etiam cum damno, & periculo nostro 1. Corinth. 13. v. 5. 7. 1. Johan. 3. 16. 17. Inter officia autem illa, est auxilium ægrotis & moribundis præstandum. *Secundò*, ex peculiari vinculo inter conjuges, fratres, cognatos, amicos, &c. quo illi ad officia illis aliisque in casibus sibi mutuo præstanda constringuntur. 1. Tim. 5. 4. 8. Rom. 1. 31. Ephes. 5. & 6. *Tertio*, ex mandato speciali de operibus misericordiæ erga calamitosos & ægrotos præstandis Psalm. 41. vers. 1. 2. 3. Matth. 25. 36. 43. Nulla autem hic aut alibi est exceptio de morbis contagiosis, & periculosis. Quo majus periculum, eo arctius fraterna caritas nos constringit, eo illustrius etiam se exserit. 1. Ioh. 3. 16. Cum hoc mandato jungendum est exemplum Iesu Christi, quod ibidem adfert Apostolus. *Quarto* ex magnâ mercede, & promissione à Deo ejusmodi misericordiis factâ Psalm. 41. 1. 2. 3. 4. cum Matth. 5. 7. & 25. 36. 43. Iac. 2. 13. Inter illas promissiones est etiam protectio Dei adversus

versus terrorem noctis, & sagittas de die volantes; de quâ Psal. 91. per totum. *Quinto*, suadet etiam fortitudo Christiana militi Christiano fortiter se, data occasione, ejusmodi periculis offerre, mortem contemnere, in Dei providentiam recumbere, idque ex sincero Dei & proximi amore Acto. 20. 24. & 21. 13. 14. Phil. 2. 30. De contemptu mortis, & fide in providentiam Dei, supra actum est. *Sexto*, accedit consensus & praxis piorum. Ex pluribus sit Cyprianus de Mortalitate, Exemplum illust. Christian. eccles. de quâ Euseb. l. 9. c. 7. & 7. 17. Niceph. l. 6. c. 20. ubi notanda epistola Dionysii Episc. Alexandrini; & ejusdem paraphrastica interpretatio Ruffini. Imprimis Lavateri erudita concio seorsim germanicè, latinè, belgicè edita; quæ etiam inserta est comment. ejus in Ezech. 14. ejusdem comm. in 1. Paral. 21. Mollerii meditatio in Ps. 91. Frelcatii Junioris Antidotum p. 535. Ames. Casuum lib. 5. c. 7. quæst. 5. multa habet de proximo diligendo, quæ huic nostro negotio aptari possunt. Sohnius de Causis & curatione Pestis tom. 1. Perkinsius in 6. præcept. Decalogi, Calvinus in Epistolis pag. 454. edit. in fol. Beza in Diatribe de peste seorsim editâ; Ursinus Exercit. Theologic. part.

2. in summâ rei idem nobiscum sentiunt, quamvis hominibus liberis fugam concedant: ne quis, pro infidelitate & *aisopyia*, suâ (quâ etiam sanguine aut affinitate conjunctissimis se subtrahit) Doctores illos alleget. Pontificios Casuistas & practicos idem sentire, & ad fortitudinem Christianam cohortari, quin & suorum merita hâc in parte & quotidiana trophæa nimium forte jactare, colliges ex libro Philiberti Marchini de Peste, & Iesuitæ Raynaudi de Martyrio per pestem, & vernaculo libello Iesuitæ de Pretere: Addenda & analogicè huc applicanda, quæcunque Moralistæ & Practici de Misericordiâ, Fortitudine, Caritate proximi commentantur. Nec dissentiunt Christiani Medici, ut supra innuimus; quorum consilia evitacionem peste infectorum suadent; cum hac limitatione, *quantum Christiana misericordia seu symphasia permittit*, quam parenthesi piè & prudenter initio Antidoti anno 1636. editi inseruerunt Cl. DD. Medici Ultrajectini.

VIII.

Quæstione principali decisâ, porisma hoc inde deducimus: Si quidem nulli fideles absolute se possunt subtrahere fratribus laborantibus; utique pastores Ecclesiarum, à subsidio

fidio hoc & opere caritatis non sunt immu-
nes. Quod porisma tenendum contra pericu-
losam & atheologicam disputationem Zan-
chii in Philipp. 2. quæ consuetudinem Italo-
Medicam nimis mihi sapere videtur; ut &
contra Iosephum Hallum in epist. Decad.
4. epist. 9. Rationes sunt *Prima*, quia ra-
tiones supra allatæ pro officio omnium fide-
lium erga laborantes peste, fortius constrin-
gunt Pastores, saltem quod ad spirituales
curam. *Secunda*, sumpta ab ipsorum munere,
& titulis. Sunt pastores, patres spirituales,
custodes & Episcopi, dispensatores &c. qui
debent pascere, *verbo, exemplo, subsidio* (ut
rectè Gregor. Magn. in pastoralis) non tan-
tum publicè sed & privatim & κατ' οἶκον
(Actor. 20. 20.) imprimis in illo casu neces-
sitatis. *Tertia*, Quia Ecclesia debet non arctè
habitare in corde eorum, debentque illi
exemplo Pauli cum ovibus velle vivere &
mori. 2. Corinth. 7. 3. *Quarta*, Quia non
tantum ex caritate, ut reliqui Christiani, sed
etiam ex justitiâ, non possunt esse immunes,
aut plane se subtrahere: idque propter stipen-
dium. *Quinta*, quia omnes constitutiones
Ecclesiasticæ (cum quibus conferendi auto-
res, qui Politiam Ecclesiasticam & officium
pastorum describunt) nominatim etiam Con-
fessio

fessio Helvetica art. xvii, & Constitutiones Ecclesiæ Belgicæ imponunt ipsis consolationem ægrotorum. Nullæ autem sunt constitutiones apud nos, nec etiam Synodorum Decisiones, quæ in casu hujus morbi illis hoc officium interdiciant. Sed contra decisio Synodi Dordracenæ 1547. ad quæst. particulares, & praxis omnium fere pastorum contrarium docet. Imprimis praxis Ecclesiæ Genevensis, ubi forte alicui ex ministris illud officium committunt, quam refert Beza in tract. de Peste, liquidissimè evincit Calvinum reliquosque Theologos Geneverenses sensisse, pertinere hoc ad munus pastorale. Perpetuam praxin eorum innuunt etiam verba Franc. Porti Cretenfis in Resp. ad epistolam Petri Carpentarii quondam ibidem Professoris juris, tunc apostatæ & proditoris. p. 5. *Cognovite, quum ex collegio ne unus quidem propter pestem a suo munere discederet, pessimo exemplo quocunque, desertâ Statione, libebat, excurrisse &c.* Lutherani Theologi à nobis hic non dissentiunt Johannes Gerard. loc. com. tom. vi. Tarnovius lib. 3. de Minister. c. 2. Balduinus de Casibus lib. 4. cap. 9. cas. 6. & exfertè Wigandus tract. de Persecutione p. 270. Pontificij hoc omnibus animarum curatoribus imponunt, post omnes Marchinus part.

part. 1. cap. 2. 3. cum part. 3. cap. 1. 2. hanc causam agit, adductis rationibus ab officio pastorali Johan. 10. Ezechiel. 24. à lege caritatis & justitiæ (Thom. 22. qu. 26. art. 5. & qu. 185. art. 5. quodlib. 12. qu. 18. art. 3.) coacervat & infinitas authoritates ex Canonistis, Casuistis &c. adhæc exempla Caroli Borromæi Episcopi Mediolan. anno 1576. aliorumque regularium, quorum ordines & nomina indicat part. 10. Præterea inserit celebrem epistolam 180. Augustini ad Honoratum, de fugâ pastorum tempore bellicæ calamitatis. Busæus in Viridario cap. de *Fortitudine* laudat præter Borromæi, exemplum Bernardini Senensis & novi ordinis Romæ instituti ad ministerium ægrotorum. Jesuita Raynaudus in tract. de Martyrio per pestem part. 3. c. 3. commendat presbyteros & Diaconos Alexandrinos, quorum meminit Martyrol. Romanum prid. Kal. Martias. Præterea Cyprianum, Gregor. M. Benedictum, Aspertum, Bernardinū, Jesuitas suos anno. 1558. &c. Hoc quidem Molanus, in Theolog. pract. & ipse Marchinus cum pluribus aliis Casuistis concedit posse Episcopum, aut parochum per substitutum aliquando mediatè oves suas curare. Sed hoc nihil ad nostros, ubi non sunt
otiosi

« otiosi Episcopi & beneficiati cum potestate
 « substituendi, nec locum habent dispensationes de non Residentiâ.

Consect. 1. *Licetum esse & valde laudibile etiam cum certo mortis periculo inservire amicis peste laborantibus*, rectè probat Marchinus ex rationibus, & autoritatibus Cypriani de Mortalit. Augustini de amicit. c. 10. Hieronym. in Mich. 7. Lactant. lib. 5. c. 18. Ambros. lib. 3. de offic. c. 12. 11. Idem tamen nimis mihi exorbitare videtur, cum peste afflictos, vel de eodem valde suspectos
 « concludit esse tanquam multorum homicidas & patriæ proditores puniendos, si sanos non moneant & cum iis libere versentur, part. 2. c. 6. 111. Siquidem pastores ecclesiarum non possunt se subtrahere visitationibus ægrotorum, multo minus licitam ipsis fugam, aut importunam ministerii desertionem.

IX.

A piâ hac sententiâ aliqui & olim & hodie in Papatu recesserunt non tam iudicio quam affectu metus, & inde vitiosa praxi; quæ duo perversa principia protulerunt tandem illam opinionem. Toſtatus in Genes. 14. col. 7. admodum videtur favere huic opinioni; cujus decisionem propterea limitat

tat Marchinus part. 2. c. 6. Nicolaus de Clemangis celebris suo tempore Theologus suadebat fugam absque ullâ limitatione, vid. epistol. 27. ubi ex nostris Johan. Lydius editor Clemangis in margine hanc censuram opportune adscripsit: *Consilium minime Theologicum*. Marchinus cap. 12 conqueritur & miratur quosdam viros doctissimos, à piis operibus nonnullos suo consilio & suasionem retraxisse, si secus fecissent terribilis inferni pœnas illis comminantes. Apud reformatos non desunt inter ditiores & potentiores imprimis, ut & ruricolos simpliciores, qui quidem in se officium hoc non implerent; sed qui ita insaniant ut homines ab heroicis illis operibus propositâ pœnâ infernali absterreat, arbitror esse neminem. Sed rationes & horum & quorumcunque aliorum audiamus. *Object.* 1. Nemo debet se in illud periculum conjicere; ergo. *Resp.* 1. non absque necessitate, non temere, conceditur. 2. absolutè ut nemo se conjiciat non dicent illi qui Medicos, chirurgos, famulos, famulas, pastores, sacerdotes, ægrotorum consolatores in auxilium suum advocant. Quod si contra animæ salutem & mandatum Dei illi servitium illud præstant, non possunt hi bonâ conscientia ab illis hoc petere,

tere. 3. hoc argumentum si locum habeat, tam nemo militiæ se devoveat, nullus civis pro aris & focis arma sumat, nullus incendium restinguat, nullus naufragantibus succurrat, nullus deniq; martyr vivicomburium adeat. Absit, absit! Applicanda huic igni pestilentiali aurea sententia Thomæ Bilney martyris in Angliâ temporibus Marianis: *Per sensum, inquit, & philosophiam scio, ignem esse calidum, & cum dolore urentem: sed per fidem scio eum aliquando stipulam mei corporis consumiturum, & animam meam purgaturum à corruptione.* i. Ordo servandus est in caritate, ut præferam corporalem meam salutem, vitæ proximi. Neque enim teneor eum plus diligere, quam meipsum. Resp. cum Marchino, i. ordinem charitatis exigere ne quis temere & absq; urgente ac justâ amici necessitate vitam exponat. 2. non diligere amicum plusquam nos ipsos, sed plus diligere honestum virtutis. Sicut cum quis pro patriâ vel pro fide servandâ vitam exponit periculo. iii. Homo non est dominus vitæ suæ, ergo debet fugere omnes peste laborantes. Resp. Deus est dominus vitæ; eam Deo libenter impendet, ex justâ & urgente causâ ob honestum & laudabilem finem. Haut aliter ac Martyres, aut cives qui mœnia sua
contra

contra invasionem hostilem tuentur, aut qui accurrunt ad incendium &c. iv. Si in persecutione licet fugere de civitate in civitatem ergo & tempore pestis. Resp. non licet semper, nec omnibus: ut alibi casus ille deciditur. Deinde nos omnem quorumcunque & quamcunque fugam non improbamus. v. Domum, quæ incendio vastatur, relinquitur; quidni & domum peste infectam? Resp. concedimus, ut & in aliis morbis. Si quidem domus non sit spatioſa, & suppetat alterius copia (quomodo in Italiâ à Præfectis sanitatis tales offerri didici ex Marchino loc. cit.) utique commodum hoc non est contemnendum. vi. Qui peste infectos visitant, sunt aliquo modo rei *αὐτοθώρας*; tantundem enim est ac si in ignem insiliissent. Resp. 1. qui debito fine & modo fortiter ad honorem Dei & salutem proximi offerunt se periculo alicui, non sunt rei non magis quam martyres, cives & milites patriæ defensores, Medici, chirurgi, alique qui animam aut corpus ægrotantium curant. 2. Deinde diversa est ratio ignis & contagii pestilentis: ignis promiscuè semper urit eos, quos attingit absque ullo personarum delectu, aut actus sui suspensione, pestis vero non itidem, ut docet experientia. vii. Le-

pra in V. T. præcisè erat fugienda, ergo & pestis in N. T. Resp. febricitans hoc argumentum (quod tamen sæpe usurpatur) in scholis Theologicis nullum meretur responsum. Qui cadaver attingebat, qui menstruatam &c. immunditiem ceremonialem sibi contrahebat. Sed quid hoc ad contagium pestis? **VIII.** Ab omni officio immediate ægrotis illis succurendi absolvor, si modo precibus apud Deum, & consiliis ac donis per alios ipsis non desim. Resp. Si liberi hoc dicant parentibus, mariti uxoribus, fratres fratribus, & vice versa, utique videor mihi audire antiquum illud Phariseorum *corban* Math. 15. 5. IX. Qui metuit, potest bonâ conscientia fugere; & omnibus illis, etiam maximè necessariis caritatis officiis etiam erga parentes, uxorem, liberos &c. se subtrahere. Resp. I. vehementia affectuū in homine, non absolvit à peccato, ut non tantum Theologi docent, sed & Aristoteles cum suis philosophis Moralibus. 2. Hoc saltem hinc infertur, fugiendum esse illum inordinatum metum, & ab eo resipiscendum: haut aliter ac ille resipiscere & se emendare tenetur, qui præ metu veritatem fidei non confitetur aut coetui orthodoxorum clandestino se non adjungit. *Instantia:* Opponitur casus,

casus, si quis ita metu occupatus sit, ut nullum officium ægroto sit præstiturus, immo potius eum gravaturus, & sibi ipsi præsens five exitium five periculum allaturus; an non debeat potius abstinere & sic in conscientia suâ quietus esse? R. Positâ illâ hypothesi si quis prudentum consilio pro tempore abstineat, ne scil. peccatum addat peccato: eo ipso tamen non tollitur ἡ ἱστία, seu peccatum ipsius; non magis quam ejus qui iræ aut contentionis æstu erga proximum turgens abstinet pro tempore ab usu cœnæ, aut filius inebriatus tantisper abstinens à visitatione curâ & auxilio patris letaliter decumbentis. Quamprimum ergo & strenuè hic defectus corrigendus. x. Plagæ Dei, & mala divinitus inflicta sunt fugienda. Resp. Sed ideo non sunt afflicti omnes absolutè fugiendi cum operâ nostrâ indigent. Alioquin pauperes, nudi, famelici, ægroti omnes essent vitandi. xi. Parci potest Ecclesiæ pastoribus, quia tantum in ipsorum incolumitate aut jacturâ Ecclesiæ situm est, & per alios facile hoc curari potest. Resp. i. Non disputamus hic, an & quâ ratione & publico Ecclesiæ bono, & ægrotorum necessitati, & sanorum institutioni (imprimis ubi contagii evitatio legibus quibusdam satis arctè

circumſcribitur) commodiſſimè proſpici poſſit: nec etiam utrum magis præponderet paucorum ægrotantium conſolatio ab ipſo paſtore immediatè præſtanda, an vero totum verbi miniſterium, quod alioquin laboraret: Sed hoc tantum nunc agimus, ut doceamus, non eſſe hoc officium conſolandi, ab ordinario munere ſeparandum, quaſi ad id jure divino paſtores non tenerentur; immo quaſi peccarent in munus ſuum paſtorale ſi qui tales ægrotos viſitarent. 2. In omnibus Eccleſiis, præſertim vicanis & oppidanis minoribus, non video quomodo illis parci poſſit, niſi moribundos ibi conſolatione omni deſtitutos velimus. 3. Sic tamen de parſimoniâ hæc non eſt differendum, ut eorum, qui bene animati ſunt, manus remiſſas reddamus; aliorum, qui mediocri fortitudine præditi, animos frangamus; denique tot egregiis viris, qui in Belgio paſſim muneri ſuo non defuerant, nec ſibi & labori ſuo paſtorali ita parci voluerunt (quorū non pauci tanquam vigiles & duces in ſtatione ſuâ ſtantes mortui ſunt) quidquam detrahamus. 4. Per alios hoc ita curandum eſt ut non ſint tanquam vicarij ſeu ſubſtituti (quos Eccleſiæ reformatæ non agnoſcunt) ſed tanquam adjutores, qui partem laboris ſublevant.

vent; ne tandem partes integrales ministerii ab alienatæ & defractæ, in alios transferantur. 5. Denique quidquid agant isti adjuvantes, non debent pastores in gravioribus conscientiaë casibus, imprimis si miseri ægroti eorum consilium & solatium desiderent, hâc occasione ab illo muneris sui actu plane excludi. xii. Audivi aliquando & hanc exceptionem: Non tenetur nec etiam potest unus omnes laborantes visitare; sufficit si domesticis & suis succurrat. Resp. Ab illis quidem primo incipit caritas; sed ut præcisè ibi terminetur, Deus non præcipit. In dandis eleemosynis, mutuo gratuito, consolandis & juvandis lugentibus, & infirmis omnibus, ad omnes & singulos se non extendit unius facultas. Sed inde per malam consequentiam educitur τὸ negativum: Nullo modo tenemur aliquem in illo casu visitare.

X.

Respondeamus nunc ad casus & quæstiones quasdam. *Prima* est, An cometæ rectè dici possint prænunciare pestem? Resp. non definitè, sed indefinitè. Prænuntiant enim aliquod Dei flagellum & iudicium: at illud est vel pestis, vel bellum, vel fames &c. Hoc tamen cavendum ne ante eventum, applice-

mus prognosticon illud certis hominibus, aut civitatibus. Ex insolito ranarum, murium, & reptilium proventu pestem non aliter præmonstrari, quam certo futura per præfensiones Medicas, rusticas, & nauticas, rectè observat Valefius sacr. philo. c. 30. Plura præfagia vide annotata à Cardano de Variet: rerum lib. 15. c. 7. 8. imprimis à Marchino probl. 20. & Fracostario lib. 1. de contagione c. 13. Quam certa verò aut incerta sint præfagia, diximus Disp. de Ostentis & Prodigis. *Secunda* est, An malis angelis tanquam instrumentis divinæ ultionis attribui debeat pestis? Resp. Aff. ex argumentis thesi 1. adductis. Accedit experientia. Si enim Paulo Diacono histor. lib. 3. c. 5. 6. fides, peste illà anno 680. sub Agathone Romam & Ticinum penitus devastante, non pauci Dæmones visi sunt igneos gladios, ac lanceas manibus tenentes, qui quoties alicujus domus ostium ense vel lanceâ percutiebant, tot in eadem familiâ sequenti die peste exstinguebantur. Gregor. Nyssenus in vitâ Gregor. Thaumaturgi refert: *si spectrum quoddam ad eas edes, quibus pernicies (ex peste scil.) imminebat, accederet, certum exitium subsequeretur.* Procopius lib. 2. de bello Persico affirmat pestem sævientem anno 544. sub Iustiniano,

stiniano, ortum habuisse à phantasmatis demonum, humanâ specie visis : quot enim in ipsa inciderant, percuti se ab aliquo viro putabant, morbusque subito irruebat. Gregorius Magnus (quâvis sæpe in narrationibus nimis credulus) lib. 4. dialog. c. 36. narrat homines, super quorum capita flamma sagittæ speciem præ se ferens conspecta esset, nullam sentientes ægritudinem, ipsâ sternutatione prostratos fuisse. *Tertia*, An pestis sit naturale quid, an supernaturale? Resp. Utrumque. *Quarta*, an ergo miraculum? Resp. Neg. *Quinta*, An mitior plaga sit pestis, quam fames, aut hostium oppressio? & cur? Resp. 1. Aff. pr. ex 2 Samuel. 24. Et miror negare hoc Marchinum prolegom. §§§. 1. cum Tostato in 2 Sam. 24. qui volunt Davidem elegisse non minimum, sed maximum malum, quod illud esset ipsi cum subditis commune. 2. Ratio est, quia furor, vastitas, distractio & perturbatio sensuum, & affectuum non ita dominantur in peste, nec Dei cultusque divini interni & externi ita nos oblivisci, & in tam varia peccata prolabi faciunt; sed contra devotio & actus pietatis tum maximè vigent. Hæc sola ratio, ut alias omittam, magis exoptandam reddit hanc plagam. *Sexta*, An qui ex caritate, aliis

inservientes, peste obeunt, propriè sint marty-
res? Resp. Movent hanc quæstionem & pro
parte affirmante disputant Marchin. part. 1.
cap. 7, & Jesuita Raynaudus tract. satis spisso,
de *Martyrio per pestem*. Nos dicimus esse
merum lusum æquivocationis in voce *Mar-*
tyrii; & partem negantem sequimur cum Biel
concl. 9. tract. de Fugâ pestis, qui exstat in-
ter sermones post dominic. 24. Pentecostes,
cum Espencæo lib. 3. digress. c. 19. Gabr.
Vasquez. 3. part. disp. 153. c. 3. *Septima*, An
Medicus possit fugere, & an teneatur visitare
peste infectos, si qui operam ipsius desiderent?
Resp. Movent hanc quæstionem Bannes in
22. qu. 33. art. 3. dub. 4. Zwarez lib. 3. de
legibus. c. 30. n. 4. Espencæus in 1. ad Ti-
motheum digression. lib. 3. c. 19. Bonacina,
Salas, Zanchez, Homobonus, Benzonus, à
Marchino citati part. 1. c. 8. Ubi distinguit
inter Medicum conductum absolutè, & inter
conductum in omnem eventum. Hunc dicit
cogi posse; illum vero minime, nisi imminen-
te necessitate & aucto illi stipendio. Dura
autem & satis imperiosa mihi videtur ratio,
quam addit, *quia ad obviandum communi damno*
poteſt legiſtator legem ferre obligantem aliquos et-
iam cum patienti vita periculo. Sed longè durissi-
mum, si non atrox, quod subdit: *Pharmacopæos*

& chirurgos si fugam tentent post legislatoris præceptum, posse morte puniri ad aliorum exemplum. Quidquid sit, cum Medicorum sit hoc curare (ut fuse disputat Gul. Marquis probl. 2.) potius excitandi sunt aliqui, quorum rationes hoc fferant, qui persuasione caritatis adducti exemplo Lævini Lemnii nusquam non intrepide se conferant, conjecta in Deum fiducia, succurrenda plebis & civium studio. De occult. Nat. Mirac. lib. 4. c. 17. Octava, An contagium per fomitem tantum sit, ac quidam volunt & tam scrupulosè vitandum usque ad nummos ex locis infectis mari aut terrâ missos, lapides, metalla &c. ita ut numuni aliquâ temporis morulâ sint macerandi acri aceto, ut habet praxis Panormitana & Florentina apud Marchin. part. 10. c. 11. p. 257. Et an ex præscripto Ficini in Remed. Epidemic. c. 25. quisque debeat fugere hominum conversationem, ut sit semper à socio remotus in aëre aperto ad minus per spatium bicubiti & ab infecto per sex cubitos: & cavere debeas ne ventus ab eo in te spiraret, & inter te & ipsum sint sol, ignes, odores. Resp. 1. tantum non esse agnoscunt egregii quidam Medici. Mercurialis de peste cap. 12. simplices sibi videri dicit, qui contagii metu monetas tractare recusant. Idem etiam in Gal-
lis & Genevensibus suis perstringit Joh. Anton. Saracenus cap. 6. p. 26. ubi & hoc addit:

Unde mirari subit nostrorum hominum sedulam
nimis cautionem, qui si, quibus in adibus familie
plures diversantur, per cochlides etiam ex solido la-
pide scalas vel agrotus peste laborans sit deductus
vel extinctum peste cadaver exportatum, per eas-
dem egredi regredive periculi plenum existimant
&c. 2. Et quid si per remotam consequentiam
& suspicionem scrupulosi alicubi putent con-
tagii aliquid posse adhærescere, illis ego sug-
gererem illud quod Bernardus serm. 31. in
Cantic. tam scrupulosis diætæ medicæ & cibo-
rum observatoribus, morum neglectoribus, ut lo-
quitur, *Putas, inquit, te quæso monachum* (sub-
stituto Christianum) *esse non medicum*: nec de
complexione judicandum sed de professione. *Parce*
obsecro primum quieti tuæ: parce deinde
labori ministrantium: parce gravamini domus:
parce conscientiæ; conscientiæ dico non tuæ sed alte-
rius &c. Verum illud dictum est: τὸ λίαν ἀνε-
βῆς & ὑβῆς. Quod in scientiis Theoreticis, in ci-
vili hominum praxi, in diætâ medicâ, & ubi-
que observandum; solâ exceptâ lege Dei & re-
bus conscientiæ, in quibus obtinet illud Ephes.
5. 15. ἀνεβῆς & ὑβῆς &c. Contagii fuga
attemperanda est vocationi tuæ & caritati
proximi. 3. Alioquin si ita omnia tuta times,
si sub quovis lapide scorpionem invenis, si ad fo-
lii cujuscunque strepitum exhorrescis, jam Dux
exer-

exercitum, miles stationem suam, Magistratus & iudices curiam, parentes familiam, ministri Ecclesiam deferant & (quod alicubi fit) vicario aut Anagnostæ committant. Hoc demum erit ex lege naturalis contagii, sibi (hoc est, pretiosioribus animabus) parcere, & viliores periculo exponere. Breviter erit ex mundo, saltem ex orbe tuo exeundem. Nam aër ibi (ut docent Medici, Saracenus loc. cit.) aut secundum substantiam corruptus est, aut putridus; & is in se continet semina pestiferi contagii. Si quis excipiat, se tam longè scrupulosam hanc fugam non extendere: Regero eadem consequentiâ, & eadem conscientia teneri te (etiam cum interversione vocationis & pietatis tuæ) & hic & illic vitæ tuæ parcere, sanitati consulere; aut utrobique illam moderationem adhibere, quam nos requirimus: ut natura & medicorum methodus non sit norma conscientia, specialis vocationis tuæ, pietatis erga parentes, *εὐπυν* erga liberos; sed contra. Pariter ferre judicandum de duratione contagii in fomite, veste scil. linea, laneâ, sericâ; quam si æstime-
mus ex analogiâ veneni, quod 12. imo & 50. annis in humano corpore latere potest (uti Mercurialis cap. 14. de pestilentia & ex illo Marchin. probl. 28. observat), utique non video, quando tandem sine scrupulo vestes ejus-
modi

modi contrectari possint. Confer infra problema nostrum 14. Essent ergo omnia illa igni comburenda. Et quis tandem finis scrupulorum, & anxiarum observationum? Rursum ergo inculco vulgatum illud: *Ne quid nimis.*

XI.

Nona, Contagium per distans an necesse sit ponere? Resp. Sennertus lib. 4. c. 2. p. 688. improbat distinctionem ejus à contagio per fomitem: quod vocat mediatum, & subdividi vult in illud quod interveniente solo aëre, & aliud quod per vestes, aliaque corpora propagatur. Hæc in genere quidem dici possunt. Sed cujus avis indicio sciunt, pestem in hac regione, aut civitate contagio ad distans ex aliâ regione & civitate necessario per aërem eo delatam; & non immediatâ Dei manu aut ministerio angelorum (quæ Sennertus aliique Medici non negant, inter quos Palmarius, de morbis contagios. de Peste lib. 1. c. 6. nonnunquam absque causis physicis immitti asserit) huic civitati aut regioni æque immissam, ac civitati & regioni cui primæ omnium in toto orbe inflicta fuit, quomodo de aliis morbis, siccitatibus, inundationibus, incendiis judicamus. 2. Siquidem tam spiritalis est disseminatio & penetratio contagii ad distans, ut Sennertus loc. cit. & Folinus c. 8. adeo ut etiam ex com-
muni-

municatione aëris, ventorum &c. cum remotissimis regionibus peste infectis, & ex aspectu solo ædium aut hominum infectorum (exempla habet Nicephor. Eccles. Histor. lib. 17. c. 18. & Guido tr. 2. doctr. 2. c. 5. quam Iunctinus lib. de peste c. 1. vocat pestem basilisticam) pestem quis contrahat: dicant ergo mihi an putent tumultuariam illam fugam per cito, longè, tardè; & Ficini bicubitalem distantiam & pertinacem, sæpe crudelem, fugam à plateis, domibus & hominibus infectis sufficere? Quo fugiam, ut fugiam aërem, in quo circumfuso pendet tellus? præsertim si tam corruptus sit, ac refert Cardanus de Variet. lib. 8. c. 45. supra cit. Aut qui saltem erunt termini fugæ, ut certus sim ad illum aërem meum in quo quiesco, astrale illud contagium spiritali modo non serpere? Philippus Ingrassias de peste Panormitanâ (apud Marchinum probl. 29.) ait distantiam quinquaginta passuum constituere terminum non suspectum. Sed quid tum fiet, ne aër etiam remotissimus ab ægro ad sanum flante vento deferatur? siquidem tunc maximè cavendum esse cum venti ex regione illâ ubi pestis grassatur, ad nos perflant; monet Fracastorius lib. 1. de contagione c. 13. & ex Æthiopiâ olim Athenas, ex Babyloniâ in Italiam vento delatam affirmat Fabius Paulinus
comment.

comment in Thucydidem lib. i. cum autoribus
 ibid. citatis. Idem de peste ex Schlavoniâ Ve-
 netias delatâ anno 1456. confirmat Hercula-
 nus ad 4. Avicennæ. Erit ergo à publico omni-
 no abstinendum etiam cum ex civitate infectâ
 profugimus; nec sufficiet illud: *cito longè tardè*:
 nam semper metuendum & cavendum, ne pe-
 stis ex civitate, quam reliquimus, aut ex remo-
 tiori aliquo terræ angulo nos afflet. Immo ne
 domi quidem occultari suffecerit, siquidem
 ventus facile aërem aliquem infectum, aut
 « *ἀπορροίας* & subtilissimos halitus in eam pro-
 « pellere possit; imo ipsa astralia atoma con-
 « tagii vehicula per se ad intima ædium penetra-
 re. Hæc dico, ne nimis anxie si non supersti-
 tiose cautelis illis ad vitandum quodque vel re-
 motissimum contagium dijudicandis & obser-
 vandis nos excruciemus, etiam usque ad ne-
 gligentiam caritatis & officii erga Deum &
 proximum; atque ita bis, terque miseros nos
 faciamus ante tempus. *Decima*, Cur plerumque
 ii, qui in corporalibus aut spiritualibus opem
 suam addicunt ægrotis, magis immunes sint à
 peste quam quivis alii? Resp. Rationibus alio-
 rum rejectis, probabiles adfert ex causis secun-
 dis desumptas Sennertus cap. 2. p. 686. Sed
 certissima est, quæ desumitur à speciali pro-
 tecti one Dei, juxta promissionem Psal. 91.

Unde-

Undecima, Qua ratione pestis excitetur à Magis? R. Modi operationum diabolicarum varii sunt, & nobis admodum occulti. Sæpe ipsa corpora immediatè afficiunt: Sæpe, ut & vicarii eorum, scil. Magi naturalium causarum applicatione utuntur ad venenum & infectionem producendam. Cardan. de subtilit. lib. 18. & l. 2. de venenis cap. 17. & de Variet. lib. 15. c. 80. ubi exempla refert. Sennertus cap. 4. p. 727. 728. Gul. Marquis probl. 1. p. 4. 5. 6. Aretius problem. de Fascino, Marchinus proleg. §§. b. Tholosanus syntagm. lib. 34. cap. 11. Althusius dicaialog. lib. 1. c. 102. 17. 18. *Α' φιλόσοφος* mihi videtur, quod ex Tholosano excogitatum, loco cit. probat Marchinus: *Inducere Magos alicubi pestem excitando, vi propriae imaginativæ materiam sui corporis putridam, per quam infecti oculi radios & spiritus animales ad extra mittentes, aërem propinquum vitiant, quo ab aliis attracto, pestis in humanis corporibus procreatur &c.* *Duodecima*, An quis bona cum conscientia, certo pretio operam suam locare possit hominibus peste infectis? R. Aff, contra Joh. Briaert quodlib. 3. qui (referente Raynando part. 3. cap. 1. pag. 392.) maximæ stultitiæ & gravis peccati damnat eos qui vitam pro pecuniola prodigunt. Nos addimus hanc cautionem; si modo supremus illi finis sit gloria

gloria Dei, salus animæ, & bonum proximi. Neque enim justum tam periculosi operis stipendium per se malum est. *Decima tertia*, Quid faciendum piis, imprimis Ecclesiarum pastoribus, ubi per rigidas leges, aut tyrannicam consuetudinem, misericordia adversus quàm maxime charos & necessarios uti non licet? Resp. Edocebunt & Magistratum & populum, de necessaria caritate contra afflictos, in tali necessitatis casu. *Deinde*, caritatem suam erga dilectos sibi exhibebunt pro modulo, si non palam, saltem clam. *Denique*, si latere non possint, & propterea omni publicâ conversatione ac ministerio ipsis interdicatur, animas suas in patientia possidebunt. Interim domesticos imprimis uxorem, parentes, liberos non deserent, etiamsi ab omni ministerio ad tempus abstinendum esset. Tum enim peccatum nullum erit in ipsis, sed in illis qui nimio suo metu, ministerium eorum respuunt & impediunt, *Decima quarta*, Quid statuendum de origine pestis illius, quam Justinopoli ex contactu funium, quibus ante viginti annos ægri portati, & mortui ad sepulcrum delati erant, ortam ex Trincavellio & Francansano narrat Sennertus. lib. 4. c. 2. p. 676. ex quâ per contagium 10000 homines mortui sunt? Resp. Credat Judæus Apella, non ego. Cur non potius ad Deum ascendimus

scendimus, quam ejusmodi excogitatis, sæpe infipidis, rationibus, hoc agimus, ut omnia naturæ & causis manifestis tribuantur, atque ita discamus nihil *deior*, nihil insolens in his judiciis Dei mirari? *Decima quinta*, An sanitatis præfecti possint pestilentes, vel de peste suspectos è propria domo & ab urbe invitos extrahere & in nosocomia publica compingere? Resp. Quæstionem hanc movet Marchinus, & ad eam respondet affirmativè part. 7. cap. 1. additò præter Jus civile & canonicum, exemplo leproso- rum Levitic. 13. & 14. & Numer. 5. solos excipit nobiles, & religiosos; de monialibus & sacerdotibus nullat, & videtur velle distinguere. Nos regulam ejus una cum exceptione, quippe nullâ ratione suffultam improbamus. *Decima sexta*, An verbi prædicationis, aliique conventus ad exercitia pietatis propter pestem debeant impediri? Resp. Neg. Eandem sententiam tuetur Marchinus part. 4. cap. 7. sed rationibus partim alienis, partim falsis, nullâ *convictione*, aut apodicticâ. *Decima septima*, An bona mobilia pestilentium, aut saltem suspecta igni sint comburenda à Magistratu, & quidem absque compensatione? Resp. Neg. contra Marchin. ibid. c. 3. Frivolas ejus rationes,

A a quia

quia bona illa, inquit, nullius sunt valoris & æstimationis, cum solâ propinquitate morrem adferant &c. in ipsâ Disputatione diluemus. *Decima octava*, Statutum & quidem sub poenâ capitali, de non admittendis forensibus & quibuscunque viatoribus, deque prohibendo egressu extra urbem, an sit Christianum? Resp. Neg. contra eundem Marchin., qui cap. 5. celebrat Urbanum VIII., qui hâc panacæâ universam ditionem Romanam, infectis fere omnibus, ab omni peste liberavit. Miraculum sane Pontificiâ infallibili fide, & omnipotentiâ dignissimum. *Decima nona*, An ad arcendam pestem licitum sit uti opera Medici Judæi? Resp. Neg. Marchinus; sed tamen cum aliqua exceptione. Nos absolutè negamus, ob rationes alibi contra Judaicam Medicinæ praxin inter Christianos, adducendas. Tantum meminerit nunc lector Judæos ob venenum & pestem disseminatam in Gallia anno 1320. tota Gallia pulsos. Sunt & alia problemata non inutilia, quæ perstringit Marchinus; sed quia propriè ad philosophiam & medicam pathologiam spectant, & quarundam determinatio satis incerta, insuper ab aliis jam in enodatione eorum sudatum est, nolimus iis recoquendis immorari. Sunt autem præcipua

præcipua 1. Pestis cur morbus difficile sanabilis? 2. Cur eâ alii lædantur alii minime? 3. An in humanis corporibus pestiferum venenum naturaliter gignatur? 4. Cur moniales, & carceribus inclusi, senes, vetulæ peste minus corripiantur? 5. Cur corpora peste extincta, præmolliâ? 6. An & cur à peste illæsus alios lædere possit? 7. An pisces à peste sint immunes? 8. An dentur regiones à peste immunes? 9. Cadavera peste extincta an à feris carnivoris attingantur? 10. An pestis bis, aut sæpius eundem hominem corripit? 11. Robustiores cur præ cæteris peste prostrati? 12. Bubones cur sub axillis, aut in inguine sæpius compareant? 13. Cur maculæ pestiferæ in dorso & pectore, non in facie conspiciantur? 14. Cur illæ post mortem aliquando compareant, antea non visæ? 15. An aër putrescens sit causa pestilentia? & Quomodo contagiû aëri communicetur? 16. An pestis inducatur tetro odore; ad hæc visu, auditu imaginatione & metu? 17. Quâ anni parte oriatur, ac desinat? 18. Quamdiu in aliquâ Provinciâ vigere soleat. 19. Quodnam contagium sit magis perniciosum? 20. Quænam signa pestis pathognomonica?

Confectarium. Si *Ægypti* & *Turcæ* prætextu fati & morbi dei ac fatalis, temere pestis

pericula affectant, remedia omnia contemnant, ut quidem de illis testatur Prosper *Alpinus* lib. de *Medicinâ Egyptior.* cap. 15. de his *Busbequius* in legatione *Turcicâ*; atque longe ab eorum opinione dissident *pij & Zelosi* plerique religionis nostræ consortes in *Belgio*; quos nolim palam rideri, aut indirectè *Turcismi* insimulari. Pestifugæ tam trepidi, tam *âraîdntoi* si non sunt, & desertores suorum; ne minimâ tamen specie sunt *Turcæ*, nec Deum temerariò tentant. *Medici* non respiciunt, nec *Medicinam* contemnant; sed naturam gratia, medicinam fidei *Christiane*, privatam cupiditatem gloriæ Dei, bonum suum particulare, bono publico virtutis, non præponunt aut præficiunt, sed contra. Ita à pastoribus suis (quos per ipsorum latus etiam tangit calumnia) sunt edocti. Si nonnulli zelo & studio benefaciendi proximo aliquando videntur imprudentius quid agere, non est illud tam acerbè exagitandum, nedum prætextus turpi timori & fugæ hinc quaerendus. Minus malum est in excessu hic peccare quam in defectu. Confer quæ supra diximus, imprimis *Lavaterum* in tract. de *Peste*, & commentar. in 1 *Paralip.* 21. cujus sententiam ibi per omnia approbo, cum quæ etiam imprimis conveniunt scriptores *Helvetij*, *Germani*, *Belgæ*: Nec in summâ rei dissentiunt *Galli*, alique. Quamvis aliqui inter eos ad leges & consuetu-

Voet, Gijsbert,

Dissertatio epistolica de termino Vitae

Ultrajectum 1741

Res/Anat. 456

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10369670-4